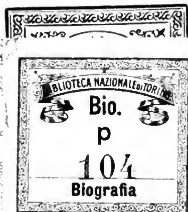

BIBLIOTECA NAZIONALE
DI
TORINO

BIBLIOTECA NAZIONALE di TORINO
Bio.
p
104
Biografia

M. FRID. OTTONIS MENCKENII,

LIPSIENSIS,

De vita, moribus, ſcriptis, meritisque

in omne literarum genus prorſus ſingularibus

HIERONYMI FRACASTORII,

VERONENSIS,

Italorum Sec. XVI nobiliſſimi, Medici præſtantiſſimi,
eximii Philoſophi, ſubtilis Aſtronomi, & Poetæ
plane incomparabilis,

COMMENTATIO.

LIPSIÆ,
EX OFFICINA BREITKOPFIANA,
M DCC XXXI.

JC

rog
usit
tion
pos
res
tes
jun

PRÆNOBILISSIMO ET MEDICINÆ
PERITISSIMO

JO. ERNESTO HEBENSTREIT

PHIL. ET MED. DOCTORI,

SALUTEM!

Qui diem præterire vix ullum pateris, quo non copiam Tui facias Menckenio, amico Tuo, & præſentem ſermonibus delectes jucundiſſimis ac vere melleis, jam, quæſo, roganti mihi indulge hoc otium, ut, more non inuſitato amantibus, de meo erga Te animo certiorem facere Te liceat per literas. Non ignoras, poſſe tam eos, qui in perpetuam communionem res ſuas fortunasque contulere omnes, & penates colunt eosdem, quam qui locorum aliquo disjuncti ſunt intervallo, et ſuavioris colloquii care-

re interdum jubentur oblectamentis, amicitiæ tenerrimo quodam arctissimoque colligari vinculo. Quorum cum illi congressu frequenti deliciisque verborum & iteratis sæpius complexibus id possint efficere, ut æterno inter se fœdere consociati & quasi coaluisse videantur ipsorum animi; hi, quos ex familiaritatis conjunctionisque suæ necessitudine caperent, fructus haberent prorsus nullos, nisi unum iis relictum esset literarum solatium, quæ sicut ipsæ suos alere igniculos, & ingenium exprimere scribentis solent, ita ad confirmandum & inflammandum magis magisque amorem mutuum multum profecto roboris & momenti habent. Ego vero qui haud ita pridem numerari cœpi in amicis Tuis, etsi, quod multum gaudeo, non adeo destitutus sum consuetudine Tui, ut non satis horarum & otii Tui, quod melius forte in earum rerum, quæ spectant ad artem Tuam, cognitione et elegantioribus Hygiææ studiis collocare posses, mihi tribuas consecresque uni; tam alte tamen infixus animo meo hæret amor Tui, tamque difficile me patior a Te divelli, ut ne minimam quidem ejus temporis, quo occupatum Te habent Musæ Tuæ, particulam absque vehementi Tui desiderio & dulcissima amicitiæ nostræ recordatione dimittere consueverim. Multa enim, quibus perfundere me potest conspectus Tui, gaudia tunc animo volvens, & virtutum illarum, quæ prorsus in Te sunt præclaræ

ræ & egregiæ, pulcherrimum nitorem admiratus & præstantiam, quin & memoria inde repetens incomparabilem in amando me & observando fidem, ardorem, & constantiam Tuam; absentis exosculari mecum ardentissimeque complecti imaginem, & in felicitatis meæ parte haud postrema collocare soleo, quod ejus mihi amici usuram fata & commercium permiserint, in quo omnia doctrinæ, morum, & virtutum ornamenta cumulatissime sint reposita. Quæ dum cogitavi mecum, nec quenquam Te ipso magis colendum mihi & gerendum in oculis putavi, factum est sæpius, ut amoris abundantissimi secutus impetum, totusque expectatione Tui effervescens, quasi mihi cum præsente res esset, meam Tibi in firmissimum fidei pignus offerrem dextram, in idem pignus rursus Tuam exposcerem, &, ut mutuis succederes complexibus, subinvitarem Te ore blando verbisque teneris; mox, ubi errorem animadverterem, & delusum me sentirem nimii affectus vehementia, ne inanis omnis, qua deliniveram animum, voluptas esset, sumto statim calamo, omnem tenerrimi affectus vim comprehendere literis conarer. Intellexi tunc, esse & suum amori ingenium, nec expeditius ullum, quam qui scribendis ad amicos literis insumatur, laborem succedere. Atque dulcissimo hoc negotio, remotis plerumque arbitris suscepto, quanquam tum, cum essem in eo occu-

patus, nihil putabam contingere mihi poſſe gratius jucundiusque, & auſpicatos ita optabam dies mihi obvenire omnes; majorem tamen iis, quæ ipſis percipiuntur ſenſibus, quam quæ animo ſaltem repræſentantur noſtro, ad delectandos nos permulcendosque vim ineſſe, toties cognovi, quoties ſcribenti mihi & plenum iſtis cogitationibus pectus gerenti inopinatus adveniſti hoſpes, & in meum Te quaſi ſinum contuliſti. Exemplis enim expertus ſum innumeris, nihil tam inſigne tamque eximium cogitari de abſente poſſe, quod non excellentius longe & ornatius in præſente liceat conſpicere. Quod vero, miro quodam fortunæ ita me amantis beneficio, nunquam ad exarandas literas animum appuli, ubi non interpellatum ſubito me viderim lætiſſimo & optato magis quam expectato adventu Tuo; id unum, HEBENSTREITI conjunctiſſime, in cauſa fuit, cur in hunc usque diem nihil Tibi redditum ſit literarum mearum, in quibus vel documenta dederim meæ erga Te obſervantiæ, vel in Tuam, ſi id quidem fuiſſet opus, enixius me inſinuaverim benevolentiam. Videtur ergo omne, quod literis comprehendi poteſt, affectus mei robur in hoc reſervatum tempus, quo non tam arbitrii mei, quam officii potius eſſet & pietatis, gaudia mea jungere Tuis, & quam certum putem futuræ dignitati Tuæ ex novis iſtis famæ & honoris Tui incrementis capi omen poſſe,

pu-

publicis quasi tabulis & monumentis inscribere. Non enim magis ad Te ipsum pertinet temporis præsentis gloria, quam ad amicos & familiares Tuos, eos nempe, qui tenerrime Te amant, &, quicquid Tuo accedere honori vident, id sibi ipsis, tanquam multum in Te juris habentibus, splendori cedere ac decori existimant. Cumque id semper ego unice habuerim in votis, ut principem mihi in his locum concederes, &, ab alio quoquam vix magis coli Te posse & observari, confidenter crederes; non permittam sane, ut majorem quispiam gaudii, quo perfundi jam & cumulari nos vides, quotquot bene Tibi cupimus, sibi partem vindicet. Neque satis mihi fuit, ante oculos Tuos coram exultare, &, quod ii etiam solent, qui frigidius amant, congestis in Te laudum & præconiorum cumulis plura olim & excellentiora industriæ Tuæ præmia & digniora augurari decora; sed majus quid me debere amicitiæ Tuæ, & in eo cumprimis elaborandum mihi putavi, ut, quanti Te fecerim dudum, quanti nunc etiam faciam, & qua religione pro felicitate Tua Superos implorem, iis constare posset omnibus, qui suum virtuti & doctrinæ Tuæ pretium statuunt, & communi, quicquid ab ingenio Tuo proficiscitur, plausu & suffragio excipiunt. Ut enim, quod meditatus sum diu, publicum aliquod mei erga Te studii & amoris exstare juberem monumentum, vix illustrior ulla aut op-

por-

portuna magis ſuppeditari mihi potuiſſet occaſio. Quo tempore votivas Tibi acclamationes & exquiſita honorum genera decernere vel ii ipſi ſolent, quos levi aut neceſſitudinis, aut amicitiæ vinculo attingis, id, nefas prorſus exiſtimo, absque omni votorum & gratulationum ſolennitate prætermitti ab illis, quos ex fortuna & proſperitate Tua non aliam, atque ex ſua, capere voluptatem decet & oblectamentum. Forte jam in eo ſatis a me commiſſum eſt culpæ, quod tardius & lento velut pede Tibi veniam gratulator, &, quæ primus debebam, ea ultimus fere (fatendum eſt enim) exſolvam. Illud tamen in quamcunque demum partem interpretentur alii, æquiorem Te mihi fore ſpero judicem, poſteaquam ejus rei ex me cauſam cognoveris. Poteram profecto, modo animus fuiſſet, id facillimo negotio efficere, ne meditantem me ea de re ſerio alius quispiam, utut natura velociſſimus, præcurreret. Ut vero, qui non adeo omnis ambitionis expers ſum, ſegregarem me paululum a vulgo amicorum Tuorum, nec cum univerſa gratulantium turba impetum in Te facerem, ſed reſpirare Te aliquantulum ſinerem, &, quod meis unice literis legendis impenderes, tempus haberes; malui, tardius mittendo ad Te literas negligentior videri in præſtandis officiis, quam oſcitantius Tibi legi, ſi creato recens & a partu adhuc calenti Doctori anhelante ſpiritu me tuliſſem obvium. Ita enim plerum-

rumque fieri cernimus, ut, quæ mole & numero ingenti offeruntur nobis, eorum magis, quam quæ ſparſim & ſeparatim, ſordeat lectio. Comprobatum id tam meo, quam aliorum dudum exemplo habeo. Neque hujus conſilii me pœnitebit forte; ſi quidem non plane faſtidire mea ſoles. Accedit huc illud quoque, ad prædicandas virtutes Tuas nullum non tempus eſſe opportunum, &, ſicut Tu in dies magis de literis & arte Tua mereri pergis, ita majorem quotidie laudandi Tui nobis ſuppeditari materiam. Nolim vero, exiſtimes, eo me ad ſcribendum acceſſiſſe animo, quo turpe illud genus adulatorum ſolet, qui turpiſſimis blanditiis & tinnientibus verborum phaleris turgentes, miſellis ſuis præconiis importunius in eorum, quos venerantur maxime, res utcunque geſtas involant. Magis Te amo, quam ut ita in modeſtiam Tuam, quæ ſingularis in Te eſt & prorſus eximia, ſim injurius, & alienos adſcitosque virtuti Tuæ colores illinam. Per ſe honeſta eſt & formoſa facies Tua, nec, cur venuſtatem fuco mentiatur, cauſam habet. Ego vero, quem nunquam non expertus es amatorem Tui ingenuum, & ab omni aſſentandi ſtudio noſti remotiſſimum, nunc demum degenerare a me ipſo, & indigno viris bonis ſermoni aſſueſcere, tam turpe puto, quam quod turpiſſimum. Cumque ad Tuum me penitus componere exemplum, Teque totum imitari in animum induxerim; vel hoc ipſo ſa-

tis ostenderem, quam parum ex Tua huc usque consuetudine profecerim, quantumque Tui adhuc sim dissimilis. Vix enim ore Tuo exiisse verbum memini, quod non deceret Te, virum antiquæ fidei, & exquisita morum elegantia commendatissimum. Neque, si vel maxime ad immodicas laudum Tuarum declamationes inclinaret animus, profecto illis perorandis scite & concinne explicandis meum sufficeret ingeniolum, quippe longa exercitatione ita honestæ assuefactum simplicitati, ut ad excogitandas blanditias jam rude sit prorsus ac ineptum. Quod, tantum abest, ut cedere mihi posse turpitudini putem & opprobrio, ut vel solo hoc nomine amore & benevolentia Tua videri possim dignissimus. Tanto enim quisque ad colendam amicitiam judicari debet aptior, quanto est omnis assentationis & facundiæ fucatæ imperitior. Utque incolumem semper integramque mihi hanc Dii mentem servent, supplicare iis nunquam desinam. Itaque tam sponte, quam pro ea, quæ multum facit ad tuendam amicitiam, lege sanctissima, jam, quantum potero, cavebo solicite, ne hujus, quod bonis omnibus abominabile est, vitii turpissimi ullam apud Te suspicionem incurram. Id quod præstiturum me spero facillime, cum ita jam perspectum sit omnibus cognitumque, quanti sis æstimandus, ut meo penitus carere possis testimonio, & laudator ipse Tibi sis optimus. Video tamen,

&

& hoc mihi cavendum eſſe diligenter, ne, dum Tuæ, Vir egregie, parco modeſtiæ, laudibus Tuis & amicitiæ, qua conjungimur invicem, dediſſe omnino nihil videar. Unde, quid capiam conſilii, quemve in utraque re modum teneam, probe intelligo, quam ſit difficile decernere. Fieri enim haudquaquam poteſt, ut novos, qui collati in Te ſunt digniſſime, Tibi honores gratuler, nec ſimul, quibus illos meritis impetraveris, quid præſtiteris huc usque ingenio, quid expectari a doctrina Tua in poſterum poſſit, ſcriptis verbisque exponam. Qua de re poſtquam diu ſatis mecum inii rationem, animum tandem ſubiit cogitatio, vix melius iſtis exſolvi me curis poſſe, quam ſi novum ſcribendi genus quoddam adhiberem, tale ſcilicet, quod ſpeciem laudis haberet nullam, & ab adulatione omni eſſet alieniſſimum, revera tamen omnem illarum laudum, quibus effulges mirifice, complecteretur ambitum, & virtutes Tuas ſingulas admirandas proponeret legentibus. Quod conſilium cum ad rem præſentem putarem egregie accommodatum, ejusque exoptatiſſimum ſperarem ſucceſſum; ut feliciter illud & prudenter exequerer, coepi ſepulchra virorum, quos ſuperior tulit ætas, præſtantiſſimorum & doctrina omni reique cumprimis Medicæ cognitione celebratiſſimorum perquirere, & ex iis, adhibito quodam oculorum mentisque judicio, virum talem ſortiri, cujus Tu vel penitus exprimeres imaginem, & virtutes univerſas

hæreditate quasi esses consecutus, vel adhuc pertinaciter viderere insistere vestigiis. Hujusmodi enim viri præclara de literis merita enarrando hic fusius, & insignem commemorando rerum optimarum peritiam, haud multum dissimilem Tuæ, id facile impetraturum me confidebam, ut alii quique, incidentes forte in opellæ hujus lectionem, & cum præstantissima viri illius doctrina miram comparantes ingenii Tui elegantiam, sponte in eam venirent opinionem, nihil tam egregium unquam, tamque singulare a viro quantumvis excellenti esse præstitum, quod non a Tua olim, Amice florentissime, industria & arte certissime liceat expectare. Ut vero sacra viri, tantis conspicui virtutibus, ex tumulo suo ossa evocarem, quodam, fateor, labore opus fuisse, propterea quod illum non solum omnium earum rerum, quæ ad Philosophiam & Medicinam pertinent, cognitione probe imbutum, sed, quarum exiguam Medici habere curam solent, elegantiorum etiam literarum & Poeticæ inprimis studiis oporteret esse ornatissimum. Neque tamen frustra plane fuit, quicquid mihi eam in rem operæ fuit insumtum; sed patriis finibus egressus, Italorum omnium, quorum famam posteritati commendatam noveram, turbatis manibus, ad cinerem statuamque constiti Viri summi & Medicorum sua ætate principis, HIERONYMI FRACASTORII, Veronensis, varia ac multiplici doctrina eam nominis

minis

minis existimationem consecuti, ut, quicunque in Schola Veronensi ulla ætate literas professi sunt, illis omnibus communi literati orbis judicio longe diceretur superior. Nam, quæ prima ejus ac præcipua laus est, ad veterum, quos Græcia forte aut Latium aluit, Medicorum laudem adspiravit felicissime, & ad illorum, si credendum est scriptoribus in arte ista versatissimis, proxime accessit gloriam. Quod etsi satis esse poterat ad immortalitatem nominis; alias tamen insuper easque illustrissimas ad hanc scientiam vir egregius adjecit disciplinas, ita ut eodem tempore, quo medicinam exerceret ad invidiam usque empiricorum, Philosophus etiam acutissimus, Astrologus subtilissimus, & Poeta haberetur plane incomparabilis. Accessit huc singularis quædam in dicendo vis & nativus vigor, cum mira sermonis suavitate conjunctus, & a prisca, cujus plurima tunc temporis in Italia supererant vestigia, barbarie longe remotissimus. Unde facile judicari potest, quanto cum ejus merito factum sit, ut non solum viventi omnis liberalioris doctrinæ deferretur principatus, sed mortui etiam memoriam quovis honorum genere cives ejus prosequerentur, &, exemplo rarissimo, insignem ei, qualem Plinio olim & Catullo, statuam decernerent. Cujus ego cum accuratius pervolutarem scripta, in lucem jam pridem edita, & imaginem contemplarer, omnium earum, quæ inquirenti mihi fa-

ctæ ſunt obviam, nitidiſſimam; indignatum me fateor ſcriptorum in conſignandis viri maximi rebus factisque ſingulis negligentiæ, &, ſi quenquam alium, hunc maxime commendandum æternitati, hujusque de artibus ingenuis præclara merita nobiliſſimosque labores ad omnem transmittendos duxi poſteritatem. Etenim cum aliis multis tenuioris & famæ & dignitatis viris, quorum carere forte poteramus notitia, tantus poſt mortem ipſorum habitus ſit honos, ut fata eorum ac vitæ momenta ſingula, & quicquid unquam ab iis quoquomodo geſtum eſt, ſolicite proditum memoriæ, & ſingularibus expoſitum ſit libellis; quis non majori multo jure vindicandos ab oblivione eos exiſtimet, quos conſtat per omnem vitam incredibili cura animique impetu in rei communis incubuiſſe commoda, &, quantumcunque potuere, ſtudiis ſuis & laboribus ad literarum attuliſſe incrementa? Qua laude cum deſtituendus haudquaquam videatur ordinis Tui anteſignanus, FRACASTORIUS, nec quisquam tam rudis ſit ingeniorum præſtantiſſimorum æſtimator, tamque moroſus eorum, quæ virtuti tribuuntur, præconiorum auſcultator, ut inutilem & inſumtam fruſtra putet, quæ in conſervanda Itali celeberrimi memoria collocatur, operam; in eam ingredior ſpem, fore, ut bonis omnibus comprobetur induſtria mea, ſi, quæ aliis omnibus huc usque, non ſine quadam turpitudine, fuere intentata, (pauca

enim

enim, eademque parum copiose, vitæ ejus momenta persequitur, quæ Operum FRACASTORII editioni Venetæ, anno 1584 datæ foras, præmissa habetur, vita ejus, ab Autore scripta Anonymo,) ea ego primus tandem hisce perficiam plagulis, quemque positum Tibi dudum in doctrinæ virtutisque exemplum, & admirationi fuisse puto singulari, hunc oculis Tuis contemplandum accuratius, & pro dignitate sua magis amandum in posterum suspiciendumque proponam. Ego certe tanto majori cum voluptate huic accingor negotio, quanto certius prævideo, non posse id fieri absque recordatione Tui frequentissima. Neque Tibi, Amice integerrime, fore, credo, adeo injucundum, ejus fata & merita nosse hominis, qui, sicut nihil unquam gessit laudabile, aut literarum monumentis commendavit egregium, cui perficiendo non Tui sufficiant vires ingenii, ita aliquam laudum etiam & præconiorum, quæ debentur ipsi, lubentissime Tecum portionem communicabit. Cumque Tuum judicium ad concilianda mihi reliquorum suffragia sit efficacissimum; habebo, cur Tibi potissimum persolvam gratias, si quos alios ex ordine Tuo præter Te ipsum de levi hoc, quem insumsi, labore æquiorem tulisse sententiam animadvertero. Age jam, averte paululum a Galeno Tuo oculos, & mihi, veneranti cinerem dignissimi aris titulisque FRACASTORII, benignus favensque adesto spectator.

CON-

CONSPECTUS COMMENTATIONIS.

§. I. Hie-

§. I.

HIERONYMUS FRACASTORIUS, aliis Fraſtorius (a) dictus, patriam habuit Veronam, civitatem Italiæ antiquiſſimam, (b) & inſigni potentiæ, fortunarum, ſplendoris externi, opum, civiumque clariſſimorum laude florentiſſimam, (c) quin & ingenti doctorum virorum, æterna nominis gloria illuſtrium, multitudine omni tempore abundantiſſimam. (d) Anni, qui fuit Italo noſtro natalis, miror, nullum a ſcriptoribus alioqui diligentiſſimis factum eſſe indicium. (e) Conjectura tamen certiſſima aſſequor, fuiſſe ſeculi decimi quinti octuageſimum tertium. (f) Diem non definio, etſi fruſtra acturos puto, qui poſt menſem Julium demum dicerent determinandum. (g) Genus duxit ex antiqua & illuſtri ſtirpe FRACASTORIA, (h) præclaris de patria meritis a longo tempore nobiliſſima. Pater ei Paulus Philippus, mater Camilla Maſcarellia, Vicentina, fuit, (i) ambo vitæ & morum integritate inter ſuos longe ſpectatiſſimi. (k) Is, ubi primum aſpexit lucem, triſtem ac pæne horridum parentibus ſuis aſpectum dedit,

C ore,

ore, ut videbatur, lingua, & voce destitutus. Labra enim ex utero attulit utrinque concreta, atque ita coarctata summis extremitatibus, ut vix angustissimum, quo respiraret infantulus, & alimenta caperet, in medio ore spatium superesset. (l) Ea res ignaris naturæ obstetricibus visa est singularis & prodigii plenissima. Apparuit paulo post, nihil infausti ominis subesse, &, quam natura attulerat, reparari arte humana jacturam posse. Etenim, implorato Chirurgi peritissimi, cultro tonsorio instructi, auxilio, factum est, ut mortua velut labiorum compages vitam reciperet, & forma ori naturalis, plenusque puero sermonis usus redderetur. (m) Traxit tamen hinc Noster quædam per omnem vitam incommoda, & inveteratos ex oris incisura dolores in causa fuisse puto, cur labra sæpius vellicaret dentibus, eademque levi sed continuo morsu quasi delinire videretur. (n) Alius, idemque fatalis inprimis terribilisque casus Fracastorii nobilitavit infantiam. Hærens aliquando, ut solent pueruli, in ulnis matris suæ, & blandimentis multis osculisque maternis exceptus, cum subito fragore cælum intonuisset, tactam repentino fulmine matrem humi procumbere, integer ipse incolumisque sensit. (o) Inventi statim eorum sunt multi, qui lætissimum ea ex re omen caperent, & magnum quid puero portendi clamitarent. (p)

(a) Video,

(a) Video, Poetas nonnullos, per licentiam forte, aut, si mavis, per figuram Syncopen, Italo nostro nomen dedisse FRASTORII, cum reliqui omnes sive ligati sive soluti sermonis scriptores constanter eum dicerent FRACASTORIUM. Ita enim canit in carmine venusto, laudibus FRACASTORII dicato, cujus habetur copia in *Carminibus Illust. Poet. Ital. T. VI. p. 244*, ANTONIUS MARIUS, Ligur:

Frastori venerande, anima mihi carior ipsa &c.

Et iterum sub finem carminis:

Huc ades, o Frastori &c.

Socium huic jungo BASILIUM ZANCHIUM, Epigrammatographum, cujus in Epigrammate quodam, obvio in NIC. REUSNERI *Iconibus clar. vir. sub lit. o. fol. 1*, hæc sunt verba:

Frastori venerande, Deûm Te munere gaudet
Italia &c.

Repetitum idem legitur in sequentibus. Habet & ADAMI FUMANI, Veronensis, carmen in honorem FRACASTORII, quod præmissum legitur *Opp. Frac.* versum:

Jam grandis ævo hic conditur Frastorius.

Nec sane intulisse nomini injuriam putandi sunt illi; quandoquidem ipse *Frastorium* se dixit Noster in *carmine ad Alexandrum Farnesium:*

- - *non dedignabere parva*
Frastori, &c.

Id quod pluribus ipsius, si operæ pretium esset, confirmare possem testimoniis.

(b) Multum facit ad gloriam decusque FRACASTORII, quod ea ex urbe duxit originem, cujus jam inde a primis Romanæ reipublicæ incunabulis, ut ex LIVII *lib. V. cap. 35* apparet, nomen fuit clarissimum. Magnifica ipsius FRACASTORII de patria tam illustri verba sunt in *Syphilide lib. 1. vs. 445. seq.*

O patria, o longum felix, longumque quieta
Ante alias, patria o divum sanctissima tellus,
Dives opum, foecunda viris, lætissima campis
Uberibus, rapidoque Athesi & Benacide lympha &c.

Forte tamen majorem patriæ splendorem FRACASTORIUS, quam huic patria attulit. Vix dubitare ea de re ausis, si pendeas ex judicio FRANC. POLÆ, JCti Veronensis, cujus verbis, quæ habentur in ANDR. CHIOCCI libro *de Collegii Veron. Medicis & Philos. Sect. I. cap. 11*, nescio, an dici quicquam possit gravius & FRACASTORIO honorificentius. *Detrahe*, inquit, *Veronensibus Hier. Fracastorium, aut nulla, aut non tam clara Verona erit.*

(c) Nostrum jam non est, pleniorem Veronæ urbis contexere historiam, atque ea omnia, quæ insignem ei præ aliis urbibus prærogativam tribuunt, fusius hic commemorare. Præstiterunt id ante me viri doctissimi, ita ut nihil fere præclarum & singulare habeat hæc civitas, quod non diligentissimis scriptorum tam nostræ, quam superioris ætatis illustratum sit Commentariis. Sive enim ultimam urbis originem, antiquitatem, & varias, quibus sæpissime fuit obnoxia, vicissitudines scruteris, luculentissimum horum omnium scriptorem habes ONUPHRIUM PANVINIUM, cujus *Antiquitates Veronenses libris VIII Veronæ A. 1647. fol.* postea, *libris tribus* distinctæ, *Patavii* prodiere *A. 1668. fol.* & TORELLUM SARAYNAM, quem constat *de Origine & Antiquitatibus urbis Veronæ* opus eruditum vulgasse *Veronæ A. 1540. fol.* insertum etiam ANDR. SCHOTTI *Italiæ illustratæ*, & J. G. GRÆVII *Thesauro Ital. T. IX. P. 8*, nec non maximi nominis virum, SCIPIONEM MAFFÆUM, tam generis, quam doctrinæ gloria illustrissimum, qui doctissimum, ut solet omnia, libellum *dell' antica condizion di Verona* edidit *Venetiis A. 1719*, & alia multa de rebus Veronæ memorabilibus meditatus dicitur in *Novis literariis lat. anni 1722*, a Celeb. JO. GOTTL. KRAU-

KRAUSIO editis, *p. 3. seq*; sive de urbis dominis & imperio, rebusque Veronensium fortiter ac præclare gestis requiras, præter scriptores memoratos abunde satisfacient desiderio tuo TORELL. SARAYNA in *Historiarum & Gestorum Veronensium tempore Scaligerorum libris tribus*, adjectis J. G. GRÆVII *Thes. It. l. c.* JOSEPHUS JUSTUS SCALIGER in *Epist. de Vetustate & splendore gentis Scaligeræ, ibid.* obvia, & sigillatim *Lugd. Bat. A. 1594* a JANO DOUSA publici juris facta, a qua multum discrepat PAULI SCALICHII *de Genealogia Scalichiorum* liber; porro LUDOVICUS MOSCARDUS in *Istoria di Verona, Veronæ A. 1668 in 4* in lucem missa, HIERONYMUS DALLA CORTE, in similis inscriptionis Opere, *Veronæ A. 1594 in 4* typis excuso, &, cujus præcipua de rebus Veronensium sunt merita, ONUPHR. PANVINIUS in singulari *de Urbis Veronæ viris doctrina & bellica virtute illustribus* libro, *Veronæ A. 1621 in 4* vulgato; sive denique de civium tam illustris urbis Italæ conditione, & laudibus præcipuis edoceri cupias, non spernendam hauries notitiam ex JO. FRANCISCI TINTI (quem nescio an accurate satis FRANC. TITIUM dixerit S. Rev. JO. ALB. FABRICIUS in *Conspectu Thesauri literarii Ital. p. 366,*) Opere compositissimo, quod inscripsit *la Nobiltà di Verona*, ediditque *Veronæ A. 1592 in 4*, uti apparet ex *Biblioth. Mencken. ed. nov. p. 595.* Addo huic AUGUSTINUM BEATIANUM, cujus *Verona* cum PETRI BEMBI *Benaco* junctim prodiit *Romæ A. 1524.* Taceo scriptores, si qui restant, alios, quibus in tanta optimorum Autorum copia ne quidem videmur indigere.

(d) Si quid laudis redundare in civitates potest ex doctorum virorum abundantia; negari profecto nequit, insigni præ multis aliis Italiæ oppidis nobilissimis Veronam exsplenduisse gloria. Leguntur tam in antiquis, quam recentioribus historiarum monumentis nomina eorum quamplurima, qui specta-

tæ virtutis & exquisitæ doctrinæ fama Veronam patriam egregie nobilitarunt. De CORNELIO NEPOTE, CICERONIS æquali, M. VITRUVIO POLLIONE, Architecto celebri, ÆMILIO MACRO, poeta tolerabili, certa satis res est, nascentes Veronensis agri gremio fuisse exceptos. Neque dubii quicquam habet, eandem coluisse patriam C. PLINIUM SECUNDUM, illum naturæ universæ investigatorem felicissimum, de cujus natalibus commemorant PAULUS CIGALINUS in libro *de C. Plinii Secundi Natur. Histor. scriptoris vera patria*, & POLYC. PALERMUS in libris tribus *de Vera C. Plinii Secundi superioris patria atque ea Verona*, uterque J. G. GRÆVII *Thes. Ital. l. c.* adjunctus. Habet inprimis Verona, cur glorietur cive egregio, Q. VALERIO CATULLO, Poeta omnium suavissimo pulcherrimoque, quem jucundis sæpe modulantem citharis, & mollicula cantantem carmina audivit. Testis est OVIDIUS in *Amor. lib. III. Eleg. 15*:

Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo;

eoque nomine cum Mantuana urbe Veronam comparavit MARTIALIS *lib. XIV, Epigr. 195*:

Tantum magna suo debet Verona Catullo,
Quantum parva suo Mantua Virgilio.

Unde, ne ingrata esset erga cives bene meritos, PLINIO & CATULLO, utrique in arte sua præstantissimo, æterna statuarum monumenta dedicavit blanda parens Verona. Id quod binis verbis memorasse sufficiat, ne, si pluribus id persequar, materiam præripiam singulari, cui dudum incumbo, *de Statuis, doctorum virorum memoriæ consecratis*, Commentationi. Plures, nec magis fortasse degeneres, Veronæ civitati alumnos recentiora dedere tempora. Singulorum nolo hic coacervare nomina; ne temere ambagibus studere videar. Perfuncti hoc labore jam pridem sunt alii, non minori cum laude, quam industria. Copiose in percensendis illis versati sunt ONUPHR. PAN-

PANVINIUS in libro *de Urbis Veronæ viris doctrina illustribus*, & ALEXANDER BECELLUS in *Indiculo Scriptorum Veronensium.* Adducit etiam nonnullos JAC. GADDIUS in libro *de Scriptor. non Ecclesiast. P. II. p. 350.* OCTAVIUS ALECCHUS elucubrandi majoris Operis *de Scriptoribus Veronensibus* spem fecit in *Ephem. erud. Ital.* quas *Giorn. de Letter.* vocant, *T. IX. p. 118. A. 1712,* sed, fidem datam num impleverit, ignoro. Speciatim Jurisperitorum, quos tulit Verona, catalogum concinnavit JULIUS a PUTEO in *Elogiis Collegii Veronensis Judicum, Advocatorum, doctrina, natalibus, honoribusque insignium, Veronæ A. 1653. fol.* ubi, non dubito, FRANCISCI POLÆ & BARTHOLOMÆI CEPOLLÆ injectam mentionem esse. Mathematicos, Historicos, & Poetas Veronenses qui peculiari Commentario complexus sit, scriptorem non memini audisse me quenquam. Si quis tamen id operæ in se susciperet, ei silentio prætereundi non essent viri egregii, TORELLUS SARAYNA, CELSUS MAFFÆUS, ONUPHRIUS PANVINIUS, JO. COTTA, JACOBUS BONFADIUS, ADAMUS FUMANUS, NICOLAUS ARCHIUS, BERNARD. DONATUS, HIERONYMUS VERITAS seu VERITATIS, &, qui fama sua omnem Venetorum rempublicam hodie illustrat, variæ doctrinæ scriptis quam plurimis notissimus, SCIPIO MAFFÆUS. Medicorum, quibus nullo non tempore Verona cumprimis abundavit, universam turbam, quantam ex Annalibus licuit colligere, si in gratiam FRACASTORII mei, illorum principis, attulero in medium, nihil me facturum puto aut inopportunum, aut Lectoribus meis cognitu injucundum. Ita vero singuli se ordine excipiunt: JO. ARCULANUS, ALEARDUS DE PINDEMONTIBUS, FRANCISC. PEDEMONTANUS, GABR. ZERBUS, ALEXANDER BENEDICTUS, HIERON. TURRIANUS, M. ANTON. TURRIANUS, ANTON. FUMANEL-

NELLUS, JO. BAPTISTA CONFALONERIUS, JO. BAPT. MONTANUS, JULIUS CÆSAR SCALIGER, vel BORDONIUS, DOMINICUS MONTHESAURUS Junior, BERNARDINUS PLUMATIUS, GERARDUS & MATTHÆUS BOLDERII, PETRUS SACCUS seu de SACCO, PAULUS JULIARIUS, PAUL. DIONYSIUS, ALEXANDER SERATICUS, PETRUS BONALINUS, JOSEPH. VALDANEUS, BERNARDIN. PATERNUS, CHRISTOPH. EVARINONUS, JO. ANT. TURCUS, NICOL. MARONEA, HIERON. RIPA, THOMAS de VICO, HIERON. BAGOLINUS, JO. FRANCISC. BURANA, PETR. MAYNARDUS, PETR. BEROLDUS, HIER. PINDEMONTIUS, JO. BAPT. PANTINUS, JULIUS MAYNARDUS, ALEXANDER ZANCHUS, ALEXAND. LANDUS, JO. BUTYRONUS, JO. PINDEMONTIUS, BALTHASSOR ALDUS, JO. BAPT. PUTEUS, LAURENT. MONSELICIUS, VICTORIUS ALGAROTUS, MARSILIUS CAGNATUS, GERARDUS RAMBALDUS, FRANC. BROGNOVICUS, JO. BAPT. PONA, VALERIUS BADILIUS, BENED. CERUTUS, GUIL. PLACENTINUS, FRANCISC. AURICALCHUS, LUDOV. NOGAROLA, qui differt ab alio ejusdem nominis, Theologo, itidem Verona oriundo. His alios addit ANDR. CHIOCCUS in elegantissimo *de Collegii Veronensis Medicis* Opere, sigillatim edito *Veronæ A. 1623 in 4,* postea quoque *Thes. Græv. T. IX. P. 8* annexo, & nos ipsum addimus ANDR. CHIOCCUM, quem constat Veronæ magna cum laude artem medicam professum. Recentissimæ ætatis Medicos, sive adhuc superstites, sive haud ita pridem defunctos, ipsi, si quidem velit, Lectori supplendos relinquo. Horum enim scripta præclara, quæ studiis continuis dari foras solent, haud difficile nobis innotescunt, & omnium, qui hæc amant studia, oculis sunt exposita.

(e) Tædet me negligentiæ scriptorum, qui, cum illud inprimis curare deberent diligentissime, ne quicquam relinquerent non memoratum, quod ad fata & res quasvis hominis, cui

cui nihil cum vulgo commune esset, pertineret, nos ipsos statim Viri summi natales ignorare jusserunt. Non tangit hæc accusatio eos, quos evolvere non licuit. Sunt forte in his, quibus melius mereri de posteritate placuit. Excussi tamen, si recte memini, eorum potissimos, illos nempe, qui ad tempora FRACASTORII proxime accesserunt, & tanto turpioris silentii notam incurrunt, quanto certiorem rerum illarum aut habuerunt, aut potuerunt habere notitiam. Quis vero in antiquiorum temporum investigatione tantas ubique tenebras offendi, tantis nos implicari difficultatibus miretur, cum eorum, quæ ante duo, & quod excurrit, secula contigerunt, non omnia adeo comperta, nec Historicorum confirmata sint testimoniis. PAULUS FREHERUS quidem in *Theatro erud. vir. p. 1234* annum HIERONYMI natalem constituit 1483; sed est ille recentioris ætatis scriptor, nec aliunde, quam ex conjecturis, cognitum hoc ei fuisse, illud satis evincit, quod de mense ac die natali nihil ab eo fuit additum.

(f) Vix quicquam nobis ea de re subnasci potest dubii, si recte computemus annos ætatis ejus, quos constat fuisse plus septuaginta, & computando nos referamus ad annum mortis 1553, de quo itidem explorata satis res est. Ita, calculo accuratissimo, annum FRACASTORII natalem habebimus 1483.

(g) Ut de mense & die certi quid statuere possim, opus mihi videtur esse divinatione quadam. Nusquam enim ejus rei obvenisse mihi recordor vestigia. Cur vero in prioribus anni 1483 mensibus diem natalem quærendum putem, illud in causa est, quod annis FRACASTORIUS septuaginta major, & dies VI Augusti omnium ei fuisse supremus dicatur; quæ si vera sunt, uti sunt omnino, sub initium potius, quam finem anni 1483, in lucem editus videtur.

(h) Gens FRACASTORIA in illustrissimis antiquissimisque, quæ unquam Veronæ sedem habuere, qualis forte SCALIGERANA aut NOGAROLIA fuit, annumeranda

D est.

est. Unde JAC. AUG. THUANUS, dum *loco nobili natum* dicit FRACASTORIUM in *Historiar. lib. XII. ad ann. 1553. p. m. 576*, non satis splendidis pro dignitate gentis verbis utitur. De antiquitate ejus, quæ plurimum facit ad nobilitatem, nulla est inter scriptores, quorum veneror autoritatem, controversia. *Perantiquam Veronæ, atque ob id valde nobilem familiam* vocat *Autor Anonymus* (quem PAULUM RHAMNUSIUM, Venetum, puto, si is ipse est autor vitæ, qui editor est *Opp. Frac.) Vitæ Fracastorii*, præmissæ *Operibus* ejus, *Venetiis apud Juntas A. 1584* junctim editis; &, si ejus præcipue scriptoris testimonium hanc in rem valere contendis, qui ipse Veronam patriam coluit, testem habes FRANC. POLAM, Jurisperitum, cui *generosa perantiquæ familiæ stirpe oriundus* dicitur FRACASTORIUS in *Elogio* ejus, quod legitur in ANDR. CHIOCCI *de Colleg. Veron. Medicis Sect. I. Cap. 11.* Tantum nobis de splendore gentis scire datum est. Neque enim satis jam suppetit otii, quos Italus noster avos atavosque numerarit, qua illi virtute, quibus in patriam meritis inclaruerint, ex annalium eruendi monumentis, & copiose hic edisserendi. Perquirat, si quem hujus rei cura tangit, JO. FRANC. TINTUM *de Nobilitate Veronensi*, cui, si quid conjicere licet ex rubro libri, illustrissima FRACASTORIORUM nomina silentio non puto prætermissa. In *Decreto Senatus & civitatis Veronensis pro erigenda Fracastorio statua marmorea* memoratur quidam CHRISTOPHORUS FRACASTORIUS, *Provisor civitatis*, ut vocatur ibi, *communis*, & *Domini spectabilis* elogio donatus, Nostri, ut videtur, consanguineus. Nobis scire sufficiat, ad incrementum & florem stirpis FRACASTORIÆ satis hunc unum contulisse surculum.

(i) De patre PAULO PHILIPPO nos dubitare non sinunt testimonia fide dignissima ONUPHR. PANVINII *lib. VI. de Antiquit. Veronens.* HIERON. GHILINI in *Teatro d'huom. letter* *sub Frac. Autoris Anonymi Vitæ Frac. l. c. p. 1*, & aliorum;

qui-

quibus ingens robur addit Inſcriptio ſtatuæ FRACASTORIO in urbe Veronenſi poſitæ:

HIERONYMO FRACASTORIO
PAULI PHILIPPI F. &c.

Exhibet illam PANVINIVS *l. c.* At quis fuerit iſte PAULUS PHILIPPVS, qua laude conſpicuus, quæ geſſerit in urbe munia, cum nulli ſcriptorum proditum ſit memoriæ, noſtrum non eſt hariolari. Illud ipſum tamen ſcriptorum ſilentium in cauſa eſt, cur nomen ejus non adeo præclarum credam, & majorem ex proavis, quam ex parente comparatam FRACASTORIO gloriam exiſtimem. Nam ſi fuit illius ſingularis quædam, quoad vixit, exiſtimatio; hujus rei commemoratio majorem ipſi etiam filio conciliare opinionem poterat. Medicum forte dicis, propterea quod filium habuit in arte iſta excellentiſſimum? non abnuo; modo non pertinacius id contendas. Novimus enim OTTONEM BRUNFELSIUM patre doliario, EURICIUM CORDUM & PETRVM LOTICHIUM, præſtantiſſimos Medicos, parentibus editos ruſticis. Quisquis demum fuerit, vir fuit honeſtus & famæ integræ, tantoque filio non indignus prorſus. De matre, *Camilla Maſcarellia*, Vicentina cive, non niſi unus teſtatur *Autor Anon. Vitæ Frac. l. c.* cujus, utpote ab ætate FRACASTORII non longe adeo remoti, tantum apud me valet autoritas, quantum vix aliorum omnium. Neque tamen præter nomen & patriam quicquam de illa memorat. Unde, de materno FRACASTORII genere, nihil habemus, quod conferamus in commune. Forte honeſtius fuit, quam illuſtrius; etſi, non defuiſſe Vicentinæ urbi cives dignitate generis clariſſimos, luculenter conſtare nobis poſſit ex BARNABÆ CELSANI *de Viris illuſtribus Vicentinis* libello, & JO. BAPT. PAJARINI *Hiſtoriæ Vicentinæ libro quarto*, qui civitatis hujus viros tam doctrina, quam artibus bellicis, illuſtres fuſius perſequitur.

(k) Unum hoc de parentibus FRACASTORII compertum

tum habemus, quod ſanctioris vitæ apud ſuos laudem obtinuerint. Nam *ſummæ probitatis* homines vocat *Autor vitæ Frac. l. c.* copioſior quidem ea in re ſcriptoribus reliquis, at verborum ſatis, ut videmus, ipſe parcus. Id quod argumento nobis eſſe poteſt, nihil præterea ſingulare ab iis fuiſſe geſtum, quod memoratu dignum viſum ſit ſcriptori ſolertiſſimo. Bonos cives fuiſſe crediderim, vitam in ſilentio conſumentes, & morum magis innocentia, quam factis glorioſe editis in civitate patria famam conſecutos.

(l) Ita quidem rem refert ÆGID. MENAGIUS in *Anti-Baillet P. I. p. 347. ed. nov.* quem ſequitur ANTON. TEISSIERIUS in *Elog. des hom. ſav. T. I. p. 170 & 174.* Miror, nihil de re tam memorabili & Phyſicis inprimis admodum jucunda auditu memoriæ proditum ſcriptoribus reliquis, iis ipſis ſcilicet, quorum præcipua eſt in argumento, quod pertractandum ſuſcepimus, autoritas, & quorum adeo ſilentium ad infringendam eorum, quæ vulgo narrari ſolent, veritatem plurimum habet ponderis. Unde vix imperare mihi poſſem, ut uni homini Gallo, non indicanti fontem, unde hauſerat iſta, temere haberem fidem, niſi in promtu eſſet Epigramma JULII CÆS. SCALIGERI, quem æqualem habuit FRACASTORIUS, in *Carminum ejus libro, quem Aras Fracaſtorias inſcripſit*, quin & in MENAGII *Anti-Baillet l. c.* & TEISSIER. *Elog. l. c.* obvium, & ad confirmanda ea, quæ prolata ſunt a MENAGIO, perquam idoneum. Ita vero ille in mirum naturæ luſum ipſe luſit:

Os Fracaſtorio naſcenti defuit, ergo
Sedulus attenta finxit Apollo manu.
Inde hauri, Medicusque ingens ingensque Poeta,
Et magno facies omnia plena Deo.

Dignos, quos metro vernaculo redderet, verſiculos judicavit JO. BAPTISTA MARINUS, Poeta Italorum venuſtiſſimus:

Al Fracaſtor naſcente
Mancò la bocca, allora il biondo Dio

Con

Con arte diligente
Di sua man gliela fece, e gliel' aprio,
Poi di se gliel' empio.
Quinci ei divin divenne: ed egualmente
E Fisico, e Poeta.

Vid. MENAG. et TEISSIER. *l. c.* A MENAGIO, nihil pretii statuente SCALIGERI patris carminibus, nec ullum ex iis tolerabile existimante, ut constat ex *Anti-Bail. p. 315*, ubi rigidissimam de illis sententiam tulit, vix gratiam inierit hac versione MARINUS, in cujus carminibus vernaculis sublime ac divinum prorsus ingenium inesse dicitur. Conf. DE LA MONNOYE in *Notis ad Menag. Anti-Bail. l. c. n. 1.* Ego vero, etsi non tam inepti sum palati, nec ita me delectare solent obvia quæque, ut, quæ cecinit SCALIGER, quæque invito sæpius & murmurante Phoebo cecinit, hæc omnia digna putem novem sororibus, non improbare tamen MARINI possum judicium, quippe qui ex universo Epigrammatum, quæ composita sunt a SCALIGERO, volumine optimum omnino venustissimumque pro callido & gnaro horum laborum ingenio suo videtur exquisivisse. Quidni & iis, qui admodum sapiunt delicate, ad stomachum esse possint versiculi illi, ego quidem non video. Si hujus id esset instituti, ostenderem obtrectatoribus Scaligeranis, tantum abesse, ut in numeris hisce jure quid possit reprehendi, ut omni conspersi sale, & ad sanas poetices, non ejus quidem, quam exsiccata illa & vacua cerebro capita hodie venditant, leges sint compositi. Id quod tanquam in transitu non possum non de aliis etiam, quæ vulgo Poetarum inprimis sordent, SCALIGERI carminibus hic annotare, quæ, non tam ex meo, quam intelligentis cujusque, judicio, lepore & gratia sua haudquaquam sunt destituta, lectorem vero talem poscunt, qui non rudis sit dictionis Latinæ, sed veteres sibi Poetas omnes reddiderit familiares. Quod vero paucissimis ad palatum sint epulæ Scaligeranæ, hujus rei causam in eo ma-

 xime

xime positam credo, quod in verborum compositione poetica ille paulo videtur durior, nec adeo gnarus fuit illius artificii, quo ad permulcendas & inescandas quasi audientium legentiumve aures omni tempore callide usi sunt illi fungorum instar ex terra prosilientes modulatores magis, quam Poetæ. Unde nec ab iis multum dissenserim, qui molliores ornatioresque putarint Epigrammatis præsentis Italicos, quibus MARINUS lusit, quam latinos SCALIGERI numeros. Id vero, si quidem esse putas aliquod Poetæ hujus vitium, tale certe est, quod sicut per se leve putandum, & in Poeta celebratissimo ne reprehendendum quidem, ita præclaris multis excellentissimisque virtutibus egregie fuit compensatum. Sed ad MENAGIUM revertor, qui etsi recte egit, quod SCALIGERI hic secutus est autoritatem, rectius tamen egisset, si & reliquorum, unde ea omnia comperta habuit, scriptorum mentionem intulisset, cum ipse copiosior longe sit SCALIGERO, nec verbum ille proferat de via angustissima in ore FRACASTORII medio ad ducendum spiritum relicta. At exigui hæc momenti sunt, nec miram magis rem ipsam, si vera omnino sint, nec minori dignam consideratione, si fuerint conficta, posse videntur efficere. Secure tamen inhæsi verbis MENAGII, quod crederem, frequentiora longe & magis audita eorum exempla esse, qui contractis paululum & condensatis labiorum nervis in lucem sint editi, quam quibus os omne a natura occlusum penitus fuerit atque obseratum. Ad insolita vero & minus naturalia delabi, ubi de iis, quæ magis naturæ respondent, certior est ratio, non est hominis, veritatem studiosius, quam fabularum commenta, sectantis.

(m) Vid. MENAG. *l. c.* & TEISSIER. *l. c.* Dignum opus tonsoris cultello, nec ulla hominum memoria auditum antehac. Naturam puero oris & labiorum decus negantem miraris? At magis mirare Chirurgum, secando restituentem. Felicissimum genus hominum, cui secare omnia, & secando ho-

hominem formare contigit. Ille certe, quisquis fuit, major fuit tonſore puero, quem fuiſſe canit MARTIALIS *lib. VIII. Ep. 52*

- - - - *arte talem,*
Qualis nec Thalamus fuit Neronis,
Druſorum cui contigere barbæ.

Ego vero mallem per omnem vitam monſtri quid alere in ſupremis labris, quam ſpecimine tam cruento artem Chirurgi experiri, quantumvis manu & novacula exercitati. De FRACASTORIO, cunas nondum egreſſo, miror inprimis tam deſperatum capi potuiſſe conſilium. Vix enim ſuſtinendis doloribus tantis ſufficere videntur tenelli vires infantuli, cui, ſi vel levi digito tangatur, lachrymas cadere videmus ardentiſſimas. Sed id quidem parum, ut conſtat, curare Chirurgi ſolent, qui ſuæ hoc artis arbitrantur, hominem exuere, & lucroſæ magis magisque animum aſſueſacere crudelitati.

(n) FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c.* & JO. IMPERIALIS in *Muſeo Hiſtor. p. 16*, ſingulare hoc de FRACASTORIO referunt, tum, cum de re gravi ſerio cogitaverit ſecum, ſupremum continuo mordere labrum conſueviſſe, nec a more iſto ante finem vitæ receſſiſſe. Cauſam ejus rei nemo ſcriptorum addit; ſed meræ uterque rem fuiſſe conſuetudinis exiſtimat. Ego cultri tonſorii triſtes hic reliquias deprehendo. Quis enim dubitet, tantum FRACASTORIO ex violenta oris inciſura per omnem vitam doloris relictum fuiſſe, ut mitigare illud molli quodam dentium morſu ad extremam usque ſenectutem neceſſe habuerit?

(o) Nulla hic fabulæ ſuſpicio ſubeat animum Lectoris; ſunt enim hæc probatiſſimorum ſcriptorum confirmata teſtimoniis. Fuſius enarrata leguntur in FRANC. POLÆ *Elogio Frac.* ANT. TEISSIERII *Elog. T. I. p. 171*, HIERON. GHILINI *Teatro d' huom. let. ſub Frac.* &, qui unus ſufficere poterat, *Autoris Anon. Vitæ Frac. l. c.* Singulorum narrationes, ſi pau-

paucula excipias, accurate inter se conveniunt. Eleganter inprimis & sermone suavissimo rem, uti gesta est, exponit POLA, cujus verba lectu non ingrata fore Lectoribus, confido. Ita vero ille: *Hier. Fracastorius mira vitæ incunabula a divina fatalique cælestium Numinum benignitate auspicatus est. Matrem enim infans adhuc, & tantum non vagiens, cum ipsa ei in sinu sufultanti blandulos garriret jocos, ictu fulminis horribili confectam illæsus sensit, si modo sentire potuit.* Quantum ad annos, quos impleverat, cum ista contigere, FRACASTORIUS, discrepare a POLA videtur *Autor vitæ Frac.* qui tantum *cunis vix egressum* dicit Nostrum, cum ille egressum vix utero perhibeat. Neque etiam *Autor* ille absumtam fatali fulmine, sed *ictam* saltem refert matrem; quamvis in eadem fuisse eum opinione, exinde pateat, quod de filio HIERONYMO addat, *incolumem* esse *servatum*. PAULUS FREHERUS, ut ipse etiam singulare aliquid huic rei adspergeret, tunc, cum ubera præberet filiolo, ictu fulminis prostratam ait *Mascarelliam* in *Theatro vir. erud. l. c.* Id quod parum habet probabilitatis. Trepida pallensque ad longinquos tonitruum fremitus foemina vix, imminente jam & desuper cadente fulmine, de alimentis filio suppeditandis, iis inprimis, quæ dari non possunt nisi a matre timoris prorsus formidinisque experti, cogitasse videtur. Haberem plura, quibus suspectam redderem omnem de matre FRACASTORII igne fulminis sublata narratiunculam, si ingenio fas esset indulgere contra testium certissimorum autoritatem. Quid? si quæreret quis, unde fieri potuerit, ut incolumis servaretur infans, tenellus quidem, nec adhuc a matris depulsus uberibus, cum, prostrata matre, in cujus hærebat complexibus, necesse esset, ipse cum matre infans in terram procideret. Putasne, ex casu tam repentino, tamque violento, nihil incommodi traxisse filiolum, nec in vehementissimis illis tumultibus ullos capitis aut membrorum dolores sensisse? Multum profecto hic nos esse credulos oportet.

(p) Quis

(p) Quis dubitet, ſimul ac percrebuit caſus tam inauditi ſama, neminem fuiſſe, qui non in ſtuporem horroremque conjectus, ſumma quæque & auſpicatiſſima, tanquam fatorum præſcius, ominaretur infanti FRACASTORIO. Habuit inprimis, in quo ſuperſtitioſi vires ingenii exerceret, imperita plebecula, quæ, utpote ad ſtuporem promtiſſima, & in indagandis rerum cauſis parum perſpicax, de rei cujusque magnitudine ex inſolitis & raro auditis eventibus exiſtimare ſolet. Neque tamen defuere ex ſagacioribus, qui omnem, qua uſus eſt maturiori ætate FRACASTORIUS, felicitatem nominisque famam ad illud divinitus factum infantiæ prodigium referrent. Notandus hoc nomine HIERON. GHILINUS *l. c.* *Autor Vitæ Frac. l. c.* &, quod miror, FERD. JAC. BAIERUS, Medicinæ, & quas ignorare haud decet Medicum, rerum naturalium, ut puto, ſtudiis addictus, qui, cum in *Oratione de Fulminibus literatorum ordini fatalibus*, *Altorfii A. 1724* edita, non poſſet non mentionem facere FRACASTORII, re omni enarrata, factum hoc ſingulare *non ſine futuræ gloriæ felici præſagio* contigiſſe addit. Quaſi vero hoc ei datum eſſet, ut divinorum conſiliorum ageret interpretem. Oratoris hæc vox eſt; Philoſophi eſſe neutiquam poteſt. Non ſum ego tam profanæ mentis, ut, quæ non niſi ex ſingulari Dei nutu & arbitrio facta manifeſto intelligimus, eorum nullam putem habendam rationem; in ea tamen fateor me eſſe cum prudentiſſimis multis ſententia, temere hic & incaute uti judicio ſuo, quamque omnis naturæ ignari ſint, haud obſcure prodere, qui res obvias quasque, quarum magnitudinem concipere animo non poſſunt, in portentoſis habendas clamitant. Expedita vero & Phyſicis omnibus conclamata dudum, quin & exemplis innumeris confirmata res eſt, fulmina, quæ ſulphur & bitumen alunt denſiſſimum & maxima vi conſtipatum, dum nubibus emiſſa terram feriunt igne ſuo, ſimilem ſui materiam quærere, & quanto plures, quantoque ſpiſſiores quæque res vapores exhalat, tanto

magis rapidissimis fulminum flammis esse expositam. Quod æque valet in hominibus, ac in rebus aliis, animantibus, arboribus, tectisque bitumine imbutis. Eadem est ratio, cur minus immineat periculi homini infantiam vix ingresso, quam in medio vitæ cursu constituto. Non hominem fulmen petit, sed particulas illas, quæ meatibus cuticularibus egressæ, circumvolant quasi hominem. Quod vero pereundum plerumque sit homini, in quem fulmina fecere impetum, ejus rei caussam novimus hanc esse, quod, fumo illo sulphurato & ignibus gravido occupante corpus humanum & vehementer comprimente, viæ singulæ, per quas auram vitalem carpimus, exspissentur penitus, & obstruantur. Ergone, pereunte ignibus fulmineis Mascarellia, miraberis, servatam vitam infanti esse? an, rudis istarum rerum, tollendum cum matre filium fuisse, dices? Ipsa, mihi crede, infantia FRACASTORIUM præstitit incolumem, fata forte inclementiora experturum, si vegeto magis robore instructus fuisset; matrem id ipsum perdidit, quod mater fuit, non ludibrio futuram fulmini, si, coorta tempestate, infans infanti adsedisset. Desine igitur, quod vetulæ solent, omina clamare & miracula, tibi soli mirabilia, & melius scrutare naturam, ne jejunis & inconsideratis judiciis naturæ dominum offendas. Taceo, ad eam, quam FRACASTORIO fata destinaverant, gloriam & dignitatem, satis amplam quidem, at non tantam, qualem dormienti Servio Tullio portendit flamma in capite ardens, ne opus quidem fuisse tam cruentis ominibus, & excellentioris longe famæ viros quoquo tempore extitisse, quibus nec ictus fulminis, nec quodvis aliud prodigium æternitatem nominis prædixit. Et quærere ex Te possem, quid dicturus fuisses, si fortasse docuisset eventus, vanam de futura FRACASTORII fortuna fuisse spem conceptam, & quid de illis omnibus dicas, quos, sub arbore forte, dum ictu fulminis prosternitur, umbram captantes, aut gravi somno sepultos, non tetigit flammæ ardor, neque tamen postea infimæ plebis sorte exemptos constat.

§. II.

§. II.

Naturam Fracaſtorius liberalem beneficamque expertus eſt, &, ut primum viribus invaluit paululum, præclara virtutis indoles, & divinum in eo feliciſſimumque eluxit ingenium. (a) Cujus cum Noſter ab ipſis pueritiæ annis clariſſima daret ſpecimina, talemque ſe dictis factisque manifeſtaret, ut maxima pueri præter ætatem ſagacis eſſet admiratio; non potuit non parens Fracaſtorii in ſpem eam ingredi certiſſimam, fore, ut hujus olim opera & virtute antiquum gentis Fracaſtoriæ decus non conſervetur ſolum, ſed augeatur etiam atque mirifice amplificetur. (b) Suarum igitur memor partium, ut maturiores ager bene cultus fructus ferret, de filio ingenue liberaliterque educando diligenter cogitavit, primisque literarum elementis pro captu ætatis curavit inſtituendum. (c) Cumque hac tenera ſtatim ætate natum ſe formatumque plane ad literas oſtenderet Noſter tam pertinaci induſtria, quam docili inprimis ingenio; brevi tempore tantos in artibus, quæ ad humanitatem pertinent, fecit progreſſus, ut communi eorum, quos rerum ſuarum moderatores habebat, ſuffragatione dignus judicaretur, qui ad ſublimiora jam faceret gradum, & ampliſſimum ſcientiarum omnium, quæ in Academiis docentur, campum percurreret. In Patavinum igitur Gymnaſium, eorum omnium, quibus Italia ſe jactat, ſine dubio

nobilissimum celebratissimumque, (d) concessit adolescens, (e) eo quidem consilio, ut animum doctrina excoleret multiplici, artibusque ingenuis redderet firmatiorem. Traditus hic in disciplinam Petri Pomponatii, maximi nominis sed acerbioris fortunæ Philosophi, (f) docenti præstantissima veræ sapientiæ præcepta frequens assedit auditor, doctrinasque ejus non e trivio collectas avidissime imbibit. (g) Admirabili inprimis ad Mathesin, ejusque partem præcipuam, quæ astrorum siderumque cursus scrutatur, ardore concitatus, in hæc totum se abdidit studia, (h) & doctrinæ illius, quam subtilissimis postea scriptis complexus est, firmissima jecit fundamenta. Quibus jam probe tinctus ac perpolitus literis, ad Medicinam demum, tanquam artium omnium reginam, & sibi maxime aliisque profuturam, curas omnes cogitationesque convertit, (i) & in acquirenda ejus cognitione ita versatus est diligenter, sicut versari debebat is, qui, Medicis omnibus fama se olim & doctrina fore superiorem, præsagiente animo intelligebat. Acuit vero industriam Fracastorii in hoc studiorum curriculo illud maximopere, quod plurimos habuit docti laboris socios ac æmulos, qui, conjuncti Nostro arctissima familiaritatis necessitudine, omnes in id videbantur conspirasse, ut de famæ & gloriæ futuræ palma, qua possent, nervorum ac ingenii contentione inter se decertarent. (k)

(a) *In-*

(a) *Incomparabili* cumprimis *memoriæ ingeniique vi* dediſſe ſe admirandum puer adhuc FRACASTORIUS dicitur FRANC. POLÆ *in Elog. Frac. l. c.* Neutrum horum a Poeta & Medico futuro, tali nempe, qui nulli diceretur ſecundus, abeſſe poterat. Plura de inſitis & innatis FRACASTORIO virtutibus præſtantiſſimis, quibus tam animus ejus, quam ingenium fuit exornatum, infra aptiore loco commemorabimus.

(b) Lucem amat recta & præclara indoles, &, ut poſita ante oculos hominum magis ipſa exſplendeſcat, quam quidem poteſt celeriter, intimis animi ſe proripit penetralibus. De FRACASTORIO refert *Autor Vitæ ejus l. c. ut primum per ætatem in luce hominum verſari coeperit, tale de ſe ſpecimen apud omnes præbuiſſe* eum, *ut jam tum ex eo adhuc puero, qui poſtea vir futurus eſſet, facile homines conjectarentur.* Feliciſſima conjectatio, poſtquam res ipſa docuit, majora HIERONYMUM cum annis cepiſſe ingenii & virtutis incrementa. Scimus autem, ſæpius contingere, ut conjectura aberrent illi longiſſime, qui maxima quæque in pueris blandiente ſpe præcipiunt, & omnem fatis in florentiſſima ingenia poteſtatem negant. Vidiſſe me eorum haud paucos memini, qui, cum gaudia olim & cura unica parentum dicerentur, jam, progrediente ætate, acie mentis hebetiores obtuſioresque facti, omnem parentum miſere fruſtrati ſunt expectationem. Vellem, *Autor vitæ Frac.* paulo verboſior fuiſſet in enarrandis iis, quæ virili digna ætate a puero FRACASTORIO vel dicta noverat vel geſta, cumque ſpecimen quoddam memoret ab eo editum, majorem a nobis ſcriptor eximius initurus videbatur gratiam, ſi, quale illud cujusque fuerit generis, verbis indicaſſet prolixioribus.

(c) De cura *Pauli Philippi Fracaſtorii* in educatione filii *Hieronymi* adhibita optima quæque exiſtimare nos jubet *Autor Vitæ Frac.* dum *liberaliter a patre educatum* dicit Italum noſtrum. Et luculentum ſuppetit teſtimonium FRANC. POLÆ,

 qui

qui *opulentas politiorum omnium literarum opes* ab adolescente FRACASTORIO *conquisitas* docet in *Elog. Frac. l. c.* Fortunatum parentem, cui filius contigit virtutis gloriæque cupidissimus, & honestissima parentis consilia labore studioque suo adjuvans. Non ita cunctos amant Superi, neque ex omni terrarum parte tam peritus quisquam est artifex, qui ex rudi & informi stipite quoddam sciat Deorum simulacrum effingere. Præcipuum hoc naturæ opus est, quam excolere licet arte humana, neutiquam formare & divinitus arcessere.

(d) Non meis schola Patavina indiget præconiis, nullo non tempore habita in præclarissimis. Laudes cum reliquis Italiæ Academiis multas communes habet, multas proprias sibi & peculiares. Turpe peregrino ex Italia redeunti, non vidisse Patavium. Neque, commigrasse illuc, quenquam poenituit. Habent, quæ admirentur, oculi, habet, quibus delectetur, animus. Scientiarum omnium merito domicilium, aut, si mavis, officinam dicas. Tantus hic doctissimorum virorum consessus, quantus nescio an usquam per Italiam. In eam delatum te terram credas, quæ habitanda novem sororibus contigit. Circumspicienti omnia Musæ obvenient, stantes ad sacrum T. LIVII tumulum, & ossa viri consecrantes æternitati. Ubi longius pedem promoveris, in vetustissima videberis tibi tempora rejectus. Adeo nihil obversabitur oculis, quod non antiquitatis præ se ferat imaginem. Quodcunque doctrinæ genus sectere, erit, qui ducem se tibi offerat, erit, a quo expectare omnia possis. Vix aliquis clarissimorum doctrinæ gloria, quos protulit hæc civitas, virorum numerum inierit. Laudabile tamen opus aggressi sunt, qui principes eorum ac præcipuos scriptis sunt persecuti, & egregia eorum de literis merita posteritati commendarunt. Præstita hæc opera a BERNARDINO SCARDEONIO in libro *de Antiquitatibus Patavii & claris civibus Patavinis, Basileæ A. 1569* edito, & in alio *de Se-*

Sepulchris exterorum Patavii jacentium, adjecto J. G. GRÆVII *Thes. Antiqu. Ital. T. VI. P. 2*, JO. CAVACCIA & JAC. FABARELLA in *Elogiis illustrium Patavinorum*, quæ prodiere *Patavii A. 1670*, CAROLO PATINO in *Lyceo Patavino*, *Patav. 1682*, OCTAV. FERRARIO in *Orat. de Laudibus Patavii*, quæ habetur in J. G. GRÆVII *Thes. Ant. It. T. VI. P. 2*, SERTORIO URSATO in *Monumentis Patavinis*, *Patav. 1652*, & eodem in *Istoria di Padoua*, *Patav. 1678*, ANT. RICCOBONO in Comment. *de Gymnasio Patavino*, *Patav. 1598*, JAC. PHIL. TOMASSINO in *Gymnasio Patavino*, *Utini A. 1654*, ANGELO PORTENARIO in Opere *della felicità di Padoua*, *Patav. 1623*, JAC. SALOMONIO in *Agri Patavini Inscriptionibus sacris & profanis*, *Patav. A. 1696*, & in *Urbis Patavinæ Inscriptionibus*, *Patav. 1701*, & NIC. COMNENO PAPADOPOLO in *Historia Gymnasii Patavini*, *cum auctario de claris Professoribus & alumnis ejusdem*, *Venet. 1726*; ut taceam eos, qui vel eruditorum cujuscunque gentis elogia compilarunt, vel speciatim singulorum ex doctis Patavii civibus vitas exposuere; quali labore perfunctus est JAC. PHIL. TOMASSINUS editis singularibus rerum gestarum T. LIVII, LAUR. PIGNORII, M. ANTONII PEREGRINI, & GUIDI PANCIROLI historiis. Quæ Gymnasii Patavini instituta, quæ leges sint & consuetudines, abunde nos docent *Instituta & privilegia Universitati Patavinæ* (ab A. 1260 ad 1640) *a Senatu Veneto concessa*, quæ ab Autore Anonymo vulgata sunt *Patavii A. 1645*.

(e) Cum Patavinam urbem patriæ suæ tam vicinam nosset, (utraque enim Venetis paret,) non erat, cur longius pedem proferret FRACASTORIUS, & aliam studiorum suorum sedem quæreret. Huc igitur adolescens adhuc, arbitratu patris, commigravit, & ab ore celeberrimorum, qui illo tempore Gymnasium Patavinum fama sua illustrabant, virorum pependit. Testes habeo FRANC. POLAM in *Elog. Frac. l. c* GERH. JO. VOSSIUM *de Artium ac scientiarum natura lib. 3. de* Ma-

Mathesi Cap. 64. p. 189 Opp. ejus edit. Amstel. ANT. TEISSIERIUM in *Elog. des hom. sav. p. 173, Autorem Diar. lit. Journal Litteraire T. VII. P. I. p. 48, & Autorem Anon. Vitæ Frac. l. c.* Non satis certo scio, quot annos Patavii commoratus sit Noster; nihil enim de eo apud scriptores memoriæ proditum invenio. Tantum scio, non omnem ei studiorum cursum Patavii fuisse absolutum, ob inopinatum hostium adventum, qui Musas Patavinas crudeliter tractarunt, & antiquo suo deturbarunt domicilio. Pluribus ea de re agemus §. *seq.*

(f) PETRUS POMPONATIUS, civis Mantuanus, vir pusilli corporis, sed ingentis animi, doctrina subtilissimus acutissimusque, Philosophorum Peripateticorum suo tempore princeps dici meruit. JULIO CÆS. VANINO, discipulo suo, homini famosissimo, vocatur *Mediolanensium Philosophorum Deus, & divinus præceptor* in *Dialogo de Arcanis naturæ reginæ Deæque mortalium, Dial. 48. p. 319*, & pluribus in locis. De nomine ejus quæ referuntur in *Lex. Erud. German. T. II. p. 623. ed. nov.* quasi scilicet illud, abjecto *Bernhardi* nomine gentilitio, adsciverit latinæ, quam amabat, compositionis ergo, accensenda sunt fabulis. Sub finem enim *libri V de Fato & libero arbitrio,* ab ipso editi, nomen ipse suum subscripsit hunc in modum: *Ego Petrus, filius Joannis Nicolai Pomponatii.* Philosophiam Patavii primum, postea Bononiæ incredibili cum audientium plausu & admiratione docuit. Hic, si quisquam alius, non vivus tantum, sed post mortem etiam fata expertus est iniquissima, & fortunæ turpissimum factus est ludibrium. Fama de singulari præstantissimaque ejus doctrina late jam disseminata, & magis in dies efflorescente, invidorum obtrectatorumque accrevit numerus, & in existimationem viri optimi machinæ parari coeperunt innumerabiles. Multis inprimis calumniandi materiam præbuit insons ille, quem edidit, *de Immortalitate animæ* libellus, cujus cum eo spectaret argumentum, male in probanda animæ immortalitate versatum fuisse

ARI-

ARISTOTELEM, fuerunt ſtatim, qui, unum hoc agi a POMPONATIO, ut brutis nos ſimiles confingeret, mentemque noſtram morti obnoxiam evinceret, magna animorum contentione clamitarent. Dici vix poteſt, in quantum ea res honoris, opinionis, quin & vitæ diſcrimen POMPONATIUM adduxerit. Monachorum, quos capitales inprimis hoſtes habebat, factum dicitur inſidiis, ut & liber perniciosſus & autor ejus ad rogum condemnaretur, quem ut effugeret, POMPONATIO labore multo, multa prudentia opus fuit. Neque tales defuere ei hoſtes, qui ſcriptis in eum inſurgerent, & argumentis confutare eum laborarent philoſophicis. Atque hos ipſos parum in oppugnando moderatos expertus eſt. Multi *Hæreticum* nuncuparunt; plurimi deformiſſimo nomine *Atheum*. Quin fuit quidam corrupti ſenſus rabula, JO. GEORG. GODELMANNUS, natione Germanus, qui *Magorum*, proh impudentiam! numero accenſuit Noſtrum *lib. 1. de Magis Cap. 8*, merito ideo deriſus a P. BÆLIO in *Dict. Hiſt. & Crit. T. III. p. 2354. not. k.* Et nos ridebimus illum Magorum elegantiſſimum opificem, egregie inſanum. Sed ita tempora, ita mores fuere. Cauſam POMPONATII noſtris temporibus ita peroratam exiſtimamus, ut defenſore amplius non opus habeat. Odio plurimum in illa controverſia & animorum acerbitati datum, prudentiores facile intelligunt. Præclare inprimis de manibus POMPONATII meritus eſt P. BÆLIUS *l. c. a p. 2349 ad p. 2355*, ubi cum maximo doctrinæ apparatu famam POMPONATII ab obtrectatorum injuriis vindicat, ſingulisque rigidiſſimum, ut merebantur, jus dicit. Repetitam BÆLII defenſionem legimus in JO. GOTTLIEB OLEARII *Diſſ. de Pomponatio*, quæ *Jenæ A. 1709* lucem aſpexit, & luculento nummum præſertim, in memoriam POMPONATII cuſum, Commentario illuſtrat.

(g) Unum hunc FRACASTORII præceptorem memorat *Autor Anon. Vitæ Frac. l. c. p. 2*, dignus, cui vel in rebus leviſſimis maxima habeatur fides. Addo huic teſtem GERH. JO. VOS-

SIUM *de Art. ac scient. nat. lib. 3. de Mathesi Cap. 64. p. m. 189.* Neque dubium esse potest, ejus inprimis scholas frequentatas a FRACASTORIO, quem communem illo tempore juventus Patavina venerabatur Præceptorem. Miror, JO. GOTTL. OLEARIUM, cum alios multos POMPONATII discipulos, non ita illustres sane, THEOPHILUM FOLENGUM, Mantuanum, HERCULEM GONZAGAM, Cardinalem, PAULUM JOVIUM, Episcopum Nucerinum, JUL. CÆS. VANINUM, scriptis fatisque notissimum, HELIDÆUM, Medicum Foroliviensem, CASPAREM CONTARENUM, Cardinalem, & SIMONEM PORTIUM, Neapolitanum, nominaret in Diss. *cit.* §. 7. *p. 10. seq.* ne verbo quidem mentionem injecisse FRACASTORII nostri, doctrinæ & virtutis fama illis haudquaquam inferioris. Locum in illis magis, quam alius quisquam, merebatur Noster, cum teste *Autore Vit. Frac. l. c.* non levi industria & exiguo tempore, sed *per multos annos philosophicis studiis, hoc usus præceptore, operam dederit.* Doctrinas tamen ejus non universas amplexus est; sed fuit ipse ex eorum numero, quibus liber POMPONATII *de Immortalitate animæ* veneni quid alere, & reprehensione dignus videbatur. Unde provectiori jam ætate calamum ipse vertisse in præceptorem suum, & *insana non minus quam impia ejus placita* Dialogo, quem *Fracastorium sive de Anima* inscripsit, impugnasse dicitur *Autori Vitæ Frac. l. c. p. 8.* Sed levem admodum mitemque se gessit Adversarium. Etenim scriptus est libellus ille non solum post mortem demum POMPONATII, sed ita etiam scriptus est, ut ne semel quidem POMPONATII in eo nomen memoretur, neque occultis etiam dicteriis famæ ejus sit insultatum. Disputatur hic de animæ humanæ indole, ejusque immortalitas argumentis fortissimis ita confirmatur, ut, qui nesciat tentatum aliquid a POMPONATIO contra ARISTOTELIS de animæ immortalitate sententiam, is, nihil eorum pertinere ad Italorum hunc Philosophum, dejeraverit. Unde

&

& factum puto, ut nec P. BÆLIUS *l. c.* nec J. G. OLEARIUS *l. c.* quamvis satis copiosi essent in percensendis POMPONATII adversariis, &, quæ passim ab eruditis ad deterendam ejus existimationem in vulgus sparsa sunt, diligenter commemorarent, ullam libelli Fracastoriani injecerint mentionem. Minus igitur periculi POMPONATIO a scriptis FRACASTORII, quam ab illis CASP. CONTARENI, discipuli itidem sui, imminebat, qui etsi ipse in refutandis POMPONATII doctrinis summam moderationem adhibuit, primus tamen fuit, qui classicum contra præceptorem suum caneret, & in Atheismi eum apud alios suspicionem adduceret. Fusius ea edisserere, nec hujus loci, nec nostri est instituti.

(h) Mathesin præ aliis omnibus disciplinis ab ineunte ætate impense amavit FRACASTORIUS, sublimitatem divinitatemque hujus scientiæ habens exploratissimam. Astronomiam inprimis, præcipuam Matheseos partem, tam studiose sectatus est, ut nullum præterire tempus passus sit, quod non astrorum indagandis cursibus, & cunctis cæli perlustrandis partibus impenderit. Hinc & Patavii totus in his studiis versatus, abditissimos eorum recessus scrutatus est, teste FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c.* & *Autore Vitæ Frac. p. 2.* Quem vero in his literis sibi ducem elegerit, ignorare nos jubent scriptores. Non enim a POMPONATIO hausisse videtur illud doctrinæ genus, propterea quod hujus in Mathesin merita exigua exstent, aut prorsus nulla. Malim credere, propria industria & frequenti siderum contemplatione assiduaque meditatione hoc, quicquid habuit mathematicæ cognitionis, exquisiti ingenii juveni fuisse comparatum.

(i) Laudabile iniit consilium FRACASTORIUS, cum Philosophia & Mathesi, scientiis parum quæstuosis, Medicinam conjungendi, tanquam *artem*, ut PLINIO vocatur in *Hist. Nat. lib. 29. cap. 1*, *fructuosissimam.* Etsi enim a proposito deterrere eum potuisset idem PLINIUS, cujus integrum *Caput 24. lib.*

22 Hist. Nat. & Cap. 1. lib. 24 agunt de vanitate & nefariis Medicorum artibus, tanta etiam accreverit circulatorum Empiricorumque multitudo, ut jam turpissime dehonestata sit hac fæce hominum, miseramque præ se faciem ferat ars nobilissima; certus tamen, commune hoc esse omnium scientiarum fatum, ut insidias parare earum dignitati laborent pessimi quique, dandam sibi operam existimavit, ut Medicorum ordinem, honore omni dignissimum, ab injuriis obtrectatorum vindicaret, & prisco honori suo restitueret. Non igitur, ut solent illi, quos equus, simiolus, & tintinnabula in veste Medicos faciunt, unice de morborum quorundam & unguentorum pyxidumque nominibus laboravit, sed probe perspectis singulis, quæ in Medico inesse debent, virtutibus, non cuilibet ex vulgo datis, spatiosissimum Medicinæ campum magno animo maximaque ingressus est ingenii sui fiducia. Quem cursum ut feliciter conficeret, tinctus jam probe iis literis, quæ ad altiores disciplinas iter pandunt, ad scrutanda examinandaque Medicorum veterum præcepta se totum convertit, & tantos brevi tempore in his studiis progressus fecit, ut Medicorum, qui artis amplificandæ causa in Gymnasio Patavino convenire quotidie, resque dubias in disceptationem vocare solebant, interesset colloquiis, &, quod tam teneræ ætatis juveni vix antehac contigerat, cathedram conscendendi, viresque ingenii docendo ac disputando periclitandi facultatem nancisceretur. Ita enim interpretor verba *Autoris Anon. Vitæ Frac. l. c. p. 2: Tanto animi ardore, atque alacritate, genio suadente, se totum ad Medicinam convertit, tanta porro contentione in Gymnasio per quotidianas Medicorum disceptationes sese exercuit, ut doctores ipsi atque æqualis juventus, eum ad omnia natum esse, divino quodam consilio, faterentur, illique maximos suggestus honores tunc detulerint, quod Patavii ante illum nemini, nisi maturo in studiis, & perfectæ demum ætatis viro contigerat.* Conf. etiam FRANC. POLA *l. c.* De præceptoribus vero, quibus usus est in arte medica, nihil certo satis com-

per-

pertum habeo; clarissimos tamen in arte sua doctissimosque fuisse, testatur fama & doctrina discipuli consummatissima. Facillima etiam conjectura assequor, institutione usum inprimis fuisse HIERONYMI TURRIANI, Medici nobilissimi, qui ætate illa in Gymnasio Patavino maxima cum laude docuit Medicinam, & in tanta fuisse admiratione perhibetur, ut rerum omnium notitia PYTHAGORÆ, maxima mentis vi DEMOCRITO & HIPPOCRATI, ordine HEROPHILO, & experientia GALENO nihil diceretur inferior, teste ANDR. CHIOCCO in libro *de Colleg. Veron. Medicis. sub Turriano.* Hujus enim *exactæ doctrinæ & auctoritatis viri* hospitio & convictu usum Patavii, filiosque ejus familiariter complexum esse FRACASTORIUM, refert *Autor Vitæ Frac. l. c*; unde vix dubium esse potest, institutionis quoque & doctrinæ tanti viri factum fuisse participem.

(k) Multum facit ad acuendam industriam æmulatio, talis nempe, quæ invidiæ odiique expers, juvenes æquales ad animosum de gloriæ laudisque palma certamen concitat, animosque eorum vehementissima honoris & doctrinæ cupiditate incendit. Eadem virtutis & laborum incitamenta FRACASTORIUS habuit, in communi Italæ juventutis palæstra constitutus, ubi nunquam deerat, quem æmulari studio posset & industria. Abundabat schola Patavina illo tempore lectissimis ex omni Italia adolescentibus, plerisque ad magnam spem patriæ natis, & tam generis nobilitate, quam flore ingenii commendatissimis. Delegit sibi nonnullos ex his studiorum socios & sodales FRACASTORIUS, &, arctissimo cum iis contracto amicitiæ vinculo, ad prosequendum impigre literarum negotium firmissimo eos foedere obstrinxit. Præcipui eorum, & qui maximam sibi insequenti tempore nominis famam pepererе, fuerunt CASPAR CONTARENUS, quem paulo ante dixi POMPONATII discipulum, ad summum postea Purpurati fastigium evectus, MARCUS ANTONIUS CONTARENUS, & AN-

DREAS NAUGERIUS, ille publicorum munerum ſplendore conſpicuus, hic Orator, Poeta, & Hiſtoricus excellentiſſimus, uterque Veneto Patriciorum ordine oriundus, & graviſſimis admotus legationibus, JO. JAC. BARDULONUS, ſummæ celebritatis Philoſophus, POMPONIUS & LUCAS GAURICI, fratres Germani, hic Aſtrologiæ, ille rerum antiquarum peritia inſtructiſſimus, & JO. BAPTISTA RHAMNUSIUS, Reipublicæ Venetæ inſigne decus, & Decemvirorum collegio Senatus Veneti a Secretis, vir in Græcis literis, atque hiſtoriarum & Coſmographiæ ſtudiis verſatiſſimus. Quibus addi præ reliquis merentur, quos deamavit inprimis Noſter, M. ANTONIUS, JO. BAPTISTA, & RHAYMUNDUS, TURRIANI, fratres ingenio & morum honeſtate inter ſe ſimillimi, patris HIERONYMI, cujus ſub *not. (i) hujus* §. mentionem feci, filii florentiſſimi, municipes FRACASTORII, quibuscum quotidiana fere non Patavii ſolum, ob egregiam parentis in re medica ſcientiam, ſed poſtea etiam Veronæ, ob æqualem ſtudiorum rationem, FRACASTORIO interceſſit conſuetudo. Sufficiat, nominaſſe potiſſimos; reliqui enim omnes, quicunque fuerint, aut non tam arcte conjuncti Italo noſtro, aut eruditionis fuerunt & fortunæ tenuioris. Eorum, quæ jam protuli, teſtem habeo GERH. JO. VOSSIUM *de Art. ac ſcient. nat. lib. 3. de Matheſi Cap. 64. p. m. 189*, & *Autorem Anon. Vitæ Frac. l. c. p.* 2. Speciatim de amicis, quos quoquo vitæ ſuæ tempore habuit HIERONYMUS, plura expromam alio in loco. Horum enim fuerunt longe plures, iidemque exiſtimatione multo illuſtriores.

§. III.

Coeptum Patavii ſtudiorum curſum ſubito ac præter ſpem intercepit inexpectatus de morte patris nuncius, (a) & belli, quod Venetæ Reipubli-

blicæ ab armis Maximiliani Imperatoris imminebat, & Patavinæ inprimis civitati capitale minabatur exitium, repentinus horror. (b) Jam igitur, dum in eo esset, ut Veronam reverteretur, & paternam adiret hæreditatem, opportuno tempore fama de optimæ spei juvene perlata est ad Bartholomæum Livianum, ducem Venetorum militum fortissimum, heroa toga non minus, quam sago illustrissimum, Musarum etiam communem quasi parentem & defensorem, (c) qui, cognita Fracastorii erecta & præclara indole, liberaliter eum & mira prorsus comitate excepit, autorque ei fuit, ut in Foro-Juliensem Academiam, recens conditam, (d) expoliendæ amplificandæque doctrinæ causa, se reciperet. (e) Lubens accepit conditionem Fracastorius, nutumque fatorum secutus, in illa literarum officina per aliquod tempus consedit, suisque eam studiis & exquisitis ingenii monumentis maximopere nobilitavit. (f) Inde novo hostium terrore Livianum ducem in castra vocante, cum arctissimo religionis vinculo adstrictum se huic nosset, seque totum in clientelam ejus contulisset, eunti in bellum comitem se sociumque dedit, præliisque multis, quæ sub ejus auspiciis sunt edita, assiduus interfuit spectator. (g) At, tristissima tandem facta rerum commutatione, & fortuna se ad partes Gallorum inclinante, cum fusas in campo Adduano profligatasque Veneto-

netorum copias, & captum manu hostili Imperatorem vidisset, (h) omni jam spe consilioque destitutus, ad lares patrios, diuturnis bellorum tumultibus misere afflictos, sero nimis rediit, & barbara ubique hostilium armorum deprehendit vestigia. (i)

(a) Memorat *Autor Vitæ Frac. p.* 2, FRACASTORIO, dum in eo esset, ut reditum pararet in patriam, Musis Patavinis hostili impetu mirum in modum perturbatis, inopportuno tempore nunciatam fuisse mortem patris, *Pauli Philippi*, in cujus fide & consilio omnem fortunæ suæ spem Noster habebat repositam. Si recte computamus annos, factum hoc eo tempore, quo adolescentiæ terminos fere jam transgressus erat Noster, & annum forte vigesimum quartum vivendo compleverat. Videbatur tunc ipse satis sibi sufficere, & educationis paternæ fructus jam tantos perceperat, quanti filio a parente possunt expectari.

(b) Notissimæ sunt turbæ, circa annum 1507 in Venetorum republica concitatæ armis Maximiliani I, qui magno cum exercitu ultum ibat injurias, in bello, nuper de Ducatu Mediolanensi cum Gallis gesto, sibi a Venetis illatas. Ubi cum in tantas angustias adducerentur res Venetorum, ut Imperatoris se totos permitterent arbitrio, & oppidorum Patavii, Placentiæ, & Veronæ sponte ei copiam facerent; Patavium inprimis vehementissimum militum Germanorum impetum sustinuit, ædes ejus misere devastatæ, & luctuosissima per urbem universam strages edita. Neque ipsi Gymnasio pepercit hostium furor, sed, diruto illo ac penitus everso, docentes pariter ac discentes exules ire jussi, aliis in terris quæsivere domicilium. Cujus rei testes habeo scriptores, quotquot illorum temporum res gestas luculentis Commentariis complexi sunt. Literis

illa

illa ætate operam dabat Patavii FRACASTORIUS; unde factum, ut ipse in calamitatis hujus communionem veniret, & studiorum suorum cursum hostili clamore interpellatum sentiret. Cessit igitur fatis, & cum reliquis æqualibus suis studiorumque sociis in fugam se recepit, mitiores alibi Deos experturus; teste *Autore Vitæ Frac. l. c.* FR. POLA in *Elog. Frac. l. c.* & ANT. TEISSIERIO in *Elog. T. I. p. 173.*

(c) Celebratissimum ad hunc usque diem apud Venetos est nomen Liviani, ducis fortissimi, qui præliis multis contra Gallos, Germanos, aliosque hostes victor excessit, sæpiusque periclitantem ac prostratam fere Venetorum rempublicam erexit virtute sua, & in florem pristinum restituit. Nec quicquam officere gloriæ ejus potest, quod dubia interdum quin adversa plane fortuna dimicavit; id enim cum illustrissimis omnis ævi imperatoribus commune habuit. Nobis tanto sanctior venerabiliorque ejus esse memoria debet, quanto proniore affectu Musas etiam harumque cultores mediis in armis prosecutus dicitur. Versatus enim ipse est familiarissime cum literis, & literatorum causam, quoad vixit, sibi habuit commendatissimam. Unde merito a FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c.* vocatur *non minus diligens Phoebi cultor, quam fervidus & præceps Martis alumnus*, & ab *Aut. Vit. Frac. l. c. Musarum liberalis hospes & ingeniorum censor longe gravissimus.* Præclarum tanti Ducis encomium, quod nescio an multis, qui in armis versantur continuo, eodem jure sit tribuendum. Historiam maximi hujus militis, virtutumque ejus & rerum gloriosissime gestarum expositam vide in ALIPR. CAPRIOLI Opere *di Cento Capitani illustri p. 88*, & passim apud scriptores rerum Venetarum.

(d) Foro-Juliensis civitas, quæ Ducibus suis olim paruit, etsi forte dignitate & splendore suo comparanda non sit cum Patavina aut ipsa Veneta, & nostris inprimis temporibus omne perdiderit nomen suum, habuit tamen & ipsa suas olim

laudes, bellisque variis & civibus clarissimis innotuit. Historiam urbis & Ducatus Foro-Juliensis dederunt nobis PALLADIUS DE OLIVIS *libris XI rerum Foro-Juliensium ab O. C. ad A. 452, Utini 1659*, & HERCULES PARTHENOPÆUS in *Descrittione della patria del Friuli, Utini 1604*. Pertinet huc etiam FAUSTINI MOISESSI *Istoria della ultima guerra del Friuli. Venet. 1623*. Rem literariam urbis hujus & viros doctos, quos genuit, singulari libro, *Bibliotheca Foro-Juliensis* inscripto, persequi in animo habuit S. Rev. JUST. FONTANINUS, Episcopus Ancyreanus, sicut docemur ex ejus *Aminta di Torquato Tasso difeso Cap. XI. p. 281*; nec dubium est, gratissimam Italis operam præstiturum, si speratum diu & avide expectatum Opus, eadem scilicet, qua scripta ejus reliqua, ornatum doctrina, in lucem tandem prodire juberet. Pomoeriis urbis proxime adjacet arx amoenissima, quam vernaculo sermone *Pordenone*, Latino *Portum Naonis* vocant, ubi sub initium Seculi XVI a Liviano, cui donaverant arcem Veneti ob reportatam in agro Cadurino de Maximiliani copiis victoriam, ut refert ALIPR. CAPRIOLUS *l. c.* instituta est Academia a vicina civitate Foro-Juliensis appellata. Parum de ea memoriæ prodidere scriptores; neque satis scio, utrum quædam postea ejus fuerint incrementa, & qua hodie laude, quibus doctoribus sit conspicua.

(e) Qua occasione, quo conciliatore in benevolentiam Liviani Ducis intraverit FRACASTORIUS, ignota res est. Non dubito tamen, politissimo ejus ingenio & consuetudine suavissima eo permotum Livianum, ut, primo statim hominis aspectu & colloquio, dignissimum judicaret, cujus salutem fortunasque omnes tuendas susciperet. Profugum igitur Patavio, & exules secum Musas gerentem, ascivit in numerum comitum & amicorum suorum, & sedato paulisper armorum strepitu, in Academiam Foro-Juliensem secum abduxit, ut afferret aliquid ad florem illius scholæ, & Hygiææ sacra curare

per-

pergeret diligentissime. Vix definire certo ausim, Doctorum, an discentium hic locum obtinuerit. Obscura sunt, quæ ea de re prodit *Autor Vitæ Frac. l. c.* *Honestissimis a Liviano duce conditionibus accitum in Academiam Foro-Juliensem, ad Portum Naonem institutam*, ait, sed quid ibi negotii datum sit Nostro, prorsus tacet. Nec plura a FRANC. POLA resciscas, qui *l. c.* satis habuit, nos docuisse, in Academiis adjunctum Liviano comitem fuisse FRACASTORIUM. Quocunque te conjectura trahat; suspicandi alia quæque non deerit materia. *Honestissimæ conditiones*, quas memorat *Autor Vit. Fr.* indicium aliquod, quamvis admodum exiguum, facere possunt, FRACASTORIO munus Professoris contigisse. Eos enim, qui studiorum causa in Academias se conferunt, pretio proposito ad discendum invitari, rara admodum res est; nisi forte ita interpretanda hæc verba existimes, necessaria vitæ subsidia & studiorum sumtus FRACASTORIO a Liviano Duce liberaliter fuisse subministratos. Ætas certe FRACASTORII tum satis matura fuit obeundo Professoris muneri; dixi enim *sub not. (a) hujus* §. annos, cum hæc gererentur, habuisse FRACASTORIUM plus quam viginti quatuor. At videtur illud etiam creditu admodum difficile, a discentium subselliis ad docentium statim cathedras evocatum fuisse FRACASTORIUM. Nondum absolverat, ut videtur, studiorum cursum, nec discessurus Patavio fuisset, nisi instantis hostis metus exeundi urbe necessitatem ei imposuisset. Constat tamen, & dictum a me paulo ante est, fuisse jam Patavii hunc FRACASTORIO honorem tributum, ut cathedram interdum conscendere, & in publico Medicorum consessu liceret ipsi doctrinæ suæ & peritiæ in arte medica edere specimina. Quicquid hujus rei sit, paucos annos in hac civitate commoratus est, ut ex sequentibus patescet. Usus hic est jucunda consuetudine & contubernio excellentissimorum Poetarum, JO. COTTÆ, quem *Andream* dicit errore manifesto ANT. TEISSIERIUS in *Elog. T. I. p. 173*, & AN-

DREÆ NAUGERII, viri doctissimi, quos & annorum æqualitas & studiorum eadem ratio ipsi junxerat. Vid. *Autor Vitæ Frac. l. c.* Neque de his ipsis compertum habeo, an publicis in hac Academia muneribus fuerint perfuncti. NAUGERIUS jam Patavii versatus cum Nostro fuerat familiarius, & amicitiæ causa hanc in urbem FRACASTORIUM videtur secutus. COTTAM vero paucis annis post Viterbii constat ætate florentissima exstinctum. Conf. TEISSIER. *l. c.*

(f) Vix binos annos continuos in Foro-Juliensi Academia domicilium habuit Noster, si ab excidio Patavii, quod contigit anno 1507, ad Adduanam usque Venetorum cladem, quæ anno 1509 edita memoratur scriptoribus, egisse hic dicendus sit. Egregium tamen exiguo hoc temporis spatio futuræ gloriæ jecit fundamentum, & frequenti venustaque carminum compositione jam tum miram sibi hominum gratiam conciliavit. Ita enim *Autor Vitæ Frac. l. c: Hic cum aliquandiu versatus esset, carminumque, quæ ab eo quotidie, ex nobili semper occasione summæ dignitatis emanabant, auctoritate universæ Italiæ carus ac jucundus esse coepisset, illius scripta exinde publico semper excepta plausu, reliquorum ad hunc diem omnium famam oppresserunt.*

(g) FRACASTORIUM, relictis Foro-Juliensibus Musis, Liviano Duci multis in bellis socium se adjunxisse, &, ubicunque locorum ille castra haberet, semper convictu ejus usum, scriptores testantur plurimi, ut FRANC. POLA *l. c.* JO. IMPERIALIS in *Museo Histor. p. 17*, ANT. TEISSIERIUS *l. c.* & *Autor Vitæ Frac. l. c.* Quæ vero fuerint hæc bella, neque memoratum ab illis, neque ipse conjicere satis possum. Contra Gallos certe gesta non fuerunt; cum his enim primum ad urbem Adduam commissum est prælium, idque Liviano statim fuit fatale. Cum Maximiliani igitur copiis illa gesserit Livianus, atque hæc ipsa exigui fuerint momenti, necesse est. Præcipua enim cum illis facta est pugna in

agro

agro Cadurino, eo scilicet tempore, quo inauditum adhuc Foro-Juliensis Academiæ nomen erat, utpote fundatæ a Liviano Duce, qui, post superatum illo prælio Imperatoris exercitum, Portum Naonem dono a Venetis acceperat. Si qua igitur eo ex tempore contra Maximilianum bello tentata fuerunt a Liviano, his ipsis socium accitum fuisse FRACASTORIUM, credibile est. Nolim tamen, existimes, armis accinctum stetisse eum in acie, aut præliis interfuisse commilitonem (id enim suspicari forte possis ex scriptorum, quos adduxi, verbis); sed eo potius animo ivisse credo comitem, ut vel amabili consuetudine sua & doctis jucundisque sermonibus animum Liviani delectaret in castris, vel valetudinem ejus sibi haberet commendatam, & ægrotanti forte idoneis ac opportunis præsto esset consiliis. Ita enim fieri persæpe assolet, ut, qui artis medicæ periti sunt, hi, pretio conducti, milites comitentur in bellum, & contra morborum injurias omni modo defendant. Id quod de FRACASTORIO hoc magis videtur verisimile, quo certius constat, hunc ab initio statim solo ingenii & doctrinæ nomine Liviano, Musarum amantissimo, in pretio singulari maximisque fuisse deliciis.

(h) Vix respiraverat paululum positis armis Venetorum respublica, & repressi satis videbantur Maximiliani impetus, cum novum subito Venetis terrorem attulit tristissimus Gallorum adventus, qui funesta quæque Venetis & capitalem ruinam minitantes, gentem potentissimam instructissimis equitum peditumque turmis invasere. Eleganter de misera illorum temporum conditione ipse FRACASTORIUS in *Syphilide lib. 1. vs. 460. seq:*

Tempestate illa Ausoniam Rex Gallus opimam
Vertebat bello, & Ligurem ditione premebat.
Parte alia Cæsar ferro superabat, & igni
Euganeos, placidumque Silim, Carnamque rebellem:
Et totum luctus Latium, moerorque tenebat.

Quo ſpectant etiam, quæ inter lachrymas & ſuſpiria canit in *Elegia in obitum Ant. Turriani:*

O nimium miſeri nos, & genus ærumnoſum,
Deterius quorum eſt conditione nihil.
In nos ſævitum eſt bello, quo durius unquam
Vidit nulla ætas, nec feret ulla dies.
Servitium tulimus crudele, & barbara juſſa,
Parsque domos charas liquimus, & patriam.
Relliquias miſeroſque abſumpſit tabida cives
Peſtis, & huc illuc ſævit Erinnys adhuc.

Venetorum enim inſidiis potiſſimum imputabant Galli, quod contra Hiſpanos paulo ante infelicius pugnaverant, graviſſimamque terræ Neapolitanæ jacturam fecerant. Ira igitur & vindictæ cupiditate incenſi, magnis copiis irruptionem fecerunt in Venetorum provincias, & prima in campo Adduano, quem vulgo *Giera d'Adda* vocant, caſtra locarunt. Ubi congreſſi cum Liviano, cui data a Venetis fuerat belli ſumma, dubio primum marte pugnarunt, poſt, vertente fortuna, cruentam fecere victoriam, ipſumque Livianum Ducem, nihil ejusmodi metuentem, captum vinctumque, tanquam ſpolium opimum, e prælio duxerunt. Is vero, captivitate poſtea dimiſſus, quam egregie feliciterque damnum hoc virtute ſua reparaverit, docent illorum temporum annales, & inprimis *Alipr. Capriolus l. c.* Intererat Adduanæ pugnæ ipſe FRACASTORIUS, perpetuus Liviani aſſectator, teſte JO. IMPERIALI in *Muſ. Hiſt. l. c.* FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c.* ANT. TEISSIERIO in *Elog. l. c.* & *Autore Vitæ Frac. l. c.* Qui cum infenſa Venetis fata cerneret, & a latere quaſi ſuo direptum doleret Livianum, fortunæ ſuæ columen ac præſidium, mutatam ſubito rerum ſuarum conditionem ſenſit, & ſpe omni, quam in Liviani collocaverat benevolentia, penitus proſtrata, alia jam capienda conſilia, & novam vitæ rationem ineundam cognovit.

(i) Neſcius jam, quo ſe verteret, quosque in illa rerum per-

perturbatione ſequeretur Deos, fugitivus in urbem patriam, a qua diu ſatis aberat, Veronam reverſus eſt, tutiſſimumque ibi fortunarum ſuarum quæſivit receptaculum. Hanc vero poſtquam ingreſſus eſt, lachrymabilem rerum omnium faciem conſpexit, vias domosque ſanguine civium undantes, viros foeminasque parentum, liberorum ac bonorum jacturam ejulatibus multis lamentisque proſequentes, huc illuc vagantes & opem Deorum anxie implorantes civitatis proceres, ſenatum ordine ſuo motum, muros igne, ferro, armisque disjectos, turbulenta omnia, exuſta, deſolata, & peſſundata. Etenim dum Gallorum Germanorumque arma per Venetorum ſurerent provincias, Verona inprimis hoſtium patuit incurſionibus, & facta ab illis prædæ pars maxima fuit & præcipua. Quæ cum eſſet communis & ad univerſos cives pertineret calamitas; cum ipſo etiam FRACASTORIO, utpote in urbe media opes paternas poſſidente, quam maxime eſt communicata. Redux enim & ad priſcos penates confugiens, plurimam hæreditatis paternæ partem manibus hoſtium violentis direptam, aliam conflagratam & in cineres redactam, aliam conturbatam barbare & diſperſam vidit. *Cum pluribus bellis*, inquit *Autor Vitæ Frac. l. c. Livianum ſecutus eſſet, eo tum demum ex ipſa Gallorum ad Abduam victoria fuſo ac capto, ſe in patriam ſero contulit, cum omnia pene funditus everſa ac divaſtata direptionibus, & incendiis paterna bona expoſita reperiſſet.* Conf. etiam FRANC. POLA *l. c.* & ANT. TEISSIER. *l. c. p 174.*

§. IV.

Ingreſſus hic domum paternam, ſi qua fuerat ab hoſtium vaſtationibus integra ſervata, perpetuam Veronæ fortunæ rerumque ſuarum ſedem fixit, genusque vitæ non tranquillum minus & placidum, quam nobile ſibi honeſtumque delegit.

legit. Jam enim, ut acquiſitæ ſibi in re medica doctrinæ copiam in luce publica exponeret, ejusque fructus ferret optatos dudum ſperatosque, ſuas ipſe in regenda reſtituendaque civium ſuorum valetudine periclitari vires coepit, & Medicinam, conſervatricem hominum, profiteri palam. Qua in re cum ſingularis prorſus viri ſolertia, peritia & felicitas, animusque inprimis ſpectaretur ab omni lucri cupiditate alienus (a); dici vix poteſt, in quantam brevi tempore ſcientiæ artisque ſuæ venerit exiſtimationem, quantusque ad eum ægrotantium & opem ejus implorantium factus undique fuerit concurſus. (b) Atque præclara hæc viri de hominum ſalute egregie merentis opinio poſtea non ſolum non imminuta, ſed ita etiam aucta eſt & confirmata, ut dubitem plane, an ulli Medicorum, quos vel noſtra, vel ſuperiori ætate prodiiſſe conſtat, tantus, quantus Fracaſtorio, honor ſit habitus. Etenim hoc ei ad omnem poſteritatem cumprimis fuit glorioſum, quod, ipſius Pauli III, ſummi Pontificis, judicio, digniſſimus inventus eſt, qui congregatis in Concilio Tridentino Patribus eccleſiæ ob pervulgatam in medendo peritiam fidemque adderetur Medicus, (c) largiſſimo ad id ſtipendio conductus. (d) Quo in munere obeundo ſolertiſſimum ſe vigilantiſſimumque præſtitit, & Madrutio inprimis, Cardinali Tridentino, maximis fuit in deli-

deliciis, (e) ſuisque maxime effecit conſiliis, ut illuſtris ille ſacrorum hominum congreſſus Tridento, avertendæ ab iis peſtilentiæ cauſa, Bononiam transferretur. (f) Nec exigua fuere, quibus Catharinam de Medicis, Galliæ Reginam, de puerperii prolisque gloria jam deſperantem fere, & univerſam omnino Galliam ſibi obſtrinxit, Fracaſtorii merita. (g) Et fuit re vera Hieronymus, omnium, qui viri optimi amant memoriam, conſenſu & ſuffragio, (h) egregius plane abſolutiſſimæque doctrinæ Medicus, reliquis omnibus tanto excellentior, quanto magis a veterum, ſummi etiam Galeni, (i) deflexit veſtigiis, &, rerum omnium ſcrutando principia, veritatis ubique fuit ſtudioſior. Inſignem huc attulit non rerum naturalium (k) ſolum, ſed, quas noſſe inprimis decet Medicum, herbarum etiam (l) cognitionem, quæ ipſa a vulgo Medicorum longiſſime eum ſegregavit. Neque intra ſolos ſcientiæ terminos ars ejus omnis ſe continuit; ſed, ut ad generis humani commoda natum ſe oſtenderet, ipſe manu ſua paravit æternæ virtutis medicamentum, affecta febribus corpora valetudini reſtituens, & ſub Diaſcordii Fracaſtoriani (m) nomine ad hunc diem celebratiſſimum. Quæ omnia cum illorum etiam, quos ejusdem artis ſtudio conjunctos ſibi habebat, laudem ipſi venerationemque conciliarent; factum hinc eſt, ut, qui de re gravi dubiaque

admodum inter ſe diſceptarent, ad Fracaſtorium, tanquam commune oraculum, confugerent, & hujus ſponte ſe arbitrio judicioque ſubmitterent. (n) Satur tandem laboris & moleſtiæ, qua afficere cultores ſuos Hygiæa ſolet, huic vivendi generi valedixit, & ad dulciores Muſas converſus, ultimos vitæ ſuæ, jam ſatis præcipitatæ, annos in otio & quiete placida tranſegit. (o)

(a) Mira & in his præſertim terris inaudita res videri poteſt, extitiſſe alicubi locorum Medicum, qui non quæſtus aut lucri, ſed gloriæ tantum & amoris cauſa medicinam faceret, & ad extremam usque ſenectutem aliena commoda præferret ſuis. Hac tamen laude unus forte omni ævo inclarui apud poſteros FRACASTORIUS, qui, cum artis ſuæ eſſet ſcientiſſimus, & fortunam haberet certiſſimam laborum ſuorum adjutricem, largiſſimasque adeo ex Medicinæ profeſſione expectare poſſet opum ſuarum acceſſiones, maluit, de omnibus bene merendo, omnium laude & gratia dignus videri, quam, ſibi ipſi & rei domeſticæ inſerviendo, ſordida reliquorum ex vulgo Medicorum perſequi veſtigia. *Eo ſibi nomine* ait JO. IMPERIALIS in *Muſ. Hiſt. p. 16*, *ſingularem apud omnes peperit benevolentiam, quod ægroti ſalutem præferebat inſigni charitate juſti laboris pretio, quod alias Medici ſuo promerentur miniſterio.* Præclarum quoque eſt JAC. AUG. THUANI *Hiſtor. lib. XII. ad ann. 1553. p. m. 576* teſtimonium, *Medicinam ut honeſtiſſime ac citra lucrum, ita feliciſſime* ab eo *factam* perhibentis. Adjungo his *Autorem Vitæ Frac. l. c.* qui, *in affectis corporibus ſanandis nullius quæſtus potius, quam officii rationem* ab eo *habitam*, teſtatur. Ac, ne dubites, gratuitam plane hanc civibus ſuis operam præſtitiſſe FRACASTORIUM, expreſ-

pressis id verbis docet PETR. BÆLIUS in *Nouvelles de la Repub. des lettr. an. 1687. mens Februar.* ANT. TEISSIER. in *Elog. T. I. p. 169, 173, & 174*, & *Autor Vitæ ejus l. c.* qui, ab ipsis eminentioris dignitatis viris, *salute eisdem restituta, nullum prorsus pretium, præter amicum animum*, lucratum refert. Neque tamen ideo remissius aut negligentius suo perfunctus est officio, sed eandem ac majorem, si credendum est Autoribus prolatis, fidem in hoc negotio & industriam adhibuit, quam solent ii, qui stomachi & crumenæ causa, ab ortu solis ad occasum, insanientium more per valetudinaria bacchantur, &, quasi suo vitas hominum arbitrio regerent, vanis ægrotantes ad extremum usque spiritum solatiis deludunt.

(b) Cum fuerit FRACASTORII non solum doctrina, sed in morbis depellendis felicitas omnibus cognita, & nulla ab eo lucri quæstusve in medendo habita sit ratio; vel absque Historicorum testimonio facile est judicatu, fuisse eum commune quasi ægrotantium asylum & refugium, omniumque in eum, tanquam in certissimum conservatorem suum, oculos conversos. Robur huic conjecturæ addit *Autor Vitæ Frac. p. 5*, qui, tam nobilissimorum reipublicæ Venetæ & huic vicinæ ditionis plurimis in consilium adhibitum, quam a remotissimis, ad quos fama tanti viri pervenerat, viris principibus & regia dignitate conspicuis, valetudinis causa in aulas evocatum FRACASTORIUM, & perquam honorifice exceptum, testatur. Non possum non, cum ea in re maxima FRACASTORII versetur gloria, ipsa scriptoris huc verba transscribere: *Quoniam*, inquit, *hac vitæ ratione multorum amicitiam suo sibi beneficio comparaverat, inimicum vero merito habebat neminem, omnes non Venetiæ tantum, atque illius oræ, sed externi etiam principes & reguli, ut de vel desperata, vel dubia vitæ re illum consulerent, maximis ad se conditionibus accersebant: a quibus ille discedens, salute eisdem restituta, nullum prorsus pretium, præter amicum animum, in patriam referre unquam volebat.* Eadem

fere refert FRANC. POLA, *proceres quosque Italos, & Regulos non solum, sed ceteros etiam prægrandibus honorariis evocatum, in dubia & plane desperata vitæ salute consuluisse* FRACASTORIUM, testatus in *Elog. Frac. l. c.*

(c) Cum Romæ forte aut in vicinia non deessent Medici excellentissimi, & suis jam meritis inclyti, major tamen in FRACASTORIO posita est fiducia, & Verona, urbe Veneta, arcessitus, qui integro Patrum Tridenti consociatorum ordini comitem se præberet, horumque valetudinem sibi haberet commendatam. Collatum est id muneris in FRACASTORIUM, autoritate & beneficio Pauli III, Pontificis, quem de virtute ejus in medendo singulari certiorem fecerant eminentissimi Principes quique, FRACASTORIO olim Medico usi, & incredibilem ejus solertiam fidemque experti. Certissimi ea de re testes sunt, PETRUS SUAVIS POLANUS (PAULUS SARPIUS) in *Historia Concil. Trident. lib. II. p. 239,* JAC. PERIZONIUS in *Commentar. rerum per Europam Sec. XVI gestarum p 385,* JAC. AUG. THUANUS *Histor. lib. IV. ad ann. 1547. p. m. 207,* JO. SLEIDANUS *Histor. lib. XIX. ad ann. 1547. p. m. 542,* FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c.* ANT. TEISSIERIUS in *Elog. T. I. p. 173,* LUD. MORERIUS in *Grand Diction. T. II. p. 541,* & *Autor Vitæ Frac. l. c. p. 7.* In eo dubius hæreo, utrum continuum se comitem dederit Patribus illius Concilii, & per omne illud tempus, quo agitata est in illustri illo consessu causa ecclesiæ, Tridenti commoratus sit, an certo saltem anni tempore, & vocatus forte, iter fecerit Tridentum, munerisque sui quædam habuerit intervalla. Illud perhiberi video a TEISSIERIO *l. c.* qui tamen, cum frustra innitatur autoritati SLEIDANI, nihil ejusmodi affirmantis *l. c.* scrupulum haudquaquam nobis eximit. Contra refert *Autor Vitæ Frac. p. 6, semel atque iterum vel in media hieme, magnis itineribus, per abruptas convalles,* ut Madrutio, Cardinali Tridentino, ægrotanti suc-

ſuccurreret, *Tridentum proficiſci haud gravatum* FRACASTORIUM. Quod ipſum me movet, ut, neglectis TEISSIERII commentis, in eam potius deveniam ſententiam, non niſi invitatum commigraſſe Tridentum, &, confectis iis, quorum cauſa fuerat vocatus, redditaque ægrotantibus Epiſcopis aut Abbatibus valetudine, domum rediiſſe. Moleſtiſſimum id quidem FRACASTORIO; ſed, quæ ejus fuere de genere humano merendi ſtudia, voluit eodem tempore & Patribus Tridentinis, & Italiæ prodeſſe, quæ ex cive ſuo, continuo annorum curſu Tridenti commorante, parum commodi videbatur perceptura.

(d) JAC. PERIZONIUS *l. c. auctoramento ſatis lauto Patribus Concilii a Papa additum* ait FRACASTORIUM; quale vero quantumque ei pretium fuerit conſtitutum, non memoratum ibi legimus. Noſſe vero id nobis ex SLEIDANO datum eſt, qui *Hiſtor. lib. XIX. p. m. 542* menſtruum ei ſexaginta aureorum ſtipendium decretum refert. At notum eſt, aureum Romanum tantum valere pretio, quantum noſtræ monetæ genere valent thalerus & dimidius. Menſibus igitur ſingulis FRACASTORIO nonaginta, annis ſingulis mille pæne thalerorum exſoluti ſunt. Largiſſima profecto, & ad dignitatem pretiumque FRACASTORII accommodata merces, quæ facile ei apud alios quosque parere invidiam, & moleſtiſſimos quosque labores tolerabiles poterat efficere. Neque dubium eſt, ipſos etiam Epiſcopos ac Præſules, ſuperato graviore morbo, in ſingulare grati animi monumentum, ex ſuis fortunis remuneratos fidem induſtriamque Machaonis ſui, &, ſæviente adhuc morbo, recuperandæ valetudinis ergo omnibus eum beneficiorum cumulaſſe generibus. Conf. TEISSIERIUS *l. c.* SLEIDANI, ut videtur, ſecutus autoritatem.

(e) Qui rerum illo tempore geſtarum non prorſus eſt ignarus, hunc ſcire neceſſe eſt, quantum ad Concilii Tridentini ſplendorem attulerit præſentia Chriſtophori Madrutii, Car-

dinalis, & quanta in virtutis ac ſapientiæ is apud omnes vixerit opinione. Primus enim, niſi prorſus memoria labor, huic in illuſtri illa hominum ſocietate locus a Pontifice tributus, & ſumma rerum data fuerat adminiſtranda. Itaque, quem univerſi Concilii Medicum nominaverat Paulus III, non poterat non ipſi etiam Madrutio innoteſcere FRACASTORIUS, & in ejus, ſi recte quidem obiret partes ſuas, inſinuare ſe benevolentiam. Diſcimus ex *Autoris Vitæ Frac.* verbis, paulo ante prolatis, Madrutio *mirifice dilectum* fuiſſe FRACASTORIUM, & hyberna ſæpius tempeſtate, inclementi turbidoque cælo, longo ac difficili itinere, ut Madrutium morbo laborantem ad ſanitatem reduceret, Tridentum commigraſſe. Quibus ipſis officiis adeo gratus eſſe coepit principi, ut is amicitiæ & familiaritatis quoddam cum eo vinculum contraheret, & urbis Tridentinæ muros ingredientem, ſuis ſtatim ſuccedere penatibus, ſuoque frui hoſpitio juberet. *Hunc ſibi*, dicit JO. IMPERIALIS in *Muſ. Hiſt. p. 17*, *Madrutius, Tridentinus princeps, arctis amoris & humanitatis vinculis conjunctum, vel animi, vel valetudinis gratia ſæpius in proprium accipere conſuevit hoſpitium.*

(f) Solet a pleriſque ſcriptoribus translati Tridento Bononiam Concilii, quod vocant, Tridentini culpa conferri in FRACASTORIUM, Concilii Medicum. Magis tamen ea ad ipſum pertinet Paulum III, Pontificem, qui FRACASTORIO, Medico, partibus ſuis addictiſſimo, uſus eſt inſtrumento cogitata dudum & animo deſtinata perficiendi tandem, & Concilium illud transferendi in Italiam. Rem omnem exequar pauciſſimis. Occultas cum Imperatore Carolo V aliquo abhinc tempore ſimultates geſſerat Paulus III, quas, ſi diutius in terris Imperatoriis haberetur Concilium, facile prævidebat ſibi fore periculoſiſſimas. Acceſſere huc injuſti conatus Epiſcoporum quorundam, multa per inſidias molientium, quos conſtabat non ſermonibus tantum & dicteriis obtrectare autoritati legibusque Pontificis ac Purpuratorum, & turpiſſima quæque de illis

illis in vulgus ſpargere, ſed hoc etiam agere, ſive palam, ſive per cuniculos, ut, imminutis juribus Pontificiis, ſuam amplificarent poteſtatem, dignitatemque ſuam longe redderent illuſtriorem. Quorum nefandos conatus ut in tempore reprimeret, & vigilantius obſervaret machinationes, eo curas cogitationesque omnes convertit Pontifex, ut commoda occaſione avocare Tridento Concilium, & Epiſcopos Præſulesque illic congregatos Bononiam, Romæ vicinam urbem, invitare poſſet. Eam in rem multa clandeſtinis conſiliis tentata ſunt, & legati, quos Tridentum miſerat Pontifex, multis modis ad relinquendam urbem Præſules ſolicitarunt; ſed fruſtra plerumque, obnitentibus maxime iis, qui Cæſaris favebant partibus, & tutiſſimum putabant, procul ab urbe Roma vivere. Vicere tandem inſidiæ artesque Pontificis, &, quod ſuis ipſe perſuaſionibus non potuit, in ſubſidium vocata turpiſſima peſtilentiarum & contagionum monſtra effecere. Repentina urbem Tridentinam fama peragrabat, in pagis vicinis peſtiferam graſſari luem, & hominum ingentem numerum brevi tempore morbo violentiſſimo confectum. Ea res Patribus Eccleſiæ tanto majorem incuſſit metum, quanto certior eodem tempore percrebuit rumor, plerosque eorum, qui in Præſulum erant famulatu, iniqua valetudine conflictari, dubiamque admodum convaleſcendi ipſis ſpem eſſe. At horum ægrotatio re ipſa parum habebat infauſti ominis, quippe ex immoderato vini uſu, aut ex cœli turbulentioris intemperie contracta. Perculſi tamen nuncio horribili Patres decrepiti & vitæ conſervandæ perquam cupidi, opportuna capienda ſtatuerunt conſilia. Itum igitur ad Medicos, obvios quosque, futurarum calamitatum, ſi quiquam alii, præſcios, & ex illis, quid immineat periculi, quæſitum. Illi, parum certi artis ſuæ, & conſilii hic prorſus ignari, ne quid viderentur ignorare, ſententiam pronuntiarunt talem, qualem Delphis Apollo olim, ambiguam nempe, & Epiſcopis neque inacceptam nimis, neque nimis jucundam.

Du-

Dubito, an in his ipsis fuerit FRACASTORIUS; magis enim hunc amo, quam ut amarulentum PAULI SARPII, quod habet *l. c.* judicium pertinere ad eum existimem. *Medici*, inquit ille, *quorum prognostica fere sunt in deteriorem partem, ut, si eveniant, quod ea præviderint, in arte periti esse videantur, sin minus, quod ea prævorterint, hoc ipso peritiores existimentur, consulti ambiguum quiddam pronunciant, quod mox dissaminatum, a credulis primum, dein a mediocribus creditum, ad eos tandem pervenit, qui abiturientes id verum esse discupiebant.* Interea magis magisque divulgatus est contagionis imminentis rumor, auxitque timorem mors inopinata Episcopi, qui sanus valensque Tridentum venerat. Quin in pagis oppidisque vicinis deliberare coeptum est, an tutum sit, cum civitate Tridentina amplius habere commercium. Jamque ad FRACASTORIUM, tanquam certissimum hujus rei arbitrum, quæstionis summa rediit, &, quæ expectanda sit in posterum tempestas, diceret pro muneris sui ratione, omnes ac singuli ab eo contenderunt. Dixit is sententiam, non ut Medicus, sed ut homo Pontificis, talem nempe, qualem Paulo III putabat fore gratissimam. Instabant enim legati Pontificii, in aurem insusurrantes ei, debere ipsum beneficiorum & stipendii largissimi, a Paulo accepti, jam esse memorem. Itaque, sub proximum autumni tempus miseræ civitati funera squalidissimamque imminere pestilentiam, prædixit volentibus. Triste civitati, lætum Pontifici augurium, eo certius indubitatiusque, quo majorem sibi FRACASTORIUS non ex Medicina tantum, sed ex Philosophia etiam & astrorum inprimis cognitione famam comparaverat. Ita repente sede sua moti, & de vita sua jam actum existimantes venerabiles Ecclesiæ Patres, vasa colligenda, & fatali urbe egrediendum, clamarunt. Nec mora ulla interjecta, mense Aprili anni 1547 pars Præsulum maxima Bononiam se contulit, & die statim XXI illius anni nonam, ac mense Junio decimam in urbe illa habuit sessionem. Iis vero, qui cum Cæ-

fare

ſare faciebant, cum ſuboleret fraus Pontificis, nihil ipſi commoti ſunt animo, nec ominanti fidem habuere FRACASTORIO, ſed eodem tempore Tridenti, quo illi Bononiæ, ſuas obiere partes. A reliquorum, quæ poſtea geſta ſunt, cum nihil ſpectent ad FRACASTORIUM, lubens abſtineo commemoratione. Ea, quæ in rem noſtram attuli, expoſita ante me ſunt a ſcriptoribus præſtantiſſimis, PAULO SARPIO *l. c.* JAC. PERIZONIO in *Commentar. rer. Sec. XVI. p. 384. ſeq.* JAC. AUG. THUANO *Hiſt. lib. IV. ad ann. 1547. p. m. 207*, JO. SLEIDANO *Hiſtor. lib. XIX. ad ann. 1547. p. m. 542*, aliis. Nihil prorſus ea de re memoriæ proditum miror FRANC. POLÆ in *Elog. Frac. & Autori Anon. Vitæ Frac.* ſcriptoribus, alioqui in memorandis iis, quæ geſta ſunt a FRACASTORIO, diligentiſſimis. Dubitare quis poſſit, utrum laudi majori ea res FRACASTORIO, an majori ceſſerit vituperationi. Manifeſto enim apparuit poſthac, non inflatum Deo hæc vatem ceciniſſe præſagia, ſed longe aliter, ſi ex mentis conſcientia dicendum ipſi fuiſſet, de futuris temporum eventibus fuiſſe judicaturum. Memineris vero, quisquis inique hæc interpretaris, facta hæc eſſe juſſu Pontificis, cujus non obtemperare legibus, nec quoquo modo promovere commoda, pro ſcelere turpiſſimo & inexpiali habebat vir bonus. FRACASTORIUS.

(g) Mirum videbitur Lectoribus noſtris, quædam hic FRACASTORII de Galliæ regno commemorari merita, cum parum de rebus Gallorum ſoliciti alioqui ſint Itali, nec multum adeo cum gente illa FRACASTORIO interceſſerit commercii. Atque magis miraturos prævideo, ubi cognoverint, id ipſum FRACASTORIO meo tribui, quod alii quique ſcriptores, inprimis Galli, FERNELIO ſuo, Medico inter Gallos facile principi, Archiatro Henrici II Regis, unanimi tribuerant conſenſu. Conſtat nempe ex illorum temporum monumentis, fruſtra Henrico diu ſatis ex Catharina Medicæa conjuge expectatam ſperatamque prolem, jamque omnem abjectam ſpem

I fuiſſe

fuisse procreandi unquam hæredis masculi, & imperii ad successorem ex se natum transferendi. Tandem, cum omnia incassum tentata essent, & de puerperio Catharinæ res videretur plane desperata, JO. FERNELII opera & arte singulari factum dicitur, ut exsiccatis quasi & constrictis Reginæ ossibus robur suum suusque vigor rediret, & foecundissimam postea puerperam Galli, septemque liberorum, & in his duorum Regum matrem salutarent. Ab eo tempore illustrissimum per Galliam fuit nomen FERNELII, & artis Medicæ mirum in modum amplificatus est honos. Etsi vero eorum nullus, qui hanc FERNELIO detulere gloriam, FRACASTORII mentionem injecerit ullam; hunc tamen tanti honoris æquum est fieri participem, nec minores huic, quam FERNELIO, de re tam feliciter confecta a Gallis haberi gratias. Etenim compertum habeo ex *Ephem. erud. Essais de Literat. mens. Novembr. an. 1702. p. 287. seq.* consultum a FERNELIO sive præsente, sive per literas fuisse FRACASTORIUM, conjunctissimum ipsi amicum, quibus remediis obviam eundum putaret sterilitati Catharinæ, rogatumque, ut sua arte in tam ancipiti negotio ipsum adjuvaret, invitatum etiam, ut ejus rei causa veniret in Galliam, & ex præsente Regina difficilioris puerperii causas cognosceret. Datum id a FRACASTORIO precibus amici lubentissime, tamque feliciter hunc demandato sibi munere perfunctum, ut, indagato cognitoque Catharinæ morbo, certissima FERNELIO tollendi mali remedia suppeditaret. Quibus cum ille optatissimo cum successu sit usus, factum hinc esse, ut ab ignaris hujus rei & privati, quod FRACASTORIO intercessit cum FERNELIO, commercii scriptoribus, quæ illi debebantur, huic tribuerentur laudes, & in occulto manerent FRACASTORII de Gallis merita. At quis ignorat, ita plerumque cum rebus humanis comparatum esse, ut, quæ serimus ipsi, metant alii, &, quos amamus impense, his gloriæ & fortunæ suæ autores simus. Eruere tamen ex tenebris suis ventura

ætas

ætas res solet præclare gestas, & sua tandem egregii laboris quemque merces fructusque sequitur. Hariolando hæc assecutos Autores Diarii illius, nolim, cuiquam veniat in mentem; sed ex documentis fide dignis hæc ipsis videntur fuisse cognita. Rectius tamen fecissent omnino, si eorum, quibus hæc primum relata dicunt *l. c.* ad certiorem rei confirmationem indicassent nomina. Qui rem eandem refert, ANT. TEISSIERIUS in *Elog. T. I p. 177*, illorum potius secutus videtur autoritatem, quam ut majorem huic rei conciliare fidem possit.

(h) Quantum præstiterit in Medicina vir posteris narrandus, FRACASTORIUS, tam patet ex scriptis ejus bonæ frugis plenissimis, in quibus nihil vulgare, nihil non exquisitum & firmissimis superstructum fundamentis legitur, quam ex innumeris eorum, quibus judicare ea de re datum est, præconiis colligimus. Scripsit enim *de Causis dierum Criticorum, de Sympathia & Antipathia*, & *de Morbis Contagiosis*, singularibus libellis, qui tantis rerum optimarum thesauris referti dicuntur, ut in illis, quæ discat & in rem suam convertat, vel Medicorum habeat peritissimus, nec ad hunc diem eadem argumenta simili cum doctrina a quoquam sint pertractata. Quibus ipsis meruit, ut *Medicus eximius*, GERH. JO. VOSSIO *de Art. & scient. nat. lib. III. qui est de Mathesi. Cap. 64. p. m. 189*, *illustris Medicus*, OL. BORRICHIO *Diss. III. de Poetis p. 98*, & JO. MATTHÆO TOSCANO in *Peplo Italiæ lib. III. p. 73*, *Medicinæ artis illustrator nobilissimus*, FRANC. SIXTO SENENSI in *Biblioth. Sancta lib. IV. p. 300*, *divinum ingenium*, *quo auctore medicina multum sit consecuta*, BERNARDINO PARTHENIO in *Orat. pro lingua latina p. 26*, *omnibus Europæ Medicis præexcellens*, FRANC. POLÆ in *Elog. Frac. l. c. præ reliquis caput inter Medicos extulisse*, TH. BARTHOLINO *de Medicis Poetis p. 131*, *& in Medicina nominis celebritate primum inter illustres totius Europæ medicos locum obtinuisse* diceretur *Autori Anon. Vitæ Frac. p. 4*, & JAC. BURCKHARDO in *Medico*, *gravissimo humani-*

mani-

manitatis studiorum vindice p. 6. Et fuisse viventem etiam in maxima apud suos scientiæ medicæ fama, apparet ex *Decreto publico civitatis Veronensis, pro erigenda Fracastorio statua marmorea facto, Oper. Frac.* præfixo, ubi, elogio perhonorifico, *Philosophiæ & Medicinæ peritia sui temporis celeberrimos homines æquasse* dicitur. In medendo singularem ei ab ipsa quasi natura fuisse dexteritatem, modumque facilem ac elegantem, testatur HIERON. GHILINUS in *Teatro d' buom. letter. sub Frac.* qui & Medici felicissimi nomen ei tribuit. In eo inprimis præ ceteris tam suæ, quam posterioris ætatis Medicis præcipuam laudem habuit, quod morbos difficilioris indaginis, nec adeo communes, sed quorum nomen raro auditur, non solum expenderit accurate cognoveritque callide, sed facillimo etiam negotio, & exquisitis remediis sciverit depellere. Unde de eo verba *Autoris Vitæ ejus p. 5* hæc sunt: *Medicinam - - toto vitæ tempore ita exercuit, ut in affectis corporibus sanandis, in quibus illi mirifica quædam & divina prorsus vis fuit, nullius quæstus potius, quam officii rationem haberet.* Febres quotidie obvias, crapulas, singultus frequentes, gulæ raucitates, tussim, pituitam, lippitudines, narium distillationes, similesque his morbos medicamentis tollere vulgo cognitis ac per manus traditis, coecutire in ceteris, exigui tenuisque admodum ingenii res est; at, parum audita antehac, nec ad arbitrium Medici accommodata, sed in intimis visceribus ipsisque medullis hærentia morborum genera oppugnare fortiter, & feliciter movere sede sua, hoc majoris artis, hoc dignioris laboris, hoc FRACASTORII opus puto. Invaserant Italiam temporibus illis pestilentissimarum febrium & contagionum horrenda agmina, integras urbes pervastantia, & genti Italæ infensissima. Stabant perterriti, & complicatis manibus funera sua expectabant, quotquot erant Hygiææ sacerdotes, expertes consilii, medelæ nescii, ingemiscentes arti suæ. Unus forte in his FRACASTORIUS, minus perturbatus animo, & rerum suarum certus magis,

gis, quicquid armorum habuit, in hostem vertit truculentum, &, viis omnibus exploratis, in ipsa quasi ejus castra penetravit. Scrutatus enim prima morborum & pestilentiarum semina, jamque causas edoctus, cur tantis subito spatiis circumlata lues terrori exitioque sit hominum tot millibus, in eo pro virili parte elaboravit, ut malo tam formidabili medicinam pararet, &, si non penitus reprimeret, aliquantum tamen levaret atque imminueret ejus impetum. Cujus rei periculum fecit in egregiis *de Sympathia & Antipathia*, & *de Morbis contagiosis*, libellis, dignissimis sane autore suo, & summa cum cura assiduaque meditatione compositis. Coeperat & illa ætate primùm audiri in Italia infaustum morbi Gallici nomen, febri pestilentissimæ assimilis, quem a Gallis, magno exercitu per Italiam grassantibus, peregre advectum, & impuro contubernio cum foeminis Italis communicatum, fama erat. Ingens novi morbi terror fuit, eo periculosioris, quo occultius, quoque vehementius furebat. Obmutuerunt hic consulta Medicorum oracula; frustra hic pillulas propinari, frustra vomitiones cieri, frustra siccari, frustra uri, frustra secari ægra corpora, experimentis compertum est. Iterum hic perspicacior ceteris FRACASTORIUS, ut gentem patriam malo liberaret tam pernicioso, insidiatus est remediis, quibus averti hæc pestis, & ex Romani imperii finibus exterminari penitus posset. Ad expugnandum itaque debellandumque tam deforme monstrum magno animo conversus est, & *lib. II ac III. de Morb. Contag.* de morbo illo optima quæque atque utilissima congessit, quin &, Apolline novemque Musis in auxilium vocatis, carmen de Morbo Gallico venustissimum composuit, *Syphilis* inscriptum, quod unum FRACASTORIO ad nominis æternitatem sufficere, intelligentes quique harum rerum fatentur existimatores. Docte hic in illius morbi originem causasque inquirit, &, refutata eorum sententia, qui a populo peregrino in Italiam irruente ejus natales arcessebant, a sola aeris illa circiter tempora inquinatissimi pesti-

lentia profectum, & pro contagionum genere habendum tradit; tum ipsam morbi naturam modosque varios, illum corporis in homine ægrotante torporem, illum animi languorem, difficilem membrorum usum motumque, oculorum siccitates, genarum pallorem, faciem cadaverosam & exsanguem, demissos humeros, latera pendentia & clumbia, scapularum, brachiorum, surarum, artuumque omnium dolores, foetorem cariemque partium genitalium, inguinum putredinem, extuberantes in extrema cute multoque tabo & mucosa sanie infectas pustulas, sordidum turpemque per membra callum, gutturumque raucitatem, & si qua alia hujus morbi incommoda sentiuntur, diligenter observat, exemplisque confirmat; inde, qua medicina subveniendum sit huic malo, caute soliciteque disquirit, &, qui prima morbi semina intra viscera sentit, illi, quisquis sit, hoc maxime agendum docet, ut corpus assiduis exerceat laboribus, otia somnosque fugiat, feras in montibus sylvisque consectetur, singulis diebus certum locorum spatium cursibus absolvat, manibus frequenter pilam verset, curarum, timoris, iræ, doctique laboris expers sit, carminibus cantandis tempus fallat, honestos cum puellis jocos misceat, a venere sibi cumprimis temperet, frugalem in victu modum teneat, a piscium, anatum, anserum, carnis porcinæ, cucumerum, cinnabaris & bulborum esu, lactisque & vini fortioris potu abstineat, olerum vero simplicissimis assuescat ferculis, vere novo venas incidendas Chirurgo præbeat, sanguinem medicamentis diluat, salsosque toto corpore sudores eliciat. Subjunxit his omnibus ingentem medicarum compositionum numerum, in quibus mireris profecto Medici consummatissimi artem & ingenium, herbarumque nobilissimarum non prudentem minus delectum, quam sagacem felicemque inter se commixtionem. Non is ego sum, qui de rerum illarum pretio decernere quicquam possit; certo tamen scio, eorum, quibus omnes Æsculapii artes opesque administrandæ contigerunt, fore neminem, qui, ubi

ubi ad lectionem carminis *Fracastoriani* sese converterit, non assensu suo dicta mea comprobet, nec maximam medendi vim virtutemque inesse fateatur iis, quæ solerti parata manu, civibus suis, ex infelici morbo laborantibus, propinavit FRACASTORIUS. Unicum satis sit adduxisse specimen, ita comparatum, ut judicem, quisquis is sit, vereatur neminem. En, quæ legimus *lib. II. Syphil:*

Ergo Coryciumque thymum sit cura, thymumque
Pamphylium, thymbræ similis qui durior exit,
Prima tibi coxisse, lupique volubile gramen,
Foeniculumque, apiumque, & amari germina capni.
His polyporum hirtos imitata filicula cirros
Additur, & lymphis tangi renuens adiantus.
His sterile asplenum, his pictam phyllitida junge:
Quorum ubi decoctum permultis ante diebus
Ebiberis, crudumque humorem incoxeris omnem,
Tum scilla medicare acri, & colocynthide amara,
Helleboroque gravi, nec non quæ in littore surgens,
Qua ludit magis unda, ter evariata colorem,
Ter flores mutata die rem nomine signat,
Herba potens radice, suum cui zinziber adde:
Adde etiam anguineum cucumim, Nabathæaque thura,
Myrrhamque, bdelenque, hammoniacique liquorem,
Et lachrymam panaceam, & dulci colchica bulbo.

Hæc si parum sint ad palatum, ipse in manus sume libellum, & ex illo rerum optimarum thesauro locupletissimo, quæ placeant maxime, quæque convertas in rem tuam, delige. Illud forte reprehendere possis in hoc carmine, quod solus homo isti morbo dicatur obnoxius, ejusque in reliquis animantibus ulla negentur animadverti vestigia. Satis enim, nostris certe temporibus, experientia confirmatum est, sæpius canes felesque, sæpius universum pecudum gregem tali infectum esse morborum genere, quod & foetore sordibusque suis, & aliis quam-

quamplurimis indiciis lui venereæ plane sit simillimum. Notavit rem eandem JUL. CÆS. SCALIGER *lib. V. de Re poetica*, visumque a se canem memorat, qui, postquam domini sui emplastra linxerit, ejusdem, quo dominus laborabat, morbi factus fuerit particeps. Ceterum FRACASTORII in Medicinam merita, singularia maxime, & omni posteritati celebranda, breviter exposita leguntur in *Essais de Litter. mens. Nov. 1702. p. 257. seq.*

(i) Sicut quemque subtilioris doctrinæ studiosum suum adhibere decet ingenium in rerum, quæ ab humano pendent judicio, indagatione, nec coecum præbere assensum dictis sententiisque eorum, quorum maxima est doctrinæ inter eruditos opinio; ita in Medicina cavendum inprimis, ne trita veterum temere sequamur vestigia, sed in generis humani, cujus promovenda est salus, commodum expendamus omnia probe, & inquiramus in ea diligenter, longiusque enisi industria nostra, majora in dies arti salutari afferamus incrementa. Singularem igitur laudem meretur FRACASTORIUS, qui, etsi GALENI autoritatem magni semper fecerit, & *Philosophi accurati, & Medicinæ parentis ac veluti Dei*, nomen ei tribuerit in *Præf. ad Op. de Dieb. Crit.* non tamen ita juravit in verba ejus, ut non errores ejus studiose animadverterit, & veritatem contra omnes illius sectatores fortiter defenderit. Præclara eam in rem, & omnibus illis, qui nostra ætate LANGIOS suos, RIVINOS suos, suos STAHLIOS, suos BOERHAVIOS crepant, bene notanda ipsius FRACASTORII verba sunt *Cap. III. ejusd. Opusc: Galeni nomen ac memoriam sacram sanctamque colimus: quicquid vero molimur, id omne veritatis, & philosophiæ amore facimus, quæ in nullius verba jurare addicta est.* Specimen hujus rei dabunt ea, quæ *de Causis criticorum dierum* singulari libello disputavit vir egregius, quorum cum omnem rationem a siderum & lunæ inprimis in corpora humana imperio petendam esse perhiberent GALENUS ejusque discipuli, Astrologo-

logorum ea in re præceptis innutriti, ipse, re diligentius considerata, in maximam sententiæ illius dubitationem adductus est, & fortiora sibi visus est invenisse argumenta, quibus caussam horum dierum in nobis ipsis & varia morborum indole positam evinceret. Nihil igitur veritus autoritatem principis Medicorum GALENI, hocque gloriosiorem auguratus sibi victoriam, quo illustrior esset, cum quo congrederetur, hostis, omnibus eum armis aggressus est, pugnamque, ni fallor, pugnavit felicissimam. Turpe enim & indignum Philosopho putavit, agnoscere veritatem, neque tamen publice profiteri eam, ne forte magnorum virorum, a quibus dissentimus, in nos concitemus odia. Quantumvis quis polleat ingenio, & doctrinæ instructus sit apparatu, non certe tantus est, ut errare nunquam possit, hujusque major, quam veritatis, habenda sit ratio. Multum me delectant, quæ profert Noster in *Præf. ejusd. Opusc. Præcipue Galenum*, inquit, *mirari licet, qui alioqui tantus Philosophus, tam accuratus, & medicinæ parens, ac veluti Deus, tam facile persuaderi potuerit, ut, facultate propriæ artis neglecta, præstigiis alienæ involvi passus sit. Sed certe de magnis ingeniis illud dici par est, quod & de magnis venatoribus, qui sæpe, cum multa sectentur, quædam negligentius insequuntur: unde nihil mirum videri debet, si & Galenum, qui tot invenit, qui tanta scripsit, qui ingentem illam Medicinæ molem digessit, formavit, condidit, quædam tandem effugerint.* Et sane fatendum est, in omnibus FRACASTORII scriptis, quod multum in viro præstantissimo suspicere soleo, regnare nobilem quandam sentiendi libertatem, & legenti cuilibet luculenter statim intelligi, nihil scriptum ab eo, nihil unquam prolatum, quod non diuturna meditatione & ex argumentis plane invictis ipsi fuerit compertum.

(k) Cum de FRACASTORII, qua inclaruit in quovis studiorum genere, doctrina non nisi ex scriptis ejus ferri possit judicium; hæc ipsa de rerum quoque naturalium, quam ha-

 buit,

buit, notitia abunde testantur. Nam, quos *de Homocentricis*, *de Sympathia & Antipathia*, *de Morbis contagiosis*, & *de Vini temperatura* edidit, absque profunda naturæ cognitione ne potuisse quidem componi libros, vel ipsa eorum argumenta perspicue declarant. Quodsi vero propius ad illos accesseris, curatiusque inspexeris eos, intelliges profecto, non vulgariter in hoc doctrinæ genere versatum fuisse autorem, sed in intimos usque ejus penetrasse recessus. Qua de re ne dubitare quis possit; age, quæ lectori naturæ curioso esse possint ad palatum, quædam proferamus specimina. Docte inprimis subtiliterque de aeris varietate, ejus loco naturali, per foramina penetrandi modo, cur & quomodo ille in locis exsiccatis ab aqua propulsetur, quidque ad saporum suavitatem conferat, in libro *de Symp. & Antip. Cap. 3, 10, 14,* & *de Contag. lib. I. Cap. 12,* de aquæ diversitate, loco naturali, cur in pennis, pulvere, & aliis rebus siccioribus non consistat, cur in calce tamen, spongiis, rebusque similibus promtius admittatur, cur aquæ optime misceatur, cur non æque ac vinum ebrietatem afferat, *ibid. Cap. 3, 9, 10, 11,* & *de Intellect. lib. II,* de attractione & motu similium ad similia, in lib. *de Symp. Cap. 5,* de ferri cum magnete conjunctione, in lib. *de Homocentr. Cap. 9* & *de Symp. Cap. 5,* de fervoris causis, *ibid. Cap. 24,* fulmina cur malos navium tangant, neque simul carinas, cur lauro parcant, cur aurum vinumque illæsis loculis vasibusque ad liquorem redigant, *ibid. Cap. 11 & 24,* de igne sylvatico, *lib. II. de Contag. Cap. 15,* de ignis modis variis, ejusque locis, in lib. *de Symp. Cap. 3,* de lapidum duritie, in *l. I. de Contag. Cap. 7,* de locustis pestem portendentibus, *ibid. Cap. 13,* de magnetis natura, origine, & unde fit, quod ipse magnetem & argentum trahat, in l. *de Symp. Cap. 5 & 24,* de maris æstu, an semper augeatur circa lunæ quadraturas, in l. *de Dieb. crit. Cap. 4,* de montibus ferri & magnetis sub polis, & eorum effectibus mirandis, num revera existant, in l. *de Homocentr. Sect. III. Cap. 1,* & *de Symp. Cap. 7 & 24,*

& 24, de motu, *lib. I. de Intelleꝺ.* de oleo, cur aquæ ſuperſtet, nec miſceatur ei, & cur in chartam poſitum ferveat, nec chartam tamen accendat, in l. *de Symp. Cap. 11 & 24*, de primo mobili, in l. *de Homoc. Sect. I. C. 7* & *S. II. C. 3*, de lignis & remis, cur in aqua fracti appareant, *lib. II. de Intelleꝺ.* de riſu, in l. *de Symp. Cap. 20*, de ſaporibus acutis, ſalſis, aſperis, ſuavibus, acetoſis, in l. *de Symp. Cap. 14*, de ſonis, *ibid.* de ſomno & ſomniis, *lib. II. de Intelleꝺ.* de vacuo & cur eſſe in natura nequeat, in l. *de Symp. Cap. 2*, de adamante & electro, *ibid. Cap. 7 & 11*, de titillatione, & cur a nobis ipſis tangentibus fieri nequeat, *ibid. Cap. 20*, & de aliis argumentis alibi incomparabili cum doctrina Noſter & ſingulari plane ingenii perſpicacia disquirit. Pertinent huc ea quoque, quæ de paguris lapideis & eorum origine ex ore FRACASTORII accepta ſibi refert TORELLUS SARAYNA in libro *de Amplitudine civitatis Veronæ, lib. II*, quem vide in J. G. GRÆVII *Theſ. Antiqu. Ital. T. IX. P. 7. p. 9.* Scilicet donatum a ſe aliquando dicit FRACASTORIUM, quem *peritiſſimum Medicum ac Philoſophum præſtantiſſimum* vocat, paguro quodam petrefacto, rogatumque, ut, quæ veterum fuerit Philoſophorum, quæ ipſius ſit de illo piſcium genere opinio, perſpicue ediſſereret. Factum id ſtatim a Noſtro verbis non humaniſſimis ſolum, ſed doctiſſimis etiam, & triplici Philoſophorum enarrata ſententia, eam inprimis comprobatam ipſi firmisque rationibus ſuffultam, qua vera olim animantia, in mari producta; & a prætereuntibus quaſi æquorum fluctibus in montes jactata, fuiſſe lapides illi perhibentur. Quæ prolata hanc in rem ſunt a FRACASTORIO, latius expoſita leguntur *l. c.* Ex omnibus his, quæ paſſim a Philoſopho noſtro docte ſunt diſputata, perſpicue cognoſcitur, liberrimi eum in indaganda rerum natura fuiſſe ingenii, &, quamvis negandum non ſit, ARISTOTELIS ſæpiſſime ceterorumque Philoſophorum veterum ſententias, de quarum perſuaſum habuit veritate, ab eo defendi fortiter,

emendata tamen ab eo quamplurima, multa enucleatius propoſita, & proprio expromta ingenio, alium interdum in dicendo modum, alium ſervatum fuiſſe ordinem.

(l) Quanta in herbis plantisque, ſive hortenſianis, ſive pratenſibus, ſive ſylveſtribus, medendi vis inſit, quantumque ad medicinæ incrementa conferat non vulgaris rei herbariæ notitia, & optime intelligunt ii, qui floſculorum omnium fruticumque diligenter explorarunt virtutes, & HEBENSTREITIUS meus, ille ſcilicet,

cui florent, cui ſponte ferunt ſua gramina campi,

invictis, ſi id quidem opus eſſet, edocere quemque argumentis poſſet. Quod cum ipſi FRACASTORIO eſſet perſuaſiſſimum, non ſolum antiquorum, quotquot aliquid de re herbaria ſcriptis prodidiſſe conſtat, impigre verſavit libros, teſtante id *Autore Vitæ Frac. p. 5*, ſed, cum leviter in illo doctrinæ genere verſatos eſſe veteres, multaque adhuc in agris abdita latere ignotæ virtutis ſemina, recte animadverteret; exquirendis illis & medicinæ cauſa in lucem proferendis ſedulam navavit operam, & exiguam Medicinæ ſupellectilem novis egregiisque acceſſionibus locupletavit. Solebat enim, ut teſtatur FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c.* in vallibus amoeniſſimis montis Caphii, prope Veronam ſiti, quo frequenter animi cauſa ſe contulit, humi naſcentes veſtigare herbulas, & peragrando dumeta ac virgulta omnia multum temporis conſumère. Quo ſpectare videntur, quæ canit ANTONIUS MARIUS, Ligur, in carmine quodam *ad Fracaſtorium*, inſerto *Carmin. illuſt. Poet. Ital.* T. *VI. p.* 244:

- - - dum te Marpeſia celſo
Colle tenet, placidi ſectantem commoda ruris,
An medicas herbas, Phoebo monſtrante, per agros
Colligis, ut caros cives a funere ſerves?

Memorat etiam *l. c.* FR. POLA, in rem herbariam Commentarios a Noſtro ſcriptos in agro Caphio; at cum nihil eorum ex-

exſtet in *Operibus Fracaſtorii*, neque de illis quicquam compertum aliunde habeam, dubito fere, an cum orbe literato unquam fuerint communicati. Forte opus inchoatum, ut fieri interdum aſſolet, mors FRACASTORII repentina intercepit, nec poſtea de vulgando illo quisquam fuit ſolicitus. Cujuscunque fuerint generis, non illis, ut exinde, quanta FRACASTORIO herbarum fuerit cognitio, conſtare nobis poſſit, videmur habere opus, cum ſcripta ejus, quæ exſtant, pleraque doctiſſimas utiliſſimasque de herbis, ætate illa parum cognitis, earum genere, & explorata medendi vi, obſervationes contineant, quæ luculenter ſatis oſtendunt, in præſtantiſſima hac ſcientiæ naturalis parte FRACASTORIUM minime fuiſſe hoſpitem. Nam, ut eorum, quæ ipſe inter legendum animadverti, hic proferam potiſſima, non poterunt non mirifice delectare iſtarum rerum cupidos, quæ de organicis plantarum attractionibus *Cap. 12*, de inſigni *braſſicæ* & *rutæ* antipathia *Cap. 11 de Symp. & Antip.* de *tormentillæ* & *boli Armenii* ſalutari contra morſus viperarum uſu *lib. III. Cap. 2*, de *bubonio*, quod Græci ἀστέρα, VIRGILIUS *amellum* vocat, peſtilentiſſimarum febrium remedio, *Cap. 7*, de *hellebori* contra rabiem vi medica *Cap. 9*, de *guaiaco*, arbore Hiſpana, morbum Gallicum depellente, *Cap. 10*, & de *cinaro*, eodem in morbo egregium uſum præſtante, *ibid.* in Op. *de Contag. morb.* ſtudioſe diligenterque ediſſeruntur. Legat inprimis, quisquis hæc amat ſtudia, compoſitiſſimum ejus *de Morbo Gallico* poema, florentiſſimi horti inſtar pictum pulcherrimis graminum ſurgentium coloribus, quod copioſiſſimum omnium fere, quæ aliquo penes Medicos in pretio eſſe ſolent, herbarum apparatum, laudesque ſingularum exhibet multiplices. Vides hic citharis FRACASTORII ſuaviſſimis æternitati quaſi conſecratum Corycium Pamphyliumque *thymum*, *lupum* ſalictarium, olentem *thymbram*, vivax *apium*, *foeniculum* ſylveſtre, *capnum*, quem vocant *terræ fumum*, *filiculam* polyporum cirris indutam, *adiantum* aquæ im-

patientem, sterile *asplenum*, formosam *phyllitida*, *scillam* maritimam, sylvestrem *colocynthida*, *helleborum* vehementem, *zinziber* Indicum, *bdellium* Bactrianum, *myrrham* Arabicam, *panaceam* odoriferam, *aspalathum* Rhodium, *cyperum* odoratum, *casiam* apibus gratissimam, *amomum* Assyrium, *agallochum macerque* radicosum, suavissimi odoris *cinnamum*, rubicundi coloris & chamædryn comis referens *scordium*, *citrum* Cythereiam, Lucinæ sacram D*ictamnum*, *irim* Illyricam, *rhamnum* nigrantem, acidam *inulam*, auricomum *narcissum*, *crocum* Corycium, *terebinthum* resinæ feracem, nigrum *melampodium*, *laser* Syriacum, *ligustrum* album, *stoechada* Pharmacopolis utilissimam, virentem semper *verbenam*, *amaracum* Idalium, suaveolentes *heracleas*, & *guaiacum* inprimis, Hispana novi orbis insula oriundum, cujus insignem, quem præstat in morbo Gallico, usum integro libro FRACASTORIUS persequitur. Neque herbarum congesta hic sola nomina putes, quod ipsum ne vitio quidem verti posset poetæ, modis servienti numerisque suis, sed, quid singulæ ad hominum conferant salutem, quæ parari ex illis contra morbum Gallicum medicina possit, strictim hic & pro ingenio Poetæ eleganter decantatum. Id quod in causa fuisse videtur, cur *multis herbis ab antiquis pridem descriptis, sed nostro ævo incerta similitudine perobscuris*, *eruditam* a FRACASTORIO *claritatem allatam* diceret *Autor Vitæ Frac. p. 5*, cujus testimonium res ipsa, ut vidimus, egregie confirmat.

(m) In vulgus notum est, nec nostra laude indiget illud probatissimæ compositionis *Diascordium Fracastorianum*, quod vel solum, si nulla præterea FRACASTORII in rem medicam exstarent merita, a fæce Medicorum longissime eum secerneret. Nomen illi, ut puto, ab herba inditum, redolente allium, & Græcis σκόρδιον appellata. Nihil eo contra vehementissimas pestilentissimasque febres fortius unquam, nihil certius, nihil salutarius inventum; Veronæ inprimis utile, cujus tristissima

ſima tunc temporis & maxime deplorata erat facies, multis jam millibus hominum horribili contagione abſumtis. Nec ſua tunc deſtitutum virtute fuiſſe, ſed multos eodem conſervatos, morbi certe dolores tolerabiliores factos, vel ex eo colligo, quod noſtra adhuc ætate, qua mira cepit, quicquid eſt artis medicæ, incrementa, Medicis ac Pharmacopolis vulgo ſit cognitiſſimum, nec fruſtra propinetur ægrotantibus. Et ipſe ſibi placuit egregie hac medicina FRACASTORIUS, nullus dubitans, fruſtra tentatis omnibus remediis, in hoc ipſo, niſi gravior arte humana morbus ſit, certiſſimam ſalutis ſpem fore. *Si contumax adhuc*, ait *lib. III. de Contag. Morb. Cap. 7, & nihil parens remediis apparebit ægritudo, ego (quod in medium afferam) non aliud majus remedium excogitare ſcio, quam hoc, quod habet ſucci - - Diaſcordii noſtri, - - omnia bene miſceto, & totum haurito, quod ſi nihil juvabit, ſcito, morbum eſſe majorem, quam humana remedia.* Mentionem ejus perquam honorificam facit *Autor Vitæ Frac. p. 5.* Cumulari hic innumera aliorum de potu hoc ſaluberrimo poſſent præconia, ſi vaſtiſſima ſcriptorum, qui medicamentorum dedere hiſtorias, volumina perquirere juvaret. Utatur eo, qui noſſe ejus vim cupit, &, quantum valeat, expertus, æternas piis FRACASTORII manibus gratias perſolvat. Cave tamen, ne ſciente Medico tuo utaris eodem; nam omnia ille molietur contra, ne, quam ipſe aucupatur, tu FRACASTORIO laudem tribuas. Quodſi tamen nimis ille tibi ſit carus, nec imperare a Te poſſis, ut, non conſulto illo, guttulam abſorbeas, ignorare te finge nomen FRACASTORII, & ſi quid melius te habeas ex potu iſto, id ſoli debere te profitere Medico. Non ille tunc (experto mihi crede) repugnabit amplius. Multum te amo, &, ut ipſe manu tua parare poſſis divinum antidotum, ecce tibi omnem, quam ipſe FRACASTORIUS *l. c.* præſcripſit, componendi illius rationem. *Habet*, inquit, *Diaſcordion noſtrum, Cinnamomi, Caſiæ ligneæ an. unc. 5. Scor-*

Scordii unc. j. Dictamni cretici, Tormentillæ, Bistortæ añ. unc. ʃ. Galbani, Gummi añ. unc. ʃ. Opii drach. j. ʃ. Styracis drach. iiij. ʃ. Acetosæ drach. j. ʃ. Gentianæ unc. ʃ. Boli armenii unc. j. ʃ. Terræ sigillatæ unc. ʃ. Piperis longi, zinziberis añ. drach. ij. Mellis albi despumati libr. ij. ʃ. Vini aromatici lib. ʃ. Zuchari rosati lib. j. m. Omnia bene misceto, bene exsorbeto, bona omnia sperato. Probatum est.

(n) Exemplo esse possunt, quæ de natura vini fuerant in disceptationem vocata ab ANTONIO FUMANELLO & BARTHOLOMÆO GAJONO, (quem nescio cur CLIVANUM dixerit FRANC. BONAFIDIUS in suo *de hac controversia* libro, cum ipse FRACASTORIUS in *Præf. Op. de Vini Temp.* GAJONUM dixerit,) utroque in civitate Veronensi medicinam profitente, & cum FRACASTORIO, ut suspicor, vivente familiarius. Humidumne an siccum dicendum sit vinum qualecunque, ob diversos, quos producit in corpore humano, effectus dubitatum ab utroque fuerat. Illud GAJONO, hoc FUMANELLO placuit. Uterque pertinacissime suam defendit sententiam, uterque turpe putavit, herbam porrigere Adversario. FUMANELLI ea de re libelli multi exstant, tam contra GAJONUM, quam contra alios, inprimis CONSALVUM BARREDAM, & JOANNEM BAPTISTAM CONFALONERIUM scripti. Tandem eo res devenit, ut, qui dicerent in causa dubia sententiam, arbitri constituerentur. Binos quisque nominavit ex parte sua, hac lege accitos, ut amori nihil in judicando, omnia veritati darent. Quæ fuerint singulorum nomina, neque attinet scire, neque scio omnino. In FRACASTORIO maxima erat & scientiæ opinio, & fiducia judicii. Itaque ab utraque parte factum est compromissum, quicquid ille certum justumque pronuntiaverit, id æquum ratumque fore. Quæ res etsi honori summo cessit FRACASTORIO, plena tamen invidiæ fuit & periculi. Diu satis, acciperetne, an subterfugeret demandatam sibi provinciam, deliberavit secum. Ve-

ritatis

ritatis tamen cum intelligeret ea in re causam versari, non eam putavit destituendam; sed, quid de re quaque sentiat, Philosophi judicavit, libere & palam pronuntiare. Constanti igitur animo judicis impositas sibi partes suscepit, &, ponderatis singulorum rationibus gravissimis, palmam victoriamque FUMANELLO detulit. Utque sententiæ hujus redderet rationem, integro libello, quem *de Vini temperatura* inscripsit, omnem complexus est controversiam, & eorum, quæ FUMANELLUS propugnaverat, veritatem in luce posuit meridiana. Est hic liber tali indutus habitu, qualem solent hodie, quæ ab integro Jurisperitorum ordine dari cernimus, sic dicta *Responsa* præ se ferre. Satis pro autoritate omnia. Ab eo putes jus dici, a quo judicem appellare non liceat superiorem. Terrorem procul dubio incussere GAJONO verba, quæ sub finem libelli habentur, gravissima: *Atque ita propositionem simpliciter prolatam, & nobis simpliciter declarandam propositam, falsam esse dicimus. Quis enim tam fatuus judex sit, qui, proposita sibi quæstione, utrum hyems frigida sit, an calida, calida dicat, quod calefaciat corpora nostra, & digestionem vigoret? aut proposita quæstione, an bonum sit, projicere merces in mare, bonum decernat, quod in tempestate sit bonum?* &c. et quæ statim subsequuntur: *Quam ob causam, ut tandem sermonem claudamus, dubii hujus victorem Antonium Fumanellum declaramus & pronunciamus.* Causam ita GAJONUS, & cum causa forte existimationem perdidit; felicior, si non doctior videri FUMANELLO voluisset. Dubito, an amicum rebus suis habuerit postea FRACASTORIUS. Etenim Medicus, etenim homo fuit GAJONUS. FUMANELLUM contra mille puto autori triumphi & honoris sui oscula dedisse. Quis enim non amet eum, quem doctrinæ suæ præconem habet? Vix lata hæc a FRACASTORIO fuerat sententia, & in lucem prodire jussa, cum novus litibus hisce se judex immiscuit Patavii, FRANCISCUS BONAFIDIUS, Medicus celeberrimus, nescio an GAJONI

magis, an magis FUMANELLI partibus addictus, qui, lectis illis omnibus, quæ tam a disceptantium utroque, quam ab eorum arbitro scriptis fuerant exposita, suam de singulis, nescio qualem, sententiam tulit libro, ut dicitur, erudito, quem inscripsit: *De Disceptatione orta inter Antonium Fumanellum, & Bartholomæum Clivanum, Medicos Veronenses, de Vino decertantes, quorum judex Fracastorius fuit;* cui locum dedit in *Volumine V Tomi I Operum suorum, tribus Tomis editorum*, sicut testatur ANTON. RICCOBONUS *lib. I. de Gymnasio Patavino Cap. 15. p. 24. edit. in Thes. Ital. Græv. T. VI. P. 3.* Tetigit etiam hanc controversiam HERMAN. CONRINGIUS in libro doctissimo *de Habitu Corp. German. Sect. II. Cap. 3. §. 78. p. 341.*

(o) FRACASTORIUM, postquam diu satis operam suam præstiterit Concilio Tridentino, domum reversum eo esse animo, ut procul ab omni strepitu, procul ab iis negotiis, quæ dies noctesque fatigare solent Medicos, tranquilla frueretur senectute, & Musis vacaret amoenioribus, relatum legimus in *Vita Frac. ab Aut. Anon. edita. p. 7.*

§. V.

Ad exquisitam artis salutaris peritiam vir maximi ingenii, Fracastorius, vel graviorum omnino, vel amoeniorum certe scientiarum studia adjunxit. Nullum enim est dubium, fuisse eum divinioris sapientiæ, quam Philosophiam vocant, egregie innutritum præceptis, & inter principes ætatis suæ Philosophos locum obtinuisse haud ultimum. (a) Cumque a prima ætate singulari Mathematicas disciplinas complexus amore esset, & in siderum inprimis orbisque universi contemplatione oculos mentemque suam defixisset;

ſet; tantam ipſe, poſtquam ad maturiorem pervenit ætatem, cum Aſtronomiæ, (b) tum Coſmographiæ (c) conſecutus eſt laudem, ut, qui ante eum longo temporum intervallo ad illuſtrandum hoc doctrinæ genus ſe converterant, horum longe multumque ſuperaſſe diceretur gloriam. Acceſſit huc earum literarum, quas blando nomine humaniores dicimus, præclara & admirabilis cognitio, in qua neſcio an temporibus illis majori quiſquam cura verſatus ſit & induſtria. Nimirum in reſtituendo priſci Latii honore elaboravit mirifice, & cum inſigni orationis copia & gravitate (d) poeticam facultatem atque incomparabilem carminis elegantiam venuſtatemque (e) conjunxit. Nam quod ad divinam ejus & ab ingenio vulgi remotiſſimam in cantando vim & gratiam attinet, conveniunt in eo omnium, quotquot has amant literas, judicia, anteiſſe Fracaſtorio, quoad vixit, hac laude neminem, (f) æquales fuiſſe pauciſſimos, & in numeris ejus carminibusque ſingulis expreſſam Virgilianæ majeſtatis reperiri imaginem. (g) Qua de re dubitare neminem ſinunt æterna ejus & noſtris majora præconiis carmina, compoſitiſſima *Syphilis*, (h) ornatiſſimus *Joſeph*, (i) plenus leporis artisque *Alcon*, (k) & ſelecta quæque alia, (l) ita prorſus comparata, ut vel rigidiſſimis cenſoribus (m) abundantiſſimam admirandæ ſingularis, quam

 præ

præ ſe ferunt, ſuavitatis & præſtantiæ ſuppeditaverint materiam.

(a) Philoſophi illuſtris acutiſſimique elogium datum eſt FRACASTORIO a ſcriptoribus quamplurimis, ut JAC. AUG. THUANO *lib. XII. Hiſtor. ad ann. 1553. p. m. 576*, NIC. REUSNERO in *Icon. ſub lit. o. 1*, JO. JAC. BOISSARDO in *Icon. p. 129*, JO. MATTHÆO TOSCANO in *Peplo Ital. lib. III. p. 73*, TORELLO SARAYNA *lib. II. de Amplitud. civit. Veronæ p. 9.* aliis. Atque id jure quidem. Etſi enim ejus philoſophandi ratio longe diverſa ſit ab ea, qua noſtro ævo utimur, neque ea omnia meditando aſſecutus ſit Noſter, quæ poſtea temporis continuo pertinaciſſimoque ſtudio aſſecuti ſunt viri maximi quique; tamen, ſi ex ætatis, qua profeſſus eſt Philoſophiam, indole de doctrinæ ejus pretio exiſtimetur, ſat magnos ipſe in Philoſophia progreſſus feciſſe dicendus eſt. Neque enim fugit quenquam, quantis involuta tenebris, quam inculta, quam rudis omnium ſcientiarum paulo ante ætatem FRACASTORII omnis fuerit Italia, quam contemtum vulgo, quam plane ignoratum fuerit literarum nomen, quam turpe putatum ſit, ſcire quicquam, quam glorioſum, ignorare omnia. Quæ cum artium ac literarum omnium communis eſſet calamitas, Philoſophiæ inprimis propria & quaſi peculiaris fuit. Feliciore tandem emergente ſidere, & pedetentim ad ingenium ſenſumque ſuum redeunte Italia, factum eſt, ut de Philoſophiæ quoque ſuſcitando honore cogitari paulatim coeperit, lentis tamen, ut proclive eſt creditu, conſiliis, & labore poſt multas demum hominum ætates abſolvendo. Eo certe tempore, quo FRACASTORIUM ſubiit doctrinæ ſanioris illuſtrandæ cura quædam, tantum abeſt, ut in ſuo jam faſtigio effulſerit Philoſophiæ decus, ut adhuc veluti in herbis fuerit, poſt longas demum hominum ætates in dignitate & nitore quodam collocandum. Satis igitur præſtiturus videbatur Noſter, ſi unum id ageret, ut evocata e tenebris

nebris suis veterum Philosophorum præcepta in luce ponerentur quotidiana, & ad captum rudioris plebis accommodata, priscæ, quam perdiderant fere, restituerentur dignitati. Ea enim in re licet ante FRACASTORIUM pro virili parte elaboraverint Italorum sat multi, FICINUS, PICUS, POLITIANUS, alii; fieri tamen haud potuit, ut illi omnia Philosophiæ, scriptis veterum comprehensæ, penetralia recluderent, sed, cum amplissimus illius esset ambitus, plurima studiosius indaganda atque explicanda reliquere posteris. At non hac ipsa tantum opera egregie perfunctus est FRACASTORIUS, in ARISTOTELIS inprimis lectionem explanationemque totus incumbens; sed, propriam cujusque rationem in philosophica rerum cognitione esse arbitratus adhibendam in consilium, majora etiam tentavit ipse, & in eorum, quæ tradita sunt ab antiquis, veritatem judicio subtili inquisivit, nihil illorum deterritus autoritate, quin errores ab iis propugnatos notaret diligenter, &, quantum in ipso esset, accurate emendaret. Qua in re tanto meliora ab eo poterant expectari, quanto sanioribus fuerat a POMPONATIO præceptis institutus. Hujus enim quis scire se neget præclara de omni Philosophia merita? Neque tamen huic ipsi serviliter adhæsit Noster, sed, ubi veriora ipse sibi invenisse visus est, ab eo non ut discipulus, sed ut Philosophiæ sectator strenuus dissensit. Loquuntur ejus in his studiis doctrinam & generosam in judicando libertatem tam scripta, quæ edidit, fere omnia, (noverat enim, in re quaque pertractanda multum valere argumenta philosophica,) quam ea inprimis, quæ *de Intellectione* & *de Anima* scripta ab eo sunt in Dialogo. In illis studiosissimum se præbet metaphysicæ subtilitatis, et, quæ profert, singula Philosophorum veterum plane doctrinam exercitationemque redolent. Graviter hic & copiose de mentis humanæ operationibus disputat, harumque varia genera, causas, modos, & effectus singulares, partite, definite, & distincte exponit, singula hæc communi *intellectionis* vocabulo comprehendens. Hanc enim non esse animam, quæ

 intelli-

intelligit, neque objectum, quod intelligitur, neque speciem, qua fit intellectio, sed illam ipsam repraesentationem objecti, quae menti nostrae obversatur, & animam sensusque omnes afficit, unanimi Philosophorum comprobat suffragio. Inde, refutata eorum sententia, qui animae actionem quandam tribuerunt in intelligendi negotio, vias dilucide modosque ostendit, quibus objecta quaeque a sensibus externis ad interiora mentis intelligentis receptacula transferantur; simulque ostendit, eandem prorsus speciem, ut vocant Philosophi, sese menti offerre, quae repraesentata antea fuerat sensibus, modo tamen dissimili admodum ac plane diverso. Ulterius progressus, primam & simplicissimam interioris animi operationem *sensum communem* constituit, isque cur appelletur *communis*, inquirit, quid spiritus animales ad illum conferant, quid iidem ad perspicuam rerum per sensus perceptarum repraesentationem, solerter & explanate definit. Alteram mentis nostrae operationem *subnotionem* vocat, novo plane vocabulo a Philosopho nostro sic dictam, cum *Phantasiae* nomine insignita fuerit ab ARISTOTELE, quae ipsa tamen ob immensam amplitudinem suam, & claram satis rerum obviarum comprehensionem, a simpliciore & minoris virtutis operatione, quam *subnotionem* appellat, FRACASTORIO videtur distinguenda. Huic proxime jungit aliam *subnotionem*, quae ipsi dicitur *secunda*, seu notiori nomine *Imaginatio*, & componendi vel dividendi, affirmandi vel negandi, numerandi & addiscendi, imaginandi & recordandi, atque singula pleno obtutu introspiciendi partibus fungitur. Cuncta haec copiosius persequitur, &, quo nexu singula inter se cohaereant, quid *affirmare* sit, quid *negare*, quae *memoriae* ratio, cur alii alios praestent his facultatibus, quibus remediis succurrendum illarum imbecillitati, denique quid sit abstrahere, & quomodo res aliqua in intellectu fieri possit universalis, perquam dilucide ostendit. Tum pedem promovet ad istarum mentis operationum nobilissimam, quae Graecis διάνοια, nobis *ratiocinatio*

natio eſt, quæ ipſa homines a reliquis animantibus longiſſime ſejungit, & ad inveniendas præclaras artes regendumque orbem idoneos, quin imagini divinæ reddit ſimillimos. Diſputat hinc de quatuor ratiocinandi modis, *exemplo*, *enthymemate*, *inductione*, & *Syllogiſmo*, hisque negat inveniri poſſe plures. Sigillatim ſingulos expendit, &, quantum inter ſe gradu differant, luculentis exemplis illuſtrat. Docet inde, quid verum & falſum, quid credere & non credere, quid dubitatio, quid certum, quid neceſſarium, quid probabile ſeu apparens, quid opinio & ſcientia, quid voluntas & appetitus, quid virtus & ars, quid admiratio, cogitatio, compoſitio ac reſolutio, denique quid ſit inſtinctus naturæ, & unde contingat ſæpius, ut in ratiocinando intellectus ſe ipſum fallat, & a veritate longiſſime aberret. Addit his multa de ſomno tam naturali, quam violento, de ſomniis, horumque divinatione a cauſis naturalibus non ſemper arceſſenda, (ubi lectu inprimis digniſſima ſunt, quæ de M. ANT. FLAMINII & PETRI BEMBI miri eventus ſomniis non vano rumore accepta refert,) de vigilia, inſania, amentia, melancholico humore, de nervis in cerebro ad intelligendum deſtinatis, de viſus & reliquorum ſenſuum inſtrumento, de diverſis hominum ingeniis, ſtudiis, & inclinationibus, deque naturali Philoſophorum, Poetarum, Mathematicorum, Muſicorum, ſcurrarum gerrarumque diſpoſitione. Habes in compendio, quæ de Intellectione humana libris binis complexus eſt Philoſophus noſter. Legenti cuique patet, maximam eorum partem cum ARISTOTELIS de intellectus noſtri viribus ſententia egregie convenire. Acceſſere tamen haud pauca, nec ARISTOTELI olim, nec Philoſophorum, ſive veterum, ſive recentiorum, ulli diſputata antehac. Fidem dictis noſtris habebit, quisquis in legenda hac FRACASTORII opella, non adeo jejuna & exſucca, horas aliquot collocaverit, & momenta ejus omnia accurate diligenterque ponderaverit. Libellus alter generatim agit de Anima, tam

ea,

ea, quæ animantibus singulis vitam & calorem præbet, quam quæ hominum est propria, ceterisque multo nobilior habetur atque excellentior. Dubito, an is ad palatum futurus sit illis nostri seculi Philosophis, quibus nihil placet in rerum non Philosophicarum tantum, sed quarumcunque tractatione, nisi quod ex clarissimis certissimisque petitum principiis, telis nullis, nullo argumentorum robore possit impugnari, & plane sit, ut vocare amant, demonstrativum. Hos enim ipse a lectione libelli sui severe verbisque gravissimis arcet FRACASTORIUS *sub init. libri. De animo nostro*, inquit, *cum futurus sit sermo, præparandus prius ille est, ut de se ipso verba audiens bene recteque audiat, - - - deinde ut & duritiem severitatemque illam vel Stoicam, vel etiam Peripateticam exuamus, ut nihil velimus admittere, nisi quod iis rationibus assertum comprobatumque fuerit, quas demonstrativas consuevimus appellare. In omnibus enim illas expetere, injustum profecto est.* Fatendum tamen est, omnem ab eo navatam operam, ut, neglectis iis, quæ solam veritatis haberent speciem, veris omnia certisque, si fieri id posset, rationibus muniret. Dicitur hic liber, cum potissimam ejus partem faciant, quæ de animæ humanæ immortalitate disseruntur ibi, oppositus POMPONATIO, præceptori FRACASTORII, quem fama olim fuit libro suo *de Immortalitate animæ humanæ* omnem animæ nostræ dignitatem ivisse oppugnatum. Cum vero explorata satis res sit, a POMPONATIO id unum actum, ut, rationes ab ARISTOTELE prolatas in *libro I. de Anima* ad probandam animæ immortalitatem haudquaquam sufficere, ostenderet, FRACASTORIUS autem plura & graviora, quam ARISTOTELES, eam in rem argumenta congesserit, & suo in ratiocinando usus sit ingenio; parum, meo judicio, ad POMPONATIUM spectare dicta FRACASTORII videntur. Hujus, ut paucis rem omnem expediam, eo redit sententia, homines cum angelis ita creatos esse, ut cognoscere creatorem suum, ut perpetuo contemplari, amare, colere, atque imitari possint; in

eo ſummam eorum poſitam eſſe felicitatem; voluiſſe Deum, ut, qui ipſum cognoſceret, hac cognitione delectari in omne ævum poſſet; datum id eſſe angelis, etſi eorum natura longe ſit imperfectior divina; nullam fuiſſe cauſam, cur non idem daretur homini, utpote ab angelis non niſi corpore & exiguo intellectionis gradu diſtincto; conjungi cum re corporea, hoc eſt, mortali, a creatore potentiſſimo ſapientiſſimoque facile potuiſſe rem incorpoream, ita comparatam, ut æternum viveret, &, ſoluta corpore ſuo, angelorum conſequeretur immortalitatem. Alia deinde colligit ex motu animæ, qui per ſe contingit, & a motu, qui in rebus ceteris per accidens ineſt, multum differt; Peripateticorum de animæ immortalitate ſententiam operoſe exponit, & ſubtiliter dijudicat; eorum denique, qui negant immortalitatem animæ, ſpecioſiſſima nec exigui momenti argumenta ſtrictim percenſet, graviterque diluit. Quæ omnia cum non ex meris Scholaſticorum tricis, ſed ex ipſis Philoſophiæ ſublimioris hauſta ſint fontibus, ſatis ſuperque declarant, Philoſophorum numero eximendum FRACASTORIUM non eſſe.

(b) Magni æſtimata a FRACASTORIO ſtudia Mathematica, vix ſibi perſuadeat, qui verba ejus, non ſine quadam Mathematices contumelia prolata, legerit *ſub init. lib. I. Dial. de Intellect.* Ita enim ibi: *Mathematicæ* (diſciplinæ) *tametſi certitudinem quandam præſtant, & multa etiam docent; circa tamen humilia quædam & haud magni facienda verſantur.* Moverent hæc mihi profecto ſtomachum, ſi Mathematicam profiterer. Parum aberat, quin diceret plane, puerilia tractare Mathematicos. Horrendum ſcelus! ſiquidem in rebus graviſſimis nobiliſſimisque ſe occupari, & in res diſciplinasque omnes ſibi jus eſſe, acriter contendunt viri illi boni ac venerabiles. Imperare mihi non poſſum, ut ſerio hæc dicta putem ab homine rerum Mathematicarum amantiſſimo. Suo enim ipſe exemplo docuit, in unoquoque doctrinæ genere capi inſigne ex Matheſi emolumentum poſſe. Certe in iis diſciplinæ hu-

jus partibus, in quibus ad numeros & menſuram res omnis redit, FRACASTORIUM non fuiſſe hoſpitem, ſcripta ejus teſtantur pleraque, in quibus mathematica ſæpiſſime concludendi ratione & argumentis uſus eſt ejusmodi, quæ in definiendis rerum proportionibus & emetiendis locorum diſtantiis multum utilitatis præſtare ſolent Geometris. Et ſi partem Matheſeos Aſtronomiam dicis; non video, cui majori jure glorioſum Mathematici nomen tribuendum ſit, quam FRACASTORIO. Nam fuit hæc ex earum numero ſcientiarum, quibus totum ſe dedidit, nec horas tantum ſubſecivas, ſed maximam vitæ ſuæ partem impendit FRACASTORIUS, merito hinc *Aſtrologiæ omnis peritiſſimus ab Aut. Anon. Vitæ Frac. p. 7*, & JAC. AUG. THUANO in *Hiſtor. lib. IV. ad ann. 1547. p. m. 207*, & *Aſtrologus eminentiſſimus* vocatus a NIC. REUSNERO in *Icon. ſub lit. o. 1.* Venuſtum eſt BASILII ZANCHII, quo luſit in FRACASTORIUM Aſtrologum, carmen in NIC. REUSNERI *Icon. l. c:*

Fraſtori venerande, Deûm te munere gaudet
Italia, & Grajum provocat omne decus.
Mirantem te perſpicuo deduxit olympo
Uranie, & cœli ſidera noſſe dedit. &c.

Nimirum in ea FRACASTORIUS fuit ſententia, nobiliſſimam exiſtimandam eſſe hanc ſcientiam, & dignam, quæ inter præcipuas cenſeatur, tum quod circa cælum & divina illa verſetur corpora, quæ ſidera appellamus, tum quod Mathematicæ diſciplinæ ſubjecta, ex certiſſimis magna ex parte ratiocinetur, ut patet ex *Præfat. ejus ad Homocentrica.* Proſequendi hæc ſtudia occaſio frequentiſſima data fuit FRACASTORIO in monte Caphio, ita a natura comparato, ut in ſummis ejus faſtigiis ſpatioſiſſimæ cæli regiones commode circumſpectari poſſent. Huc cum animi cauſa frequenter diverteret Noſter, invitatus amoenitate & ſalubritate loci; ne in otio honeſto otioſe viveret, Muſis ſuis in ſolitarii ſeceſſus ſocietatem vocatis, alia alio tem-

tempore agens, crepuscula noctesque continuas in solerti cæli siderumque contemplatione transegit, teste JO. IMPERIALI in *Muf. Hist. p. 16*, & *Astrologiam scientissime pertractavit*, ut verba sunt FRANC. POLÆ in *Elog. Frac. l. c.* Hic igitur, tanquam ex specula, non solum futuras prospiciens tempestates, sed propriam etiam cujusque sideris regionem motumque probe animadvertens, eam rerum cælestium comparavit sibi notitiam, ut, quæ incognita ante, aut lippientibus eorum, qui plagas cæli perquisiverant, oculis observata fuerant, melius ipse rectiusque definire, & magno eruditorum plausu res supra orbem terrestrem constitutas sciverit explicare. Nam cum divina ejus in judicando vis esset, & assidua meditatione, quæ multum valet in hoc studiorum genere, nihil non posset exquirere, penitusque cognoscere; eorum, quæ ad ornandam illustrandamque hanc scientiam pertinent, defuisse ei dicendum est prorsus nihil. Unde nec judicio suo fallitur THUANUS, qui præclare de FRACASTORIO *lib. XII. Histor. ad ann. 1553. p. m. 576*: *Ad exactam Mathematicarum artium, ac præcipue Astronomiæ, quam & doctissimis scriptis illustravit, cognitionem summum judicium, & admirabile ingenium attulit, quo multa ab antiquis aut ignorata, aut secus accepta adinvenit, & explicavit.* Conf. & TEISSIERIUS in *Elog. T. I. p. 169.* Dum scripta FRACASTORII Astrologica memorat THUANUS, *Homocentrica* ejus procul dubio (plura enim non extant) intelligit, profundæ eruditionis opus, magno compositum ingenio, doctrina refertum multiplici, singulari limatum industria. Ex hoc velut ungue leonem discas. Exiguo libello, quicquid in re Astronomica sublime ac divinum est, complexus videtur FRACASTORIUS. Certe si ex illa, qua scriptus est, ætate æstimetur, plane incomparabilis dicendus est. Nihil vulgare in eo, nihil seculi tenebris infuscatum, nihil per somnum, aut inani conjectura ementitum. Videas ubique in rerum gravissimarum consideratione occupatum Astronomum, videas univer-

 fas

ſas cæli partes ſpeculantem, videas quaſi per ipſa ſidera errantem, & ſingulorum curſus ordinesque curioſius notantem. Ita non potuit non facile contingere, ut in multis ſitum alium, vias cauſasque alias deprehenderet, ac deprehendiſſe ſibi viſi fuerant ante FRACASTORIUM quamplurimi. Si quis ſit, qui nimium me Operis Fracaſtoriani laudatorem putet, is, velim, graviorum judicum colligat ſententias, & ex illis, quam parum hactenus dederim amori FRACASTORII, intelligat. Unum proferam exempli loco M. ANT. FLAMINIUM, ingentis famæ Philoſophum; quo audito, negabis, opus eſſe pluribus. En, quam eleganter ille & honorifice de FRACASTORIO in *Paraphraſi in Ariſtotelis lib. XII. de prima Philoſophia. p. 45. edit. Pariſ: Agendæ ſunt immortales gratiæ Hieronymo Fracaſtorio, viro omni liberali doctrina politiſſimo atque perfecto, qui, cum a Turriano, homine ſibi amiciſſimo, nonnulla ſemina ejus diſputationis accepiſſet, ex iis pulcherrimos atque uberrimos fœtus propagavit, edito libro divino & plane cæleſti, in quo eorum omnium, quæ in curſibus ſtellarum admirabilia, & quaſi contra rationem accidere videntur in cælo, tam luculente, tamque ſubtiliter cauſas perſecutus eſt omnes, ut ex iis locis veniſſe, non ut eas ipſe reperiſſe videatur, ita omnia quaſi ante oculos ponit, ita nihil unquam occurrit, quod cum phyſicis rationibus & principiis, ac progreſſionibus naturæ, non mirabiliter conſentiat. Itaque magni hujus viri admirabile ingenium & excellentiſſima doctrina Aſtrologiæ Philoſophiæque diſciplinas, multa jam ſecula graves inimicitias inter ſe gerentes, feliciſſime reconciliavit, easque tam arcto neceſſitudinis vinculo conglutinavit, ut nullius ingenii calliditas unquam futura ſit tanta, quæ poſſit amplius earum amicitiam diſſociare. Quocirca ſi ſententias Eudoxi, & Callippi, atque iis etiam longe meliora de numero globorum cæleſtium, deque diſparibus eorum motionibus intelligere aveas, oſtendimus tibi fontem, unde poſſis uberrimam earum rerum haurire ſcientiam, & honeſtiſſimam ſitim admirabili cum voluptate reſtinguere.* Neque

fore

fore quenquam puto, qui non in eo cum FLAMINIO consentiat, opus hoc ob varium & multiplicem, quem attulit ei FRACASTORIUS, ornatum omni laude esse dignissimum. Dedit inprimis operam Noster, ut rationibus ex rerum naturalium scientia petitis, quas secure antehac neglexerant Astronomi, robur nervumque adderet iis, quæ de motu & conditione siderum diversa ipsi fuerant explorata. Negavit enim quenquam dici posse Astronomum, qui non scrutatus diligenter naturam sit, nec cognitionem istam cum astrorum speculatione arctissime conjungeret. *Quod si quædam*, ait *Cap. 1. Op. huj. a naturali Philosophia nobis petita fuerint, nemo existimet, aliena nos persequi. Quin Astronomia partim quidem mathematicæ disciplinæ, partim & naturali subjecta est.* Multis eo gratior erit libellus, quo magis a veterum vestigiis remotus, & in nova stellarum omnium formanda oeconomia fuit occupatus. Mireris, tenebricosa illa ætate fuisse aliquem, qui suo tantum confideret ingenio, ut in rebus subtilissimæ disquisitionis majora, quam prisci Philosophi, tentaret, & in veritatem inquirendi rationem iniret plane a veterum instituto alienam. Sed ita fuit ingenium FRACASTORII, ut servile haberet nihil, & nobili quadam gloriæ cupiditate incensum, suæque virtutis conscium, multum operæ poneret in veritate ab ineptis hominum commentis liberanda. Qua in re suo satisfecit officio, idque ipsum præstitit, quod omnibus hominibus incumbere, sapientiores intelligunt. Non ita omnia scire datum majoribus nostris, ut, qui nostris temporibus nova excudere laborant, hi omnem perdere operam dicendi sint. Stipites illos, quibus per se detestabile videtur novitatis nomen; quasi nempe annis & longinquitate seculorum metienda esset veritas. Sapienter dicta puto, quibus suos, si qui forent, obtrectatores objurgavit Noster *sub finem Præfat. ad Homoc: Quosdam fore scio, quos novorum orbium numerus multiplicitasque offendat: - - Verum in iis, quæ nova in lucem veniunt, æquum est, non ab au-*

toribus sumendum esse judicium, sed ab iis, quæ scribuntur. Quæ lecta intellectaque si recte tradita fuerint, delectare potius, quod nova sint, quam odio haberi debent. Adversari vero majoribus nostris ea in re liceat nobis, in qua & ipsi majoribus eorum & philosophiæ omni, ac ipsi demum naturæ sunt adversati. Age vero, quid rei novæ sit in hoc libello, exquiramus paululum. Vexaverat a multis temporibus ingenia Astronomorum difficilis eorum, quæ circa sidera apparent, consideratio. Multa in oculos incurrerant; at singulorum causas dicere, & distincte explicare, Astronomi res videbatur perspicacissimi. Quicquid igitur eam in rem prolatum hinc atque illinc fuerat a plurimis, dubitatione non caruit penes prudentiores. Duplicis maxime generis auditæ fuerant Astronomorum opiniones. Alii ad orbes illos, qui vocantur *Homocentrici*, alii ad eos, quos *Eccentricos* appellabant, omnem redire sideralem scientiam, constanter asseveraverant. Illorum principes EUDOXUS & CALLIPPUS, horum fuere HIPPARCHUS, PTOLEMÆUS Phæludiensis, atque alii. Major longe copiosiorque eorum, quibus orbes *Homocentrici*, quam quibus *Eccentrici*, placerent, turba fuit; ita, ut ætate FRACASTORII vix quisquam esset, qui ab his secessionem facere auderet. Utraque sententia maximis difficultatibus vitiisque laborabat. Illa in ancipiti posita, quod apparentia circa stellas demonstrari per eam non possent; hæc faciliorıs quidem demonstrationis, at iniquæ nimis, & cum quadam conjunctæ impietate. Satis ita, quid reprehendendum in singulis, constabat inter Astronomos; sed, qui meliora traderet, inventus nemo fuerat. Tandem JO. BAPTISTA TURRIUS, civis & amicus FRACASTORII, *maximi ac pæne divini ingenii vir, & secretioris cujusdam Philosophiæ cultor*, uti vocatur Nostro in *Præf. ad Homocentr.* diuturna meditatione hoc assecutus est, ut duos in sphæris cælestibus motus inveniret, antehac prorsus ignoratos, quibus uteretur ad cognoscendam universam cæli machinam; & ad ea inprimis, quæ circa stellas animad-

animadvertimus, absque ullis eccentricis demonſtranda. Hos, cum in eo eſſet, ut communicaret cum eruditis, ampliſſimisque illuſtraret ſcriptis; ad ipſa ſubito ſidera evocatus, coepto invitus deſtitit negotio. Moriturus autem adſtantem amicum, FRACASTORIUM, magno ſtudio rogavit, Turrianæ memoriæ amicum ſe præberet, & ab interitu vindicaret ea, quæ non ſine maximo labore & Aſtronomicæ doctrinæ commodo ipſe olim excogitaverat. Quod officii genus cum negare haud poſſet Noſter amico immortaliter de ſe merito, ſuaſu etiam & conſilio JOANNIS MATTHÆI GIBBERTI, Veronenſis Epiſcopi, ad id excitatus; curam cogitationemque omnem in ſtudia Aſtronomica convertit, coeptumque a TURRIO opus præſtantiſſimum tam perfecit egregie, ut non ſolum inventa ejus ſingula, ſolidis principiis innixa, in elegantem quandam concinnamque formam redegerit, & erudito, quem *Homocentrica* inſcripſit, libello complexus ſit, ſed illis etiam præclara multa, a TURRII ingenio quodammodo diverſa, adſperſerit, planius quædam diſtinctiusque expoſuerit, quædam limatius poliverit, atque ſic graviſſimo & poſt hominum memoriam utiliſſimo labore feliciter ſit perfunctus. Hæc leviter commemoraſſe ſufficiat, ne, per ſingulas libri paginas eundo, & univerſa, quibus novam ſententiam confirmavit Noſter, dinumerando argumenta, rem agere huic parum accommodatam inſtituto, aut ab ipſa operis egregii lectione diligentes, quibus hæc ſcribimus, Aſtronomiæ ſectatores videamur avocare.

(c) Cum ſatis inter omnes conſtet, Aſtronomiæ & Coſmographiæ ſtudia commune quoddam habere vinculum, & quaſi cognatione quadam inter ſe contineri; non eſt, cur miremur, utriusque ſcientiæ æquali captum amore, nec minori ſtudio in orbis hujus terreſtris, quam cæleſtis, cognitione deſudaſſe FRACASTORIUM. Manifeſtius tamen, quid in Aſtronomia, quam quid in Coſmographia, præſtiterit, ex ſcriptis ejus cognoſcimus. Parum enim in his ad rerum terreſtrium

noti-

notitiam, &, si qua sunt, ita videntur comparata, ut exigua scribendis illis opus fuerit artis Cosmographicæ peritia. Unde animi magis causa, quam ut hac scientia jactaret se coram eruditis, id studiorum genus a FRACASTORIO tractatum puto. Conjicere illud vel ex eo possis, quod in Caphio maxime secessu horas otio destinatas Cosmographicis negotiolis consumserit, ut refert JO. IMPERIALIS in *Mus. Hist. p. 16*, & FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c.* Utque ostenderet, non deesse sibi ad hæc studia ingenium, ipse manu sua fabricatus est singulari artificio globos ligneos, quibus universi orbis ambitum ad amussim descripsit, &, locorum omnium regionumque intervallis & dimensionibus notatis, elegantem hujus, quem inhabitamus, machinæ imaginem repræsentavit. Cujus rei testes sunt JO. IMPERIALIS *l. c.* & FRANC. POLA *l. c.* Eundem laborem insumsit tornandis novi orbis, a Lusitanis olim & Christophoro Columbo detecti, globulis minutioribus, in quibus artem fuisse singularem, testatur HIERON. GHILINUS in *Teatr. d' buom. letter. sub Frac.* Plenius de his edoceat Lectores *Autor Anon. Vitæ Frac. p. 5*, qui optimam eorum, ut videtur, habuit notitiam. *Ex mitioribus*, inquit, *omnibus disciplinis, in unam Cosmographiam incumbebat: quam tanto studio colere consueverat, ut, gravioribus quandoque studiis intermissis, terrarum omnium ab Lusitanis primum in oriente, mox a Columbo in occidente nostro seculo inventarum descriptiones, & loca, ligneis orbibus ad amussim affabre factis; altitudinum & latitudinum adhibitis dimensionibus delinearet.* Fabrorum genus, si quodquam aliud, nobilissimum, & a grege communi separandum longissime.

(d) Ne quicquam eorum, quibus virtutis & exquisitæ doctrinæ laudem reddere posset illustriorem, temere videretur neglexisse; peragratis sublimiorum scientiarum campis spatiosissimis, in suaviora Musarum vireta se contulit, &, ut priscam Romanorum eloquentiam oratione exprimeret, multum tem-

temporis lectitandis Autoribus Latinis impendit FRACASTORIUS. Neque tamen unquam ei fuit in animo, tumido illi hominum generi, quos magnifico nomine Criticos aut Grammaticos, aut, si mavis, Dictatores verborum appellamus, umbratilis doctrinæ gloriam præripere, & fastidiosis verborum ac literarum contortionibus insenescere. Haud enim ad delirationes ejusmodi suppetebat ei otium, quippe nobilioribus negotiis distento; neque, si in his nugis annos consumeret, facturum se aliquid putabat, quod sit operæ pretium. Intelligebat etiam, eorum, qui in has tenebras studiorum se conjecerant, copiam jam esse tantam, ut sua facile carere illi ope possent. Satis igitur habuit, si id impetraret diligenti Autorum lectione, ut ne barbara esset, qua uteretur in scribendo, dictionis ratio, sed ubertate quadam & elegantia se probaret legentibus. Id quod præstitum ab eo est (si quid meum valet judicium) tam feliciter, ut, cum primum libros ab eo editos propius cognoscere mihi datum fuit, in eam adductus sim opinionem, nihil scribi illis temporibus potuisse rotundius, nihil ornatius, nihil, quod magis deceret virum doctum, civem Italum, Medicum in arte sua non vulgariter versatum. Etsi enim odiosos & exquisitos nimis, quibus pingunt sermonem Rhetores, colores parum curavit, rebusque magis, quas pertractaret, quam verbis, quibus ornaret res quasque, intentus fuit; operam tamen dedit, ut nativus orationi lepor, non adscitum decus, mollis gratia & concinnitas inesset, aptus & naturalis dictorum ordo, aperta sententiarum perspicuitas, gravis verborum circuitus & quasi orbis esset, & suis omnia adstricta numeris, legentium maximopere aures animosque permulcerent. Abundavit adhæc mira sermonis latini copia, ita, ut, quæ difficilius reddi latine, nec ab antiquis peti posse scriptoribus viderentur, qualia non poterant non in subtilioris argumenti scriptis ejus obvenire bene multa, verbis nosset dilucidis, aptis, & latinis maxime exprimere; tantum abest, ut quicquam hic

N vale-

valeat calumnia ANT. TEISSIERII, Romanæ linguæ inopiam exprobrantis FRACASTORIO in *Elog. des hom. sav. T. I. p. 173.* Neque tamen dissimulandum, vel seculi labem, vel rerum, quæ scribendi materiam dedere, inamoenam subtilitatem in causa interdum fuisse, ut immemor sui, & artis suæ deceptus barbaric, horridis & invenustis orationem vocabulis ac dictionibus deformaret, & ab ea, cujus sæpius præbuit se amantissimum, multum degeneraret sermonis elegantia. Quod etsi facile condonari potest homini gravissimis meditationibus quasi sepulto, & rebus dictu difficillimis implicato; limatissimis tamen scriptis ejus quandam omnino maculam adspergit, fastidiumque parit delicatis auribus. Quis enim, nisi forte inter barbaros natus, tolerare facile possit illa portenta verborum, *acuitas*, *fabulamentum*, *putrefactio*, *alteratio*, *certitudo*, *infectio*, *solutivus*, *imputrescibilis*, *mundificus*, *scarificus*, *incorruptibilis*, *factivus*, *adfavere*, *ubi aliquantisper* (a nobis) *immoratum est*, *unusquisque oportet*, & similia, quæ nostri quidem seculi Medicis deamari & in elegantiis poni scio, a FRACASTORIO vero, politioris sermonis alioqui studiosissimo, in pretio quodam habita, & reclamante Latio usurpata, miror fere, & plane doleo. Sed hæc artis culpa fit, adeo morosæ, ut ne cives quidem Latinos, omni sermonis copia instructos, loqui latine patiatur. Supersunt tamen, quæ sine nota dimittere non possum, alia, ejus scilicet indolis, ut soli imputanda videantur FRACASTORIO. Quis nescit, a simplici & continuo scribendi genere multum differre poeticam per Dialogos scribendi rationem, atque ei, qui de re gravi disputare per colloquia instituit, illud esse cumprimis agendum, ne severam docentis personam induat, sed ut rem, per se nimis gravem, verborum sententiarumque floribus conspergat, & molli sermonum conjunctione jucundiorem suavioremque efficiat; quod egregie, ut scimus, in suis Dialogis præstitere PLATO, LUCIANUS, atque TULLIUS. Memor esse hujus legis debebat FRACASTORIUS,

cum

cum ad ſcribendos *de Poetica*, *de Anima*, & *de Intellectione*, Dialogos tres animum applicaret. Sterile de anima & intellectione argumentum videbatur, niſi ſalibus aliunde adſcitis condiretur; illi vero de poetica, molli per ſe atque eleganti, non poterat non majorem dare gratiam ſuavitatemque dialogus. At fruſtra quæras id, quod ſuave eſt, in ſingulis. Mihi certe meus hic non ſatisfecit FRACASTORIUS. Docti mehercule libelli ſinguli, & digni FRACASTORII ingenio; ſed tales eſſe poterant absque Dialogo. Omnia in illis agnoſco; id ipſum, quod Dialogi eſt, vehementer deſidero. Quæ ſit virtus Dialogi præcipua, quam occulta illi vis ineſſe debeat, ut placeat lectoribus, dixeris, ignoraſſe bonum Medicum. Si eo demum redit nervus omnis Dialogi & venuſtas, ut interrogationi ſua ſubjecta ſit reſponſio, pulcherrime officio ſuo perfunctus putabitur Noſter; at multum vereor, ne, parum id facere ad delectandum, complures exiſtiment. Deme interrogantis perſonam; Philoſophus ſupererit idem, quem ex cathedra graviter olim dicentem auſcultaſti. Et, ſi promti ad ſomnum oculi ſunt; hic, crede mihi, ſecure dormies. Certe unus ille puerulus, fidibus ſuis & inopportunis cantiunculis, quas immiſcere colloquiis ſolet, vix, puto, reducet te ad alacritatem; aut, ſi reducet, tacente illo, ad ſomnos tuos redibis. Adeo ſine vita & vigore omnia; nullus rerum, quæ ſuavitatem habent, delectus, nulla viciſſitudo; nihil, quod naturam imitetur, & eorum, quos vulgo cernimus de rebus obviis ſermones miſcere, ingenio conveniat. Atque hoc vitio vel maxime laborare Dialogum *de Poetica*, vix, ut credat, imperabit ſibi, qui FRACASTORIUM ipſum novit poetam tam excellentem, cujus partes hæ erant potiſſimæ, ut non tam docte & ſubtiliter de arte ſua, quam dulciter inprimis molliterque diſſereret.

(e) Venio jam ad illud, quod unum, ſi nihil præterea egregium & ſingulare eſſet in FRACASTORIO, efficere quam

maxime possset, ut honore summo prosequerer memoriam viri incomparabilis, dignumque existimarem, cujus laudes præclaras amplissimis posteritas commendaret monumentis. Inusitatam ejus in carminibus condendis artem & præstantiam intelligo, quæ non viventi solum admirationem apud omnes gratiamque conciliavit, sed mortuo etiam illam gloriæ, qua in hunc usque diem inclaruit, peperit immortalitatem. Etenim cum ita a natura comparatum suum nosset ingenium, ut, si vellet ipse, carminis suavitate Poetas posset superioris ætatis omnes longissime post se relinquere; dandum aliquid ingenio, & jucundo Musæ Calliopes, dum liceret, fruendum putavit commercio. Exstititne igitur, dicis, aliquando Medicus, quem non puderet, Poetam dici? Exstitit sane, & talis quidem exstitit, qui dici Poetarum princeps cuperet. Res mira & vix audita antehac. Parum ii, qui pharmaca & emplastra amant, laurum curare Heliconiam solent; parum hæc ad palatum illis, parum ad stomachum. Non me fugit, quantum operæ, ut in Parnasso locum daret Medicis, insumserit THOMAS BARTHOLINUS, ipse Medicus, edito *de Medicis Poetis* libro singulari; sed illud etiam scio, frustra insumtam ei operam. Accedere, quæso, propius jube numerosam illam, quam sistit THOMAS, Medicorum turbam, & recitantibus carmina sua aures præbe; omnes dixisse aliquid, cecinisse, præter FRACASTORIUM, horum putabis neminem. Miserum me, si quis hæc prolata credat in summorum virorum contumeliam. Medici sint consummatissimi; modo non Poetas se venditent. Tantum ego semper, tamque spatiosum artis, quam profitentur, ambitum, tam plenum curarum & laborum negotium judicavi, ut, qui ad Medici excellentis nomen adspirare in animum induxerit, eum per omne vitæ suæ tempus hac in arte elaborare pertinacissime, & a dulciorum literarum studiis necesse sit penitus abstinere. Unde hoc majoris admirationis rem existimo, in illis literarum tenebris inventum esse FRA-

CA-

CASTORIUM, qui non ſolum medicinæ principatum omnium teneret conſenſu ac ſuffragatione, & commune eſſet ægrotantis patriæ oraculum, ſed in poeſi etiam tantos ſimul faceret progreſſus, ut dies noctesque omnes in poetarum veterum poſuiſſe lectione videretur. Fallitur profecto is, qui ſola natura & ingenio fingi poetas, & ad poeticos afflatus divinosque ſpiritus redire in poeſi omnia exiſtimat. Doctrina multiplici & continua exercitatione opus eſſe poetæ, non ignorant, qui ad artis hujus vere divinæ laudem aliquam magno animo contendunt. Habuere igitur, cur obſtupeſcerent ad tantæ rei exemplum, & artes adeo diſſonas, adeo laborioſas, ab eodem homine tam excellenter fuiſſe pertractatas, vix credibile exiſtimarent *Autores Ephem. erud. Eſſais de Literat. an. 1702. Nov. p. 287.* De Medicinæ, qua inclaruit, peritia dictum eſt ſuo loco; jam poetam luſtrabimus. Ubi nihil me poſſe in laudes FRACASTORII afferre novi video, quod non allatum ſit dudum viris doctiſſimis, & poetices apprime gnaris. Quisquis enim FRACASTORII poetæ injecit mentionem, omnes in eum laudum & præconiorum cumulos congeſſit. Non in prædicando nimius eſt ADR. BAILLETUS, dum poetarum recentiorum præſtantiſſimis accenſet FRACASTORIUM in *Jug. des Sav. T. IV. P. I. p. 216. ed. nov.* Idem ei ſcribit elogium acerrimus alioqui poetarum cenſor, JOSEPH. JUST. SCALIGER in *primis Scaligeranis p. 84. Præſtantiſſimus poeta* dicitur BERNARDINO SCARDEONIO in *Hiſtor. Patav. lib. II. claſſ. 5*, & *poeta incomparabilis* SIMONI FORNARO in *Notis ad Arioſti Orland. lib. ult. Stanz. 15.* Magnificus præ aliis FRACASTORII laudator eſt ONUPHR. PANVINIUS, *poetam omnium, qui poſt Cæſaris Auguſti tempora unquam toto terrarum orbe omnium conſenſu fuerint, procul dubio maximum* appellans in *Antiqu. Veronenſ. lib. VI.* Cui perquam ſimile eſt judicium JAC. AUG. THUANI, cui *ſummum poetices faſtigium conſecutus* videtur FRACASTORIUS in *Hiſtor. lib. XII. ad ann. 1553. p. 576.*

Proxime ad hos accedit BERNARDINUS PARTHENIUS, scriptor gravissimus, qui *poetarum* sui temporis *principem locum occupasse* eum fatetur, & *ornatissimum politissimumque* nuncupat *lib. II. de Poetica imitatione.* Fuere alii, qui non recentioribus solum poetis superiorem longe, sed & parem maxime antiquis judicarent. Quo spectant, quæ honorifice de FRACASTORIO dicta sunt ab *Aut. Anon. Vitæ ejus p. 1: Non antiquorum modo civium suorum Catulli & C. Plinii gloriam æmulari, sed omnes prorsus nostræ & superioris ætatis homines præstanti omnis doctrinæ laude, & eximia in pangendis carminibus gloria longo intervallo superare contendit.* Quæ Autoris Anonymi verba dum integra repetit tanquam sua JAC. BURCKHARDUS in *Medico human. stud. vindic. p. 6,* in eadem se versari sententia, manifesto declarat. Si ab *Autorum Ephem. Erud. Journ. Liter. de l'année 1717. T. IX. P. 2. p. 266,* suffragio res pendeat, tam carminis gravitate, quam foecunditate ingenii PALINGENIO, PONTANO, CAPICIO, & AONIO VERULANO superior longe putandus est FRACASTORIUS. Multum inprimis dedisse amori FRACASTORII videtur JUL. CÆS. SCALIGER, gravissimi judicii & maximæ autoritatis Italus. Is, arcto quodam amicitiæ vinculo junctus Nostro, carmina amici sui legit cum voluptate, & eorum facile agnovit præstantiam. Ut taceam enim, eodem, aut majori, ut patet ex *libro VI. Poetices Cap. 1,* in pretio habitum ab eo FRACASTORIUM, quam PALINGENIUM, AONIUM, POLITIANUM, VIDAM, PONTANUM, SANNAZARIUM, aliosque, quos ipsos *cuivis veterum comparandos*, *multis sed non ignobilibus anteponendos* duxit; quanti fecerit poetam egregium, ex eo abunde cognoscimus, quod *ibid. Cap. 4, nihil* plane in ejus carminibus a se *desiderari*, & *admirationi potius esse locum*, *quam castigationi*, fateatur; nec dubitet *Poetarum post Virgilium* vocare *præstantissimum.* Cujus judicium, cum sit poetæ de poeta, Medici de Medico, civis de cive, suspectum quadammodo videtur

GERH.

GERH. JO. VOSSIO in *Institut. Poetic. lib. I. Cap. 3. §. 2. p. 51. Opp. ejus.* Conf. ADR. BAILLETUS in *Jug. l. c. p. 216.* Neque fuisse quenquam inter cives & æquales FRACASTORII, qui non viventi summam poeseos laudem deferret, haud obscure docet *Decretum publicum, pro erigenda Fracastorio statua marmorea* sancitum a civitate Veronensi, & ab ANGELO ZAVARISIO, scriba publico, consignatum, *Operibusque* FRACASTORII præfixum, ubi, communi civitatis voce, *humaniorum literarum scientia, & inprimis poesi, sicuti multos ex veteribus, ita omnes, qui post annos mille quingentos aliquod in eo genere scribendi nomen habuere, superasse* perhibetur. Felix igitur in eo putandus est FRACASTORIUS, quod æstimatores carminum suorum & præcones nactus est tales, quales eorum maxime dignitas postulabat & præstantia. Sunt enim in his virtutes tam variæ tamque singulares, ut parum delicate sapere necesse sit eum, qui non antiquorum poetarum expressam in illis deprehendat imaginem. Quod ad dicendi genus, & externum carminis ornatum, *tantam* esse in poesi FRACASTORII *eloquentiam, tantam dicendi vim & facultatem sermonisque puritatem,* ait JAC. BOISSARDUS in *Icon. p. 129, ut æterna laude non sine causa ad cælum evehatur*, ob eamque rem *a multis divinus vocetur Fracastorius.* Illud vero, quod divinum est in poesi, & animam carminis recte dixeris, illum concitatiorem mentis impetum, illam fabulæ venustatem, maximopere in FRACASTORIO suspexit BERNARD. PARTHENIUS, *in fabulis fingendis excellentem, & natura sublimem* prædicans *l. c.* BAILLETO *l. c. p. 218* admirabilis in eo inprimis videtur Poeta noster, quod in promtu semper habuerit ingenium, & in quamque illud partem flectere, atque argumento, quod versibus susceperat pertractandum, eleganter accommodare sciverit; quo ipso factum putat, ut, licet ad sublime maxime scribendi genus ingenii ferretur impetu, posset tamen, quandocunque vellet, remittere fervorem, & ad mollem se componere simplicitatem.

Ean-

Eandem BAILLETUS prolatam dicit sententiam a J. L. GUEZ DE BALZAC in *Epistola quadam ad Jo. Capellanum* sermone ipsi vernaculo data anno 1640; sed monet celeberrimus DE LA MONNOYE in *Notis ad Bail. Jug. l. c. p. 219*, non exstare BALZACII ad CAPELLANUM epistolam, ex qua tale quid cognosci possit, nec fidem alleganti habendam BAILLETO. Ego, si quid addere fas est tantorum virorum judiciis, recentiorum poetarum, fateor, scire me neminem, quem sive caelesti mentis impetu, sive inventionis robore, sive gravitate sententiarum, sive denique verborum suavitate & delectu, cum antiquis aeque putem comparandum. Nusquam ingenio vim illatam, nusquam humile quid & ignobile, nusquam poetam defervescentem, aut a vigore suo degenerantem videas. Pleni ubique & graviter sonantes numeri, versus compositi & rotundi, summum in fingendo artificium, acre in excogitando acumen, nobile in concinnando studium, mira in dicendo gratia, exquisitus lepor, incomparabilis venustas. Quae carminis virtutes, per se insignes & eximiae, tanto illustriores in FRACASTORIO excellentioresque fuerunt, quanto majoris laboris opus fuit, argumenta parum poetica & suavitate fere omni destituta, qualia fuere, quae decantata sunt a FRACASTORIO, sat multa, resque siccas & inelegantes condire iisdem, atque tales efficere, ut legentibus non possent non voluptatem afferre atque delectationem singularem. Non ignoro quidem, esse & in nostri Poetae carminibus alterum altero praestantius, alterum altero venustius, nec aequalem singula nitorem prae se ferre; ex omnibus tamen nullum memini obvenisse mihi, quod non deceat autorem suum, nec iis ornatum sit, quas memoravi, virtutibus. Existimamus ita de poesi FRACASTORII ex paucis, quorum notitiam habemus, carminibus. Forsitan major parta ei hoc nomine gloria fuisset, si, quae scripsit unquam, in lucem prodiissent singula. Etenim plura longe ab eo sunt composita, quam adjecta leguntur *Operibus* ejus junctim editis.

tis. Cujus rei culpa cum penes solum sit FRACASTORIUM; non suæ satis prospexisse famæ videtur; parum similis in eo nostri seculi versificatoribus, qui malint omnia, quam Musæ suæ nugas illas, testes furoris sui, perdere. Sibi poeta fuit, non aliis; & pascere his deliciis animum, non splendidum Poetæ nomen aucupari, aut gratiam captare Mæcenatum voluit. Diffisum sibi ipsi, diffisum arti suæ crederes; adeo cavit solicite, ne in hominum venirent conspectum, quæ divino impetu effuderat, carmina aureola. Solebat, si qua luserat versibus, illis abdicare se statim, nec concedere, ut eorum apud se vel archetypum exstaret. Unde nec impetrari ulla ratione a vivente potuit, ut vel ipse in lucem daret integrum carminum suorum volumen, vel aliis, operam suam ea in re offerentibus, annueret. Factum hinc est, ut carminum lectissimorum, Epigrammatum inprimis & Odarum, quæ, etsi typis non mandatæ, privato tamen legentium plausu fuerant exceptæ, ingens numerus, incredibili posteritatis jactura, communem expertus sit rerum humanarum sortem. Ex quibus *Citriorum* præsertim *Epigrammata*, & *perennis famæ Odas*, *tenera quadam ac predulci ad Malsesenum suavitate decantatas*, *ac nusquam apud amicos repertas*, periisse vehementer dolet *Autor Vitæ Frac. p. 8.* Neque hæc ipsa, quæ quasi ex naufragio servata nobis, pauca nempe & molis admodum exiguæ, unquam cum orbe erudito fuissent communicata, nisi colligendis illis undiquaque & nescio qua terræ parte protrahendis singularem amici FRACASTORII curam operamque impendissent. Vid. idem *Autor Vitæ Frac. l. c.* & ADR. BAILLETUS in *Jug. des Sav. l. c. p. 215.* Tanto igitur hæc nobis cariora esse debent, quanto majori cum labore injuriæ temporum erepta, & transmissa sunt ad posteros. At ejusdem fuisse præstantiæ reliqua, quibus carere jubemur, nullum est dubium, si talem in illis se præstitit, qualem esse debere poetam omnem ipse docuit in *Dialogo de Poetica*, quem *Naugerium* inscripsit. Ex hoc enim constare cuilibet luculenter

O po-

poteſt, ipſa doctrina & ſcientia artem poeticam complexum, & optime edoctum ea fuiſſe FRACASTORIUM, in quibus omne poetæ decus carminisque omnis verſatur pulchritudo. Non vulgaria hic poetices præcepta tradit, ſed ita comparata plane, ſicut artis hujus dignitas & præſtantia poſtulabat. Illud inprimis agit, ut oſtendat, componi a poetis carmina non tam ad delectandos lectorum animos, quam ad inſtruendos maxime per imitationem. Qua de cauſa ipſe dedit operam, ut, quæ ſcriberet, carmina non argumento minus placerent, quam compoſitione, & fructus inde aliquis redundare in lectores poſſet. Hinc et, quanta ſit Poetæ a Philoſopho, Hiſtorico, & Oratore diſſimilitudo, quæ ſingulorum ſint partes, quis proprius cujusque finis, quæ dicendi ratio, quis rerum, quis verborum ornatus, quæ in enarrando, in delectando, in perſuadendo & convincendo, ſingularis & diverſa ratio, diſtincte & enucleate exponit. Quæ ſingula etſi non ea, qua par erat, gratia & ſuavitate ſunt explicata; doctrinæ tamen & ingenii, quo ad artem hanc divinam acceſſit Italus noſter, teſtimonium præbent luculentiſſimum. Conf. ADR. BAILLETUS in *Jug. des Sav. T. III. P. 1. p. 149*, & JAC. BURCKHARDUS in *Medico hum. ſtud. vind. p. 6.*

(f) Fuere, fateor, ex æqualibus FRACASTORII multi carminis elegantia & inſigni poeſeos laude illuſtriſſimi; attamen, deligere ex illis talem, quem majorem dicas FRACASTORIO, difficilioris fuerit judicii. Poeta fuit COTTA, poeta NAUGERIUS, poeta BEMBUS, poeta SANNAZARIUS; ſingulis decus ſuum, ſuæ gratiæ, ſuæ veneres; at non tanta in his, quanta in FRACASTORIO, virtutum poeticarum copia, non robur tantum, non tam ad veterum imaginem expreſſa gravitas. Habuit tamen hos FRACASTORIUS laudis ſuæ omnino æmulos; quamvis ſine invidia & obtrectatione. Quod ipſum in cauſa fuiſſe videtur, cur, palmæ appetens procul dubio & ſtudioſus famæ ſuæ, ad tantum FRACASTORIUS artis

hu-

hujus anniteretur fastigium. Cum NAUGERIO generosa hæc concertatio coepta fuerat in Patavina, continuata in Foro-Juliensi Academia. De BEMBO autem & SANNAZARIO verba JO. IMPERIALIS in *Mus. Hist. p. 16* hæc sunt: *Cum æquales suorum temporum nactus esset* (FRACASTORIUS) *Petrum Bembum, Politianum, Sannazarium; tantos gratiarum alumnos mirabili virtutum fama singulos adeo concitarat, ut cum illi inter se, tum cum ipso inprimis de summa ingenii, deque poeseos laurea perpetuo decertarent.* Quod BEMBO & SANNAZARIO POLITIANUM addidit IMPERIALIS, exstinctum, ut inter omnes constat, anno jam 1492, quo nondum satis maturuerat, & annos ætatis vix novem compleverat HIERONYMUS, in eo diligentiam scriptoris desidero, & errorem animadverto Chronologicum. Puerilem & ridiculam fuisse, si qua fuit, cum puero FRACASTORIO POLITIANI, viri gravis, æmulationem, quis non intelligit? Neque ulla hujus rei sive in POLITIANI, sive in FRACASTORII scriptis apparent vestigia. At de BEMBO, qui ipse POLITIANI dicitur discipulus, & SANNAZARIO, obtrectatore POLITIANI, res est longe probabilior. Hos enim tam annis, quam patria, & studiorum consuetudine, æquales FRACASTORIUS, quin & intima familiaritate conjunctos sibi habuit. De singulis paulo post commemorabitur. Tantis igitur, tamque eximiæ famæ æmulis si superior præstantiorque dicendus sit FRACASTORIUS; quantus ille fuerit poeta, quanto habendus in pretio, facillimum est judicatu.

(g) Vehementer amo FRACASTORIUM, multisque recentioris ætatis poetis præstantissimis anteponendum puto; ineptire tamen mihi videntur ii, quos tantus tamque coecus FRACASTORII cepit amor, ut laudum fere sint prodigi, & maximis poetarum, quos aluit vetus Latium, illis politiorum literarum magistris, plane superiorem dicant, certe æquali honore prosequendum. Qui si subtilius saperent in re poeti-

ca, aut melius temperare amorem ſcirent, intelligerent profecto, aquilas tuliſſe priſca tempora, columbas noſtra gignere. VIRGILIO quis gravior unquam, quis ſublimior, quis divinior Poeta? At majores FRACASTORIO, quam vati Mantuano honores defert ADAM. FUMANUS in carmine *in obitum Fracaſtorii*, obvio in *Carmin. Illuſt. Poet. Ital.* T. *V. p. 237:*

Longe vir unus omnium doctiſſimus,
Verona per quem non Marones Mantuæ,
Nec noſtra priſcis invident jam ſecula, &c.

A quo parum eſt diſſonum JO. MATTHÆI TOSCANI in *Peplo Italiæ lib. III.* Epigramma:

Ante ſuo quamvis tumuit Verona Catullo,
Et fuit e claris urbibus una diu:
Attamen invidit primam tibi, Mantua, palmam
Hæc non læta ſatis proximiore gradu.
Atque aliquem, poſſit quem magno æquare Maroni,
Sollicita Phoebum, det ſibi, voce rogat.
At Fracaſtorium lætis excepit ut ulnis,
Plus aliquid votis dat mihi Phoebus, ait.

Sed is ipſe ſtatim, quaſi agnoſcens ſecum, nimis datum fervori poetico, mutavit paululum ſententiam, &, ut in gratiam rediret cum MARONE, carmini hæc ſubjecit: *Nullum, qui Fracaſtorio Veronenſi propius ad Maronis majeſtatem acceſſerit, poetam Italia unquam protulit.* Eſt & aliud in promtu Itali hujus Epigramma, quod facilius tolerare poſſis:

Qui Fracaſtorium titulo fortaſſe negabit,
Quem vati tribuit pagina noſtra, parem,
Aut non Pieriam guſtaverit ille, Marone
Quæ dempto nulli vena ſecunda fluit:
Aut ſi guſtavit, nec mecum ſentiat, ille
Jam penitus guſtu judicioque caret.

Vid. *Carmina ill. poet. It. T. IX. p. 334.* Qua in re neutiquam aſſentientem ſibi TOSCANUS habet JACOBUM GADDIUM, qui

pa-

parum, ut videtur, addictus FRACASTORIO, reperiri multos ait in libro *de Scriptor. non Eccles. P. I. p. 19* vel æquales ei, vel ex aliquorum judicio majores omnino; in quibus numerat tam ex antiquioribus STATIUM & CLAUDIANUM, *de majestate cum ipso Marone contendentes*, quam ex recentioribus SANNAZARIUM, PONTANUM, atque VIDAM, cui ipsi prælatum a TOSCANO FRACASTORIUM, ea de causa miratur maxime, quod poetæ hujus *Christeida* non dubitaverit appellare *divinam* in *Peplo It. l. c. Si enim hæc*, inquit, *divina est, non erit carminibus Fracastorii minor majestate.* Similiter quærere ex GADDIO posses, quid causæ sit, cur, rerum suarum parum constans, hoc ipso in loco contemtim adeo loquatur de FRACASTORIO, quem splendidissimo donaverat elogio, & *carminibus cedro dignis* illustrem dixerat in *Allocution. & Elog. p. 67 & 68.* Sed lites hasce meum non est dirimere, nec, quis illorum Poetarum felicius expresserit VIRGILIUM, decernere. Suum GADDIO, suum TOSCANO relinquo judicium. Forte in utroque invenias, quod reprehendas. Unum, qui ad VIRGILII dignitatem post longos seculorum decursus proxime accesserit, dicere ego nolim FRACASTORIUM; neque tamen, cur PONTANUM ei, cur SANNAZARIUM, cur VIDAM præferam, ullam mihi videor habere causam. Ex ingenio quisque suo carmina illorum æstimet; mihi, qui meo utor ingenio, multa in illis displicent, in FRACASTORIO, parum abest, quin placeant omnia. Illud vero miror, cur unum ex multis TOSCANUM elegerit sibi GADDIUS, cui præclarum illud de FRACASTORIO judicium exprobraret; cum nihil ille dixerit non dictum aliis, & plures dudum, nec spernendæ autoritatis viri in eadem versati sint opinione. *Apud omnes literatos*, ait JAC. BOISSARDUS in *Icon. p. 129, tanti fiunt poemata Fracastorii, ut illa conferant cum Vergilianis.* JUL. CÆS. SCALIGERUM quis ignorat, hominem morosum in judicando, asperum in castigando, in laudando difficilem? Hic tamen Poetarum post

VIRGILIUM optimum prædicat FRACASTORIUM in *Hypercritico seu lib. VI. Poetic. Cap. 4. p. 817*, & *magno Maroni* simillimum judicat in Epigrammate quodam, manibus Fracastorianis sacro, & ob venustatem suam dignissimo, quod Lectoribus nostris innotescat. Ita vero se habet:

Postquam lethiferis immitis legibus ævi,
Cuncta quibus rapida mors rapit atra fuga,
Coelestes magni vultus cessere Maronis:
Nullaque tam faciles sistit imago Deos;
Quod superest, Fracastorii supplebit inanes
Sola inter cunctas fida tabella vices.

Vid. *Carmina Scaligeri P. 1. p. 271.* Respexisse ad hoc SCALIGERI Epigramma videntur *Autores Diar. Essais de Litter. mens. Nov. 1702. p. 288*, quando, FRACASTORIUM ob carminum suorum cum Virgilianis similitudinem, vocatum vulgo *Maronem Italiæ*, referunt. Testes plures desideras? Habes GEORG. FABRICIUM, decus Germaniæ incomparabile, egregie applaudentem FRACASTORIO:

Prima Fracastorio debetur palma recentum:
Proxima Virgilii versibus ille facit.

Vid. NIC. REUSNERI *Icon. sub lit. o.* Habes GERH. JO. VOSSIUM, cui *poetarum post Virgilium præstantissimus* dicitur in *Institut. Poetic. lib. I. Cap. 3. p. m. 51.* Habes JAC. AUG. THUANUM, qui *ita excultam* a FRACASTORIO *poeticam* tradit *lib. XII. Histor. p. 576, ut ad Virgilianam majestatem proxime accessisse eum faterentur æmuli.* Cui simile prorsus est gravissimi scriptoris, JO. ANTONII VULPII, editoris carminum Fracastorianorum novissimi, judicium, quod profert in *Dedicatione Carm. Frac. Patavii 1718 ab ipso editorum*, ubi *eam scribendi carminis facultatem adeptum* dicit, *ut uno Virgilio inferior, vel æmulorum confessione, judicaretur.* Nec prætermittendum puto honorificum FRANC. POLÆ, politissimi Italorum, elogium, quod tribuit FRACASTORIO in *Elog. Fr. l. c.:*

Has

Has perillustres Fracastorii virtutes una illa splendide superavit, quam a summa & æterna Poeticæ gloriæ auctoritate, & Virgiliana carminum dignitate, omni omnium Poetarum ordine applaudente, sibi comparavit. Addi his, aliorum, ut Q. MARII CORRADI *lib. XIII. de Lingua Latina*, & DAN. GEORG. MORHOFII in *Polyhist. T. I. Lib. VII. Cap. 3. §. 8. p. 1064*, possent testimonia; sed quis est, qui exposcat illa? Suffragiis igitur si conficienda res sit; vides, quicquid in FRACASTORIUM tentavit GADDIUS, tentatum frustra fuisse. At cum ex pretio magis suo, quam opinione aliorum, res æstimari quæque debeat; prudenter facient, qui doctorum virorum autoritatem curantes parum, suum hic ex iis, quæ cecinit FRACASTORIUS, formabunt sibi judicium.

(h) Quemlibet artificem ex arte sua discimus; poetam ex numeris & cantu. FRACASTORIUM ergo, si gloriam ferre velit artis suæ, prodire foras jubebimus, & vires cantando experiri. Nec morosi erimus judices; modo dignum quid proferat auribus nostris. Ecce, jam propius accedit; jam plectra capit; jam digitos admovet; jam vocem præparat. Cantanti favete animis; admurmurate; plaudite. *Syphilin*, de morbo Gallico poema, audite; jam satis auditum vobis exclamabitis. FRACASTORIO, non erit inter vos, qui negare ausit Poetæ decus. *Syphilin*, a *Syphilo* pastore ita dictam, quotiescunque lego; toties animum subit admiratio quædam poetæ incomparabilis, pudetque me temporum nostrorum, quæ præter unum forte, ad Albis littora modulantem suaviter, nec majorem FRACASTORIO, nec similem paremve habent. Tu, sive Medicus, sive Poeta, lege; nec Medicum hic, nec Poetam desiderabis. Et si oblectamentum quæris animo tuo, non habeo, quod magis putem ad palatum fore, quod magis aptum ad permulcendum credam. Vix satiari legendo poteris. Neque me unquam legisse carmen memini, quod tantis omni tempore doctorum virorum celebratum laudibus, tam appro-

approbatum assensu omnium, tam communi exceptum plausu viderim. Quis maxime laudare posset, certasse inter se dixeris non vulgus eruditorum, sed eos ipsos, quibus perspicere omnia datum fuerat, & odorari sagacissime. Rugosissimæ frontis Critici, omnia omnium Poetarum fercula fastidientes, ubi ad FRACASTORII *Syphilin* devenere, in stuporem rapti, exquisitos Poetæ summo honores detulere. Tanto proniores ad laudandum ceteri, qui non dissimulare mentem suam didicerunt. Me vel ipsa laudum & verborum, quibus utitur laudator quisque, varia genera delectant. Ingeniosior ad excogitandum alter altero; alter altero ad dicendum gravior. *Carmen* dici *elegantissimum* miraris a CONR. GESNERO in *Biblioth. p. 347?* At magis miraberis, ubi videris, *admirabile Autoribus Diar. Essais de Litter. 1702. Nov. p. 288, incomparabile* PETRO BÆLIO in *Nouvell. de la Rep. des lettr. 1687. Febr. perenne atque idem prope æternum Autori Anon. Vitæ Frac. p. 6, quod cum veterum majestate certare valeat*, THOM. BARTHOLINO *de Medic. Poet. p. 131, optimum eorum, quæ recentiori ætate versibus Latinis in Italia decantata sint*, REN. RAPINO in *Reflex. gener. sur la Poet. Refl. 14*, quin *divinum plane*, & cui nihil addi possit, appellatum JUL. CÆS. SCALIGERO in *Hypercrit. sive lib. VI. Cap. 4. p. 817*, NIC. REUSNERO in *Icon. sub lit. o, Autoribus Journ. lit. T. VII. P. 1. p. 48*, MICH. NEANDRO in *Præf. ad Erot. lingu. Græc. p. 207*, & in *Decreto civit. Veron. pro stat. erig. Frac.* Nec temperare sibi potuit JOS. JUST. SCALIGER, quin *poetam excellentem in Syphili* diceret FRACASTORIUM in *Scaligeran. prim.* Quid de ONUPHR. PANVINIO dicam, *nihil divinius, elaboratius, ne a Virgilio quidem ipso fieri potuisse Syphilide Fracastorii*, existimante *lib. VI. Antiquit. Veron.* Et sane, cum *Georgicis* VIRGILII non inepte comparari *Syphilin*, arbitrati sunt *Autores Journ. Lit. T. IX. P. 2. p. 266*, & JAN. VINC. GRAVINA *della Rag. Poet. Cap. 36*, qui & ipse addit, documento esse poema illud,

ad

ad quantam poetices dignitatem aspirare liceat ingenio præceptis innutrito philosophicis. Neque dubito, eos scriptores omnes, quos supra dixi de FRACASTORIO tam sensisse magnifice, ut cum VIRGILIO compararent eum, in hanc sententiam non nisi lecta *Syphili* adductos. Reliqua enim, quæ cecinit, carmina etsi non dissimulant autorem suum; nihil tamen ad *Syphilin*, ut recte judicat ADR. BAILLETUS in *Jug. des Sav. T. IV. P. 1. p. 216.* Id certe cuilibet vel leviter inspicienti apparet, VIRGILIANUM dicendi genus, quale est in *Georgicorum* libris, magis hic a Poeta, quam aliud quodque, expressum. Agnovit id REN. RAPINUS *l. c.* & LUDOV. DE CASTELVETRO in *Comment. in Poetic. Aristot.* quamvis hic parum constare sibi videatur, similem ARATO, HESIODO, EMPEDOCLI, NICANDRO, LUCRETIO, SERENO, MANILIO, PONTANO, (*Uraniæ* scriptori) eodem in loco FRACASTORIUM pronuntians. Non inepte tamen *Autoribus Journ. Lit. l. c.* eodem tempore VIRGILIUM & LUCRETIUM imitatus dicitur, ita nempe, ut non videretur imitatus, sed singulare quoddam dicendi genus, pulcherrimum omnino suavissimumque, effingeret. Intercedit his LIL. GREG. GYRALDUS, longe illis perspicacior, scilicet. Is, præ ceteris nasum habens, etsi veterum Poetarum imitatorem sciret FRACASTORIUM, illud tamen maximopere ab eo affectatum perhibebat, ut PONTANO, recentissimo Poetæ, palmam præriperet elegantia ac venustate carminum. Integra ejus in *Dial. 1. de Poetis suor. temp. p. 545. Opp. ed. Lugd.* verba hæc sunt: *Ejusdem est facultatis Hieronymus Fracastorius, Veronensis, qui de morbo Gallico, ut vulgo dicimus, ipse a barbara voce Siphyllida vocat, libellos tres, ad Petrum Bembum, habet in manus, in quibus cum antiquos consectatur poetas, tum præcipue Pontanum, quem celebrat, æmulatur, egregius certe in confingendis fabulis, apta illi carminis structura,* &c. Ego vero, quantumvis diligenter versatus in lectione *Syphilidis*, tantum abest, ut hic laudes quasdam PONTANI

P com-

commemoratas invenerim, ut ne ullam quidem ejus injectam viderim mentionem. Et si scripta ejus reliqua perquiras, nihil unquam de PONTANO in mentem venisse Nostro, manifesto intelliges. Æmulatio vero, nisi inter viventes, esse nulla potest. Vix adolescentiæ annos egressus fuerat FRACASTORIUS, cum e vivis PONTANUS excessit. Docent id scriptores Chronologi; ejusque rei GYRALDUM oportebat meminisse. Quodsi ille ex sola stili similitudine ejusmodi quid suspicatus est; judicium hoc, quis non videt, quam sit lubricum? Dum imitandum sibi FRACASTORIUS sumserat VIRGILIUM; necesse fuit, similis evaderet iis, qui ejusdem poetæ ingenium exprimere versibus laboraverant. Ridiculum fuerit, imitatorem imitari, cum ipsum poetam posset. Lecta *Syphili*, PETRUS BEMBUS, amicus FRACASTORII conjunctissimus, poeta ipse, & poetarum æstimator prudentissimus, ita se captum FRACASTORII amore sensit, ut cum non solum Poetis aliis, qui simile quid ausi ætate illa fuerant, longissime præferret, sed antiquis etiam, LUCRETIO & VIRGILIO, sive rerum delectu, sive numerorum venustate, parem judicaret. Cujus rei testes sunt BEMBI ad FRACASTORIUM epistolæ tres, vernaculo sermone scriptæ, obviæ *Vol. III. lib. V. Epp. Bembi*, & *Editioni Carm. Frac. Vulpianæ* præmissæ, quas, velim, legat, qui de eo, quod pulchrum & divinum est in hoc carmine, plenius cupit edoceri. Jungo huic alium non minoris famæ Italum, BASILIUM ZANCHIUM, FRACASTORII itidem æqualem, &, ut videtur, familiarem, qui de carmine eleganti eleganter cecinit in Epigrammate, quod FRACASTORIO inscripserat:

Hinc Syphilin devectam alio de cardine mundi
Concinis, Ausonia conspiciende lyra.
Cantantem stupuere umbræ manesque Catulli:
Benacus placidis extulit ora vadis.

Ipse

Ipse Athesis circum ripis mirantibus hæsit:
Attonitæ circum concinuistis aves.
Frastori venerande, tuum per secula nomen
Proferet, immenso quæ volat orbe, Dea.

Vid. NIC. REUSNERI *Icones sub lit. o.* At nihil istarum laudum tam gloriosum esse potest FRACASTORIO, quam quæ in media gravissimorum virorum concione prolata sunt a JAC. SANNAZARIO. Is, nemini ignotum esse potest, quanta, dum viveret, contentione, quanta cum aliorum obtrectatione & injuria illius gloriæ, quæ poetis demum ex arte sua sperari potest, umbram consectatus sit, quamque tardus & negligens eorum, quæ alienis debebantur autoribus, fuerit prædicator. Illum, quis non miretur, visa FRACASTORII *Syphili*, quam dono acceperat ab Autore amicitiæ jure, præsente Hippolyto, Cardinale Medicæo, nec non JOANNE BAPTISTA MONTANO, æmulo FRACASTORII, aliisque viris primariis, libere professum, non PONTANUM solum, (POLITIANUM addit ADR. BAILLETUS in *Jug. des Sav. T. IV. P. I. p. 217*, sed contra omnium scriptorum fidem, & recte monet accuratissimus scriptor DE LA MONNOYE in *Notis ad Bail. Jug. l. c.* animo tam in POLITIANUM infenso fuisse SANNAZARIUM, ut vix tolerabilem Poetam judicaret, tantum abest, ut cum PONTANO ullo modo comparandum duceret,) sed se ipsum etiam, egregio *de Partu Virginis* carmine, cui viginti annorum limam adhibuerit, nobilissimum, multum a FRACASTORIO carminis majestate superatum. Cui rei, vix impetrare a me potuissem, ut haberem fidem, quippe de SANNAZARII ingenio alia omnia edoctus; nisi illis ipsis, penes quos summa est autoritas, scriptoribus commemoratum id legerem. Tribus illud, ne fabulas Lectori propinasse videar, iisdemque gravissimis testimoniis confirmabo, quibus id effecturum me confido, ut omnis ea de re dubitandi præcidatur occasio. Breviter id refert FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c.* hisce quidem

dem verbis: *Sannazarius ſane, poeta cultus, & egregius, idemque non largus, nec ſuavis alienæ citharæ laudator, cum Syphilida perlegiſſet, Hippolyto, Medice Cardinali, teſte, nec ſine tacita invidia, Fracaſtorio ſubmiſit.* Eundem fere in modum rem memorat JAC. AUG. THUANUS *Hiſt. lib. XII. p. 576*: *Poeticam*, ait, *ita excoluit, ut ad Virgilianam majeſtatem proxime acceſſiſſe eum faterentur æmuli, & in iis Jacobus Sannazarius, alioqui parcus & amarulentus alienæ eruditionis laudator, qui, viſa ejus Syphilide, non ſolum Joannem Jovianum Pontanum, ſed ſe quoque ipſum in opere, accurata viginti annorum lima perpolito, victum exclamavit.* Nec poſſum, quin pleniſſima *Autoris Vitæ Frac.* teſtis certiſſimi, verba afferam. Ita ille *p. 6: Syphilida perenni atque eo prope æterno carmine decantavit; tanta omnium admiratione, ut, cum non multos poſt annos Neapolim ad Jacobum Sannazarium in lucem edita deferretur, vir ille omnium noſtræ & ſuperioris ætatis diſertiſſimus, & Virgilianæ majeſtatis affectator egregius, atque alieni carminis laudator alioqui parcus atque amarulentus, Hippolyto Medici Cardinali, qui forte ad eum ſalutandum, nobili eruditorum corona ſtipatus, atque adeo ipſo Montano, acri æmulo, acceſſerat, hunc unum eſſe confeſſus ſit, a quo non Jovianus modo Pontanus, ſed ipſemet quoque in Partu Virginis, accurata carminis dignitate, viginti amplius annorum lima ac labore perpoliti, eſſet victus.* Tædet me plura accumulare; quis enim non ſatis rem confirmatam putet? Nihil ab his, quæ attuli, diſcrepant JAC. GADDII in *Allocut. & Elog. p. 68*, JO. IMPERIALIS in *Muſ. Hiſt. p. 16*, HIERON. GHILINI in *Teatr. d' huom. let. ſub Frac.* ANT. TEISSIERII in *Elog. T. I. p. 169*, ADR. BAILLETI in *Jug. des Sav. l. c.* & DAN. GEORG. MORHOFII in *Polyhiſt. T. I. Lib. VII. Cap. 3. §. 8. p. 1064*, teſtimonia. Aliter plane rem iſtam refert LUD. MORERIUS in *Grand Diction. T. II. p. m. 541*, falſa quæque, abſque ſcriptorum autoritate, narrationi ſuæ admiſcens. Præcipuum, quod viris tam præclaris & præconiorum

rum

rum alioqui parum prodigis, tantopere commendavit *Syphilin*, illud eſt, quod ex terra tam ſterili & ineleganti tam pulchros poeta flores producere, & argumentum per ſe ignobile & injucundum omni venerum & gratiarum genere imbuere nitidiſſimeque exornare ſciverit. Non enim fallitur BERNARDIN. PARTHENIUS in *Orat. pro Lingua Latina p. 26*, dum argumentum hoc *reconditum*, *& in poetarum literis inauditum* vocat, idque *mira copia ac facilitate a divino illo ingenio tractatum* prædicat. Neque adeo diſſentimus ab eodem ſcriptore, quando *poemate illo tum ingenii ſui vim ſcribendique judicium præ ſe tuliſſe, tum quantum imitatio ac diligentia poſſit*, *non obſcure demonſtraſſe* dicitur ipſi FRACASTORIUS *lib. II. de Poetica Imitat.* Multa, quæ laudibus proſequerentur & ſuſpicerent in *Syphili*, invenerunt *Autores Diar. Eſſais de Literat. 1702. l. c.* Ad univerſas artis poeticæ leges formatum, & elegans omni numero poema vocant. Incredibile fere putant, rei tam invenuſtæ, qualis eſt turpiſſimum illud morborum monſtrum, tantam addi ſuavitatem potuiſſe. Non gravius quenquam delicatiusque illo Deorum ſermone locutum olim, quam locutus ſit FRACASTORIUS in *Syphili*. Nihil non nobile, ſublime, atque eodem tempore facile & nativum eſſe; nihil non excogitatum ingenioſe, & appoſite ad delectationem dictum; ipſam denique carminis diſpoſitionem tam felicem eſſe & concinnam, ut VIRGILIO nihil componi poſſit ſimilius. Parum ab his degenerat ADR. BAILLETUS in *Jug. l. c. p. 217.* ſeq. qui JUL. CÆS. SCALIGERUM in judicando ſecutus, nullam earum virtutum, quæ ineſſe debent in carmine venuſto, hic deſiderari, ſed maximam ſermonis vim & puritatem, graves numeros, non inflatos nimis ſpiritus, ſummam ſuavitatem ac dulcedinem, hic animadverti, perſuaſiſſimum haber. Addam etiam de meo aliquid. Ego, ubi primum de morbo Gallico ſcriptum a FRACASTORIO carmen audivi, & nigrum ex rubro æſtimavi, execrandæ rei horrore perfuſus, non ſenſi me,

fateor, nimia legendi cupiditate incensum, nec Poetis illud scriptum judicavi, sed Medicis. Post, ubi versare illud manibus, &, ut solent curantes parum, negligenter pervolutare coepi, talia hinc illincque oculis se obtulere, qualia non nisi apud poetas summos legisse me olim recordabar. Cujus generis cum, quocunque me verterem, permulta invenirem, & in aures meas magis magisque insinuaret se antiqua numerorum gravitas, jam ardentius complexus sum poetam meum, totumque me abdidi in *Syphilin*, dignissimam, ut jam tum putabam, cui vel doctissimi & maxime emunctæ naris lectores contingerent. Neque, semel legisse, satis mihi fuit; sed, carmini velut alligatus, a calce sæpius ad caput redii, & dies totos, mora nulla interjecta, lectitando consumsi. Itaque in eam mox adductus sententiam sum, non solum jure laudatam a scriptoribus præstantissimis *Syphilin*, sed ne satis quidem laudatam. Dicerem, me omnia miratum; nisi verendum mihi esset, ne multis videar in laudando nimius. Pauca certe, si judex sim rigidissimus, offenderem, quæ non digna novem Musis, non digna autore suo existimarem. Vidi hic poetam ossibus flammas nutrientem, & divino concitatum impetu; vidi sublimem ingenio, gravem numeris, versibus mollem ac delicatum. LUCRETIO qui similem dixerunt, vehementer illi errarunt. Etsi enim uterque res naturales carmine persequitur; ipsa tamen tractandi ratione multum inter se differunt. Ille, si dicendum, quod res est, inter poetas locum vix meretur; hic quam maxime meretur. Si quid scio, praecipua carminis virtus in fictione consistit, & poeta dici is demum potest, qui res quasque sub amoenis fabulis repræsentare, & sub involucris hisce veritatem occultare didicit. Id quod in LUCRETII *de Rerum natura* libris sex neglectum plane, in *Syphili* FRACASTORII excellenter præstitum. Habeo ea in re consentientem mecum ANTONIUM LULLUM BALEAREM, etsi non ita, ut vellem, amantem FRACASTORII, qui *lib. X. de Oratione Cap. 5*, ut testatur

GERH.

GERH. JO. VOSSIUS in *Institut. Poetic. lib. I. Cap. 3. p. m. 51*, verba hæc profert: *Nostra ætate Hier. Fracastorius librum scripsit exiguum, (nomen est Syphilis) in quo fabulas adeo venustas elegantesque immiscuit, ut nisi secum nonnibil in narrando dissensisset, dignum existimarem, cui inter magnos poetas locum darent poetæ.* Ad ea sine dubio respexit LULLUS, quæ de horribili luis nefandæ monstro, omnes terrarum partes pervastante, de argenti vivi medicina, miro Deorum consilio ex visceribus terræ producta, & de *Syphilo* pastore, ob divina sacrificia, regi Alcithoo facta, Superorum iram & vindictam experto, ea cecinit suavitate, ut ingenium poetæ admirari satis vix possis. Adhæc summa ei in descriptionibus rerum vis est, vehemensque vigor; ingens verborum nervus; incredibilis in dicendo lepor. Testes sint illæ ad vitam expressæ morborum juvenumque ægrotantium imagines. Denique nihil eorum prætermittit FRACASTORIUS, quæ ad ornandum poema tam illustre quoquo modo pertinere videbantur. Habes similia, non ex trivio petita, sed exquisita, & quæ multum placent novitatis pretio. Cum reliquorum Poetarum communis fere mos sit invocandi Musam *Calliopen*, aut *Euterpen;* eleganter *Uranien* compellat Noster, ut plagas cæli, unde advectus ad nos morbus ille pestilentissimus, designaret ipsi et ostenderet. Interdum, desperatis rebus omnibus, supplex ad Deos conversus, opem horum & auxilium implorat contra pestem sævientem ; interdum , extra se raptus , & infausta quævis animo præcipiens, quid futurum sit olim, per furorem vaticinatur, & futuras rerum vicissitudines calamitatesque, tanquam fatorum conscius, prænunciat. Taceo multa alia, ita comparata, ut magis re ipsa placeant inter legendum , quam exprimi & collaudari verbis queant. Non possum igitur, quin omnibus carminum politulorum amatoribus *Syphilin* FRACASTORII , ceu dignum omni posteritate opus, pro eo, quo Musas tam dulces complector, amore, vehementissime commendem.

(i) *Sy-*

(i) *Syphilin* merito dignitate excipit ſplendidiſſimi ornatus *Joſeph*, magni laboris carmen, & ſatis jam copioſum, licet ob intervenientem poetæ mortem ad finem perduci haud potuerit. Paraphraſin dicere poſſes in decem poſtrema Capita *Geneſeos*, quæ præcipuas Joſephi, viri in regno Ægyptiorum principis, res geſtas, caſusque varios in compendio nobis ſiſtunt. Promtiſſimus ad laudandum animus eſt; ſed facit eorum, qui indignum omni laude carmen dixerunt, ingens multitudo, ut vix audeam laudare. Video enim, carminis hujus, neſcio quo ejus merito, ſortem fuiſſe nimis duram, & illis ipſis, qui tantis FRACASTORIUM laudibus extulerant in *Syphili*, poſt, ubi ad lectionem *Joſephi* ſe converterant, ſorduiſſe Poetam, & viliori longe habitum in pretio. Ita confirmavit exemplo ſuo FRACASTORIUS, fieri haud poſſe, ut, quæ canere Poetæ ſolent vel præſtantiſſimi, omnia omnibus placeant lectoribus. Eſt varium & mutabile lectoris ingenium, nunc ad laudandum proclive, nunc ad vituperandum. Habet & Phoebus ſua intervalla; nec æquali ſemper flamma caleſcimus poetæ. REN. RAPINUS, quem paulo ante vidimus de *Syphili* perquam honorifice loquentem, eodem in loco de *Joſepho* ita judicat, ſicut judicare plerumque ſolemus de re nihili prorſus æſtimanda. Exiguam ei humilemque ait indolem, & ad permulcendum vim fere nullam ineſſe; nec leporem ullum, nec gratiam. Plane cum eo conſentiunt *Autores Journ. lit. T. VII. P. 1. p. 48*; nec benignius ſentit PETR. BÆLIUS in *Nouvel. de la Rep. des let. an. 1687. menſ. Febr.* qui exulare hic penitus ignes illos poeticos, & vigorem illum ingenii putat, quem non mirari ſatis poſſumus in *Syphili*. Unde & per jocum dicere conſuevit GABRIEL NAUDÆUS, majorem invenuſto illi Gallorum monſtro, quam homini ſanctiſſimo Joſepho, delatum a FRACASTORIO honorem eſſe. Vid. *Naudæana p. 27*. Cujus rei cauſam BÆLIUS *l. c.* & ADR. BAILLETUS in *Jug. T. IV. P. 1. p. 220*, eam tradunt, quod ætate ſatis jam præcipitata, cum tar-

tardior ei per venas ſanguis flueret, tenuesque priſci roboris reliquiæ ſupereſſent, Muſam ſenex enervis & decrepitus laceſſiverit invitam, quæ juvenilem poſcit alacritatem, & carioſæ ſenectuti raro adeſſe, quamvis vocata, ſolet. Iſtius enim ætatis labor fuit, ut paulo ante dixi, *Joſephus* FRACASTORII. At quid unquam tam contemtum vulgo, tam neglectum prodiit in lucem, cui non præco vel tandem aliquis contigerit? Habeat hoc ſibi ſolatiolum FRACASTORIUS, quod laudatores *Joſèphi* ſui invenerit vel pauciſſimos. Etenim ipſum hoc poema *carminis venuſtate admirandum* FRANC. SIXTO Senenſi in *Biblioth. Sancta lib. IV. p. 300*, & *ſummo vate dignum* dicitur *Autori Vitæ Frac. p. 4.* Neque dubito, injuriam factam FRACASTORIO ab illis omnibus, qui tam parvi, tamque nihili æſtimarunt carmen, a ſene quidem, at a FRACASTORIO, poeta, compoſitum. Melius, puto, conſultum *Joſepho* fuiſſet, & majus ei pretium ſtatuerent delicatiſſimi palati lectores, niſi *Syphilin* ſcripſiſſet, aut non tam eleganter ſcripſiſſet FRACASTORIUS. Hanc enim qui legit, perfectam omnibus numeris, & cui ſimile nihil viſum antehac, is, dulcioribus jam ferculis aſſuetus, non ſine faſtidio & indignatione quadam in lectione *Joſephi* occupabitur. *Syphili* in lucem data, ſecure valedicere Muſæ ſuæ poterat, nec habebat, cur ad majora aſpiraret in ætatis ſuæ hieme, viribusque ingenii nimis jam debilitatis. Satis hinc partum ipſi gloriæ fuerat, quam cum augere vix poſſet, cavendum ipſi erat, ne imminueret. Id enim facile largior doctiſſimo horum Carminum editori, JO. ANT. VULPIO, in *Præfat. ad Carm. Frac. longe poſitum infra Syphilidos dignitatem* eſſe poema illud, & pauca hic vigoris & ingenii, quo cecinit de morbo Gallico, animadverti veſtigia. Placebit tamen aliquantulum, nec rudem adeo laborem putabis, ſi eo, quo hæc leges, tempore *Syphilin* abjeceris, &, de melioribus ſolicitus parum, ſuo unice rem pretio æſtimaveris. Non deſunt hic, in quibus mentis illud juvenile robur, illam indo-

Q lem,

lem, illos furores impetusque cognoscas. Argumento per se jucundo & ad citharam egregie comparato plus gratiæ & suavitatis accessit Poetæ nostri arte & ingenio. Est quædam in rebus festivitas; est in verbis decus quoddam. VIRGILIUM magis hic, quam in *Syphili*, magis etiam, quam vellem, imitatus est. Raptorem interdum egit, non imitatorem, integrosque ex VIRGILIO huc versus transtulit. Fictionibus etiam fere iisdem usus est, quibus hinc atque illinc poeta in *Æneide.* Commode tamen hæ ipsæ locum hic invenere, nec aptiores excogitari ab ipso potuissent FRACASTÒRIO. Eorum vero, quæ nova affert, non diffiteor, alia aliis præstantiora esse. Sunt, quæ tolerari facile possint; sunt, quæ laudari etiam mereantur. Refero huc, quæ canit de camelo mercatoris Arabis, cui vehendum in Ægyptum dominus puerum Josephum dederat:

- - - *jam curvo terga camelo*
Excipitur, Nili ignotas jam fertur in oras.
At quadrupes, ceu divino sub pondere vector
Insolitos dedit hinnitus, & signa recentis
Lætitiæ: jamque & grato facilisque levisque
Sessori tergum, sellamque accommodat aptam,
Agglomeransque pedes, retro socia agmina linquit.

Cujus generis obvenere plura legenti mihi. Illud adhuc moneo, nullum esse dubium, quin, si ultimam operi manum limamque adhibere licuisset FRACASTORIO, ornatior longe politiorque in conspectum nostrum *Josephus* venisset. Nec tam elucubrata fortasse prodiisset *Syphilis*, nisi limandi eam sæpiusque retractandi datum FRACASTORIO tantum fuisset otii.

(k) De cura canum venaticorum carmine FRACASTORIUS nitido tersoque cecinit, cui nomen *Alconis* dedit a venatore sene, qui filio Acasto de educandis & ad venationem præparandis canibus utilissima præcepta tradit. De cujus pretio

si

si quis velit ex mole ejus & pondere statuere, eum vehementer fallet judicium. Paucis constat plagulis, sed bonæ frugis plenissimis, mellifluis, & mari illo tinctis, unde Venus orta. *Syphilin* quisquis amat, illi displicere haudquaquam *Alcon* potest. Nihil nobile & singulare in *Syphili*, nihil molle ac delicatum, quo non admirandum se *Alcon* præbeat. Unde factum est, ut multi carmen hoc iisdem, quibus *Syphilin*, laudibus celebrarent, & longe præferendum *Josepho* judicarent. Qua in sententia versari video *Autores Diar. Essais de Literat. l. c.* & ADR. BAILLETUM *l. c. p. 220.* Facerem cum his, nisi tantopere me delectaret jucunda illa, quæ eximium prorsus *Josepho* decus affert, rerum ac fictionum varietas. Hanc enim, utpote præcipuam carminis virtutem, dici vix potest, quanti æstimaverim semper, quamque diligenter in ea elaborandum putem poetis omnibus. Una hæc efficere poterat, ut *Josephum* magis, quam *Alconem*, amarem, & majori legerem cum voluptate. Neque tamen ideo suum *Alconi* pretium negare ausim, sed multa ei, quæ in aliorum poetarum carminibus frustra quæras, inesse fateor. Cantu suavis est, facilis numeris, fervoris plenus, plenus ingenii. Eleganter canit poeta, quales cuique venationum generi canes conveniant, quo robore præditos esse oporteat, qua arte educandi, quomodo assuefaciendi usibus sylvestribus, inprimis quibus remediis vigori suo restituendi sint infirmiores, ossa lente trahentes, languidi, ægrotantes. Nativus ubique sermo, exquisitus lepor, idem dictionis nervus, eadem vis, eadem vehementia. Quis pulchriorem robusti & a natura mirabiliter formati canis molossi dari posse imaginem credat ea, quam sub initium carminis legimus:

At genere ex omni præsertim delige, quæ nec
Corpore sit gracili, nec densis aspera villis,
Sed sublime caput, vivacia lumina, & amplam
Ostentet frontem, atque ingentes oris hiatus,

 Cui

Cui rectæ ſurgant nares, cui pinguia terga
Dividat in caudam deſcendens ſpina reflexam:
Sint armi lati, ſint æque pectora lata,
Lata alvus, quæ ſic coſtis adjungitur imis,
Ut tamen in ſpatium ſenſim ſe colligat arctum:
Ut cava diductis ſuccedant ilia coſtis,
Excipiant ſiccis quas fortia crura lacertis,
Ima pedum parva ſignent veſtigia planta.

Ingentem porro hic rei medicæ apparatum habes, &, quibus cura canum eſt concredita, hi vel ex ſolo hoc pauciſſimarum paginarum carmine egregie ſapient. Præſtantiſſima enim, herbis non vulgaribus compoſita, quibus cani ægrotanti ſuccurrere venator poteſt, hic remedia ſuppeditantur. Feliciſſimus in eo Poeta, quod utile cum dulci commiſcere ſciverit calidiſſime.

(l) Præter ea, quorum hactenus facta eſt mentio, pauca FRACASTORII ad poſteros venere carmina, quæ exiguum admodum in *Operibus* ejus ſpatium implent. Ejus rei cauſam indicavi ſupra *ſub not. (e)*. Sed quo pauciora, eo majori habenda in pretio. Uſus eſt in pleriſque genere carminis heroico, eo nempe, ad quod factus plane natura videbatur. *Odam* nonniſi unam, eandemque *ſub finem libri I. Dial. de Intellectione* legimus; quamvis, plures ab eo ſcriptas, nullum ſit dubium. Neque *Epigrammata* adeo multa condidit; ſi quidem ea præcipua Epigrammatis lex eſt, ut ſit breve & conciſum, ingenii acumen quoddam præ ſe ferat, & mollem illam naturæ imitetur ſimplicitatem. Ab Elegis autem, ſi quos ſcripſit, vellem, abſtinuiſſet plane FRACASTORIUS, ne ridiculus nobis evaderet. Rude ad hos ingenium Noſtri, tantumque abeſt, ut in his indolem poetæ perſpiciam, ut vix, ſcriptos ab eo, perſuadere mihi poſſim. Nam, quos *in funere M. Antonii Turriani* condidit, etſi *nobiles* dicantur JAC. GADDIO in *Allocut. & Elog. p. 67*, meo tamen judicio, nec ſuavitatem OVIDII, nec acu-

acumen TIBULLI habent. Torpet hic Musa, flammea in reliquis, sublimis, concitata, nobilis. Nimiæ hic literarum vocalium elisiones, ingens elegorum dedecus; elumbes & claudicantes absque cæsura versus, qualis est ille:

Quandoquidem immatura morte tibi omnia frater &c.

versus item pessimæ compositionis, & licentius positi, ut sunt Pentametri:

Pergeret aut tantus urere corda dolor &c.
Atque animi arcana dicere consilia &c.
Ambrosiæ e cujus effluere ore lepos &c.
Nomen in astra memor & benefacta ferent &c.
Isthæc moesta tibi carmina persolui &c.
Indoluistis acerbo illius interitu &c.

& similes, quos uno forte alterove veterum exemplo tueri posset, at qui venustatem dignitatemque carminis mirum in modum imminuunt. Si quid vero tentavit ingenio, non illud acuminatum satis, sed vagum nimis, & quod carmini magis Heroico conveniat, quam Elegiaco. His paulo tamen tolerabiliores reliqui, scripti *in natalem diem Jani Fregosii*, *de partu Victoriæ Farnesiæ*, *in tumulo Franc. Marii Molsæ*, *in mortem Jo. Baptistæ Montani*, *Medici Veronensis*, *ad Joannem Matthæum Gibbertum*, *Episcopum Veronensem*, denique *de Marsango fluviolo*, *in agro Patavino*. Brevior in his concisiorque poeta, & naturæ, quam artis, studiosior. Neque tamen his ipsis singulare quid præstitit, aut quod admirari satis non possis. Præstantiora longe, ac digniora laude nostra, quæ metro scripta sunt Virgiliano. Nam, si unum excipias *M. Antonio Flaminio & Galeatio Florimontio* inscriptum, frigidiore Musa conditum, singula venustatem gratiamque habent. Sunt in his Eclogæ pastorales, quas eloquentissimas merito & omni suavitatum genere ornatissimas dixit JAN. VINC. GRAVINA *della Rag. Poet. Cap. 21.* Non poterat pulchrius quid molliusque cani ea, qua laudes persequitur *Julii III, Pontificis maximi*, &

& venturas ſeculorum felicitates votis ominibusque præcipit. Mirum carminis decus eſt, multumque animos lectorum afficit illud iteratum ſæpius:

Dicite Jo Satyriſci, & Jo geminate coloni,
Aurea felici naſcuntur ſecula mundo.

Numeri etiam pleniores hic, & ſoni legibus adſtricti magis, quam alibi. Cetera ita ſunt comparata, ut de eorum inter ſe præſtantia difficile admodum ſit judicium. Adeo ſui Poeta in omnibus eſt ſimilis. *Autori Vitæ Frac. p. 8* placet præ omnibus carmen, *Cæſaris Fregoſii* nomine compoſitum, quo ille Palladis virenti olea coronatæ caput, nobili gemma cælatum, Margaritæ Valeſiæ, Navarræ Reginæ, Franciſci Gallorum Regis ſorori, dono miſerat. Neque diſſimulare poſſum, lectione illius me ipſum vehementer delectatum. Artis in eo multum, multum ingenii, multum majeſtatis plane regiæ. Cui ſi jungas, quæ ſcripſit *ad Joannem Baptiſtam Turrianum, Veronenſem, Danielem Rhainerium, Veronæ præfectum, Jo. Matthæum Gibbertum, Epiſcopum Veronenſem, Franciſcum Turrianum, Veronenſem, & Alexandrum Farneſium, Cardinalem,* carminum venuſtiſſimorum pulcherrimam habebis ſupellectilem. Quæ ubi æſtimare dignitate ſua, & imitari recte didiceris; non erit, crede, cui non egregius ipſe excellensque dicaris poeta.

(m) Fuit hoc ſemper non Poetarum tantum, ſed quotquot magnum aliquid literis tentarunt, omnium commune fatum, ut artis ſuæ alios laudatores invenirent, alios obtrectatores. Nemo etiam in tanta apud omnes doctrinæ & ſcientiæ opinione fuit, ut non aliquando juſtam hominum ſagaciorum reprehenſionem incurrerit. Erit igitur ſalvum FRACASTORIO decus ſuum, erit gloria dignitasque ſalva, etſi ſtomachum interdum leviſſima de cauſa moverit ſubtilioris naſi Criticis; diſcernendus in eo a vulgo Poetarum, quod laudator illis merentibus haud quisquam, vituperatores huic, immerenti ſæpius, obtigerint pauciſſimi. Horum quidam turpiter

in

in FRACASTORIUM fuere malevoli. Ineptissimum censorum genus, qui excellentis poetæ gloriam negantes FRACASTORIO, satis se dare laudi putarunt hominis egregii, si ingenii subtilis versificatorem dicerent. Qui, tantum abest, ut, lecta *Syphili*, opere pulcherrimo, mutaverint sententiam, ut tueri eam viderentur pertinacius. Pulchris fatentur compositam numeris versibusque, nec pulchrum tamen poema prædicant *Syphilin*. Cujus sententiæ rationem ex carminis petunt argumento. Physicum illud magis esse, quam poeticum. Eodem igitur, quo HESIODUS olim, EMPEDOCLES, LUCRETIUS, MANILIUS, & quicunque vel ex Græcis, vel Latinis res naturales versibus complexi sunt, FRACASTORIUM æstimandum pretio. Illos si poetas nemo dixerit, non majori hunc dignum favore esse. Satis hoc gloriosum ei, in illorum referri numerum. Insulsa vox est LUD. DE CASTELVETRO, durissimi (sit verbo venia) Poetomastigis, censoria severitate notissimi, in *Commentar. in Aristot. Poetic.* Quem ducem ipse etiam BAILLETUS, nescio an judicio magis, an coeco magis impetu, sequitur in *Jug. des Sav. T. IV. P. 1. p 218. seq.* Idem persuasum fuisse Criticis quamplurimis, testatur *l. c.* BAILLETUS; sed eorum non commemorat nomina. Quicunque illi fuerint, non sine injuria exprobrarunt hæc FRACASTORIO, facillimoque negotio famam ejus a contumeliis illorum me vindicaturum spero. Etenim quando earum rerum, quæ ad poeticam pertinent, peritissimi videri volunt, re ipsa artis hujus se hospites & ignaros plane ostendunt. In argumento hic physico poetam, non poetico, versatum, inquiunt. Aut nihil mihi de re poetica scire datum est, aut oppido hic desipiunt boni homines. Res inaudita mihi, argumenta alia esse poetica, alia non poetica. Adeste, lepida capita, meliora vos edocebo. Rerum, quæ carmini conveniant, discrimen ego nullum admitto. Non est, de qua dicere possis, magis poetæ esse propriam, quam alteram. Aut nulla erit poetica; aut poeti-

cæ

cæ erunt omnes. Non, qui res quasque obvias ſermone ſimplici perſequitur, ſed, qui fingit, poeta eſt. Res venuſtiſſimas elegantiſſimasque, eas nempe, quas illi ſine dubio dicunt poeticas, ſi tales prædicas, quales ſunt omnino, Hiſtoricum aut Oratorem agis; ſi tales, quales eſſe poſſint, tunc poeta vocaris merito. Si quid igitur ſuavitatis res quæque habet in carmine, illud omne a fictione habet. Quodſi per ſe ipſa dulcis & jucunda ſit; nihil inde in poetam laudis redundabit. Sicut ergo, qui res molles venuſtasque, arte nulla adhibita, venuſte molliterque canit, non magis poeta dicendus, quam qui res turpes turpiter; ita, qui argumento gravi ac ſevero decus gratiamque fingendo conciliat, æque Poetis annumerandus, ac ille, qui dulciſſima quæque eodem artificio efficere dulciora didicit. De HESIODO, LUCRETIO, ceteriſque naturæ inveſtigatoribus litem nullam moveo ſcriptoribus illis. Quocunque appellentur nomine, nihil ego contra nitar. De illorum pretio facile ex his, quæ jam dicta ſunt, exiſtimari poteſt. Alia me cura tangit. Non illorum, ſed FRACASTORII, jam cauſa agitur. De *Syphili* dicenda ſententia. Non, quid ſcripſerit, ſed quomodo ſcripſerit FRACASTORIUS, inquirendum ſedulo. Cauſam hanc perorabimus breviſſimis. De morbo Gallico carmen ſcripſit FRACASTORIUS. Res putida, fateor, ac delicata parum. Tale ipſum fuiſſet carmen, niſi ſuum hic poeta expertus eſſet ingenium. Noverat, Poetæ ſibi, non Phyſici, partes impoſitas. Satis jam de morbi turpiſſimi natura & remediis conſtare poterat diſcendi cupidis ex *Cap. 2 & 3. lib. II.* & *Cap. 10. lib. III* Operis *de Morbis Contagioſis.* Multum ab illo ſcribendi genere diſcrepabat carminis indoles. Alia dicendi eſt ratio, alia ſcribentis cura, ſcopus alius, alia rerum, quæ dicendi materiam ſuppeditant, facies, alia denique pigmenta coloresque rerum. Arbitrum judicemque litis noſtræ lectorem volo. Eum ſcilicet, cui palatum ſagax aptusque ſenſus eſt. Aliquam is pro fama Poetæ noſtri operam

in-

insumat. Conferat inter se, tam quæ soluta ille scripsit, quam quæ metris alligata oratione cecinit de *Syphili*. An præter numeros vocumque modulationes nihil inter se diversi habeant, inquirat, velim, accuratius. In inquirendo judicium suum adhibeat, nihil temere statuat, nihil oscitanter. Orationis ac rerum dissimilitudinem, dissimilitudinisque diligenter causas expendat. Tum, quicquid libuerit, decernendi potestatem damus; nihil in aurem insusurrabimus ei; libere & palam pronuntiet. Paucas ubi legendo paginas absolverit, quantum inter se differat utrumque scriptionis genus, intelliget profecto. Mirabitur, tam delicatis versibus exprimi rem potuisse, quæ non nisi sordidis & tenebricosis Medicorum officinis destinata videbatur. Mirabitur utique, & in eo summum Poetæ artificium agnoscet. Putabimusne vero, in numerorum sono aut verborum delectu artem hanc positam? Aures lectorum, non animos, permulcere hæc poterant. Vim istam aliunde habeat *Syphilis*, necesse est. Placere verba numerosa, sed magis placere rem ipsam, inquies. Quid vero? Rem eandem placere negabas altero in loco. Forsan ergo non res eadem. Ita puto quidem. Mutata persona, ipsum scribendi argumentum, aut, si mavis, ejus formam atque habitum mutavit FRACASTORIUS. Ingenio, vides, & fictione id præstitum poetica. In hac virtus omnis vertitur nervusque carminis. Ita tamen fingit poeta, ut, qui recte sapit, odorari statim rem ipsam possit. Cujus generis fictiones vere sunt poeticæ, & præstantissimis prisci ævi poetis usitatæ. Hæ delectant maxime lectorem, &, nisi bardi sit acuminis, doctrina etiam imbuunt. Jam te collige, & suum inter poetas principes locum redde FRACASTORIO, quasque res ipsa loquitur, in tanto Musarum alumno virtutes agnosce. Ex quibus constare etiam potest, quam parum rem acu tetigerit OLAUS BORRICHIUS, multum valere arbitratus ad excusandum FRACASTORIUM, quod doctus hic videri semper maluerit, quam semper delectare.

R Ita

Ita enim in *Diss. III. de Poetis p. 98* verba ejus: *Utrumque opus (Alconem & Syphilin) epico carmine extulit, docte sane & prudenter, immistis etiam fictionibus poeticis; licet aliquando minus numerose, quippe docere semper ibi maluit, quam semper delectare.* Conf. BAILLETUS *l. c. p. 220.* Parum hæc, ut puto, ad mentem FRACASTORII composita excusatio. Non ideo, quod multa inessent *Syphilidi*, quæ naturæ speculatores & Medici egregie convertere possent in rem suam, putandum erat, hanc FRACASTORII curam fuisse potissimam, & de eo, quod maximum ac præcipuum est in carmine, poetam minus fuisse solicitum. Fac, esse reapse ita comparatam *Syphilin*, ut doctrinæ plus habeat, quam delectationis; non ita tamen huius rei culpam in FRACASTORIUM conjicerem, ut id dedita opera ab eo factum existimarem. Optime callebat Noster ingenium poetices, nec unquam scripturus carmen videbatur, si ad ostentandam saltem doctrinam scribendum ipsi fuisset. Certe supersedere tunc iis potuisset, quæ magno eruditionis apparatu subtiliterque scripsit de morbo Gallico in libro *de Morbis contagiosis.* Si quid vero parum interdum numerose cecinit, non est, cur id nimiæ rerum tribuamus subtilitati. Quis dixerit, in numeris & vocum sonis omnem poeseos sitam virtutem esse? Non tam verborum ac metri, quam rerum delectat suavitas, multaque vidisse me carmina memini, quæ numeros quidem, at exiguam ad delectandum vim haberent. Itaque suavissimus videri lectoribus, & poeticas virtutes omnes versibus complecti poterat FRACASTORIUS, etsi interdum, ipso veterum exemplo, ne gratiam res ipsa perderet, durior in numeris horridiorque esset. Atque tunc vehementer ipse delectabat animos legentium, magisque delectabat, quam si destitutis omni nervo & ingenio numeris pondus ingens gravitatemque addidisset. Supersunt adhuc alia accusatorum genera. Sunt enim, qui in ipsa veterum imitatione artem & ingenium poetæ desiderant. VIRGILIUM, ut satis constat, præ

aliis

aliis poetis omnibus exprimendum sibi sumsit FRACASTORIUS. Et putabam, qui non in imitando felicissimum prædicaret, fore neminem. Illud enim, si quicquam aliud, præclarum inprimis & admirabile duxi in FRACASTORIO. At intercedit rigidus censor REN. RAPINUS in *Reflex. sur la Poet. en gen. Refl. 32*, qui verborum magis & locutionum, quæ sunt in VIRGILIO, quam ingenii VIRGILIANI imitatorem, & similem quidem interdum VIRGILII, magis tamen sui ipsius in plerisque similem perhibet. Inde factum putat, ut modo fervidus & concitatus ingenio, modo frigidus & acuminis in *Syphili* obtusioris esset. Parum honorificum RAPINI de poesi FRACASTORII judicium, multumque discrepans ab eo, quod supra attuli. Ejusdem generis sunt, quæ FRACASTORIO exprobrat ANTONIUS LULLUS BALEARIS *Lib. VII de Oratione Cap. 5. In Syphili*, inquit, *fabulas adeo venustas elegantesque immiscuit, ut, nisi secum nonnihil in narrando dissensisset, dignum existimarem, cui inter magnos poetas locum darent poetæ. Sed homo medicus erat. Haud enim potuit cogitationem fixam in uno argumento diu retinere: adeo ut, licet, principii oblitus, reliquum opus absolvisset, cum utraque essent laudatissima, maluisse credibile sit utraque relinquere.* Nimis hæc in artem medicam contumeliose dicta, quin inepta plane, si recte considerentur. Neque satis erat, narrationum inter se dissensionem reprehendere, sed, ne temere illuderetur famæ FRACASTORII, ipsæ etiam, quæ vitio hoc laborabant, indicandæ narrationes erant. Video tamen, hujus se partibus adjungere GERH. JO. VOSSIUM in *Institut. Poetic. Lib. I. Cap. 3. p. m. 51*, illa LULLI dicta verbis magis quam rationibus confirmantem. Ecce autem medius in his BAILLETUS iterum! Ingens his ipsis autoritate sua ille robur addit, scilicet. Solet enim, quicquid viderunt alii, longe ille, qua est oculorum acie, videre perspicacius. Negat, in felicissimis VIRGILII imitatoribus habendum FRACASTORIUM; negat, suboluisse

atis poetæ nostro illud, quod pulchrum & sublime est in VIRGILIO, illud, quod naturale & proprium est VIRGILII, & a Gallis vulgatissimo illo & in ignorantiæ solatium excogitato *je-ne-sai-quoi* solet designari. Esse quidem, fatetur, Virgilianum aliquid in *Syphili*, sed nimis deformari illud pigmentis aliunde aspersis. Degenerare sæpius a se ipso FRACASTORIUM, sæpiusque hebescere ingenio, nec suo sufficere argumento. Gravi hoc animadversione dignum esse in poeta quovis, nec hecatombis expiandum. Conf. ejus *Jug. l. c. p. 219. sqq.* Omnibus his, facile adduci possem, ut indulgerem aliquid, modo non essent in exprobrando vehementes nimis, nec omnem accusatione sua prosternere FRACASTORII existimationem viderentur. Ita enim re vera comparata hæc sunt, ut, si eorum convinci possit FRACASTORIUS, vix inter Poetas locum mereatur despicatissimos. VIRGILII non ego affirmaverim universas singulasque virtutes, excellentissimas plane incomparabilesque, ad vivum expressas a FRACASTORIO, neque æqualem semper in cantando gratiam ei majestatemque fuisse contenderim; at quod, nunquam in narrando constare sibi FRACASTORIUM, &, præter verba, carminibus ejus Virgilianum nihil inesse, criminentur illi, hoc sane maximopere offensum me habet, nec æquo ferri animo nisi ab iis potest, qui memoriæ Fracastorianæ sunt infensissimi. Tædet me, multa hic pro causa FRACASTORII verba facere. Illorum dicta, ut quilibet facile intelligit, veritatis ne quidem habent speciem. Sive enim autoritate pugnemus, innumera scriptorum, quos supra memoraui, illos testimonia convellunt; sive in rem ipsam inquiramus, nemini, nisi sensum omnem abjecerit, pervestiganti, quotquot exstant, FRACASTORII carmina, obscurum esse potest, quam diligenter a maculis illis sibi caverit poeta noster, & quam pauci eum non dico nostra, sed superiori ætate hoc laudis genere æquaverint. Suus igitur sibi ipse defensor sit FRACASTORIUS. Nostrum est,

cedere

cedere veritati, &, nulla acerbiorum judicum, quibus sordent omnia, habita ratione, ut ipsa carminum fert dignitas, ita de illorum pretio existimare. Singulare quid in *Syphili* FRACASTORII reprehendi video a JAC. GADDIO, scriptore acutissimo, & earum rerum, quæ ad poesin spectant, peritissimo. Nihil ille generatim in structura & compositione carminis, nihil in ornatu externo, nihil denique in numeris & metro desiderat; sed speciatim *Libri III. Syphil.* eo in loco, ubi homines Christianos poeta fingit supplices venerari & tanquam Deum implorare Solem hujusque volucres, in fingendo audacem nimis nimisque profanum existimat. Verba, quibus sententiam suam edisserit *P. I. de Scriptor. non Ecclesiast. p. 192. sqq.* pondus aliquod habent, dignaque videntur mihi, quæ cum Lectore communicentur integra. *Intolerabile*, inquit, *meo judicio erratum commisit, vel excellens Poeta, dum fingit Christianos in lib. 3. Syph. precari ac venerari votis supplicibus Solem Solisque volucres, velut Numina; cum una ex iis prædixerit Christianis inauspicata & infelicissima eventa. Parum pius ob impiam pietatem poeta, & bonus vir erravit, imprudenter imitatus Virgilium, in simili fictione oblitus divinitatem religionis, neque considerans, a nostræ sacrosanctæ legibus & moribus abhorrere figmentum illud, redolens Ethnicorum idololatriam, sive superstitionem ridiculam. Neque excuset se dicendo, cacodæmones sub specie volucrum illarum voluisse illudere Christianis, vel hos territando in superstitionem præcipitare. Nam hos non decebat exprimere tam lubricos & timidos, procul a veritatis imagine, vel similitudine. Qui enim alium orbem, aliumque, ut ita dicam, Solem maximo ausu animoque penetrarunt tam difficili, ac tremenda navigatione, haud videntur adeo timidi ac leves, ut ab avibus pene cogantur christianam pietatem ac fidem quodammodo ejurare. Fingendi potius erant contemtores volucrum, earumque vocum, & ad divinam bonitatem ac sapientiam confugientes, a qua debebant opem implorare ac sperare.* Delicate

hæc omnia; sed, ut puto, nimis delicate. Meminisse debebat GADDIUS, poetam hic jure suo uti, & suæ in fingendo libertati relinquendum. Si fingere poetæ alia omnia licet; quidni Solem Deum fingere liceat? Neque ineptum hoc putarim, neque ea de caussa impium statim dixerim poetam. Nulla in poeta impietatis suspicio. Nihil ille serio, & cujus rationem reddat. Impiosne judicabimus poetas omnes veteres, quorum suos quisque sibi Deos fingit, non ut aris templisque colerentur, sed ut carmini decus & gravitatem adderent, excogitatos. Sed, Christianos, negat inprimis GADDIUS, decuisse hoc, ut Solem Deum colerent; negat, illorum hoc pietati convenire. Unde vero noverat, de Christianis id memorari FRACASTORIO? Haud nosse ex hujus id verbis poterat. Etsi de gentibus hæc Europæis dicta sunt; de sacris tamen, quibus initiatæ illæ, ne verbum quidem proditum, positumque in poetæ fuit arbitrio, cujus demum generis homines fingeret. Et quid, si poetica figura quadam per Solem Solis dominus intelligendus sit? Quid, si hunc ipsum precati populi peregrini, ut averteret funera, prædicta ab infaustis avibus? Obmutescet, puto, ad hæc GADDIUS. Neque hoc ei datum fuerat, ut FRACASTORIUM doceret meliora fingere. Contemtores, inquit, volucrum, atque tales fingendi erant, qui omnem in bonitate divina ponerent fiduciam. Absonum hoc & ineptum plane. Quales enim fuisse putabis tunc illas volucres inauspicatas, si contemnendas dixeris? Deine Solis, an, quem Christiani colunt, Dei volucres? Hujus, inquis? At non tam contemnendæ hæ fuerunt, quam ne audiendæ quidem. Non enim avium ministerio uti solet Deus ad terrendos homines. Igitur, Soli potius fuisse sacras, contendis? At indignum erat homine Christiano, (ita ipse putat GADDIUS) eam Soli vel divinitatis speciem affingere, ut avium suarum cantu horrenda nobis minari pericula exitiumque possit. Quodsi enim profanum fuit, votis precibus-

que

que supplicare Deo Soli; divinam ei potestatem tribuere, terribilemque peregrinis fingere, æque profanum fuit. Adeo, dum FRACASTORII errorem acriter perstringit GADDIUS, ipse nobis ridendum se propinat, & rerum suarum certus parum, a se ipso magis, quam a FRACASTORIO, dissentit. Satis jam severioribus FRACASTORII censoribus datum. Non id unum nunc agimus, ut scriptorum omnium de FRACASTORII in rem poeticam meritis commemoremus sententias. Vix, colligere singulas, & de singulis decernere, operæ fuerit pretium. Neque ea, quæ a JUL. CÆS. SCALIGERO in *Syphili* FRACASTORII notata sunt *lib. VI. de Poet.* paucula & exigua, hic indicari necesse est. Etenim ea in re desudasse dudum, luculento edito Opusculo, ANDREAS CHIOCCUS, civis Veronensis, Medicus egregius, dicitur FRANC. POLÆ in *Elog. Frac. l. c.* Jam vero, si quid ipse habeam, quod minime ferendum putem in carminibus poetæ nostri, id libere enuntiandum video. Levioris enim foret animi, quæ justam intelligentium reprehensionem incurrunt, laudare ea ipsa, & humani in FRACASTORIO prorsus nihil agnoscere. Dicam igitur, quid sentiam, brevibus, nec dissimulanter. Quantum ad internas sublimioresque carminis virtutes, earum laude *Syphilin*, *Josephum*, plurimaque alia poetæ nostri carmina destituenda non puto. Excellentem eo nomine poetam prædico. Excellentiorem tamen prædicarem, si, qualem se in fingendo & disponendo, talem in modulando etiam & exornando se præbuisset. Fatendum est enim, negligentiorem interdum, quam decebat, in numeris fuisse. Aures minus teretes habeat, necesse est, cui placeant hic omnia. Durior asperiorque poeta, nec ubique mollis & canorus satis. Non vitio hoc laborarent politissima quæque ejus carmina, si magis sibi poeta ab asperis cavisset literarum vocalium elisionibus. Hæ enim sicut nunquam, ut ego quidem existimo, carmini decus addunt; ita tum quam minime, cum frequentes

tes

tes sunt & copiosæ. Scatent his metri dehonestamentis carmina FRACASTORII singula, & versus pene singuli. Studiose affectata hæc a Poeta, dixeris. Versus hinc & illinc tales legimus, in quibus, si aurium judicium adhibeas, exulare omne metrum credas. Exempli loco esse potest rigidus ille in *Syphili*:

Immutant, agitantque, utque ipso sidera cœlo &c.

& in *Josepho*:

Somnia qui immisit, nec, quæ illa intelligat, esse ars, &c.

atque ille inprimis in carmine *ad Flaminium*:

Splendet in iis, quod per se ipsum est, & principium esse, &c.

At maxime stomachum mihi movent Hexametri, pede postremo claudicantes, quales sunt illi:

- - - - *ardentiaque astra* in *Syph.*
plurima in unam. ibid.
semina in unum. ibid.
caligine ab atra. ibid.
consistere in ipso. ibid.
corpora ubique. ibid.
armentave equorum. ibid.
turgentiaque ora. ibid.
nemora eruta in undis. ibid.
en certe ita & hujus. in carm. *ad Gibbertum.*

& quamplures alii. Simile κακοφωνίας vitium iis in versibus animadverto, quos monosyllaba claudunt, pondere & gravitate omni destituta. ENNII ætatem sapiunt bini illi:

- - - *nonnulla prius, quam*
Erumpant tenebris &c. in *Syph.*
&: - - *Si fata mihi ultima dant, ut*
Jam moriar, &c. in *Joseph.*

Vellem etiam, quantitatum in metro, vt vocant Poetæ, interdum fuisset studiosior, nec illa, quæ competere poetis dicitur, abusus libertate fuisset. Quippe talia carminibus

FRA-

FRACASTORII admixta reperias, quæ etsi non prorsus carent autoritate veterum, ab his ipsis tamen, haudquaquam adduci possum, ut elegantiæ & venustatis causa usurpata credam. Quid enim aliud sunt hiatus metrici, crases, diæreses, systolæ, diastolæ, & similia, quæ figurarum nomine præter meritum superbiunt, quam probra carminis, & verborum, qua laboravit poeta, inopiæ testes certissimi. Quæ tandem leges poetices, quæ ratio, quis rigor erit, si omnia licere poetæ existimabimus? In *Syphili* FRACASTORII prælicenter dicta quædam, duobus verbis monuit LIL. GREG. GYRALDUS *Dial. I. de Poet. suor. temp. p. 545. Opp. Gyrald. T. II,* respiciens sine dubio ad illa:

Traxerit ignea vis, qui misti tenuibus auris, &c.
Vertere, contagisque ad tenuia semina coecæ, &c.

& si qua alia hic a suavitate poetica longius abhorrent. Graviorem tamen hoc nomine censuram meretur *Josephus* FRACASTORII, cui maximam deformitatem afferunt portenta versuum:

Dîne alieni, aut prava, aut injusta libido, &c.
Ab ne animis cade, ne te ipsam desere nata, &c.
- - - *dubius huc spectat & illuc*, &c.
- - *humeris accingit tenuibus alas*, &c.
- - *cur non frater huc venit & alter?* &c.
Vidit vir magnus, & ab ipso Rege secundus, &c.
Virginibus hauribat aquas, &c.

Sic & in carmine *ad Margaritam Valesiam:*

Attollis animos, patrioque assuescis olympo, &c.
&c. *Aut arces tollis, aut propugnacula scandis*, &c.

Plura alibi. Addi his versus tales possunt, in quibus tantum est syllabarum vitium, ut nullo veterum exemplo, nec figuræ cujusdam titulo defendi possint. Cujus generis illum puto in *Josepho:*

Per Superos nisi Benjamin duxerimus ipsum, &c.

& in carmine *ad Flaminium*:

Ipse etiam pater interpres oracula solvit.

Alia proferrem, si, quæ scripsit FRACASTORIUS, carmina perquirere solicite singula, & ad metri leges exigere, animus esset. Satis hæc comprobare dicta nostra, &, in numerorum instructu non ubique diligentissimum fuisse FRACASTORIUM, abunde declarare possunt.

§. VI.

Tam varii, tamque præclari in quavis doctrinæ parte positi laboris, tantorumque in optimas quasque literas meritorum fama cum magis magisque in dies percrebresceret, jamque in clarissima luce versarentur æterna virtutis divinæ & incomparabilis ingenii ejus monumenta; non potuit non brevi tempore ad eam Fracastorius pervenire dignitatem gloriamque nominis, ut nemo esset ex omni Italia finitimisque regionibus, qui non omni eum honorum laudumque genere dignissimum judicaret. Unde non apud eruditos tantum maxima passim gratia & autoritate (a) valuit, & amicos (b) habuit tam generis nobilitate præstantissimos, quam loco, ordine, virtute, & ingenio ornatissimos, quorum, ni fallor, præcipui fuerunt, Andreas Naugerius, (c) Joannes Baptista Rhamnusius, (d) Julius Cæsar Scaliger, (e) Joannes Fernelius, (f) Joannes Jacobus Bardulo, (g) Joannes Cotta, (h) Joannes Pierius Valerianus, (i) Marcus Antonius Flaminius, (k) Torellus

rellus Sarayna, (l) Caſpar Contarenus, (m) Joannes Baptiſta Montanus, (n) Antonius Marius, (o) Aloyſius Mundella, (p) Joannes Franciſcus Otthobonus, (q) Marcus Antonius, (r) Joannes Baptiſta, (s) & Rhaimundus, (t) Turriani, fratres germani, Franciſcus Turrianus, (u) atque Petrus Bembus, (x) Venetorum decus egregium; ſed viros etiam in republica principes graviſſimisque muneribus illuſtres, Joannem Matthæum Gibertum, (y) Veronenſis civitatis Epiſcopum, Alexandrum Farneſium, (z) & Chriſtophorum Madrutium, (aa) ſacra utrumque purpura inſignem, quin & Paulum III, (bb) ac Julium III, (cc) ſummos Pontifices, amplificatores fortunæ dignitatisque ſuæ coluit liberaliſſimos. Quorum propenſiſſima erga Fracaſtorium voluntas etſi plurimum ad gloriam ejus exiſtimationemque attulit; latius tamen poſtea temporis de immortalibus ejus meritis rumor diſſeminatus, &, quod apprime glorioſum ei fuit, ad aures perlatus eſt Caroli V, Imperatoris, qui per Piſcarium, Venetæ ditionis oppidulum, iter faciens, conſpecto forte Fracaſtorio, qui viſendi ejus cauſa ex Caphiis ſuis accurrerat, mirabundus ſubſtitit, & ex omni, qua circumfuſus fuit, multitudine in hunc unum diu ſatis oculos vultumque defixit. (dd) Nec minus ad omnem poſteritatem memorabile illud eſt, quod ſola nominis ſui fama commendatus Marga-

ritæ Valesiæ, Galliarum Regis sorori, tam rebus Musisque suis faventem expertus est, ut & honestissimis ejus muneribus, & precibus humanissimis, ad transferendam ex Italia in Galliam sedem domesticam sæpenumero invitatum se solicitatumque cerneret. (ee)

(a) Quantam FRACASTORIUS scientiæ medicæ opinionem habuerit per Italiam, evidentissimo documento supra ostendi. Etenim ab ANTON. FUMANELLO & BARTH. GAJONO, nobilissimis Medicis, de vini natura inter se disceptantibus, is FRACASTORIO habitus est honos, ut controversiæ suæ ipsum dicerent arbitrum honorarium, ratumque haberent, quicquid ab eo fuerat judicatum. Nec minori sua in rem poeticam merita gloriæ cessere FRACASTORIO. Gratulari arti suæ tum demum solebant excellentissimi quique poetarum, cum probari Musas suas & in pretio quodam haberi FRACASTORIO intelligerent. Meliora doceri a FRACASTORIO, & magistro hoc uti, pudebat neminem. Sane LUDOVICUS ARIOSTUS, *Homerus* ille *Ferrariensis*, ut vocatur JAC. GADDIO *de Scriptor. non Eccl. P. I. p. 35*, carmen divinum, cui nomen *Orlandi* dedit, non nisi FRACASTORII politum lima & industria in lucem prodire passus est. Ex quo illud apparet, haud exiguam ejus gloriæ, quam sibi peperit *Orlando* suo ARIOSTUS, partem fuisse cum FRACASTORIO communicandam. Scriptoris fide dignissimi FRANC. POLÆ in *Elog. Frac. l. c.* ea de re verba hæc sunt: *Ariostus etiam Ludovicus tanti Fracastorium fecisse dicitur, ut divinum illud suum Etruscum poema non nisi ab ejus animadversione quamplurimis in locis, & in ipsa operis ingressione emendatum, edere voluerit, eundemque sæpius, quam optaverat, judicium de illo suum prorogantem, ne interpellare quidem, nisi demississime, ausus fuerit.*

(b) Fe-

(b) Felicem hoc nomine prædicamus merito FRACASTORIUM, quod amicis usus est non solum permultis, sed generis etiam honestate, & doctrinæ præstantia admodum conspicuis. *Habuit* enim, si vera refert *Autor Vitæ Frac. p. 5. sqq. inimicum merito neminem*, *amicos* vero *nobiles quosque totius Europæ, atque in omni doctrinæ genere præstantes viros, - - tam fausto feliciqne semper eventu, ut illum omnes, non ut summæ doctrinæ ac probitatis virum, adamarent, sed quasi quoddam in terras delapsum numen mirarentur.* Neque ejus rei obscura esse cuiquam causa potest. Per se expetenda FRACASTORII fuit amicitia, ob fructus, quos sperare ex ea quisque poterat, uberrimos. Quodsi enim ea amicitiæ solent esse commoda, ut, si quid alter habeat, quod utilitatem afferre possit alteri, illud in commune conferat; quid non sperari potuit ei, cui cum viro tam docto & rerum optimarum scientia ornatissimo quotidiana intercessit consuetudo. Nobilissimum hoc amicitiæ genus, erudite ac copiose expositum a celeberrimo CHRISTOPH. AUG. HEUMANNO in *Progr. de Amicitia literata, Gottingæ 1729* edito. Adhæc totus velut factus ad amicitiam videbatur, atque tanta ejus erga amicos fides & integritas, tanta erat in præstandis officiis humanitas, ut optatior acceptiorque, meo judicio, nemini contingere amicus potuerit. *In amicitiis alendis*, ait idem *Autor Vitæ Frac. p. 6, ac conservandis, (ut pauci solent) fuit Hieronymus inprimis diligens ac circumspectus. Amabat omnes, omnium semper obsequiis ac commodis erat intentus, ut - - - . eos, quorum fidem benevolentiamque in se cognitam atque exploratam habebat, mutuis atque iis quidem fere semper majoribus obsequiis prosequeretur, & non viventes solum, quod magnum est, coleret, sed suam in vita functos etiam, quod præstantius est, benevolentiam, quantum in se esset, voluerit testatam relinquere.* Quis est igitur, quem bonorum virorum dignum amore putemus, si FRACASTORIUM non putabimus? De LUD. ARIO-

STO, FRACASTORII aut amico, aut discipulo, dictum est sub *not.* (*a*) *hujus* §. De reliquis, iisdemque præcipuis, quorum præclara in FRACASTORIUM merita nobis sunt cognita, ordine jam strictimque commemorabimus.

(c) ANDREAS NAUGERIUS, Patricius Venetus, quem ipse FRACASTORIUS *virum, non omni modo optimarum scientiarum genere ornatum, sed multis magnisque gerendis rebus ad patriæ commoda & salutem natum* dicit *Lib. II. de Morb. Contag. Cap. 6,* de patria sua præclare meritus est gravissimis legationibus, ad Carolum V, Imperatorem & Franciscum I, Galliarum Regem, susceptis. Doctrina inclaruit varia ac multiplici, gravis Historicus, Orator eloquentissimus, venustissimus Poeta. Major tamen ejus viventis, quam post mortem, fama fuit. Scripsit egregia multa, quorum pars minima pervenit ad posteros. Horum enim plurima paulo ante mortem flammis ipse absumserat, propterea quod ea non satis digna duceret posteritate. Eo cariora nobis esse debent pauca illa, quorum nobis facta est copia, carmina, & Orationes quædam, amicorum opera ab interitu vindicatæ. De ejus fortuna, publicis muneribus, re domestica, virtutibus, excellenti ingenio, haud vulgari eruditione & tristissimo vitæ exitu, multa refert, adjectis passim præconiis opportunis, *l. c.* FRACASTORIUS. Hic ex eorum fuit numero, quibus FRACASTORIUS usus est familiarissime; teste JO. IMPERIALI in *Mus. Hist. p. 17.* Prima hujus amicitiæ initia capta sunt in Academiis Patavina & Foro-Juliensi, ubi studiorum quondam, ut supra dixi, honestissimam juvenes nobilissimi societatem coierant. Eo ex tempore mira semper animorum inter eos fuit consensio, non nisi morte NAUGERII, quæ, maximo FRACASTORII dolore, mature nimis, anno nempe 1529, contigit, interrupta. Ipse *amicum suum* vocat NAUGERIUM, & *rariorem* cum eo *atque intimam amicitiam intercessisse* sibi, docet FRACASTORIUS sub initium *Dial. de Poetica.* Confirmare

arctis-

arctissimum hoc vinculum mutuis solebant congressionibus, etsi locorum quodam intervallo a se invicem disjuncti. Sæpenumero enim Venetiis, relaxaturus animum occupationum molestiis, Veronam concessit NAUGERIUS, atque inde, comite FRACASTORIO, in montes Caphios, amœnissimum hujus prædiolum, divertit. Testem ejus rei habeo ANDR. CHIOCCUM *de Colleg. Veron. Med. Sect. I. Cap. 11. In præcipuis*, inquit, *magni Fracastorii laudibus id ponendum est, quod virorum clarissimorum floruit amicitia - - - & Navagerii, - - quin Navagerium in secessus Caphios, Fracastorii Parnassum & Tempe, sæpenumero cum Turrianis suis deductum, cum Veronam ad eum invisendum accederet, scimus.* Nec ipsius FRACASTORII desunt testimonia. In carmine *ad Franc. Turrianum* ita canit ille:

- - *etiam has sedes,* (Caphias,) *hæc limina magnus*
Naugerus subiit, &c.

Meminit etiam in principio Dialogi, quem *Fracastorium* inscripsit, colloquii eruditi, a se ipso TURRIISque fratribus & NAUGERIO in Caphiis de anima humana instituti, ubi simul, *dulci quadam memoria salutatos* a *Naugerio* Caphios, refert, *quod Caphios in Arcadia recordaretur a Theophrasto similiter appellatos.* Solebant vero, quandocunque in mutuum venirent congressum, de rebus inter se conferre doctis & ad literarum omne genus spectantibus; ut sane honestior nulla laudabiliorque, quam quæ inter FRACASTORIUM fuit & NAUGERIUM, esse unquam possit amicitia. Et gaudemus inprimis, communia illorum studia ad nostrum etiam aliquem redundasse fructum. Nam, quos edidit FRACASTORIUS, tres *de Poetica*, *Intellectione*, & *Anima humana* Dialogi nihil comprehendunt, quod non amicis antea NAUGERII, TURRIORUM, atque FRACASTORII sermonibus, sive in Baldi secessu, sive in montibus Caphiis, fuerit confectum. Qua de re dubitare neminem sinunt ipsa FRACASTORII verba, singulis

gulis Dialogis præmissa. Unde factum etiam, ut daturus aliquid veteri amicitiæ FRACASTORIUS primum *de Poetica* Dialogum *Naugerium* inscriberet, & in illo de arte poetica docte graviterque differentem sisteret NAUGERIUM. Quo ipso *sublime Naugerii ingenium & singularem eloquentiam ab oblivione hominum vindicatam, & ipsi consecratam æternitati* putat *Autor Vitæ Frac. l. c.* Id quod certius affirmare nobis liceret, si, quæ docet in Dialogo illo NAUGERIUS, re vera ita esse ab ipso olim proposita, omni careret dubio. Sane, *revisos* a se *diligenter*, *relectos atque ita exornatos* hos Dialogos, *ut in lucem emitti facile possent*, ipse non dissimulat FRACASTORIUS in *Præfat. Dial. de Poet.*

(d) Veneto Venetum, NAUGERIO RHAMNUSIUM jungo, eodem, quo ille, munerum amplissimorum splendore effulgentem. Illustrissimo enim Decemvirorum ordini Senatus Veneti a secretis fuit. Magis hic negotiis publicis & doctrina civibus suis, quam scriptis posteritati innotuit. Nulla, quantum ego scio, publica ingenii ejus monumenta exstant. Quæ causa est, ni fallor, cur penes vulgares vitarum scriptores altum sit de RHAMNUSIO silentium. Neque tamen defuisset ei, si per muneris gravitatem id licuisset, ad conscribenda optima quæque ingenium. Fuit sane vir excellenter doctus; etsi sibi soli doctus. Unde viventem venerati, & laudibus prosecuti sunt viri præstantissimi. Quin laudibus prosecuti sunt ejusmodi, quæ non nisi homini literatissimo decerni solent. *Virum magnum* ANDR. CHIOCCUS *l. c. Græcarum literarum, sed Cosmographiæ præsertim, atque omnis fere historiæ peritissimum Autor Vitæ Frac. p. 2*, ac *utriusque linguæ peritissimum, & eorum, quæ ad bonas literas & disciplinas attinent, multa perdoctum* ipse dicit FRACASTORIUS in libro *de Sympath. & Antipath. Cap. 24.* Specimen eruditionis ejus desideranti satisfacere quodammodo possunt, quæ de novis quibusdam sympathiis contra FRACASTORIUM

RIUM

RIUM acute fubtiliterque difputavit, relata breviter a FRACASTORIO *l. c.* Ita enim hæc funt comparata, ut obviam ituro illis FRACASTORIO haud leve faceffere negotium potuerint. Fuiffe hunc intima familiaritate conjunctum Noftro, tam JO. IMPERIALIS in *Muf. Hift. l. c.* ANDREÆ CHIOCCI *l. c.* & *Autoris Vitæ Frac. p.* 7, quam ipfius FRACASTORII teftimonio compertum habeo. Is amicitiæ hujus arctiffime colligatæ meminit *l. c.* & *amicum optimum* in principio *Dial. de Intellect.* atque *amicum jucundiffimum* fub *init. Dial. de Poetica* nuncupat RHAMNUSIUM. Excellentis *boli armenii*, fibi amicitiæ ergo a RHAMNUSIO Venetiis dono miffi, mentionem facit *lib. III. de Contag. morb. Cap.* 2. Vehementer dolet in *Dial. de Poet. l. c.* raro fibi hanc indulgeri voluptatem, ut RHAMNUSIO uti focio poffit, *quod rerum conditiones & diverfa vitæ ratio* utrumque *loco & dulci confuetudine plurimum fejunxerit.* In Patavino primum Gymnafio, ubi ftudiis uterque operam dabat, coaluerant illorum animi, poftea temporis conglutinati magis fidei religione & amoris conftantia. Publica animi integerrimi monumenta exftare juffit FRACASTORIUS *Dialogos* tres, quos paulo ante memoravi, fingulos RHAMNUSIO, amico veteri, infcriptos. Quam fingularem FRACASTORII erga fe benevolentiam mutuis ille ftatim officiis rependit. Cura enim effecit fumtibusque fuis, ut hi ipfi *Dialogi*, quos diu fatis in fcriniis fuis autor affervaverat, in eruditorum tandem prodirent confpectum. Colligere id facile potes ex iis, quæ fcripfit FRACASTORIUS in *Præfat. Dial. de Poet.* Neque poft mortem demum FRACASTORII amoris ardor ille deferbuit RHAMNUSIO, fed tum maxime amici olim conjunctiffimi ipfe coluit memoriam, utque immortalitati eam commendaret, infignem FRACASTORIO ftatuam confecravit, quæ illuftrem viri imaginem repræfentaret. De qua aptior dicendi locus infra dabitur. Primus etiam fuiffe dicitur JAC. GADDIO in *Allocut. & Elog. p. 68*, qui figillatim editos antehac

tehac FRACASTORII libellos integro volumine complexus sit, & in lucem prodire jusserit ornatiores.

(e) Notior vulgo JUL. CÆS. SCALIGER, quam ut eximia ejus in omnem doctrinam merita prolixa commemoratione nostra videantur indigere. Omnia de eo dixisse putabor, ubi Criticum, Grammaticum, Medicum & Poetam suæ ætatis dixero illustrissimum. Natum in ditione Veronensi, genusque duxisse ex antiquissima Ducum Scaligerorum gente, inter omnes constat. Communem igitur SCALIGER atque FRACASTORIUS patriam habuere. Literarum etiam studiis & artis professione ambo conjunctissimi. Cujus generis homines sponte consociari inter se, & voluntate, studiis, consiliisque omnibus conspirare solent amicissime. Unde fieri non potuit, quin primo quoque tempore SCALIGERUM amicum sociumque sibi FRACASTORIUS adjungeret. Quæ res dubium non habet, etsi, quod miror, non exstet in scriptis FRACASTORII, unde colligere id detur, vestigium. Perquirenti mihi scripta ejus singula, ne verbum quidem occurrit, quod ad SCALIGERUM spectare vel aliquantulum videatur. Nec ipsum nomen SCALIGERI usquam lectum mihi memini. Doleo, non in his terris copiam haberi posse Epistolarum familiarium FRACASTORII, quæ, sermone scriptæ vernaculo, cum aliis aliorum Epistolis jam olim prodiisse in lucem dicuntur ANDR. CHIOCCO *l. c.* Ex illis enim, non dubito, quin multa nobis, quæ ad rem FRACASTORII domesticam & vitæ rationem, quin ad amicos & familiares ejus pertinent, cum nostro quodam fructu, hauriri possent. Sed carere illis jubemur; & sufficere jam nobis eorum, qui exploratæ satis sunt fidei, scriptorum debent testimonia. Faciunt amicitiæ, quæ FRACASTORIO intercessit cum SCALIGERO, mentionem ANDR. BAILLETUS in *Jug. des Sav. T. IV. P. I. p. 215. sqq.* & ANTON. TEISSIERIUS in *Elog. T. I. p. 169 & 171.* Copiosius eam rem persequitur *Autor Diar. Essais de Liter.*

Liter. 1702. menſ. Nov. p. 288. ſqq. qui, ſæpius congreſſos ad colloquium viros literatiſſimos, tamque rebus SCALIGERI addictum fuiſſe refert FRACASTORIUM, ut cauſam ejus contra adverſarios graviſſimos defendendam ſcriptis ſuſceperit. Vellem, addidiſſet Autor, cujus fuerint generis hæc ſcripta, qua in cauſa occupata, quibus oppoſita adverſariis, quo æſtimanda pretio, num unquam data foras, an privatim ſaltem communicata cum adverſariis. Magnam profecto illius rei a nobis gratiam iniiſſet, utpote quibus nihil ea de re conſtare poteſt ex *Operibus* FRACASTORII, alio atque alio tempore junctim publicatis. Quantum amaverit FRACASTORIUM & ſuſpexerit SCALIGER, exquiſita, quibus ſæpius ornavit eum, teſtantur præconia, paſſim a nobis adducta. Multa etiam in mortem FRACASTORII, diverſis quidem carminum generibus, ſcripſit Epigrammata, quæ integri libri ſpatium occupant in *Collectione Carminum Scaligeri.* Quem librum ille, velut æternum ſui erga FRACASTORIUM amoris monumentum, mira pietate inſcripſit *Aras Fracaſtoreas.* Unde eleganter admodum JAC. AUG. THUANUS *Hiſtor. lib. XII. ad ann. 1553. p. m. 576: Ei* (FRACASTORIO) *certe hujus ſeculi ingens miraculum Jul. Cæſ. Scaliger tanquam illarum, quas dixi, ſcientiarum & poetices ſummum faſtigium conſecuto, aras erexit.* Incidit forte in hæc THUANI verba parum ſagacis ingenii vir BAILLETUS, &, quod riſum vel ipſi movere Catoni poſſet, ita hæc pro acuminis ſui modulo eſt interpretatus, ac ſi divinos FRACASTORIO honores habuerit SCALIGER, & aras ei, tanquam Deo ſcientiarum præſidi, erexerit, marmore exſtructas forte & thure fumantes Panchaico. Qua ipſa de cauſa idololatriæ arguit SCALIGERUM, nihil minus merentem, hancque vehementer ei exprobrat. Acu rem tetigit, ſcilicet. Subtilis naſi Gallus, mire elegans interpres! Vid. BAILLETUS *l. c. p. 216*, &, qui errorem hunc ſcite redarguit, illuſtris DE LA MONNOYE in *Notis ad hunc*

Bailleti locum. Nec minus in ANT. TEISSIERIO *l. c. p. 171*, & DAN. GEORG. MORHOFIO in *Polyhist. T. I. lib. VII. Cap. 3. §. 8. p. 1064* reprehendo, quod inscriptione illa, quam libro Epigrammatum suorum præfixit SCALIGER, itidem, etsi non tam turpiter, decepti, non nisi unum compositum ab eo in laudes FRACASTORII carmen, idque inscriptum: *Aræ Fracastoreæ*, dixere, cum Epigrammata ille scripserit complura, nec tam singulis id nominis dederit Poeta, quam universis.

(f) De JO. FERNELII, Medici inter Gallos egregii, erga FRACASTORIUM studio & voluntate, nihil habeo, quod dicam, nisi quæ prodita sunt memoriæ ab *Autore Diar. Essais de Liter. 1702. mens. Nov. p. 287.* Is, non amicitia tantum, sed arctissima quoque amicitia junctum, refert, FRACASTORIO FERNELIUM, hujusque suasu, consilio, ac precibus effectum, ut iter ille susciperet in Galliam, & difficilioris puerperii, quo Catharina de Medicis, Regina Galliæ, laborabat, causas exploraret, atque certissima FERNELIO, amico suo, quibus tolleret Reginæ morbum, remedia suppeditaret. Dixi ea de re supra §. *IV. not. (g)*. Quod si ita re vera gestum, (certi enim nihil definire audeo,) rarum & inauditum fere Galli cum Italo conspirantis, & amicissime conspirantis, exemplum habemus. Sed satis erat, Medicum excellentem utrumque, utrumque fama celebratissimum, utrumque virum honestum, & in servandis amicitiæ legibus esse constantissimum. Et quis ignorat, facilius plerumque, quæ inter absentes per literas, quam quæ consuetudine quotidiana inter præsentes colitur, sustineri amicitiam?

(g) Ex eorum numero eruditorum fuit JO. JAC. BARDULO, civis Mantuanus, quos viventes quidem maxima doctrinæ laude inclaruisse constat, sed quorum fama statim cum morte ipsorum interiit. Nihil enim, quo immortalitati nomen suum commendaret, per omnem vitam, quantum scio, literarum tradidit monumentis, etsi multa omnino posset, *vir*

lingua utraque disertissimus, & *mathematicarum rerum inprimisque omnis Astronomiæ peritissimus*, uti vocatur ipsi FRACASTORIO in principio *Dial. de Poet. Subtile ac valde acutum in omni Philosophia ingenium* ei tribuit *Autor Vitæ Frac. p. 6.* Scimus etiam, non rudem adeo fuisse in re poetica, sed multum hic, si non ingenio, saltem scientia & cognitione valuisse. Etenim Dialogi, quem *de Poetica* scripsit FRACASTORIUS, haud exiguam partem sibi vindicat BARDULO, quippe qui unus hic de artis poeticæ dignitate & Poetarum virtutibus doctos cum NAUGERIO miscere sermones fingitur. Adeo in omnibus æqualis FRACASTORIO similisque BARDULO, etsi non in singulis tam excellens forte & egregius. Inter amicos FRACASTORII ideo referre eum non dubito, quod in *cit. Dial.* memoretur in jucundum hujus venisse colloquium, & eo comite, sociisque NAUGERIO & amicis aliis, in Baldi frigora secessisse, horumque omnium vehementer delectatus consuetudine.

(h) De JO. COTTA, in agro Veronensi ad Alieniacum pontem nato, poeta suavissimo, sed in medio gloriæ cursu rebus humanis erepto, cum paucis verbis multa dixerit JAC. GADDIUS *de Script. non Eccl. T. I. p. 46*, ea nobis, ne nihil prorsus de juvene doctissimo commemoremus, esse instar omnium hic poterunt. *Cottam*, inquit ille, *illustravit poesis amatoria, qua Catulli stilum ita expressit, ut aliqua ex parte superasse, quem imitabatur, judicetur a Scaligero atque Flaminio. Qui lascivum poetam imitatus est in carmine, secutus est brevitate vitæ, quam amisit plane juvenis, dignus longiori, si maturum, grave, castumque scribendi genus adhibuisset. Corrupto tamen ævo lasciviamque amanti, vel certe nimiam mollitiem aut teneritudinem poeticam, poematia Cottæ sæpius edita fuerunt olim, quæ deinde florentibus poetis nobilioribus & gravioribus languere sunt visa.* Hunc in Academia Patavina commilitonem olim studiorumque socium habuit FRACASTORIUS;

RIUS, id quod memini ſupra a me dictum. Neque dubium eſt, ab illo tempore ad COTTÆ usque mortem continuatam inter eos amicitiam, & ardentiſſimo amore mutuo confirmatam. Tenerrimis enim lachrymis funera COTTÆ proſecutus eſt Noſter, orbatumque ſe doluit amico ſuaviſſimo in Elegia *ad Jo. Bapt. Turrianum*, ubi inter ſuſpiria gemitusque multos canit:

Nec ſat erat. Miſeri crudelia funera Cottæ
Flevimus. O indigna Cotta peremte nece!
O Cotta infelix, quæ te fata impia nobis
Tam ſubito ante tuos abripuere dies.

Deſperationis & impietatis plena hæc verba dicerem, niſi poetæ, furore ſuo abrepti, aut amici, juſto dolori fræna laxantis, eſſe verba intelligerem.

(i) JO. PIERII VALERIANI, gente Veneti, *Hieroglyphicorum* poſt HORUM ſcriptoris præſtantiſſimi, *Viri*, ut judicat FRANC. ROBORTELLUS in *Arte Critica*, *digniſſimi, qui ab omnibus ametur & colatur*, quantus erga FRACASTORIUM amor fuerit, optime edocere quemque poteſt hujus ad FRACASTORIUM Epiſtola, *libro I Hieroglyphicorum ejus* Dedicationis loco præmiſſa, quæ cum ſcripta ſit affectu plane tenerrimo, & laudes FRACASTORII fere innumerabiles, quin & de vita ejus haud pauca commemoret, nec ſermone exarata ſit ineleganti, non adeo indigna videtur, quæ legatur hic loci integra. Ita vero ſe habent verba Epiſtolæ: *Quamvis parva admodum inter nos conſuetudo fuerit, eoque ſeceſſu Olivetano Veronenſis agri, quo mihi per continuum triennium frui temporum eorum permiſit quies, dum tu Veronæ tuis, ego ibi meis tum ſtudiis, tum negotiis incumbebamus, vix ter facultas data, ut eſſe una poſſemus, neque antea te Patavii, quo me ad Philoſophiæ ſtudia contuleram, videre licuerat, quod inde paulo ante diſceſſeras, quam ego adveniſſem; tua tamen te virtus ita mihi ex eo tempore conciliaverat, ut*

quem

quem ob summum ingenium summamque doctrinam plus te uno diligerem, certe neminem haberem. Omnium enim voce commendatione que politissimis literis & liberalium omnium artium studiis clarebas, clarusque & celebris habebare: unde meus erga te, quem adhuc ex facie non agnoscebam, coepit cultus, qui mox cum ætate accrevit simul, majoribus scilicet in dies ad virtutem profectumque tuum additis incrementis. Ab eo vero tempore, quo bella illa calamitosissima, tam aspera, tam continua, me non modo ex tranquillo eo secessu exturbaverunt, verum tota etiam patria expulerunt, quamdiu foris profugus, errabundus, inops vixi, tui semper memor, atque solicitus tui, quod vicem etiam tuam & bonorum omnium ingemiscebam, & ubicunque locorum cives tuos dispersos etiam ipsos comperissem, nunc per Aligeros fratres, Petrum & Ludovicum, nunc per Alithæum, Zavarisium, Turrianos, nunc per alios amicos tuos, quos doctrinæ nomine veneror, curabam, ut meus erga te amor tibi fieret perspectissimus: idque officii ab aliquibus ex his mihi non indiligenter præstitum confido. Sed quoniam vel his testibus tam locupletibus mihi nondum satisfaciebam, decrevi tandem, quaqua ratione possem, aliquod hujusmodi mei erga te animi signum manifestius exhibere. Igitur cum labores meos in Ægyptiorum Hieroglyphica explicanda recenserem, pleraque id genus Commentaria in amicos distribuerem, tuque non in postremis esses, plantas duas insigniores elegi, Palmam & Laurum, easque a nostratibus longe diversas, ex Ægyptiorum quippe locis a me primum in Italiam translatas, quas tibi dono mitterem. Palmam quidem, ob sublime illud ingenium tuum, quod ad excelsa quæque prospero eventu sese attollere contendit, cujus evectus pennis toto primum cælo Epicyclos summovisti, priorum Astrologorum machinas demolitus, facilem & permeabilem Planetis viam complanasti. Laurum autem, quia tu, re optime in cælo gesta, ad infima mox terræ loca descendisti, tanquam Hercules alter triumphabundus: sed qui in superiorem orbem, non ut ille, de visceribus terræ cerberum

berum traxeris, qui aconitum ad mortalium perniciem evomeret, sed ab Antipodibus Syphilum illam tuam admirandi vigoris plantam asportares, quæ morbis omnibus, tam cognitis, quam incognitis, præsentanea remedia & incolumitatem efficacissime conferret. Quod vero ad plantas attinet, spero, eas a te benigne suscipiendas, deque earum surculis amicitiæ nostræ firmitatem colligari posse, quam diuturnam perpetuamque fore mihi persuadeo: quia meus erga te amor, cultus & observantia talia mihi pollicentur; tuque ut ameris ab omnibus, ingenii doctrinæque tuæ monumenta, uno doctorum omnium ore celebrata, deposcunt: quorum quidem operum studiorumque tuorum omnium felicitatem agnoscimus, & omnium posteritati celebrem & illustrem fore, plurimum & ex animo gratulamur. Ita VALERIANUS, animi vir honestissimi, &, si quisquam alius, FRACASTORII sui profecto amantissimus. Multa, quæ scire nostra interest, istæ habent literæ; sed hujus loci inprimis illud est, quod cum ipsis ALIGHERIIS, PETRO & LUDOVICO, Juris peritissimo, nec non ALITHÆO quodam, & ZAVARISIO, nescio an DANIELE, an VIRGILIO, vixisse FRACASTORIUS dicatur conjunctissime.

(k) Non in ultimis amicorum FRACASTORII ponendus videtur M. ANTON. FLAMINIUS, poetæ JO. ANTONII filius, poeta ipse nulli secundus. Colligere id licet tam ex honorifico elogio, quod de FLAMINIO tulit FRACASTORIUS *lib. II. Dial. de Intellect. p. m. 142*, ubi *sanctissimum* vocat *virum*, & *utriusque linguæ doctissimum*, quin *Poetam sui seculi eximium*, & de ejus quodam somnio mira ac inaudita refert, non, ut puto, nisi ab ipso accepta FLAMINIO, quam ex carmine ejus *ad Flaminium & Galeatium Florimontium*, quod etsi nullam amicitiæ inter ipsos colligatæ faciat mentionem, nec tenero nimis scriptum affectu sit, familiari tamen atque tali plane scriptum est sermone, quem inter amicos scimus quam maxime esse usitatum. Argumentum quoque carminis

ta est comparatum, ut valde dubitem, an de eo scripturus poeta fuerit ad homines non nisi nomine aut fama sibi cognitos. Neque dubitandum plane ea de re, cum & FRANC. MARIA MANCURTUS verbis perspicuis amicum FLAMINII dixerit FRACASTORIUM in *Vita Flaminii*, præmissa *Carmin. Flam. edit. Patav. 1727. p. 15*, & FLAMINII perjucundum *ad Fracastorium, amicum suum*, exstet carmen *Lib. V. Carm. ejus n. 51. p. 148*, quo ægrotus ipse & pessima tabe confectus FRACASTORII, Medici nobilissimi, solicite implorat opem, vel sola suavitate sua auribus Lectorum dignissimum. Ita vero Poeta:

Frastori venerande, cui medendi
Usum pulcher Apollo, carminisque
Artem donat habere, nonne cernis,
Tuum Flaminium perire dira
Tabe? non recreat cibus misellum;
Non grata vigiles quiete ocelli
Teguntur: macie vides suprema
Corpus confici, ut umbra inanis esse
Jam plane videar; modisque miris
Pallor occupat ora; languidosque
Artus vix traho; nec juvare possunt
Dulci carmine candidæ Camœnæ,
Nec blando alloquio boni sodales:
Ipsa sed mihi lux amara, & atræ
Noctis tempora sunt amariora
Felle, & Thessaliæ malis venenis.
At tu, candide amice, vel sodali
Fer tuo auxilium, vel, ipsa morbi
Si vis tabifici recepta venis,
Humanis opibus, magistræ & arti
Nescit cedere, carminum tuorum
Lepore advoca Apollinem, rogaque,

U *Ne*

Ne prima miserum sinat juventa
Tam crudeliter interire. Cur ab
Cultorem patitur suum sub ipso
Flore ætatis abire moestum ad umbras
Pallentes erebi? Quid ergo prodest,
Ipsi & Aoniis suis puellis
Cuncta posthabuisse? Quidve prodest
Vita puriter acta? nunc misello,
Nunc o subvenias, Apollo sancte,
Et preces teneri tui poetæ
Audi dexter. Opaca sive Cynthi
Umbra, sive Heliconii recessus
Te tenent nemora aureo sonantem
Plectro carmina, quæ beata lauri
Discit sylva; ades, o Deûm voluptas,
Ades numine dextro, & imminentem
Orcum jam capiti meo repelle;
Ut Frastorius ob suum sodalem
Salvum & incolumem tibi rependat
Mille carmina, te canens, tuamque
Matrem, & virgineos tuæ sororis
Mores, & studia, & pharetram, & arcum, &
Currum noctivagum aurea inter astra,
Quo se candida Diva fert olympi
Per campos, lavis ipse cum rubente
Fessas oceano tuas quadrigas.

(l) TORELLO SARAYNA, cive Veronensi, & de patria sua scriptis quamplurimis optime merito, ut familiarius usum putem FRACASTORIUM, faciunt ea, quæ prolata sunt a TORELLO *Lib. II. de Amplitud. civit. Veron. p. m. 19.* Illo enim in loco non solum *peritissimi Medici*, *ac præstantissimi Philosophi* laudes tribuit FRACASTORIO, sed egregio quoque ac prægrandi olim paguro lapideo a se donatum, quæque de coch-

cochleis, in altissimis montibus reperiundis, in medium affert, ex ore FRACASTORII audita sibi, secumque refert humanissime communicata. Amicitiæ hæc, aut, si mavis, benevolentiæ mutuæ signa certissima. Diversam tamen cum studiorum suorum rationem inierint; non tanta inter eos, quanta esse solet inter homines conjunctissimos, animorum fuisse videtur conspiratio.

(m) CASPAREM CONTARENUM, virum in civitate Veneta primarium, & ad sacram purpuram evectum, Philosophum etiam sui temporis acutissimum, jam inde a primis studiorum suorum initiis, in Gymnasio captis Patavino, intima FRACASTORIUS sibi junxerat familiaritate, teste *Autore Vitæ Frac. p. 2.* Communi uterque præceptore usus est POMPONATIO; cujus tamen de immortalitate animæ doctrinis acriter offensus CONTARENUS, scriptis oppugnavit eas publicis, etsi non aspere aut contumeliose, sed ea scriptis humanitate & modestia, quæ honesti virum animi & discipulum deceret præceptoris sui amantissimum. Quam rem copiosius persequi, nostri jam non est instituti. Illo ex tempore majus in dies robur accepit FRACASTORII & CONTARENI amicitia, mutuisque absentium epistolis mirum in modum fuit confirmata. Ex his enim *facile intelligi* docet ANDR. CHIOCCUS in *Colleg. Veron. Med. Sect. I. Cap. II*, *quantum a* CONTARENO *æstimaretur* FRACASTORIUS, *quantumve ab universa Republica, præclarissima ingeniorum fautrice & judice.* Earum cum nihil, quod doleo, ad nos pervenerit; quid actum sit inter illos, quibus uterque inter se officiis devincti, jam quidem jubemur ignorare. Solius tamen amoris causa, nec nisi in testimonium amicitiæ perennaturæ, scriptas has epistolas, idem testatur CHIOCCUS *l. c.*

(n) JOANNEM BAPTISTAM MONTANUM, Medicinæ Professorem Patavinum clarissimum, sunt, qui FRACASTORII non solum non amicum, sed æmulum etiam perhi-

bent acerrimum, in quibus haud poſtremus eſt *Autor Vitæ Frac p. 4 & 5*, qui tamen mera id conjectura videtur aſſecutus, quod principatum in re medica audiiſſet a MONTANO affectatum. Leve hoc frigidumque argumentum. Infeliciſſimus ſane MONTANUS, ſi cum ſingulis, quos anteire voluit artis medicæ ſcientia, graves ſuſcepit inimicitias. Neque, a FRACASTORIO quicquam in MONTANUM odii conceptum, ex eo colligas, quod in explicandis febribus peſtilentioribus aliam, ac MONTANUS olim, rationem inierit, & ab eo paululum diſſenſerit *Lib. II. de Morb. Contag. Cap. 3.* Non enim ad obterendas MONTANI laudes, nec animo id factum infenſo & malevolo, ex verbis, quibus utitur illo in loco, perſpicue apparet. Vehementer hic omnem obtrectationis ſuſpicionem deprecatur, ſeque, poſtquam in manus ſuas inciderint forte, quæ MONTANUS ſcripſerat ad mentem GALENI, *ſuſpenſum admodum redditum* fatetur, *cum* ipſe *alia via forte fortuna incederet. Nam ſi inceptis noſtris*, pergit, *perſiſtere voluiſſem, non ſolum timor oboriebatur, quomodo mihi ipſe conſiderem devianti ab eorum calle, ſed & rem valde arrogantem videbar aggredi, quod & a primo Galeno, & a ſecundo diſſentire auderem: quocirca, cum quaſi decreviſſem retractare, quæcunque de ea materia ſcripſiſſem, rem tamen cum quibusdam amicis communicavi, qui ingenue conſulentes perſuaſerunt, quæ ego jam ſcripſiſſem, tametſi viderentur novo calle procedere, emittenda tamen eſſe, non per aſſertionem aliquam, ſed uti problemata magis.* Nulla certe eſſe honeſtior vel inter amicos conjunctiſſimos diſſentiendi poteſt ratio. Et quid dicemus tandem, ſi eodem in loco MONTANUM *civem* urbis Veronæ *primarium, & nunquam ſatis laudatum in re medica, & in quem Galeni anima migraſſe videatur*, prædicari videamus? ſi & *ſuum* ſæpius appellet, & doctrinam ejus mirifice extollat FRACASTORIUS? Dubitabimusne amplius, amicum MONTANO, etſi ad ſummam medicæ doctrinæ palmam aſpiranti,

FRA-

FRACASTORIUM fuisse? Neque est, cur simulatas quisquam laudationes illas, & longe aliter comparatum putet animo fuisse FRACASTORIUM; cum, si re vera venenum aliquod intra pectus aluit, illud eructaturus profecto fuerit MONTANO mortuo, quo tempore, tantum abest, ut in famam MONTANI hostile quicquam tentaverit superstes ipse, ut næniis & lugubri cantu questibusque multis amici hujus funera sit prosecutus. Exstat enim *in mortem* JO. BAPTISTÆ Epigramma FRACASTORII:

Dum medica, Montane, doces ope vincere fata,
Et Lachesi invita vivere posse diu,
Lethæo indignans pressit te Parca sopore,
Et secuit vitæ grandia fila tuæ.
Sic, animas & tu Asclepî dum subtrahis orco,
Te quoque sævorum perdidit ira Deûm.

Dignus ergo, cui inter amicos FRACASTORII locus detur haud ultimus, MONTANUS, vir in arte medica egregius.

(o) ANTONIUS MARIUS VISDOMINUS, gente Ligur, qui *de Otio & Sibyllis* librum, cum variis Elegis, edidit Bononiæ anno 1500, & cujus quædam leguntur carmina in *Carmin. Illust. Poet. Ital. T. VI. a p. 244. ad 251*, simplici quidem, at molli nec ineleganti Musa condita, quemque LIL. GREG. GYRALDUS in *Dial. I. de Poet. suor. temp. p. m. 546* in manibus habuisse refert *Commentarium in Senecam Tragicum multa fruge refertum*, FRACASTORIUM tam valetudinis suæ, qua utebatur perditissima, custodem, quam amicum habuit. Utrumque manifesto satis constare nobis potest ex venusto carmine, quod inter corporis dolores multos scriptum miserat ad FRACASTORIUM, *ipsa anima cariorem sibi*, ANTONIUS, per Deos omnes obtestatus illum, ut, quam posset ocyssime, ægrotanti sibi fortioribus succurreret remediis, & violentum nimis nimisque in dies ingravescentem morbum depelleret. Ex quo illud etiam cognoscimus, in

quanta FRACASTORIUS artis suæ opinione fuerit, quantumque in eo fiduciæ vulgo positum sit ab ægrotantibus. Rem Lectoribus facturum me prævideo gratissimam, si carmen Poetæ integrum, utpote lepore multo ornatum, & in FRACASTORII maxime occupatum laudibus, ex *Carmin. Illust. Poet. Ital.* T. *VI. p.* 244 huc transtulero. En, quæ canit ille:

Frastori venerande, anima mihi carior ipsa,
Ut valeas, quidnam juncto pede, quidve soluto
Scribas, scire velim, dum te Marpesia celso
Colle tenet, placidi sectantem commoda ruris.
An medicas herbas, Phœbo monstrante, per agros
Colligis, ut caros cives a funere serves?
An Dryadum mistus choreis, Faunisque jocosis,
Agresti ludis calamo, quæ Tityrus olim
Cantet, & umbroso miretur Nais ab antro?
An potius volucri raptus super æthera mente,
Colloquio frueris Turrî, secumque vagaris,
Ignotasque vias stellarum, orbesque tueris
Ignotos, veterumque palam commenta refutas?
Felix, quem populi de tempestatibus atris
Ereptum, claro sistit sapientia cælo.
At nos indoctæ sequimur vestigia turbæ,
Parvaque miramur, quia nunquam cernere magna
Contigit; hinc vana deludit imagine mentem
Aut spes, aut metus: invadit nunc falsa voluptas,
Nunc falsus dolor; inprimis me torva feroci
Pauperies vultu terret, ceu tristis Erinnys,
Cum pavidum flammis ultricibus urget Orestem.
Sæpe loquor mecum, tacitusque hæc corde voluto:
Incipe sorte tua contentus vivere, teque
Liber & impavidus fortunæ oppone superbæ.
Nemo pauperie miser est, aurove beatus.
Oppressum morbo Chromilum de paupere lecto

Trans-

Transfer in auratos thalamos, & stragula picta;
Non tamen ægroto decedet corpore febris;
Impatiens, æstuque amens vigilabit; at idem,
Cum validus sylvis apros venatur, in alta
Hybernas noctes nive dormit suaviter; ægrum
Sic animum nec divitiæ sanare valebunt,
Nec mentem sanam vel magna offendere egestas.
Quare age, si carus Superis, si carus amicis
Esse velis, animum semper cole: cetera mitte.
Cuncta potest sprevisse aliquis, nemo omnia habere.
Ille opibus vincet Crœsos, illi fluet Hermus,
Cui licuit contemnere opes; sunt denique certæ
Divitiæ, Virtus, Sapientia: quas neque bellum,
Nec mors suprema potis est rapuisse favilla.
Hæc mecum. Sed cuncta fluunt animo, simul atque
Tabentes artus, & commoda multa volentem
Aspicio miseram juvenili in flore senectam.
Crudeles Parcæ, dulcis nec dona juventæ
Carpere, nec lentos finitis finire dolores.
Non mea vos pietas, tremuli non vota parentis,
Non lachrymæ vestras potuerunt flectere mentes.
At tu, quem Phœbus lethales pellere morbos
Edocuit, citharaque amnes cantuque morari,
Huc ades, o Frastori, aversaque Numina flecte
Carminibus, tabemque meo de corpore pelle.

(p) ALOYSIUM MUNDELLAM, Medicum Brixianum, editis *Epistolis Medicinalibus, ad Galeni explicationem*, notissimum, ut in amicitiam FRACASTORII receptum putem, ipse me movet FRACASTORIUS, qui *Lib. III. de Contag. Morb.* mentionem facit commercii literarum, quod habuit tunc temporis cum ALOYSIO, memoratque nonnulla, de febrium remediis ab ALOYSIO ad se perscripta. Amoris enim optimi interpretes sunt literæ, & laudabilis maxime eorum inter eruditos est ami-

amicitia, qui ad conſervandum amplificandumque literarum decus abſentes etiam tenerrime conſpirant. MUNDELLAM FRACASTORIUS eodem in loco *virum doctum* vocat *&* *diligentem.*

(q) JO. FRANCISCUS OTTOBONUS, Cancellarius Venetus, Juris pariter atque linguarum, Hebraicæ, Græcæ & Latinæ, peritiſſimus, vir doctrina magis, quam ſcriptis illuſtris, annumerandus omnino eſt amicis FRACASTORII, ſi fides habenda eſt, qui diligentiſſime OTTOBONI vitam expoſuit, JAC. PHIL. TOMASSINO in *Elogiis p. 286.* Egerunt etiam, ut idem refert ſcriptor *l. c.* ſæpius inter ſe per literas, non de rebus parvi aut nullius momenti, ſed de linguarum maxime dignitate, harumque promovendis incrementis. Quæ ipſæ *diligenter adhuc apud poſteros in ſcriniis* dicuntur *aſſervari.* Neque ulla eſt ea in re dubitatio. Quidni enim, cum digniſſimus uterque ſuo tempore habitus ſit maximorum virorum amicitia, atque tanta inter eos patriæ, ætatis, ſtudiorumque fuerit ſimilitudo, uſu etiam, conſuetudine animisque inter ſe conjunctos exiſtimemus?

(r) Fuit ſplendidiſſima Veronæ multisque in literas meritis nobiliſſima gens TURRIANORUM, HIERONYMO inprimis patre, filiisque MARCO ANTONIO, JOANNE BAPTISTA, & RHAIMUNDO, inſigniter nobilitata. Patrem FRACASTORIUS præceptorem olim, filios per omnem vitam amicos habuit ſibi conjunctiſſimos. Cum his enim *rariorem quandam atque intimam familiaritatem interceſſiſſe* ei, ex verbis ejus diſcimus in *Præf. Dial. de Poet.* De ſingulis pauca dixiſſe me ſupra, recordor. Non enim hujus eſt loci, quicquid de illa ſtudiorum communitate, quæ inter TURRIANOS fratres & FRACASTORIUM, adoleſcentes ſingulos, in Patavino fuit Gymnaſio, commemoratum eſt in principio hujus Commentationis, dicendo repetere. Cum adultioribus jam nobis res eſt. Non interrupta unquam, ſed, quoad viverent, hæc inter eos continuata familiaritas. Et cum MAR-

CO

CO ANTONIO quidem, fratrum natu majore, & paternam feliciſſime æmulante gloriam, ita ut

> - *perſæpe animas poſitas jam ſedibus orci*
> *Ad ſua Apollinea membra vocaret ope,*

(vid. carmen FRACASTORII *ad Jo. Bapt. Turrianum in obitum M. Ant. Turriani,*) quæ ipſi interceſſit neceſſitudo, etſi non diuturna, ob præmaturam ANTONII mortem, arctiſſima tamen atque talis omnino fuit, qualis eſſe plerumque eorum ſolet, qui ætate inter ſe, moribus ſtudiisque ſunt ſimillimi. Ejus mentionem facit FRACASTORIUS *ſub init. Dial. de Poet.* ſed tanquam dudum exſtinctæ, & cujus ipſa fere memoria vetuſtate ſit obliterata. *Quæ mihi cum M. Antonio Turrio*, ait, *Jo. Baptiſtæ & Rhaimundi fratre, fuit, uti vetuſtior, ita quodammodo inſenuiſſe videtur amicitia.* Mortem amici hujus, tantopere ſibi dilecti, Noſter tulit impatientiſſime, piisque proſecutus eſt ſuſpiriis. Teſtis eſt lamentabile Epicedium, in funere ANTONII compoſitum, & fratri JOANNI BAPTISTÆ inſcriptum, quo etſi hoc agat potiſſimum, ut vulnera BAPTISTÆ conſolatione leniat, egere tamen ipſe quam maxime videtur ſolatiis, ſuumque ægre admodum dolorem diſſimulat. En tibi, quæ ſine lachrymis vix ſcripta putes:

> *Jam neque finierant gemitus, & lumina ſiccis*
> *Non bene ceſſarant triſtia flere genis,*
> *Cum tu, Marce, cadis, cum nos tot triſtibus actos*
> *Deſeris, heu falſos credulitate tui.*
> *Non hoc vivida nos tua jam ſperare juventa,*
> *Hoc tua non virtus, non benefacta dabant,*
> *Exanimem ut nos te juvenem, nec jam ulla loquentem*
> *Externa miſeri contegeremus humo:*
> *Sed fore, quem fama virtus æquaret olympo,*
> *Unus qui multos inſtrueret populos,* &c.

Habent &, quæ ſequuntur, quæ clarum multum, multum-

 que

que affectus tenerrimi, nec eorum quicquam omissum, quæ ad laudes ANTONII spectare ullo modo viderentur.

(s) JO. BAPTISTA, alter fratrum TURRIORUM, maximam sine dubio doctrinæ & scriptorum apud posteros consecutus laudem esset, nisi, fatis ita ferentibus, primo juventutis flore, patriæ esset, cognatis, atque literis ereptus; similis in eo fratri ANTONIO, nescio an & RHAIMUNDO forte. Nam, si fides habenda amico FRACASTORIO in *Præfat. Homocentr.* fuit TURRIUS iste *juvenis maximi ac pene divini ingenii, ætate, ingenio, studiis, virtute, disciplinaque fere omni florentissimus & admirandus, secretioris* etiam *cujusdam Philosophiæ cultor.* Nec a poeticis deliciis abhorruit; quandoquidem ipse carmina composuisse dicitur FRACASTORIO in carmine *ad Jo. Matthæum Gibertum*, & in alio *ad Franc. Turrianum.* In cognitione siderum multum, si vixisset, præstitisset, diligentissimus in hoc studiorum genere subtilissimusque. Invenerat jam tum duos in sphæris motus, novos plane & incognitos antehac, quorum opera distincte & explanate ea omnia, quæ circa stellas apparent, absque ullis eccentricis demonstraturum se sperabat. Eam vero in rem cum omni cogitatione curaque incumberet, in gravissimum repente morbum incidit, vitamque cum morte commutavit. Ne tamen frustra esset, quicquid in re tam nobili studii & laboris posuerat, moriens BAPTISTA amicum rogavit FRACASTORIUM, supremum illud manibus suis officium exsolveret, ut, quæ ipse agitaverat olim, sua perficeret industria, & nomen Turrianum scriptis suis immortalitati consecraret. Quod cum negare humanitatis genus amico roganti nec posset pro veteri amicitia, nec vellet pro suo erga has literas amore; dextra data, fidem suam obstrinxit, editoque post mortem TURRII præclaro *de Homocentricis* Opere, promissis egregie satisfecit. Conf. *Frac. Præf. ad Homoc.* At quanta inter viventes fuerit animorum conjunctio, varia FRACASTORII, amico

BAPTI-

BAPTISTÆ inſcripta, & *Opp. Frac.* adjecta, docent carmina, in quibus TURRIANO nunquam non, amoris puto cauſa, *Batti* nomine blanditur. In montes Caphios divertenti FRACASTORIO comitem ſæpius iviſſe TURRIANUM, & ANDR. CHIOCCUS in *Coll. Ver. Med, Sect. I. Cap. 11*, & illa FRACASTORII teſtantur in carmine *ad Franc. Turrianum:*

- - - hæc limina magnus
Naugerus ſubiit, nec dedignatus adire eſt
Battus, amor Muſarum, ipſum quo tempore primus
Pana, atque antiquos cecinit telluris amores.

Longe vero certius de horum conſtare familiaritate poteſt ex tribus FRACASTORII *de Poetica, Intellectione*, atque *Anima*, Dialogis, quorum pars maxima TURRIANUS eſt. Fuit enim ex eorum numero, qui de rebus maximi momenti & ad omne genus doctrinæ ſpectantibus frequentes in Baldi ſeceſſibus cum FRACASTORIO ſermones contulerunt; cumque de Poetica NAUGERIUS, FRACASTORIUS de Anima ſententiam ſuam doctiſſima oratione exponeret, de Intellectione differendi provinciam TURRIANUS ſuſcepit. Conſervata hæc nobis ſunt integro Dialogo, cui honoris cauſa *Turriani* nomen inſcriptum eſt a FRACASTORIO, quem laudibus idcirco celebrat *Autor Vitæ Frac. p. 6.*

(t) Fratrum TURRIORUM, ſi recte ſuſpicor, natu minimus fuit RHAIMUNDUS, de cujus fatis nihil compertum habeo, niſi quod maturiori ætate Epiſcopus factus ſit Comenſis & Aquilejenſis. Docemur hoc ex *Indice Carminum Flaminii edit. Patav. 1727. ſub voc. Turrian.* Neque literarum expertem puto. Multa enim in Dialogo FRACASTORII *de Anima* continentur, ſcite & ſubtiliter a RHAIMUNDO diſputata. Quin, ei *in his* (de anima) *inquiſitionibus vim non parvam eſſe, & ingenium quaſi dæmonicum*, in *Præf.* illius *Dial.* affirmat FRACASTORIUS. Amicitiæ eodem, quo BAPTISTA frater, vinculo conjunctus fuit FRACASTORIO, & in ſeceſſu Baldi Caphiis-

que montibus consuetudine ejus & colloquio usus est fere quotidiano. Utrumque discimus ex FRACASTORII *Praef. Dial. de Poet.*

(u) *Ad Franciscum Turrianum*, *Veronensem*, carmen FRACASTORII legitur in libro *Poem.* ejus, ex quo perspicue cognoscimus, in dilectissimis habitum FRACASTORIO hunc TURRIANUM fuisse. Amicissimis enim tenerrimisque verbis invitavit eum, Caphiorum montium aliquando deliciis frueretur, & amicum solitarium dulci recrearet alloquio. Idque tam amanter facit, tam cupide, tamque molliter, ut nihil possit esse supra. Multum inprimis amoris illa habent:

Turri, si aut mihi villa & lar sit lætior, aut tu
Ferre domum tenuem possis, parvosque penates
Urbe procul ruri sese abscondentis amici,
Quantum ego te his mecum Caphiis in montibus optem,
Montibus his, ubi &c.

& quæ deinde sequuntur:

Hæc ergo præferre urbi, & contemnere magna
Si possis, quid te teneat, ne tu ocyus ad nos
Accurras? &c.

Quis fuerit TURRIANUS iste, quo ortus genere, quibus meritis conspicuus, hæsitavi diu. Nihil enim ea de re constare nobis potest ex illo, cujus paulo ante mentionem feci, carmine FRACASTORII. Neque scriptoribus aliis, quotquot evolvere mihi licuit, quicquam de TURRIANO isto proditum memoriæ. Nam, quæ de FRANCISCO TURRIANO, gente Hispano, immortalis famæ Theologo, commemorantur passim, nihil prorsus ad nostrum. Peropportune tandem incidi in M. ANT. FLAMINII, quæ junctim edita sunt, *Carmina*, quorum cum essent nonnulla TURRIANO isti inscripta, cognovi ex illis tantum, quantum scire omnino satis est. Patruum habuit RHAIMUNDUM; unde, patrem ei M. ANTONIUM, aut, quod dubitanter magis affirmarem, RHAIMUN-

MUNDUM fuisse, colligo. Solum natale idem ei contigit, quod FRACASTORIO. Patricii Veronensis dignitatem, nescio an a parentibus acquisitam, an sua partam virtute, tenuit. Vir fuit præclare doctus, amantissimus CICERONIS & TERENTII, exquisitis morum ornamentis conspicuus, hocque nomine bonis omnibus apprime dilectus.

(x) Amicorum, quotquot habuit FRACASTORIUS, illustrissimus sine dubio PETRUS BEMBUS fuit, vir summus, & Ciceronianæ eloquentiæ imitator solertissimus. Ejus in literas elegantiores præclara merita tam cognita vulgo sunt, ut omni illorum supersedere commemoratione possim. FRACASTORIUS certe non nisi BEMBI invitatus doctrina & existimatione, hunc amicum videtur sociumque sibi adjunxisse. Et quo major viri literatissimi fama dignitasque, tanto arctior hæc constantiorque fuit amicitia. Mutuum uterque amorem confirmarunt literis frequentissimis, quarum mentionem facit ANDR. CHIOCCUS *l. c.* Et BEMBI quidem binæ ad FRACASTORIUM epistolæ, sermone scriptæ vernaculo, *Carminibus Fracast. Patavii 1718* editis, præmissæ sunt a JO. ANT. VULPIO. BEMBO autore & conciliatore factum refert *Autor Diar. Essais de Liter. Nov. 1702. p. 289*, ut doctissimi FRACASTORII libelli *de Homocentricis* & *de Causis criticorum dierum per ea, quæ in nobis sunt*, Venetiis anno 1538 typis exprimerentur. Quam erga se benevolentiam ut æquali officiorum genere remuneraretur, Parisiis, ut idem testatur scriptor, FRACASTORIUS, cum Reginæ causa illic degeret, suasu & autoritate sua impetravit a Vascosano, librorum venditore, ut prelo iterum subjiceret & in forma, quam vocant quartam, ederet BEMBI *Historiam Venetam*, quæ paulo ante, anno nempe 1551, Venetiis sumtu filiorum ALDI MANUTII fuerat publicata. Summum etiam venerationis, qua BEMBUM prosecutus est FRACASTORIUS, documentum illud est, quod carmen *de Morbo Gallico* tersum, elegans, & ingenio illo dignis-

gnissimum, BEMBO sacrum esse jussit, & in ejus quasi fidem clientelamque dedit. Ipsum carmini nomen BEMBI inscriptum est, multaque hic passim de admirabili illo Reipublicæ Venetæ ornamento splendide dicta sunt ac honorifice. Quo ipso rem laudabilem fecisse FRACASTORIUS dicitur HIERON. GHILINO in *Teatr. d' huom. letter. sub Frac.* Mira ac singularia de quodam BEMBI somnio in medium affert Noster *Lib. II. Dial. de Intellect.* ubi & *Vir probus* ei, & *utriusque linguæ eruditissimus*, appellatur.

(y) Neminem ætate illa urbs Verona habuit, qui cum rerum publicarum curis ingenuarum artium amorem tam dextre feliciterque conjungeret, ac GIBERTUS ille, urbis Episcopus, splendor patriæ, spes & præclarum decus civium. Vitam viri maximi, honores, laudesque præcipuas, in nuce velut exhibet Epitaphium GIBERTO positum a M. ANT. FLAMINIO *Lib. I. Carm. ipsius Epigr. 25:*

Giberti venerator hic sepulchrum,
Quem Ligur genuit Panormi in urbe,
Roma nutriit, & diu regendi
Orbis participem beata vidit;
Dein Verona recepit, & magistrum
Sinceræ pietatis, & parentem
Mirata est. Nihil ille, quod beatam
Posset reddere civitatem, omisit,
Nunc cælo fruitur beatus ipse.

Is cum eruditorum omnium commune præsidium solatiumque esset certissimum; non mirandum adeo, spem suam omnem repositam in eo habuisse FRACASTORIUM. Beneficiis ab eo cumulatum ornatumque se quamplurimis fatetur ipse in *Præfat. Homocentr.* &, *per ejus liberalitatem factum*, dicit, *ut quasi manumissus in libertatem, & otio frui posset, & omni pene ea commoditate, quæ ad studia literarum expetitur.* Quæ verba, etsi non satis intelligo, quo spectent potissimum; illud tamen

facile

facile videntur indicare, fortunæ suæ partem maximam FRACASTORIUM Mæcenati tam munifico tulisse acceptam. Suasu ejus & consilio ad conscribendum *de Homocentricis* Opus invitatum se, testatur ibidem. In tantam GIBERTI gratiam carminum inprimis suavitate insinuasse se videtur HIERONYMUS. Ita enim Noster in carmine *ad Franc. Turrianum:*

Scilicet hic (GIBERTUS) *numeros non aspernatur, & audit*
Nos etiam, & nostram, quamvis sit rustica, Musam.
Verum, ubi se sibi restituit, mentemque recepit
Illam alto intentam cælo, seu sacra sacerdos
Munera obit, totum seu contemplatur olympum;
Tum supra & Musas, & ruris Numina supra est,
Vitam agitans Divûm, Dîs se cælestibus æquans.

Unde & in decantandis GIBERTI laudibus Musa ejus fuit occupatissima. Eorum, quæ GIBERTO inscripta sunt, carminum non pauca leguntur in libro *Carminum Frac.* In singulis hoc agit, ut res suas omnes GIBERTO sacras esse jubeat. Venustius reliquis illud est, quod primo statim loco habetur, quo piscium & pomorum aureorum, ut fingit, munusculum transmittit Episcopo. Decerpam inde, quæ maxime huc videntur pertinere. Qualia sunt:

Ille tuus, Giberte, sacras qui in montibus aras
Melsineis tibi constituit, qui teque tuumque
Per nemus omne canit perque omnia littora nomen,
Hæc enata suis mittit tibi poma sub hortis
Aurea, quæ quondam Medorum e finibus Atlas
Transtulit, & magno servabat tuta dracone, &c.
Insuper hos Giberte tibi dat munera pisces, &c.

Nec minus eleganter & honorifice de GIBERTO, *Campense magistro*, canit in carmine *ad M. Ant. Flaminium*, etsi breviter saltem, & quasi in transitu.

(z) Literarum studiis amœnioribus quantopere delectatus, quantoque viros doctos & in literis impigre versantes complexus

plexus amore sit ALEXANDER, e gente oriundus Farnesia, Pauli III Pontificis ex filio Petro Aloysio nepos, juvenis admodum ad Purpuratorum ordinem evectus, tum aliunde constat, tum ex iis inprimis, quæ de eo memorat FRACASTORIUS in *Dedicat. libri de Symp. & Antipath.* ALEXANDRO inscripta. *Ea in re*, inquit, *illud magnopere admirandum est, quod moles ea* (negotiorum) *cum tam gravis, tam varia sit, tu tamen literarum haud immemor, non minori cura atque opera studes, ut & hac quoque in parte nec tibi, nec aliis desis. Nam cum magna quadam atque excellenti natura æque & ad actiones, & ad studia literarum sis natus, facis profecto, ut & de te multa aliquando speranda sint, & ut interea, quod tu per ætatem, ac maxima necessariaque negotia præstare non potes, alii certe præstent, quos tu ita benevolentia, ita omni studio amplexaris, ita liberalitate, patrocinio, ac favore omni foves, atque excitas, ut non minus tibi debeant literarum studia, quam christiana libertas.* Et si Dedicationem hanc legas integram, jungasque ei bina FRACASTORII carmina, ALEXANDRO inscripta, quorum alterum ad calcem *Libri III. de Morb. Contag.* alterum in *Libro Carminum ejus* legitur; in eam facile adductum te iri sententiam prævideo, neque virtute & ingenio excellentiorem, rebusque publicis administrandis aptiorem, neque doctrinæ & Musarum amantiorem fuisse quemquam. Tantam enim in binis hisce carminibus ingenio quasi vim intulisse videtur, tamque diligenter & ornate, quicquid laude dignum aut plenum spei fuit in ALEXANDRO, prædicat, ut ornatius diligentiusque vix potuerit, & exquisita ingenii facundiæque suæ dederit documenta. Quæ verbis autem hic præstitit, re ipsa exsolvit, dedicando Mœcenati tanto suos *de Sympathia & Antipathia rerum*, & *de Morbis contagiosis*, libellos, nec non *Josephum* suum, quem ejus compositum jussu, non obscure prodit his, quæ in principio carminis canit:

Nec minus, Italiæ, juvenis, decus, (omnia quando,

Quæ

Quæ canimus, tua, Farnesi, sunt maxima jussa,)
Ipse ades, & plenum scopulis dum currimus æquor,
Da faciles in vela auras, da numine dextro
(Namque Deus mihi semper eris) tua grandia vota
Posse sequi, pelagique omnes superare labores.

Alia etiam FARNESIO, gratiæ ejus aucupandæ aut conservandæ causa, munuscula interdum obtulit. Sic in Carmine *ad Farnesium*, quod in *Libro Carm. ejus* legitur, filii nomine binos ALEXANDRO canes gemellos mittit, venatibus aptos &

- - famam nemorum, geminumque ferarum
Terrorem.

Ex quo satis nos, quam addictus rebus FARNESII fuerit FRACASTORIUS, intelligimus. Observantiæ hæc venerationisque tam publica quam privata exstare monumenta voluit. Debebat illa pietati, qua prosequendus erat is, cui res fortunasque suas omnes esse noverat commendatissimas. Neque enim plus studii in colendo FARNESIO FRACASTORIUS, quam humanitatis in præstandis FRACASTORIO beneficiis FARNESIUS adhibuit. *Fracastorii Mæcenatem* hunc *liberalissimum* dicit *Autor Vitæ Frac. p.* 7, & ipse FRACASTORIUS singularem ejus erga se benevolentiam multis in locis pio gratoque animo agnoscit atque prædicat. Quod sicut nunquam non submisse ac reverenter, ita perspicue inprimis ac copiose facit in *Præf. libri de Symp. & Antip.* hisce quidem verbis: Huic *rei & ipse testimonio esse possum, quem tu, cum nec unquam vidisses, nihil a te poscentem, beneficiis tamen non paucis ea una de causa sis prosecutus, ac prosequaris in dies: cui ego beneficentiæ & virtuti ita me addictum, ita devinctum sensi, ut jam diu nihil animo æque fixum habuerim, quam ut tibi tuæque isti, qua teneris, pietati aliquid pararem, quod tuum tuique causa confectum dici posset; hoc enim unum dabatur mihi, quo, quam gratus esset animus erga te meus, possem ostendere.*

(aa) De CHRISTOPHORO MADRUTIO, Purpurato Pontificis, in Tridentino Concilio inter primi ordinis viros collocato, quæ dici possunt, supra dixi §. *IV. not. (e)*. Is non solum valetudinem suam curæ FRACASTORII commendavit, hujusque semper usus est consilio, sed vehementer etiam dilexit eum, & jucunda ejus consuetudine delectatus est mirifice. Non id confirmare nobis licet FRACASTORII ipsius testimonio, quippe quem miror in scriptis suis ne verbo quidem MADRUTII hujus injecisse mentionem. At non minoris pretii nobis testes suppetunt, JO. IMPERIALIS, qui *arctis amoris & humanitatis vinculis Madrutio conjunctum* dicit FRACASTORIUM, in *Mus. Hist. p. 17*, &, cujus libenter utor testimonio, *Autor Vitæ Frac. p. 6.*

(bb) Venerationis, qua PAULUM III, avum ALEXANDRI, de quo dixi modo, recens creatum Pontificem, prosecutus est HIERONYMUS, insigne documentum præbent *Homocentrica* ejus, suasu GIBERTI, Episcopi Veronensis, novo Pontifici dedicata. Horum, si placet, *Præfationem* lege, PAULO huic inscriptam; fateberis profecto, si veritatem amas, nihil legisse te unquam, quod cum maxima dictionis verborumque gravitate tantam adulandi libidinem conjunctam habeat. Non cælo, non astris parcit inverecundus assentator; dummodo quamcunque blandiendi inde capiat materiam. Qua putas caussa inductum FRACASTORIUM, ut, cum alios posset libellos, *Homocentrica* inprimis dedicaret Pontifici? Oedipo hic opus esse conjectore dices. Sed facile rem omnem intelliges, modo memineris, sedem Homocentricorum in cælo esse, ubi longe lateque dominatur imperatque Pontifex. Quam egregie & apte inter se conveniunt pulchra hæc & homine illis sacris initiato dignissima: *Ego tantum hoc auspicium capiens, & desiderio nostri Episcopi morem gerendum duxi, & plane cognovi, nulli convenientius, quam tibi, deberi stellarum orbiumque contemplationes, in quibus potestatem tan-*

tam

tam unus ex mortalibus cunctis habeas. Æquissimum praeterea est, ut & tu novis plerisque orbibus, qui nunc primi cogniti sunt, graturleris, & illi tibi: quos fata tuum in Pontificatum quodammodo reservavere, ut, patente jam & terra omni, nihil in inferiori hoc mundo sit, nihil in superiori, quod tibi non sese aperiat ac gratuletur. Belle admodum, & ad servum Italorum ingenium perquam accommodate. Neque dubito, quin promeritam ingeniosæ assentationis mercedem tulerit. Nihil tamen de illa FRACASTORIUS. Forte siderum illorum, quorum ipse expers fuit, regendam ei dedit partem aliquam.

(cc) Ad JULIUM III, novum Pontificem, Farnesiorum partibus addictum, *soluti ad omnem licentiam animi hominem*, ut dicitur JAC. AUG. THUANO *Histor. Lib. VI. ad ann. 1550*, Ecloga FRACASTORII legitur in *Libro Carm. ejus*, qua nihil scriptum unquam aut scribi potuisse mollius venustiusque puto. Adeo Virgilianum ubique servat nitorem, adeo plena gratiæ & leporis, adeo omni ex parte ad boni carminis leges est composita. Sed multum profecto falleretur is, qui ad vivum expressam JULII imaginem hic quæreret. Non, qualis fuit re ipsa, sed qualis debuit esse, & qualem fore olim sperabat Poeta, sistitur hic nobis Pontifex. Felicissimus JULIUS, si præter carmen FRACASTORII nulla ad posteros, unde de moribus ejus rebusque gestis constare posset, monumenta venissent. Jam, cum veriora nobis aliunde innotuerint, ingenium poetæ miramur artemque aucupandi gratiam hominis in summa dignitate constituti, & laudandi eum, qui nihil, quod non reprehensionem potius, quam laudem mereretur, commisit unquam. Non erat illius loci, suas Pontifici maculas exprobrare, neque profecto ejus rei magnam a superstitiosa plebe gratiam iniisset. Quibus muneribus FRACASTORII erga se pietatem compensaverit Pontifex, meum non est hariolari. Quanta quanta ejus fuerit liberalitas, non illa diu

frui contigit FRACASTORIO, quippe paucos annos post, ut temporum docet computatio, e vita egresso.

(dd) Res inaudita plane, atque Italo nostro gloriosissima. Si nulla ad nos unquam excellentis doctrinæ, qua inter suos inclaruit FRACASTORIUS, fama pervenisset, vel solum Imperatoris, benignissime aspectantis eum, suffragium ad nominis immortalitatem ei sufficeret. Fabulam crederem, aut in honorem FRACASTORII excogitatam narratiunculam, nisi scriptores ad unum omnes, eosdemque probatissimæ fidei, ea in re consentire intelligerem, ut nihil fere de FRACASTORIO proditum sit memoriæ, quod tantis scriptorum confirmatum sciam testimoniis. Rem eandem diligenter & prolixe referunt JO. IMPERIALIS in *Mus. Hist. p. 17*, ISAAC. BULLARTUS in *Acad. des Scienc. T. II*, FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c.* & *Autor Vitæ Frac. p. 7*, ne in minimis quidem dissentientes inter se, nisi quod brevior alter in narrando, alter sit verbosior. Accurata præ ceteris & copiosa *Autoris Vitæ Frac.* verba sunt, quæ ubi legeris, facile carere reliquis omnibus poteris. *Sed quod ad Fracastorii*, ait, *gloriam vel maxime pertinet, tanta vir eximius, nullius fastus appetens, & humilia hæc atque terrena semper despiciens, non apud suos Veronenses, aut reliquas tantum Italiæ civitates, sed in omni etiam Europa autoritate fuit, ut ex innumerabili diversarum gentium & illustrium Procerum multitudine, quæ Pischeriam ad Carolum V Cæsarem, ex Germania Mediolanum & Genuam proficiscentem, atque inde in Algerium expeditionem parantem, visendum convenerat, ipse quoque, qui forte solennis pompæ die e proximis Caphiis cum jucundioribus amicis spectatum descenderat, solus, demonstrante illum palam Madrutio principe Tridentino, gressum Cæsaris æstivo in sole ac pulvere huc illuc prospectantis, tenuerit.* Addit POLA, *intuitu Fracastorii captum, aliquantisper substitisse Carolum, & perhumano capitis motu annuisse, virumque doctrinæ fama præclarum contemplatum.* Contigit hæc non speranti, nec, ut puto, expe-

expetenti FRACASTORIO felicitas, quam, si obtineri posset, tam cupide consectarentur eruditorum plurimi, ut annos integros delitescerent in viis publicis, oscitantes, & expectantes Cæsarem.

(ee) Unus est, a quo hæc comperta habeo, scriptor FRANC. POLA; cujus tamen autoritatem magni facio præ multis aliis, præsertim cum ita rem istam referat, ac si omnium ore dudum conclamata, nec ulli exposita sit dubitationi. Eo magis e re fore Lectorum arbitror, si, quæ diximus de Margaritæ erga FRACASTORIUM voluntate, ipsis scriptoris hujus verbis dederim confirmata. Ita vero se habent illa in *Elog. Frac. l. c: In confesso jugiter apud optimos viros est, Margaritam Valesiam, Galliarum Regis sororem, eandemque peregrinam liberalium artium altricem, percelebri hujusce hominis laude commotam, peculiarique ejus divino carmine celebratam, muneribus pretiosioribus adhibitis, corollaque præsertim ex solido auro artificiose contexta, quasi absens absentem, quasi poetarum principem coronare inpræsentiarum profitebatur, mox præsentem solenni pompa publice coronaturum pollicebatur, ad Galliam illustrandam solicitasse; sed frustra, pro eo tantum scilicet, quod homo consideratus & prudens, cum sese infacundum ac pene elinguem a natura creatum cognosceret, ingentem nominis sui existimationem, a solida doctrinarum peritia admirabilique scribendi ratione conflatam, apud Gallos, volubili ingenii velocitate & facili dicendi copia prævalidos, bene se tueri posse diffidebat.* Fuit hæc Margarita sine dubio soror Francisci I, Carolo primum, Duci Alenconiensi, post Henrico II, Regi Navarræ, nupta, quam circa illa tempora vixisse constat. Habemus etiam *ad Margaritam* istam, *Navarræ Reginam*, Carmen FRACASTORII, etsi non suo, sed *Cæsaris Fregosii*, in Italia tunc commorantis, nomine compositum, omni sane laude dignissimum. Forte Margarita, cognito tam excellentis carminis autore, quem non celasse videtur Fregosius, leviter in literis versatus, primum amare coepit hominem Italum,

lum, tam præclare de se meritum, absentem quamvis, & longo locorum intervallo a se disjunctum. Illud enim ex verbis POLÆ non obscure licet colligere; nisi credere malis, aliis, quæ non transmissa sint ad posteros, Margaritam a FRACASTORIO carminibus donatam. Forte & illi ipsi carmini præmii loco data est corolla aurea, insigne Poetarum, doctarum frontium decus nobilissimum & prorsus inæstimabile. Videtur tamen ipsa etiam JO. FERNELII, quo usus est amico FRACASTORIUS, gravissima commendatio pondus aliquod attulisse ad insignem Reginæ erga FRACASTORIUM voluntatem & benevolentiam. At prudenter factum a FRACASTORIO, quod beneficia, manu quamvis Regia oblata sibi, modeste declinaverit, ingenii sui probe conscius, & futuras rerum vicissitudines sagaci animo præcipiens. Intenta jam Gallorum, si veniret ipse, in se tela acerrima, concepta odia, structasque insidias videbat; a quibus omnibus facile cavere sibi poterat, paterna rura præferendo peregrinis, & intra suam se conservando mediocritatem.

§. VII.

Ore vultuque toto Fracastorius aspectum viri boni ac honesti præbuit, & eleganti lineamentorum conformatione gravitatem decusque virile præ se tulit. Statura corporis fuit parva quidem, sed decora satis, nec obesa nimis, nec gracili, fronte explicata & ingenua, facie rotunda, coma nigra & promissa, barba nobili, naso contracto paululum & uncinato, subnigris oculis, humerisque firmatis bene & nervorum instructis robore. (a) Quemadmodum vero in ornando corpore naturam satis nactus est beneficam; ita fautricem

cem maxime habuit in tribuendis animi virtutibus. Haud fuit quisquam, qui non ingenium in eo liberale & in congressu hominum jucundum, (b) animum demissum & a fastu alienissimum, (c) ad officia paratum, (d) erga obvios quosque facilem & benevolum, nec in judicando amarum, (e) vitæ genus quietum & turbarum expers, (f) neutiquam tamen otiosum, sed honestis semper curis laboribusque occupatum, (g) in victu temperantiam & parsimoniam, (h) mites compositosque mores, (i) denique multa virtutum præstantissimarum decora suspiceret magnopere, debitisque laudibus extolleret. Taciturnitatem loquacitati prætulit, & viro gravi dignius putavit, cogitare multa, quammulta dicere. (k) In Musicæ studiis amœnioribus haud parum collocavit temporis, hisque, dum otium daretur a curis gravioribus, delectatus est mirifice. (l) Uxorem duxit, patris consilio, juvenis admodum, (m) quæ, fœcundo puerperio, filios ei peperit quatuor, spe majores, quam eventu, quippe omnes, præter Paulum Philippum, morte patrem antegressos. (n) Domum in urbe patria inhabitavit, sive hæreditate acquisitam a majoribus, sive sua demum partam industria & laboribus. (o) Solebat autem, quandocunque liceret ei per negotiorum molem, animi causa extra urbem commorari in agro Melsineo (p) aut mon-

te

te Caphio (q) suburbano, amœnissimis prædiolis suis, ubi non Musarum minus commercio, (r) quam amicorum frequenti usus consuetudine, (s) maximam vitæ suæ partem placide leniterque transegit.

(a) De forma corporis, quam præ se tulit FRACASTORIUS, certiores nos faciunt scriptores ejus rei optime gnari, JO. IMPERIALIS in *Mus. Hist. p. 16*, FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c.* & præ aliis *Autor Anon. Vitæ Frac. p. 3.* Is enim, si non ipsius FRACASTORII, certe filii PAULI PHILIPPI æqualis, ad vivum expressam, & tanquam oculis suis usurpatam olim, FRACASTORII sistit imaginem. *Fuit Fracastorius*, inquit, *parva quidem, sed quadrata corporis statura, latis humeris, & barba decenter honestatus, nigra coma prolixaque, facie rotunda, subnigris oculis, naso ab diutissime contemplandis stellis contracto simoque: ceterum totius oris aspectu, ingenium maxime vividum, miram probitatem sincerique animi candorem referente.* Naso FRACASTORII, vellem, pepercisset scriptor lynceus; ne, abutendo oculis suis, fieret nobis quodammodo ridiculus. Quis unquam vidisse se nasum meminit, formosum antea ac decentem, uncinatum posthac ex frequenti contemplatione siderum. Væh Astronomis omnibus, bono hominum generi, si tantum ipsis nasi periculum ab astris imminet! Quasi vero, qui non ex utero materno nasum contractum attulit, alium velut nasum annis posset maturioribus induere; aut, si fieri hoc potest, quasi vero metuendum id esset a sideribus. Sane parum hic nasi habet scriptor Anonymus. Cautior in eo FRANC. POLA, qui eandem naribus FRACASTORII formam tribuit, sed causam ejus rei nullam affert. In ceteris scriptor uterque plane inter se conveniunt, & imaginem eandem iisdem fere verbis, iisdem fere coloribus depingunt, nisi quod serenam ille & exporrectam,

hic

hic *severam* in FRACASTORIO *tetricamque* frontem agnoscat. POLÆ assentiri JO. IMPERIALIS *l. c.* videtur; sed verbis id facit mollioribus & plane magnificis. *Referebat omnino*, ait, *priscæ honestatis exemplar*, *quæ civium in se omnium ora*, *divinarum prope virtutum opinione*, *vertebat*. Statim vero, quasi ipsum pœniteret tam honorifice dictorum, mutat sententiam, &, quod hominis stupidi esse solet, *hæsisse*, addit, *obtutu Fracastorium*, *tetricamque gessisse faciem*. Nostrum non est, hic certi quicquam definire. Non enim major est scriptoris Anonymi, quam POLÆ, autoritas. Vixit uterque ætatem FRACASTORII quam proxime. Neque operæ fuerit pretium, de re tam levi operose disquirere. Quæ in fronte hujus Commentationis insculptam in ære sistit Itali nostri imaginem, tabula vultum gravem ostendit, nec austerum tamen, sed qualis esse virorum solet. Mediam ita ingressi viam sumus, divinantes quasi, talem reapse oris vultusque habitum fuisse. In reliquis nihil mutatum temere, neque, ut opinor, a sculptore nostro, neque a nobis ipsis, qui operis formam sculptori scripsimus. Dedimus operam, ut frontis decus omne, & lineamenta omnia, quantum fieri posset, expressa ad vivum essent. Et quamvis eandem ante nos delineatam dederint imaginem JO. JAC. BOISSARDUS in *Icon. p. 129*, JO. IMPERIALIS *l. c. p. 15*, ONUPHR. PANVINIUS in *Antiquit. Veronens. lib. VI*, PAULUS RHAMNUSIUS in *Opp. Fracast.* Venetiis anno 1584 apud *Juntas* editis, alii; forte tamen primi nos, si quid recte nobis blandimur, dedimus accuratissime. Illi de imaginis ornatu magis, nos de vita magis & similitudine laboravimus. Fecimus ea in re, quod exquisitis alii splendidisque carminibus, alii monumentis ære exstructis statuisque fecere; quemque famæ summi Italorum & virtuti debebamus, hunc ei honorem habuimus.

(b) Conspicuæ in FRACASTORIO multæ tam animi fuere virtutes, quam ingenii. De his supra diximus, ubi multi-

 pli-

plicem FRACASTORII doctrinam, & varia in literas merita laudavimus. Illas jam persequemur copiosius. Sunt istæ per se tam illustres & inusitatæ, ut, quamvis parum laudatæ nobis, satis ipsæ laudis & commendationis habeant. Animo, constat, FRACASTORIUM semper fuisse hilari, erecto, mœroris nescio, in congressibus amicorum festivo, ad urbanitatem jocosque composito. Testantur id FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c. ingenio apertum, satisque hilarem & urbanum* vocans FRACASTORIUM, JO. IMPERIALIS in *Mus. Hist. p. 17*, qui ex *admirandis, vel inter loquendum, vel inter scribendum, sententiis, urbanitatis etiam sale interdum conditis*, cognosci potuisse affirmat, quam *stupendum lateret in nobili pectore naturæ arcanum, egregiis obvium, ignavioribus abditum*, denique *Autor Anon. Vitæ Frac. p. 4. & 5*, qui, *aperto* eum, *liberali, & perblando semper* fuisse *ingenio*, & *illius sermonibus ad hilaritatem sæpius conversis, nihil lætius, nihil urbanius potuisse reperiri*, contendit. Virtus hæc, si in quoquam alio, certe in Medico amabilis maxime. Sæpe hunc eloquii suavitas & opportunæ in sermone facetiæ magis, quam artis suæ præstantia, commendat, & morosum Medici vultum ægrotantes æque, ac morbum suum, solent perhorrescere.

(c) Ab ambitione omni, ea nempe, quæ vanam gloriæ mox interituræ umbram consectatur, alienissimus fuit Noster, & forte sua contentus vixit, satisque habuit, si viri boni, honesti, & aliorum commodis intenti, nomen tueri posset. Ita enim FRANC. POLA *l. c: - - cultu humilis, - - minime ambitiosus, exquisitum laudabilis vitæ genus adamavit;* & *Autor Vitæ Frac. p. 4: Vir fuit minime ambitiosus, & parvo contentus, - - perblando semper ingenio, ut, cum summa esset morum temperie, facilitateque naturæ, non eloquio, non cultu, fastum ullum ostenderet.* Nec, quantum scio, honores unquam appetiit, aut munera affectavit civilia; sed homo privatus liberalem ex medicina quæstum fecit. Quæ si me fallit opinio; in hunc er-

rorem scriptorum inducor silentio. Virum omnes doctrina meritisque summum prædicant; nemo amplissimos in civitate honores consecutum perhibet. Sane, si honores, a Margarita, Navarræ Regina, decretos sibi, non vulgares profecto, recusavit modeste, quod §. *VI* diximus, facile nobis persuademus, ita comparatum animo fuisse FRACASTORIUM, ut vitam domi quietam placidamque agere, quam in summis muneribus obtrectatorum experiri odia maluerit & invidiam.

(d) Quam facilis erga obvios quosvis FRACASTORIUS, quamque promtus fuerit ad præstanda humanitatis officia, perspicue cognoscitur ex verbis *Autoris Vitæ Frac. p. 6: Amabat omnes, omnium semper obsequiis ac commodis erat intentus, - - eos vero, quorum fidem benevolentiamque in se cognitam atque exploratam habebat, mutuis atque iis quidem fere semper majoribus obsequiis prosecutus est.* Quæ sine dubio causa fuit haud postrema, cur inimicum rebus suis FRACASTORIUS neminem, amicos haberet nobilissimos Italorum quosque, hosque vinculo sibi jungeret arctissimo.

(e) Facile fidem habemus *Autori Vitæ Frac. p. 4*, neganti, *unquam in alieni operis censura amarulentum aut parcum laudatorem* fuisse FRACASTORIUM. Id enim non solum ingenio ejus convenit, perquam miti & placido, sed passim etiam ex scriptis ejus, in quibus nihil non leniter molliterque dictum, abunde perspicitur. Si quos aliorum hic notavit errores, non id fecit hostiliter & contumeliose, sed amice, & blandientis instar. Suum cuique jus tribuit, suis quemque laudibus ornavit; non perspicacior in suis, quam aliorum, meritis. Ingeniosissimum dixeris in maximorum virorum laudibus, ubi legeris exquisita, quibus Italorum haud paucos prosecutus est in scriptis suis, præconiorum genera. De se ipso vero quandocunque mentionem injicit; mireris rursus inusitatam scribentis modestiam, quæ tanta est, ut ne satis quidem pro merito a nobis possit collaudari.

(f) Ita solent plerumque homines, qui prudentia magis, quam cæco ambitionis impetu reguntur, ut, procul a strepitu urbano, sua se virtute involvant, & in generis humani unice elaborantes commodis, pulcherrimam vitæ integræ atque honestæ laudem consectentur. Merito annumerandus his FRACASTORIUS, qui, teste *Autore Vitæ ejus p. 4*, *vitæ genus adamavit quietum, cunctis solutum curis & litibus, cum vir minime ambitiosus & parvo contentus, honestæ ac jucundæ vitæ ad bonam semper frugem percupidus, unam tantum studiorum laudem spectaret.* Rem eandem de Italo nostro refert FRANC. POLA *l. c.* Factum hinc, ut, si quid temporis a cura ægrotorum haberet vacuum, in suos se Caphios reciperet, &, amicorum paucissimis in societatem sibi adjunctis, in literis placidissime conquiesceret, atque humana omnia magno animo despiceret. Qua de re paulo post prolixius.

(g) Quantumvis bona otia amaret FRACASTORIUS, nunquam tamen otiose vixit, nunquam a studiis cessavit, nec ullam temporis particulam oscitando traduxit, sed ad extremam usque senectutem cum Musis conversatus est familiarissime. *Consuetudo illi*, ut refert *Autor Vitæ ejus p. 5*, *assidua erat multum cogitandi, plurima secum animo volvendi: neque enim vel deambulando tempus ullum labi frustra vir nunquam otiosus patiebatur.* Unde non mirandum adeo, eorum, quæ FRACASTORII debentur ingenio, scriptorum partem maximam in secessu Caphio, ubi otii causa delitescere frequentius solebat, fuisse concinnatam. Documentum hæc præbent luculentissimum ingenii maxima quæque volventis semper, iisque semper occupati cogitationibus, unde aliquis ad omne eruditorum genus pervenire fructus posset.

(h) Cum ipse Medicinam, hoc est, artem profiteretur, qua corpus humanum a morbis servari integrum potest, & valetudinis sustentandæ leges civibus suis præscriberet; æquum erat, ipse suo aliis exemplo præiret, & in cultu victuque moderа-

deratum ac temperantem se gereret. Quis enim fidem haberet Medico, aliam sibi ipsi, ac civibus suis, legem dicenti? Laudandus igitur hoc nomine FRACASTORIUS, quod, non sua minus, quam aliorum, caussa, vixit parce, continenter, ac sobrie. *Victu parcus, cultuque humilis* dicitur FRANC. POLAE *l. c.* &, *mensam* ei fuisse *hilarem ac frugem, exactissimaque semper ad tuendam valetudinem ratione instructam*, refert *Autor Vitae Frac. p. 4.* Quo vitae genere, tam frugali, tamque ad valetudinem accommodato, illud impetravit, ut ad summam viveret senectutem, & extremum septuaginta annorum terminum attingeret.

(i) Eadem, qua in victu, in moribus etiam & externa vivendi ratione, temperantia fuit & modestia. Praedicat id de FRACASTORIO FRANC. POLA *l. c. moribus* vocans *temperatum.* Ex quo satis apparet, plane natum ad societatem, & virtutum ornamentis omnibus FRACASTORIUM fuisse instructissimum.

(k) Multum ille profecisse virtute & cultura animi dicendus est, qui tacere in tempore, & in tempore loqui didicit. Et sapientior is, qui taciturnitati assuevit, quam qui animum in primoribus solet labris gerere. FRACASTORIUS, sive hoc a natura datum sibi, sive longa demum acquisitum exercitatione habuerit, maximam vitae suae partem tacendo transegisse, nec nisi rogatus, & invitatus velut, emisisse vocem dicitur. *Taciturnitate quadam cogitabundus*, inquit JO. IMPERIALIS in *Mus. Hist. p. 16, obtutu haerere, sedatam, sed tetricam faciem gerere, eloqui non nisi lacessitus, vel potius rogatus, solebat.* Similiter FRANC. POLA *l. c: Ille re vera uti secum tacitus ac fere attonitus perpetuas faciebat cogitationes; ita perquam raro, & nisi plurimis adeoque importunis amicorum precibus impulsus, loquebatur; & quamvis satis hilaris & urbanus esset, severam tamen faciem & tetricam prae se ferebat.* Cui jungo *Autorem Vitae ejus p. 5: Raro admodum &*

 nisi

nisi plurimis adhortationibus invitatus, loquebatur. Neque id stupore quodam sensuum, aut inepta factum verecundia, sed animo deliberato & prudenti consilio, ex eo colligo, quod, si quid aliquando in congressu amicorum ab eo prolatum, illud melle tinctum & ad exhilarandos audientium animos fuerit compositum; sicut nos docent verba FRANC. POLÆ *l. c.* & *Autoris Vitæ Frac. l. c.* quæ *sub not.* (*b*) *huj.* §. adduximus. Singulare illud referunt JO. IMPERIALIS *l. c.* & FR. POLA *l. c.* tunc, cum maxime defixus ipsi hæserit animus in rerum graviorum cogitatione, labrum superius commordere, aut levi morsu demulcere solitum. Cujus rei caussam definire scio naturalem maxime. Nam cum ipsi, quod supra dixi §. *I. sub not.* (*n*), infanti olim labra, quæ angustiora attulerat ex matris utero, reclusa & reserata quasi fuerint tonsoris cultello; non difficile est creditu, relictum ei fuisse ex incisura illa per omnem vitam dolorem quendam, quem ipse molliore morsu, si non tollere penitus, lenire certe sciverit ac mitigare. Unde non eo magis tempore, quo res serias volvebat animo, quam quo vacuus erat a curis omnibus, id factum a FRACASTORIO existimo.

(l) Pulcherrimum cum poesi Musica concentum habet, &, qui carmina dulce canit, raro ille cithararum sonos aversatur. Recreantur illis animi, & curarum liberati molestiis, ad gaudia & hilaritatem revocantur. Tantum abest, ut omne vitæ tempus pulsandis plectris impendendum, & in arte citharoedica consenescendum putem. Quo nomine laudem meretur FRACASTORIUS, qui, teste *Autore Vitæ ejus p. 5*, *Musicæ non nisi oblectandi animi causa studium adhibebat.* Vid. etiam FRANC. POLA *l. c.* qui, huic otii generi maxime in Caphiis, loco ad carmina & molles cantus aptissimo, vacasse, refert, FRACASTORIUM.

(m) Con-

(m) Conjugali alligatum vinculo fuisse FRACASTORIUM, & in matrimonio habuisse uxorem felici partu nobilem & puerperiis insignem, manifesto constat ex testimonio FRANC. POLÆ *l. c.* & *Autoris Vitæ Frac. p. 3.* At de nomine uxoris, natalibus, patria, genere, moribus, ac vitæ exitu, nihil est proditum memoriæ. Neque de nuptiarum tempore satis, quos modo nominavi, scriptores inter se conveniunt; etsi, celebratas a juvene admodum, uterque affirmet. Factum id extincto demum patre, post cladem Abduanam, cum ex itinere, quo Livianum Ducem fuerat secutus, reversus domum esset, persuasum sibi POLA habet; contra *Autori Vitæ ejus* multo ante, vivo adhuc suadenteque patre, dum studiorum causa Patavii moraretur, conscendisse torum conjugalem perhibetur FRACASTORIUS. Horum quis majorem mereatur assensum, non satis ego intelligo. Quamvis enim, si ex verisimilitudine sententia ferenda, ad POLÆ magis, quam ad *Autoris Anonymi* partes inclinet animus; scimus tamen, quam fallax sit in re historica judicium ejusmodi, & quam facile possit contingere, ut, quæ veritatis exiguam habent speciem, tam explorata sint & manifesta, ut in dubium vocari possint a nemine. In scriptis suis FRACASTORIUS uxoris suæ non nisi semel meminit; neque inde discas multa. Nimirum in Carmine *ad Jo. Bapt. Turrianum*, quo filiorum suorum immaturam mortem luget, dolorem matris indomitum versibus exprimit, & jactura filiorum graviter afflictæ addere aliquid solatii laborat. Audiamus poetam, ipsum solatii, quod uxori offert, indigum:

Heu, miserande puer, quanto plena omnia luctu
Liquisti abscedens. Quem non vesana Deorum
Incusavit inops, cum te complexa jacentem
Aspiceret laniata comas & pectora mater?
Ah misera, ah male fausta parens, quid Numina fletu
Sollicitas? jacet ille velut succisus aratro

Flos

Flos tener, & frustra non audit tanta gementem.
Ah misera, ah quid sublatum complexa moraris?
Ille tuus non jam est, &c.

(n) Filios FRACASTORIUS genuit numero quatuor, PAULUM, JULIUM, PAULUM PHILIPPUM, & quartum, cujus nomen ignorare nos jubent scriptores. Infelix in eo pater, quod, præter PAULUM PHILIPPUM, haud ullum filiorum reliquit superstitem. PAULUM & JULIUM, pueros adhuc, tertium, annis satis firmatum & *consilio maturum, amisit*, ut verba sunt *Autoris Vitæ Frac. p. 3.* Illorum funera recordatione tristissima, carminibus, lachrymisque prosecutus est ardentissimis. Nemini obscurum id esse potest, qui legit Carmen ejus *ad Jo. Bapt. Turrianum*, funestùm sane, & inter mille scriptum suspiria. Justissimo hic dolori fræna laxantem videas, & ita ingemiscentem fortunæ suæ, ut, quisquis hæc legis, continere vix possis lachrymas. Ipse sibi hic

Natorum genitorque gubernatorque duorum
Infelix

dicitur, & *dulces natos* suos, & *carissima* sua *pignora*, si fieri posset, revocaret ab inferis. Interdum cum gemitu exclamat:

O fortunatum nimium, si Numina tantum
Hæc mihi servassent, si non casura dedissent,
Verum aliter Lachesi visum est, quo tempore primum
Natorum cœpit producere fila duorum.
Non licuit firmos annis viridesque juventa
Inspicere, & charæ ad metam deducere vitæ,
Nec potui votis, nec ope adjuvisse paterna
Clamantes, frustraque patris suprema petentes
Auxilia, & nota nequicquam voce vocantes.

Tandem, victus velut dolore, hanc sibi ipse legem dicit, ut querelis nunquam imponat finem, sed æterna filiis paterni amoris monumenta statuat:

Ipse

Ipse ego vos semper lacbrymis, vos carmine tristi
Prosequar, & vestris persolvam justa sepulchris,
Donec me vobis tenuem conjunxerit umbram
Summa dies, natis æquat quæ sola parentes.

Primus ei tenerrima ætate ereptus fuit filius PAULUS, elegantis ingenii puer, & parenti, vt videtur, omnium carissimus. Ita enim ibidem FRACASTORIUS:

Heu mortem invisam! Quis te mihi, Paule, Deorum
Abripit, & miserum complexibus abstrahit istis?
Tu prior immiti correptus morte, parentem
Deseris, & dulces auras, & lumina linquis.
Quod te si tali dederant sub lege futurum
Fata mihi, non jam fuerat mœroris abunde,
Non gemitus? &c.

Hunc secutus est JULIUS, maximæ matris deliciæ, cura atque gaudia. Ita enim pergit parens afflictissimus:

- - *Quid me e tam multis patribus unum*
Cælicolæ lachrymisque novis, & morte recenti
Opprimitis, charoque etiam spoliatis Julo?
Heu, miserande puer, quanto plena omnia luctu
Liquisti abscedens, &c.

De tertii filiorum morte nihil nos docet FRACASTORIUS, sed uni ea de re *Autori Vitæ Frac.* habenda est fides. Debebat autem hæc optimæ prolis jactura, quam carmine illo deploravit, tanto esse acerbior FRACASTORIO, quanto majorem ipse de utriusque filiorum ingenio spem conceperat. Dispensaverat jam inter eos, vano consilio, laborum studiorumque pensa quædam, & præceptorem, qui bonis literis, poetica inprimis & rerum naturalium doctrina eos instituerer, destinaverat ipsis JO. BAPTISTAM TURRIANUM. Mollioribus hæc omnia ipsius FRACASTORII verbis exposita leguntur *l. c.* R parata quodammodo hæc jactura fuit in filio PAULO PHILIPPO, quippe quem non solum dignissimum nominis gloriæ-

que suæ hæredem reliquit, sed ex quo *plures* etiam *avitæ indolis nepotes non semel aut iterum fuerat amplexus.* Memorat hæc *Autor Vitæ Frac. p. 3 & 8*, qui, facta PAULI PHILIPPI mentione, hoc de eo addit elogium: *Hunc hodie præclaro florentem ingenio admiramur.* Ceterum in educatione liberorum usus consilio videtur Noster admodum prudenti. Non eos, ut solent interdum parentes, servorum instar jugo adstrinxit, sed ingenue educavit & liberaliter. Habuit eos in Caphiis suis comites frequentissimos, & quævis hic honestæ voluptatis genera iis permisit utenda. Literarum vero ut caperentur amore quodam, ipse deambulantibus & alia omnia agentibus digito velut obviarum quarumque rerum caussas commonstravit. Cognitum id nobis est ex Carmine FRACASTORII *ad Franc. Turrianum*, ubi, dum in eo est, ut secessus sui suburbani rationem reddat TURRIANO, natorum etiam meminit, &, quid illis in monte Caphio negotii, certiorem facit amicum suum. Belle profecto & jucunde:

Interea natos discentes rustica amare
Numina, vicini nemoris gelidam voco in umbram,
Qui libros, qui secum horæ solatia portent.
Hic legitur viridique toro, saxove sedetur
Glandifera sub fago, aut castanea hirsuta.
At variæ circum sylvis, & frondibus altis
Assuetæ ludunt volucres, atque æthera mulcent;
Tum densum nemus atque umbræ per gramina læta
Jejunas nos invitant spatiarier horas.
At fessi hæc inter pueri sitiuntque dolentque
Plus æquo retineri, & jam Musasque librosque,
Et Pana, & gelidi pinus odere Lycæi.
Ergo præcurrere, & aquas & vina pararunt
Lucenti in vitro, & flores sparsere nitentes.
Advenio. Primas atro lita mora cruore,

Aut

Aut grossi mensas ineunt, cors cetera, & hortus
Sufficit. - - - - - - - - - - -
Verum, ubi cæruleis ferus sese extulit undis
Vesper, & in cælum surgentia sidera vexit,
Vicina e specula, magni admirator olympi,
Alta rupe sedens, natis astra omnia monstro,
Accendoque animos patriæ cælestis amore.
Illi admirari, & cognoscere sidera discunt,
Cypheaque, Arctonque, & servantem plaustra Bootem.

(o) De domo, quam Veronæ inhabitavit FRACASTORIUS, nihil habeo, quod referam, nisi quæ tribus verbis nos docuit *Autor Vitæ Frac. p 3*: *Domum habuit Veronæ juxta D. Euphemiæ*. Ex quo illud cognoscimus, non angusta FRACASTORIUM & tenui, sed larga satis & opulenta usum re familiari.

(p) Agri Melsinei unus mentionem facit *Autor Vitæ Frac. p. 3.* Nihil tamen de eo memorat, nisi quod frequenter hic commoratus sit FRACASTORIUS. Neque, præter nomen agri, multa de eo cognoscas ex scriptis FRACASTORII; cum de rure Caphio passim dicta occurrant. Pauca sunt, quæ leguntur in Carmine ejus *ad Jo. Matth. Gibertum:*

Ille tuus, Giberte, sacras qui in montibus aras
Melsineis tibi constituit, &c.

& in Epigrammate *ad eundem Gibertum:*

Melsineæ rupes, subjectaque littora Tusci,
Quæ suprema sonans alluit unda lacus, &c.

Pauca hæc, sed quæ sufficient tamen. Dicendi sat cupidis silentium imponit rerum dicendarum inopia.

(q) Amœnissimum FRACASTORIO in monte Caphio, quem *Caspium* inepte dicit JO. IMPERIALIS in *Muf. Hist. p. 16*, prædium fuit, situ, planitie, cæli plaga, aëris temperie, pascuis, hortis, rivulis, & omnis generis deliciis, nulli secundum. Locus is cum in suavissimis cultissimisque Italiæ

 habe-

haberi soleat, sitque *toto Veronensi agro*, ut verbis utar *Autoris Vitæ Frac. p. 3*, *tam eximio cultore celeberrimus*; operæ fuerit pretium, varia amœnitatum & pulchritudinum genera, quibus natura illam agri Veronensis partem exornavit, copiosius hic, ipsis quidem *Autoris cit.* verbis, commemorare. Ita vero scriptor diligentissimus *l. c*: *Est Caphius mons ad radices Baldi XV millia passuum Verona distans, inter Athesim & Benacum medius. Ibi, cum paululum ascenderis, villa in collis jugo, in media planitie, ad conspectum Benaci (non eximiis illa quidem, ut reguli, ac beatioris fortunæ homines, opibus ingenioque validiores, supra civilis fortunæ censum ædificarunt, picturis exornata, sed uno tantum loci genio, ac situs prærogativa admirabilis) reperitur. Quadrata domus est, ac liberiori undique, præterquam ab aquilone, cæli facie coronata: nam qua ab oriente Athesin ad radices montis ex intima Germania prope Baldum rapido cursu defluentem attingit, Veronam urbem & circumfusas innumerabiles in subjecta planitie villas longissime prospectat; atque in his, omnis generis armenta errantia, & fumantia sub vesperam tecta intuetur. Ab Occidente autem Benacum e converso lætissima facies excipit: pari hercle occurrentium collium varietate mirabilior ac jucundior: cum vel altos interdum Benaci fluctus, & beatam Catulli peninsulam, ac veliferas item classes, & piscantium naviculas longe advenientes perspectare, tum diversa oppida apricis promontoriis exposita lubet contemplari. Hinc Bardolinum subjectum: hinc frequenti olea & citriis colles coronatos: hinc demum nemorosa & læta virentibus pascuis, nascentium montium juga despectantur. Noxios ventorum flatus ad meridiem paululum exstans ante domum cubitus eminentibus pomiferis arboribus jucundus, ac Baldus mons ad aquilonem vergens, omnem hyemis duritiem procul expellit: ita tamen, ut & in media æstate, cum ex alto sol urget, obortis etesiis blandissime ventiletur, nec ardere in cælo Sirium sentiat: & per hyemem, apricum fere semper solem, & nebulæ*

omnis

omnis expertem diem admittat. Benacus porro, qui maritimi littoris naturam æmulatus, nunquam gelaſcit, atque omnem hyemis duritiem ſuaviter frangit, frequenti nobilium troctarum & carpionum piſcatione, non parum momenti ceteris quoque affert commodis. Hic illum interior domus æſtivis hybernisque cubiculis atque interioribus conclaviis, ubi amicos benigne atque hilariter excipere conſueverat, perquam commoda, quod magnopere Muſis expetitur, ſtrepitu vacua, atque alti plena ſilentii, omnibusque munditiis nitida, ad ſecretiora accedentem ſtudia comiter accipiebat: quando editis æternæ famæ carminibus, nobile illius caput ſertis, & virenti per omnem Europam laurea coronaret. Hactenus ſcriptor Anonymus: Cujus dictis robur aliquod addit ipſe FRACASTORIUS in Carmine *ad Franc. Turrianum,* ita canens:

Quantum ego te bis mecum Caphiis in montibus optem,
Montibus his, ubi, ſi querulæ nemora alta cicadæ
Non rumpant, equidem vix norim æſtatis adeſſe
Tempora, tam leni miteſcit Julius aura.
Sed quid, ſi eſt anguſta domus, dum pulvere & omni
Munda ſitu: dum ſit nullo turbata tumultu,
Neſcia curarum, nullius conſcia culpæ:
Alta ubi per totum ſit pax, & amica Camœnis
Otia, & integri permagna ſilentia ſomni?

& in Carmine *ad Alexandrum Farneſium:*

Ipſe tibi Caphiis ſacras in montibus aras
Inſtituam, qua ſe ſummo de vertice collis
Tollit, & æquatum Benaci proſpicit æquor,
Et virides olea ripas, patriamque Catulli, &c.

Pertinent huc ea quoque, quæ de Caphiis ſuis affert in *Præf. Dial. de Anima.* Huc, cum primum a ſeverioribus curis otii quid nactus fuerat, penates transtulit, & in collium amœniſſimis viretis, procul a ſtrepitu urbano, jucunde ſuaviterque vixit. Teſtes ſunt FR. POLA in *Elog. Frac. l. c. Autor Vitæ*

Frac. l. c. & ipſe FRACASTORIUS, variis in locis. Eo inprimis tempore, quo gravis per urbem Veronam peſtilentia inciderat, & rerum omnium facies erat deploratiſſima, diuturnum in Caphiis domicilium habuit, & tanquam in latibulo ſe vitamque ſuam ſervavit incolumem.

(r) In Caphiis FRACASTORIUS, ſicut in Tuſculano TULLIUS, comites nunquam non habuit Muſas ſuas, harumque jucundiſſima delectatus eſt conſuetudine. Nam cum in urbe non multum adeo temporis impendere ſtudiis poſſet, continuo ægrotorum quaſi alligatus lectulis; interdum, ut reſpiraret ab his negotiorum moleſtiis, in Caphios ſuos divertit, per nemora colleſque umbroſos ſuavioribus literis operam daturus. Solebat autem non iis minus, quæ oblectamenti multum habent, quam quæ laborem & induſtriam requirunt, hic ſtudiis incumbere. *In antiquorum hiſtoriis, & illuſtribus clariſſimorum virorum factis perlegendis* multum collocavit temporis; *adeo ut Plutarchus atque interdum Polybius, ex manibus fere nunquam exciderent*; teſte *Autore Vitæ Frac. p. 5*, & *Franc. Pola* in *Elog. Frac. l. c.* Adhæc totus in Muſica, Aſtronomia & Coſmographia deſudavit, & orbes illos ligneos, in quibus univerſas terrarum regiones ſecundum veram intervalli dimenſionem deſcripſerat, fabricatus eſt manu artifici; præclaram etiam rei herbariæ, montes atque prata peragrando, cognitionem ſibi comparavit, & in varia herbarum genera Commentarios ſcripſit, vulgo parum cognitos. Vid. de his omnibus JO. IMPERIALIS in *Muſ. p. 16*, & FRANC. POLA *l. c.* Neque de vivendi genere, quo uſus eſt in Caphiis ſuis FRACASTORIUS, certius conſtare poterit, quam ex iis, quæ ipſe in Carmine *ad Franc. Turrianum* nos bona fide edocuit. Lege illud, quæſo, integrum; nam jucundiſſimum eſt cognitu. Inde diſces, quid a prima luce ad veſperam usque negotiorum Noſter geſſerit in Caphiis. Primo ſtatim diluculo ſupremum montis verticem aſcendit, & pulchre

chre nascentem auroram salutavit; tum errantes per nemora & pascua greges prospectavit, tenerosque filiolos per opaca virgulta comitatus, Phœbo Musisque sacra fecit, & liberioris ingenii carmina decantavit; sub solis vero occasum natis surgentia monstravit sidera, & cæli universas regiones circumspexit. Illud etiam satis habeo compertum, maximam scriptorum FRACASTORII partem in monte Caphio primam aspexisse lucem. Nam quod ad Dialogos *de Poetica*, *de Intellectione*, & *de Anima*, hos ipse FRACASTORIUS in *Præf. Dial. de Poet.* relectos a se diligenter & politius limatos dicit in monte Caphio. Nec minus de *Syphili* id ipse docet *Lib. III. de Contag. Morb. Cap. 10*, & in principio *Carminis*, ubi hæc:

> *Ipsa* (Uranie) *ades, & mecum placidas Dea lude per umbras,*
> *Dum tenues auræ, dum myrtea sylva canenti*
> *Aspirat, resonatque cavis Benacus ab antris.*

Conf. etiam *Autor Vitæ Frac. p. 6.* Quin & *Josephus* FRACASTORII ortum suum debere collibus illis videtur; siquidem labor ille interceptus est morte FRACASTORII, quæ, ut notum satis est, in Caphiis eum oppressit, viribus annisque confectum.

(s) *Amicos* hic *benigne atque hilariter excipere consuevit* FRACASTORIUS, ut testatur *Autor Vitæ Frac. p. 4.* Noverat enim, in otio nihil esse amicorum consuetudine jucundius. Eos carminibus sæpius invitavit ad hæc gaudia; cujus generis carmen scripsit *ad Franc. Turrianum*, ex quo nonnulla, blande & hospitaliter dicta, supra attuli §. VI. *not. (u)*. In Dialogo *de Anima* mentionem facit amicorum, ANDR. NAUGERII, JO. BAPTISTÆ, & RHAIMUNDI, TURRIORUM, & JAC. BARDULONIS, qui, congressi in agro montis Caphii, doctos & subtiles de anima humana inter se contulerunt sermones.

§. VIII.

§. VIII.

Confecto jam laudabiliter vitæ honestissimæ atque gloriæ amplissimæ cursu, violento, quem Græci ἀπόπληξιν vocant, quique fatalis esse maxime senectuti solet, morbo correptus, & amicorum frustra implorans opem, Fracastorius die octavo Idus Augusti, anno seculi XVI quinquagesimo tertio, ætatis uno & septuagesimo, in Caphiis suis placidissime exspiravit. (a) Defuncti ossa ex Caphiis translata Veronam, & in templo, quod D. Euphemiæ sacrum est, non sine pompa sunt condita. (b) Ad cohonestandas civis optimi exequias convenere civitatis nobilissimi quique, jacturam ejus graviter ferentes, ereptumque patriæ decus incomparabile lugentes. (c) Jamque apparuit, in quanta, dum viveret, apud omnes laude; in quanta fuerit auctoritate. Vix nostra ætate doctorum virorum ulli tantum honorum delatum viventi fuit, quantum Fracastorio, de patria præclare merito, amici ejus civesque decrevere mortuo. Cognita ejus morte, Poetarum illustrissimorum multi, tristissima quæque ominati Musis suis, lugubri tumulum ejus carmine ornarunt. (d) Quale cum persolvere manibus defuncti munus non posset Joannes Baptista Rhamnusius, Fracastorio olim familiarissimus; magnificentiori longe honorum genere, imaginem ejus Patavii juxta Andreæ Naugerii effigiem collocari

in

in ſublimi ſtatua curavit, & pervetuſtam ei, quæ laudes Fracaſtorii exprimeret, addidit inſcriptionem. (e) Quæ amici erga amicum merita ne majora eſſent civium erga civem pietate; ſolenni publicoque decreto Senatus civitasque Veronenſis, qualem Catullo olim Plinioque, talem Fracaſtorio honorem habuit, & togatam ei in foro ſtatuam illuſtri ritu poſuit ac dedicavit. (f)

(a) Annos jam FRACASTORIUS compleverat ſeptuaginta; jamque ſatis maturus morti videbatur. Atque hic vitæ ejus glorioſiſſimæ terminus fuit. Apoplexia in Caphiis ſuis, quo, gravius urente ſole, ſe receperat, inter prandendum correptus, & corpore toto enervatus fractusque ſubito, fruſtra implorata amicorum ope, in ſuorum amplexibus pie leniterque deceſſit. Ita genus mortis FRACASTORII commemorant uno ore JO. IMPERIALIS in *Muſ. Hiſt. p. 17*, ADR. BAILLETUS in *Jug. des Sav. T. IV. P. I. p. 214*, MELCH. ADAMI in *Vitis Philoſ. German. p. 354*, JAC. AUG. THUANUS *Hiſtor. Lib. XII. ad ann. 1553. p. 576*, FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c.* & *Autor Vitæ Frac. p. 8*. Fore ſibi fatale hoc morbi genus, multo ante FRACASTORIUS providiſſe ex aſtris dicitur FRANC. POLÆ *l. c.* Annum mortis fuiſſe Seculi XVI quinquageſimum tertium, ſcriptores omnes inter ſe conveniunt; niſi quod, errore manifeſto, quadrageſimum GERH. JO. VOSSIUS *Lib. III. de Art. ac ſcient. natura Cap. 64. p. m. 189*, & quadrageſimum octavum FRANC. SIXTUS SENENSIS ſtatuat in *Biblioth. Sancta p. 300.* Neque de die, qui fuit octavus Iduum Auguſti, controverſia eſt. At de loco, qui morientem vidit, major eſt ſcriptorum diſſenſus. Sunt, qui Patavium nominant, ut JO. JAC. BOISSARDUS in *Icon. Illuſt. Vir. p. 130*, &, hujus autoritate, ut videtur, deceptus, LUD.

 MORE-

MORERIUS in *Grand Diction. T. II. p. m. 541;* sunt, qui Veronam, ut ONUPHR. PANVINIUS in *Antiquit. Veron. lib. VI;* alii denique montes Caphios fatales FRACASTORIO perhibent, ut THUANUS *l. c.* FRANC. POLA *l. c.* & *Autor Vitæ Frac. l. c.* Quæ ipsa, cum sit virorum fide dignissimorum, verior reliquis videtur sententia. Ab *Autore Vitæ Frac. l. c.* &, qui ipsa hujus, absque omni autoris mentione, verba repetit, MELCH. ADAMO *l. c.* singulare quid memorari video, silentio prætermissum scriptoribus reliquis. Famam fuisse, referunt, *Hieronymum, dum langueret, cognito fatali morbo, post multas amicas sibi herbas in olfactum balbutiente lingua efflagitatas, amisso penitus sermonis usu, manu sæpius in verticem exporrecta, iis, qui aderant, innuere voluisse, ut celeriter cucurbitula affecto & laboranti cerebro, quo ille peropportuno remedio se olim Veronæ unam Monialium virginum Divo Bernardo dedicatarum curasse adhuc meminerat, subvenirent: sed, re nequaquam a domesticis intellecta, cum alii alia adhibenda tum esse remedia prædicarent, frustra expectato remedio, leniter sub noctem exspirasse.* Dolerem casum viri optimi, nisi humanæ vitæ supergressus ipse tum fuisset terminum, &, in fatis hoc ei fuisse, credendum omnino esset. Ita fieri plerumque cernimus, ut, quam aliis sæpissime paravimus, eadem ne nobis quidem ipsis in tempore uti liceat medicina.

(b) Errant vehementer JO. JAC. BOISSARDUS in *Icon. p. 130*, & NIC. REUSNERUS in *Icon. sub lit. o. 1*, Patavii sepultum perhibentes FRACASTORIUM. Et BOISSARDUS quidem, cum defunctum Patavii falso rumore audiisset, quod diximus sub *not. (a) hujus* §. ex errore errorem traxit. Veriora nos docent JAC. AUG. THUANUS *l. c.* FRANC. POLA *l. c.* & *Autor Vitæ Frac. l. c.* qui, ex Caphiis Veronam deductas FRACASTORII exuvias, & in templo, quod D. Euphemiæ sacrum habetur, ædibus FRACASTORII vicino, *honorificentissimo funere*, sepultas, referunt. Forte BOISSARDO & REUS-

REUSNERO errandi ansam dedit statua, Patavii FRACASTORIO posita a JO. BAPT. RHAMNUSIO.

(c) Exequias FRACASTORII, *funus prosequente publico luctu tota Academia & civitate*, celebratas dicit JO. JAC. BOISSARDUS *l. c.* Sed hujus parum hic valet autoritas, cum, Patavii id factum, falso sibi persuaserit. Magis huc pertinet testimonium *Autoris Vitæ Frac. l. c. honorificentissimo funere* (quale esse vix potuit, nisi viris ductum civitatis nobilissimis,) ossa FRACASTORII condita perhibentis. Sane, morte ejus, *ceu fatidici defectu oraculi*, *concussam patriam*, *bonorum omnium ordines*, *publico justitio & lachrymis colluxisse*, testatur JO. IMPERIALIS *l. c.* Et quis dubitet, ejus mortem viri, cujus tanta doctrinæ & egregie actorum per Italiam vicinasque regiones fama erat, cujus & innumerabilia de patriæ salute merita exstabant, civium Veronensium optimis quibusque tristissimam fuisse luctuosissimamque.

(d) Poetarum Italorum, si vera refert *Autor Vitæ Frac. p. 9*, nemo fuit, qui non gravissime afflictus tanti viri jactura, suarum esse partium duceret, laudes ejus immortales literarum commendare monumentis, omnemque amoris, quo complexus olim hunc Poetarum omnium principem fuerat, vim atque robur carmine exprimere. Quorum testimonia tanto nobis majori habenda in pretio, tantoque gravius dignitati & existimationi FRACASTORII addere videntur pondus, quanto longius, quæcunque prædicantur de mortuis, ab omni remota esse solent assentatione. Non sufficit hæc pagina enumerandis singulis; neque fore, qui expetat singula, puto quenquam. Seligam tamen, quæ præsenti instituto maxime conveniant, & ad decus FRACASTORII conferre plurimum possint, ex illis potissima. Singularis plane erga manes FRACASTORII pietas fuit JUL. CÆS. SCALIGERI, qui, tenerrima olim amicitia conjunctus FRACASTORIO, sacras defuncto aras posuit, & in singulis earum carmina inscripsit. Habetur

nempe in *Carminibus Scaligeranis*, quæ junctim prodiere variis in locis, liber integer, *Aræ Fracastoreæ* inscriptus, & exquisita in FRACASTORIUM Epigrammata, numero septem & viginti, complectens. Non rem eandem canit in singulis, sed undiquaque carminis laudisque rapit materiam. Id quod varii, quos singulis præfixit, tituli nos docent. Nunc enim *Famam*, nunc *Charitas*, nunc *cælestem mentem*, *quæ regit homines*, nunc *Parcam*, nunc *Auroram*, nunc *populos arbores*, nunc *Animam Fracastorianam*, nunc *Benacum*, nunc *Aviculas*, *aquas*, *ventos*, nunc *Solem*, nunc *Vitam hanc*, nunc *ipsum Fracastorium*, nunc ejus *picturam* carmine compellat: nunc veteri ritu aras ei consecrat, ejusque pie precatur manibus. Speciminis loco bina proferam, in quibus singularem præ reliquis leporem & concinnitatem admiramur. Alterum est *ad Animam Fracastorianam*:

Verona flet: natura luget: ordines
Omnes Deorum, qui citos orbes rotant,
Immane quantum lachrymantur & gemunt:
Mœstam sororum neniam chorus cantat.
Pro voce Phœbus mœsta fert silentia.
Suspirat omnis orbis, ut meta ultima
Vitæ occupavit Castoris magni dies.
Et abstinere me jubet luctu pudor?
Quod nostra parvi Musa momenti nequit
Æquare tanti tam feras damni vices.
Civis serenis o recepta sedibus
Anima, quietis alma compos aureæ,
Quid si corollæ lucidis textæ rosis,
Violæque mite veris halantes decus,
Puris canistris serta complexu rudi
Manes corymbi tortiles placant tuos,
Mea despicata hinc exigentur carmina?

Alte-

Alterum, quod inscripsit: *Ad Fracastorium:*

Cum damnum attonitus nostrum fleo,
Nequitque fletus esse par dolori;
Tum spargo trepidos pro lachrymis numeros.
Cum specto attonitus numeros tuos,
Pudore fracta Musa conticescit,
Et spargo tepidas pro numeris lachrymas.
Cum mens, & pudor, & meritum tuum
Pugnent; es ergo fletibus canendus,
Et spargam mistos cum lachrymis numeros.

Lusit & in obitum HIERONYMI Epigrammate compositissimo ADAMUS FUMANUS, civis Veronensis:

Longe vir unus omnium doctissimus,
Verona per quem non Marones Mantuæ,
Nec nostra priscis invident jam secula,
Virtute summam consecutus gloriam,
Jam grandis ævo hic conditur Frastorius.
Ad tristem acerbæ mortis ejus nuncium
Vicina flevit ora, flerunt ultimæ
Gentes perisse Musicorum candidum
Florem, optimarum & lumen artium omnium.

Vid. *Carmina Illust. Poet. Ital. T. V. p. 237.* Dicitur *Autori Vitæ Frac. p. 9* Epigramma hoc inter ea, quæ scripta sint ab amicis FRACASTORII, *principem obtinere locum omnium consensu.* Epigrammati Oden jungo JO BAPTISTÆ AMALTHEI, Opitergiensis, Horatianis simillimam, & amore scriptam abundantissimo, quæ legitur in *Carminibus Fratrum Amaltheorum, cum Sannazarii Carmin. editis Amstel. 1728, p. 433. sqq:*

Nec Sol ab ortu pulchrior aureum
Ostendit axem, nec magis Hesperus,
Cum pura nox invexit astra,
Sidereos micat inter ignes,

Quam vera virtus munere cælitum
Terris refulsit; quam neque fulminis
Exterret ictus, nec minaces
Martis equi, nec iniqua bella.
Sed Ditis atri quem semel horridis
Adjecit umbris dura necessitas,
Non dia virtus, non Camœnæ
Ætherias revocant ad auras.
Nec Musa quondam restituit parens
Fatis ademtum Threïcium Orphea,
Quanquam ille dudum corda molli
Flexerat Eumenidum querela,
Ausus profundos flebilibus modis
Excire Manes, nigraque Tartara,
Noctemque damnatam subire,
Dum miseram Euridicen reposcit.
Nec morte functum candida Pieris
Ad lucis oras, ad nitidum diem
Frastorium vatem reducit,
Sæpe Deos precibus fatigans;
Seu flexuoso Tethyos e sinu
Phœbus recurrens explicat aureas
Equis habenas, & rubente
Exhilarat sua regna curru,
Seu noctis udæ prævius Hesperus
Sacros reliquit Nereïdum choros,
Et Luna rotantes aperto
Extulit Oceano jugales.
Illum gementes Aonio in specu
Flevere Musæ; nec mel apes, neque
Dulcem dederunt astra rorem, &
Flumina destituere cycni.
Nunc plena luctus omnia: nunc humi

Phœ-

Phœbea laurus, nunc hederæ jacent;
Nunc cæca nubes sidus urget
Pierium Stygia sub unda.
Sic puppis atro mergitur æquore,
Quæ bella nullis gentibus inferens,
Fulgebat insignis Sabæis
Muneribus, Phariaque merce.
Declivis alto Sol ruit æthere,
Fessas reclinans Oceano rotas;
Sed luce terras vestit idem
Purpureo rediens Eoo.
Nos ut severa turbidus alluit
Cocytus unda, fataque Gnossius
Judex ahena movit urna,
Ad Superos via nulla ducit.
Quis victa morbis, victa doloribus
Firmabit herbis membra potentibus?
Quis verba devolvet rotata
Ambrosio nivis instar ore?
Tardasque nectet fluminibus moras,
Carmen decoro pectine temperans?
Carmen, quod argutis ab antris
Sæpe loquax iterabat Echo?
Tu, Phœbe, testis, cum tibi fervida
Sacrabat alto pectora Numine
Oracula edoctus Pelasgum,
Sanctaque templa animi recludens.
Sive ille fati præpetis obvias
Tardaret alas Pæonis artibus,
Seu voce mallet, seu canoris
Pronum Athesim fidibus morari,
Qua pulchra labens per vada libero
Amnis natatu Naïadum sacros

Per:

Pertentat amplexus, & udam
Mordet aqua fugiente ripam.
Sed pone luctus, anxia Pieri:
Non ille magni cultor Apollinis
Urgetur obductus perenni
Nocte oculos, gelidoque somno:
Qui sempiternæ mensus iter plagæ,
Et se beatis sedibus inferens
Accessit astris, & nitescit
Altior invidiæ tenebris.

Denique præclara est & monumento FRACASTORII sepulchrali egregie accommodata Inscriptio, quam posuit ei dedicavitque NIC. REUSNERUS in *Icon. sub lit. o. 1*:

HIERONYMUS FRACASTORIUS,
Veronensis:
Philosophus, Poeta, Medicus, Astrologus,
eminentissimus,
Quo nemo in literis absolutæ virtutis
specimen illustrius,
Nemo consummatæ gloriæ spem dederat certiorem:
Argumento esse potest divinum ejus Poema, Syphilidis nomine inscriptum:
Rerum naturæ indagandæ totus
deditus:
Post multa & vitæ & doctrinæ præclara exempla, mortalitati naturæ renunciavit:
Patavii sepultus anno Christiano
M. D. LIII.

(e) Ex

(e) Ex inferis quasi & sepulchris suis JO. BAPTISTA RHAMNUSIUS revocavit morem illum, priscis temporibus usitatissimum, parum auditum nostra ætate, res maximorum virorum præclare gestas insculpendi in marmore, sacrisque clarissimorum civium manibus statuas dedicandi ad seram perventuras posteritatem. Non majores illustrioresque FRACASTORIO, amico conjunctissimo, viro de literis omnibus immortaliter merito, decernere honores poterat, quam eos ipsos, quibus præstantissima ingenia primosque cultioris doctrinæ autores, TULLIUM, NEPOTEM, MARONEM, OVIDIUM, TACITUM, PLINIOS, CLAUDIANUM, dignos judicaverat antiquitas. Visuntur ad hunc diem Patavii, & inspectanti cuique admirationem movent expressæ eleganter eodem in lapide ANDREÆ NAUGERII & HIERONYMI FRACASTORII, nobilissimorum ex Venetis, imagines æneæ, Rhamnusianæ pietatis testes certissimæ. Posita hæc statua in fornice portæ juxta pontem D. Benedicti, & aræ pervetustæ Inscriptione, quam, ex ruinis Salonarum, urbis Dalmatiæ, effossam, in Italiam invexerant rerum antiquarum curiosi, scite diligenterque exornata, maximum habetur Patavini Gymnasii decus, eximiumque præbet tam civibus, quam peregrinis, spectaculum. De illa THUANUS *Lib. XII. Histor. ad ann. 1553. p. 576* hæc habet: *Æneæ Fracastorii & Andreæ Naugerii, Patritii Veneti, viri doctissimi, effigies scitissime expressæ Patavii in Benedictino fornice visuntur, a Jo. Baptista Rhamnusio, utrique amicissimo, positæ, addita antiquæ aræ pervetusta dedicatione, ex ruinis Salonæ urbis eruta, ut, qui arcta inter se necessitudine conjuncti vixerant, & pulcherrimarum rerum scientias ac politiores literas adeo excoluerant, eodem in loco spectarentur, & a juventute Patavina universoque Gymnasio cottidie salutarentur.* Basis statuæ, seu *tabula*, ut vocat FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c.* fuit marmorea, etsi æneæ imagines ipsæ in suprema basi collocatæ. Neque in ornatu & splendore exter-

no, neque in arte sua quicquam sculptor desiderari passus est. Statuam earum, quæ Patavii habentur, illustrissimam prædicant BERNARDIN. SCARDEONIUS *Lib. II. Histor. Patavin. Class. 5. p. m. 107*, ANT. TEISSIERIUS in *Elog. des hom. savt T. I. p. 170*, JO. IMPERIALIS in *Mus. Hist. p. 17*, FRANC. POLA *l. c.* & *Autor Anon. Vit. Frac. p. 9*, quorum singuli copiosius ea, quæ nos de statua tam illustri diximus, sunt persecuti. Doleo, ipsa Inscriptionis, in marmor incisæ, quæ tantum habuisse dicitur vetustatis pretium, verba communicata nobiscum esse a scriptorum nemine.

(f) Laudatissimo exemplo universæ civitati Veronensi præiverat Patavii homo privatus, JO. BAPT. RHAMNUSIUS, & honorum genus, quo prosequenda esset memoria civis egregii, illi velut præscripserat. Turpissimum fuisset, ab homine peregrino pietate in FRACASTORIUM vinci patriam, cives, cognatos, atque eos inprimis, quibus res suas omnes, studia, labores, artemque ille consecraverat, quosque sibi per omnem vitam officiis obstrinxerat vere innumeris. Itaque memoria repetentes, quicquid gloriosum unquam dignumque omni posteritate confectum fuerat a FRACASTORIO, cives optimi, biennio post, quam de RHAMNUSII facto nobili fama percrebuerat, anno nempe MDLV, solenni Senatus urbisque universæ scito, rogante CHRISTOPHORO FRACASTORIO, Curatore urbis communi, in foro medio togatam ei & marmoream laureaque cinctam, & imagine viri ad vivum expressa decoratam, posuere statuam. Scriptores de ea multi commemorant, ut HENR. SALMUTHUS *ad Guid. Pancirolli Lib. II. Rerum memorab. Tit. I*, VINCENT. PARAVICINUS in *Singularibus de Viris erud. clar. p. 80*, JO. IMPERIALIS in *Mus. Hist. p. 17*, GERH. JO. VOSSIUS *de Art. ac scient. nat. Lib. III. Cap. 64. p. m. 189*, JULIUS A PUTEO in *Elogiis Judic. Advocat. Colleg. Veron. p. 194 sqq.* ONUPHR. PANVINIUS in *Antiqu. Veron. Lib. VI*, FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c.* &

Autor

Autor Vitæ Frac. p. 9. & 11. Hanc, ubi Veronam accesseris, collocatam eodem in loco videbis, quo CATULLO olim, & C. PLINIO SECUNDO, aliisque civibus bene meritis, marmorea Senatus monumenta posuit. Vid. VINC. PARAVICINI *Singularia l. c.* OCTAV. BOLDONII *Epigraphica Lib. II. p. 283*, POLYC. PALERMUS *de Vera C. Plinii Secundi superioris patria Lib. II. Cap. 8. p. 34*, & *Lib. III. Cap. 5. p. 81. sqq.* alii. Erecta primum in foro maximo, sed paulo post translata est in veterem arcum lapideum urbis prope Comitium situm in Area, quæ Dominorum appellatur; si recte interpretor verba *Autoris Vitæ Frac. l. c.* qui, sua ætate in Area illa asservatam, testatur. Ejus splendorem decentissimumque habitum conjicere licet ex artifice. Hunc *Danesium Cataneum Carrariensem ex Lunensi agro* vocat, præstantissimumque fuisse ætatis suæ statuarium, refert idem scriptor *l. c.* Inscriptionem statuæ hanc addidit ONUPHR. PANVINIUS, Veronensis:

HIER. FRACASTORIUS
PHILIPPI F.
EX PUBLICA AUCTORITATE.
ANNO M. D. LIX.

Ipsis PANVINII hoc verbis docemur in *Antiqu. Veron. l. c.* Multum ad rem præsentem facit, &, quanta olim vixerit in dignitate FRACASTORIUS, quantam post mortem nominis famam gloriamque consecutus sit, perspicue ostendit *Decretum* illud *Senatus Civitatisque Veronensis pro erigenda Fracastorio statua marmorea sancitum;* cujus cum mihi forte fortuna copia facta sit, pervolventi *Opera Fracastorii*, quæ *Venetiis apud Juntas A. 1584* prodiere, in gratiam eorum, qui editione illa sunt destituti, huc illud, ut potero ex mutilato lectuque admodum difficili exemplo, transscribam:

Exemplum ex Actis Consiliorum magnificæ Communitatis Veronæ.

Die Jovis, post nonam, XXI Novembris, M. D. LV, in Camera Consilii, in Consilio Duodecim & Quinquaginta, præsentibus Clarissimis Rectoribus, & magnificis Dominis Camerariis, in vocibus Quinquaginta octo.

Pro erigenda statua marmorea, Excellentissimo Domino HIERONYMO FRACASTORIO, *Poetæ Clarissimo, felicis memoriæ, posita fuit Pars infra scripta, die XII instantis publicata, & nunc repetita, & capta de Ballotis XLV pro, & XIII contra. Cujus tenor est, videlicet.*

Ea fuit virtus & diversarum scientiarum cognitio nobilissimi Domini HIERONYMI FRACASTORII, *Civis nostri, ut inopinata ejus mors ingentis mœroris & luctus causam non solum nobis, & cunctis Italiæ civitatibus præbuerit, sed etiam multis barbaris nationibus, ad quas tanti viri fama pervenerat. Ille enim Philosophiæ, & Medicinæ peritia nostri temporis celeberrimos homines æquavit: Humaniorum vero literarum scientia, & in primis Poesi, sicuti multos ex veteribus, ita omnes, qui post annos mille quingentos aliquod in eo genere scribendi nomen habuere, superavit. Testatur divinum illud Syphilidis, sive de Morbo Gallico, Poema, Heroico carmine scriptum: atque item Libri duo, nuncupati Joseph, quos morte præventus absolvere non potuit, compluresque alii lusus Poetici, qui nuperrime in lucem prodiere. Proinde cum patres nostri eos etiam cives suos, qui ante humani generis redemtionem singulari quadam eruditione, ac ingenii splendore floruere, publicis monumentis, & imaginibus decorandos censuerint;* NOS *etiam tantum Virum, nobili genere ortum, tamque illustrem Poetam, quem nos ipsi aluimus, & in patriæ sinu morientem vidimus, pari honoris & gloriæ titulo defraudare non debemus. Et ideo ad propositionem spectabilis Domini Christophori Fracastorii, Provisoris Communis,*

Vadit

Vadit Pars, posita per spectabiles Dominos Provisores, & Consilium Duodecim, quod majorum nostrorum exemplo, qui Catullum, Plinium, & reliquos Cives suos, qui in diversis scribendi facultatibus præstitere, ex veterum instituto, marmoreis imaginibus honestare voluerunt, erigatur ipsius Domini HIERONYMI *marmorea Statua, Poetæ habitum referens, florente circa tempora Lauro, supra Arcum Viæ &c. juxta ordinem reliquarum Columnarum.*

ANGELUS ZAVARISIUS,
Cancellarius Communis.

Appositum est Sigillum Civitatis, quod albæ Crucis formam repræsentat.

§. IX.

Erepto jam rebus mortalibus Fracastorio superstes fuit rerum præclare gestarum gloria, & scriptorum ejus, (a) quæ, alio atque alio tempore edita, in omnium versantur manibus, perennis fama. Expressam in illis quandam ingenii præstantis & exquisitæ eruditionis, qua multis aliis anteiverat longissime, imaginem videmus, &, sicut in maxima usque ad hoc tempus omnium fuere admiratione, ita nemo, quantum ego scio, de laudibus illorum quicquam ausus est detrahere. (b) Scripsit autem vir immortali memoria dignus *de Homocentricis, sive Stellis*, (c) *de Causis Criticorum dierum*, (d) *de Sympathia & Antipathia rerum*, (e) *de Contagionibus & contagiosis morbis, & eorum curatione*, (f) *de Vini tempe-*

ratura, (g) haud vulgaris doctrinæ libros, elegantiſſimos etiam limatiſſimosque Dialogos, *Naugerium, ſive de Poetica*, (h) *Turrium, ſive de Intellectione*, (i) & *Fracaſtorium, ſive de Anima*, (k) Carmina denique, cura & arte polita incomparabili, *Syphilin, ſive de morbo Gallico*, (l) *Joſephum*, (m) *Alconem, ſive de cura canum venaticorum*, (n) & complura alia, in libelli integri formam redacta. (o) Singula hæc ſubtilem viri maximi ſcientiam acutiſſimumque teſtantur ingenium, & magis vulgo ſunt cognita, quam, quæ poſt mortem ejus exiiſſe in lucem dicuntur, familiares ejus Epiſtolæ, (p) quæque *de Incrementis Nili* vernaculo ipſe ſermone ſcripſiſſe perhibetur ad Joannem Baptiſtam Rhamnuſium, virum civitatis Venetæ primarium. (q)

(a) Non fuiſſet profecto tanta nominis Fracaſtoriani omni tempore celebritas, niſi hoc ei decus peperiſſet ſcriptorum, quæ vulgavit vir doctus & diligens, admirabilis præſtantia. Ad quodcunque enim ſcribendi genus ſe converteret, certiſſimum ſemper egregii laboris fructum tulit, gloriam. Non, qui ſcripta ejus legit ſingula, is inter Philoſophos, Medicos, Aſtrologos, & Poetas, eosque nobiliſſimos, locum negabit FRACASTORIO. Unde nos, ſi nihil prorſus de ſcriptis FRACASTORII commemoremus jam, quicquid hactenus operæ in enarrandis viri optimi laudibus inſumſimus, inſumſiſſe fruſtra videbimur. Breviter tamen de ſingulis ſummatimque dicemus, memores inſtituti noſtri munerisque nobis impoſiti. Alia leviter tangentur, ne, quæ ſupra paſſim dicendo præcepimus, recocta ſtomachum Lectori moveant; alia

alia omittentur de industria, ne, quæ scire nostra parum refert, in legendis illis, sint, qui bonum otium perdidisse se querantur. Ordinem dicendorum non nisi eum delegimus, quo prævivit nobis PAULUS RHAMNUSIUS in Collectione *Opp. Frac.* prelo *Juntarum* parata Venetiis anno 1584, quippe qui suum cuique libro, ut præstantia ejus dignitasque tulit, dedisse locum videtur.

(b) Spectant hæc ad ætatem FRACASTORII, non ad posteriora tempora, ubi cum præclara ceperit incrementa literarum honor, & Philosophiam inprimis artemque salutarem sordibus suis purgarint incredibili labore maxima quæque ingenia, non potuit non sagaciorum interdum reprehensionem incurrere FRACASTORIUS, utpote qui non ita omnes in quavis disciplina recte sentiendi difficultates, gravissimas sane ac fere innumerabiles, eluctari potuit, ut non barbara sæpius veterum vestigia cum reliquis ex vulgo presserit, & ad sui se ingenium seculi accommodaverit. Neque tamen, qui ex instituto famam FRACASTORII oppugnatum iverit nostra ætate, scriptisque proscindere contumeliosis ausus sit, quenquam scio, etsi inficiari haudquaquam possim, argumentationes Aristotelicas, quibus haud raro usus est Noster in scriptione Philosophica, ad palatum fuisse paucis nostrorum hominum, quibus nihil est cum prisci ævi tricis illis commercii.

(c) Recte factum est a PAULO RHAMNUSIO, quod in *Opp. Frac.* junctim editis primo loco collocavit *Homocentricorum, sive de Stellis* Opus FRACASTORII, tam argumenti dignitate, quam diligentia & artificio scribentis commendatissimum. Maturioris ætatis labor est, ut patet ex libri hujus *Sect. III. Cap. 6*, ubi Chronologicis occupatus computationibus, annum, qui agebatur tunc, cum hæc scriberet, dicit MDXXXV. Ætatis igitur anno secundo & quinquagesimo hunc laborem susceperit, necesse est. Absolutum vero libellum eo tempore, quo rerum sacrarum summa delata fuerat Paulo

Paulo III, iterum nos docet FRACASTORIUS in Præfatione libri, Paulo huic honoris causa inscripta. Autor suasorque ei, ut ad hoc scribendi negotium se converteret, TURRIANUS fuit moriens, qui cum, frustra futurum, quicquid ipse de Homocentricis novisque binis stellarum motibus meditatus diu fuerat, probe intelligeret, nisi astrorum peritus aliquis manum admoveret ultimamque limam adhiberet operi, a FRACASTORIO, cujus doctrina & ingenium præclara multa promittebat ipsi, suis facile impetravit precibus, ut, negotium demandatum celeriter se ex sententia ejus confecturum, ipsi lubens ille reciperet, & in hanc cogitationem tota mente incumberet. Accessit huc gravissimum Giberti, Episcopi Veronensis, consilium, qui, TURRIANI sui amantissimus, nulla re magis ejus conservari posse memoriam putabat, quam si protracta e tenebris felicissima ejus inventa, in luce ponerentur publica, & in orbis eruditi venirent conspectum. Cujus cum plurimum valeret penes FRACASTORIUM autoritas, factum est, ut hic non solum alacriore animo rem cœptam perficeret, sed ipsum etiam opus, curis ultimis jam absolutum, sacrum ei esse cuperet, & nomine ejus in fronte ornatum mittere ad eum destinaret. At hujus propositi certior factus Gibertus, negavit, id sibi deberi muneris, sed hortatus est FRACASTORIUM, Paulo potius, novo Pontifici, hunc haberet honorem, & sub ejus, tanquam rerum cælestium arbitri, auspiciis novum *de Stellis* opus in lucem proferret. Plenius cognosci hæc possunt ex FRACASTORII *Præfat. Homocentr.* & MARC. ANT. FLAMINII *Paraphrasi in Lib. XII. Arist. de prima Philos. p. m. 45.* Literæ, quibus hunc Paulo librum dedicavit FRACASTORIUS, si dicendi genus spectes, graves sunt & elegantes, si rem ipsam & sententias, animi ad adulandum compositi testes certissimæ. Vid. quæ de illis diximus §. *VI. n. (bb).* Si fides habenda *Autoribus Diar. Essais de Lit. 1702. Mens. Nov. p. 288*, liber hic cum altero *de Causis Criti-*

corum

corum dierum, cura PETRI BEMBI, primum prodiit *Venetiis anno 1538.* Tractandi modum in hoc *summæ eruditionis libro*, ut dicitur *Autori Vitæ Frac. p.* 7, eum servavit FRACASTORIUS, *ut in singulis* (sunt hæc ipsius verba Autoris in *Cap. I. prælim. huj. Op.) ante omnia proponeret, quæcunque apparent, quæque observata traduntur; mox, quo pacto alii ea ostendere conati sint; tum demum, quo pacto eadem ipsi demonstranda videantur per ea principia, quæ haud ita pridem inventa fuerant a Turriano.* Tribus Opus omne Sectionibus distinguitur, quarum prima Autor certa quædam & vulgo cognita de sphæris stellarum fundamenti loco principia ponit, & de motu orbium cælestium generatim agit; altera ad ea, quæ in cæli, ex omni parte patentis atque aperti, immensis luminibus dudum observata sunt Astronomis, PTOLEMÆO inprimis atque HIPPARCHO, quos *neque falli, neque fallere natos* dicit *Cap. I*, progreditur, &, enumeratis siderum motibus diversis, sigillatim, quæ circa sidera nobiliora, Aplanen, Saturnum, Jovem, atque Martem apparent, explicat; tertia denique de Solis, supremi velut Planetarum Regis, admirandis conversionibus, & motu inæquali, hujusque caussis, de dierum tam naturalium, quam civilium, diversitate, de æqualitate horarum & inæqualitate, de diversa annorum mensura, porro de Veneris, Mercurii & Lunæ naturali motu diligenter disquirit, ac postremo veterum, EUDOXI & CALLIPPI, de universa cæli œconomia, & eorum, qui orbes eccentricos & Epicyclos quosdam infelici ingenio confinxerant, sententias rationibus refellit conquisitis undequaque, & a vulgi sensu remotissimis. Breviter hæc indicasse sufficiat. Plura de rerum sublimiorum, quibus scatet liber iste, delectu, tam nostris, quam FLAMINII, verbis diximus supra §. *V. not. (b).* Unum hoc addimus, media inter carmina cantusque finem Operi impositum, &, dimissa Urania, ad Calliopen redire FRACASTORIUM, politulisque numeris non suo minus libello, quam memoriæ inprimis Turrianæ augurari æternitatem. Ad vete-

rem consecrationis ritum referas, quæ ad TURRIANUM Poeta:

Tuque etiam, seu te tua tanta inventa, novosque
Admirantem orbes, puro fulgentia cælo
Templa tenent, seu Threïciæ testudinis audens
Tangere ebur, plectris numeros, & carmina dictas,
Qua via sidereo candescit lactea cælo,
TURRI ades, inventisque tuis, nostroque labori
Da, sancte, augurium atque optatis annue nostris.

Ceterum illud se assecutum hoc labore, libere profitetur ipse sub finem *Præf. Homoc.* ut *priori Astronomiæ lux quædam aditusque perfacilis sit per hæc adjectus, & longe minus unusquisque in Homocentricis*, ab ipso prolatis, *sit laboraturus, quam in Eccentricis aliorum.*

(d) Ex *Homocentricorum* Opere Astronomum, ex illo *de Causis criticorum dierum* Medicum cognoscimus. Exiguæ molis libellus iste, sed qui argumenti gravitate & doctrina multiplice in præstantissimis habendus. Diximus de eo quædam superiore §. *IV. not.* (*i*). Agit hic FRACASTORIUS de diebus illis, qui ægrotantibus cumprimis solent esse fatales, & ob crises, quibus a reliquis diebus distinguuntur, vehementissimas Critici vocantur Medicis. Horum causas certo definire ausus antehac nemo fuerat. Diversis diversa placuere ingeniis. Pythagoræorum alia, alia Philosophorum, alia denique Astronomorum fuerat sententia. Illorum quidem, qui, manifesto lusu ingenii, criticorum dierum causas in Deorum & naturæ, certo quodam semper numero delectantis, arbitrio quæsivere; Philosophorum, qui solo id casu contingere persuasum habuerunt, ut dies alius alio terribilior funestiorque sit; Astronomorum demum, qui ad varium, nunc leniorem, nunc atrociorem multo, siderum in corpora humana impetum referri, quicquid illarum in morbis crisium sit, optime posse somniaverant. His ipsis, mirum est, tam pertinaciter adhæsisse veterum Medicorum turbam, & in his GALENUM inprimis cum suis sectatoribus, ut *Sophistas vocaret*, & *conviciis*

male-

maledictisque prosequeretur Galenus, si qui ratione ulla malint hanc rem inquirere, quam minime Astrologis credere, præcipue Ægyptiis, qui asseveranter hæc a Luna fieri affirmarent, quæ verba sunt FRACASTORII in *Præf. huj. Op.* Noster adeo, muneris id sui ratus, ut in hujus rei cognitionem, in qua versari Medicus potest felicissime, penitus se abderet, turpe judicavit, ignorantiae quandam sibi ipsi necessitatem imponere, & vicissitudinum in morbis causas, humano corpori congenitas, a longinquis astrorum regionibus arcessere. Exquisitissimis igitur adductus rationibus, & diligenti inquisitione longaque confirmatus experientia, ut ipse docet in *Præf. & sub finem Libri*, non potuit, quin, neglectis plane Pythagoreæ scholæ & Philosophorum commentis, ab ipso *parente Medicinæ Galeno*, (sunt hæc verba ejus *sub finem Operis,*) *quem in reliquis ut Deum veneratus est & coluit, hac una in re discederet*, & omne morborum intervallum, omne incrementum & decrementum, ex natura humani corporis, & vehementiæ, qua furit morbus quisque, gradibus cognosci posse, gravissimis & prorsus invictis argumentis ostenderet, tanto laudabiliore quidem consilio, quanto certius, maximum ea in re scientiae Medicæ momentum verti, ipse dudum intellexerat. Id enim, si in sententiæ suæ veritatem curatius inquirerent Medici, impetraturum se confidebat, ut in omnibus morbis futuros dierum progressus, & quid quoquo tempore sperandum aut subeundum ægrotanti sit, quilibet Medicorum prænoscere, & salutari adeo medicina ad superandos omnes morbi impetus corpus ægrotantis præparare posset. Hanc ipsam vero *contemplationem atque artem negligentis Medici non esse, aut ad lucrum evolantis, sed solertis, & amantis Philosophiam*, vere sapienterque judicat *Cap. 15. huj. Op.* De libri pretio & rationum, quibus sententiæ novæ robur addidit, dignitate existimare, non tam nostrum est, quam eorum potius, qui in his literis versantur, & graviore pollent judicio.

(e) *De Sympathia & Antipathia rerum* librum unum pro-

dromi instar tribus *de Contagione* libris præmisit. Acturus enim de morbis, qui contagiosi perhibentur, haudquaquam illa de consensu & dissensu rerum disquisitione poterat supersedere. Itaque, si rerum ac dictorum nexum, quo connectitur utrumque Opus, consideres, conjungendos potius libellos hosce in unius libri formam, quam separandos, dicas. Atque hæc ipsa FRACASTORII fuisse mens videtur. Primi enim *de contagione* libri tale est initium, quale non nisi libri, subsequentis librum, esse solet: *Nunc autem de Contagione prosequamur*, &c. neque illi Operi præmissa est, nisi quæ in fronte libri *de Sympathia* legitur, Præfatio, qua ipsa utriusque Operis scribendi consilium exponitur, & utrumque Alexandro Farnesio, Cardinali amplissimo, sacrum offertur. Placuit tamen sive Autori, sive Editori, nescio cui, suum Operi cuique nomen imponere singulare ac diversum, & uno alterum, alterum tribus, ut videmus, libris absolvere. Ad scribendos libellos hosce ætate jam præcipitata & plane senex se convertit Noster, si qua fides habenda *Autori Vitæ Frac. p. 7.* Nihil ea de re constare nobis ex Præfatione FRACASTORII potest, nisi quod *serius, quam voluerat, negotiis variis impeditus, confectum* a se dicat hoc scribendi negotium. Literæ ad Alexandrum Farnesium, libro præmissæ, prolixæ sunt in laudibus Alexandri, multumque suavitatis habent, memoratæ nobis supra §. *VI. not. (z)*. Fatendum est autem, opus arduum ac difficilis laboris his ipsis libellis susceptum a FRACASTORIO, quod præcursores in his argumentis pertractandis paucissimos, duces haberet prorsus nullos. Nam quæ de Sympathia & Antipathia rerum scripta a se refert GALENUS, nunquam videre lucem, certe cum posteris communicata non sunt. De Contagionibus vero etsi quædam legantur in scriptis HIPPOCRATIS; alia tamen omnia is ipse, quam contagionum naturam, docuit. Diligentiores quidem ea in re GALENUS, PAULUS ÆGINETA, AETIUS AMIDENUS, atque alii Medicorum veterum; at, qui scripta eorum legit, multa, videt, sequentium seculorum industriæ reliquisse eos indaganda. Recentio-

centioris autem ætatis Medici, dum ab occulta quadam proprietate provenire dixerant, quicquid fit morbi pestilentioris, re ipsa, nihil se scire de contagionum natura, professi sunt. Itaque, ne exprobrare quis posset arti medicæ hanc maculam, quasi de multis morborum generibus dubia valde & inexplorata res esset, in scrutandis eruendisque contagionum causis desudandum sibi duxit, & quamvis nullo labore illud assecuturum se cerneret, ut in ipsa morbi viscera penetrare, causasque definire posset proximas & morbo proprias, satis tamen a se præstitum iri sperabat, si medias saltem explicaret causas, non e longinquo adeo petitas, sed quarum cognitione ad faciliorem remediorum inventionem via parari posset Medico. Egit vero, ut vel libri summam scias, illud inprimis Noster, ut rerum omnium, quas gignit natura, primum vel consensionem vel dissidium & certamen quoddam investigaret, tum, *quæ in universum natura contagionum sit, & quo principio efficiant, & quo pacto gignantur, & cur aliæ fomitem relinquant, aliæ ad distans etiam sese propagent, & morborum cur alii contagiosi sint, leniores, mitioresque existentes, alii minime contagiosi, acerbiores, ardentioresque multo cum sint, & quo a venenis contagio differat, & ejusmodi alia multa*, depromtis ex Philosophia & natura rerum argumentis edissereret. Instituti sui rationem Autor in *Præfatione* reddidit prolixiorem. Reliqua legentium permittimus judicio. Non enim jam vacat nobis, Opus integrum percurrere, &, ad vivum resecando omnia, de singulorum pretio decernere. Pertinent huc eorum multa, quorum mentionem fecimus §. *IV. not. b, k, & l.* Librum *de Sympathia* absolvere *Capitum XXIII* complexu destinaverat FRACASTORIUS; hæc ipsa vero cum jam prelo parata in manus venissent JO. BAPTISTÆ RHAMNUSII, Illustrissimo Decemvirorum Consilio Senatus Veneti a Secretis, quo amico utebatur FRACASTORIUS, isque dubia nonnulla literis perscripsisset ad FRACASTORIUM, & novas quasdam tam sympathias quam antipathias protulisset in medium, factum est,

 ut

ut libello ſuo Noſter *Caput* integrum adjiceret Appendicis loco, quo ſuos RHAMNUSIO ſcrupulos exemit, & fortioribus dicta ſua argumentis confirmavit. Ad calcem libri *de Contagionibus* adjectum eſt carmen compoſitiſſimum, laudibus deſtinatum Alexandri Farneſii, Purpurati, in cujus clientelam ſe muſasque ſuas tradit Autor, quemque benignum ac faventem Operi ſuo judicem expoſcit.

(f) Rubro libri hæc inſcripſit FRACASTORIUS: *De Contagionibus & contagioſis morbis, & eorum curatione.* Si jungas ei librum *de Sympathia*, non eſt molis adeo exiguæ. Eorum certe, quos ſcripſit FRACASTORIUS, non dubito, quin ſit copioſiſſimus. Maximum hic doctrinæ apparatum & rerum optimarum jucundam varietatem mireris. De Opere doctiſſimo, quantum ſcire Lectorum intereſt, diximus *ſub not. præced. (e)*.

(g) Opuſculum *de Vini temperatura*, melioris ordinis cauſa, ne ſcripta divellerentur medica, Dialogis FRACASTORII præmiſi; etſi poſt Dialogos demum collocatum ſit a PAULO RHAMNUSIO in Editione *Opp. Fracaſt.* Veneta. Molis libellus tam parvæ eſt, ut vix ac ne vix quidem libelli nomen mereatur. Neque ipſe ei FRACASTORIUS libri nomen dedit, ſed, ſimpliciſſimo vocabulo, *de Vini temperatura ſententiam* inſcripſit. Forte nec in lucem prodiit ante, quam ſcriptis Autoris reliquis jungeretur. *Capita*, ut vides, decem & unum, eademque parum diffuſa, omnem laborem conficiunt. Ampliſſimam ejus mentionem feci *ſupra §. IV. not. (n)*, unde haurire aliquam, ſi velit, Lector poterit notitiam. Tulit hanc de Vino ſententiam FRACASTORIUS, pro autoritate a litigantibus ſibi conceſſa, *anno 1534, die IX Septembris, Prætore Clariſſimo Joanne Contareno*, ut ex ſubſcriptione ſententiæ manifeſto apparet. ANT. FUMANELLI & BARTH. GAJONI, Medicorum Veronenſium, honor agebatur, de Vini natura controverſiam diu & magna animorum contentione diſceptantium. Delata tandem ad arbitros cauſa eſt. *Invitus in his coactusque*, ut patet

ex

ex verbis ejus *Cap. I. huj. Op.* FRACASTORIUS fecit arbitrium, &, pensitatis, quibus uterque causam suam muniret, rationibus, eam, quam FUMANELLUS propugnaverat, sententiam fortiorem venioremque altera GAJONI pronunciavit, atque calorem siccitatemque inesse vini liquoribus, vocata in testimonium experientia, non minus GAJONO, quam peritis quibusque harum rerum æstimatoribus, luculenter ostendit. Latius hæc omnia persecuti sumus *l. c.* Qui rerum physicarum cognitione delectatur, & vini in corpore humano effectus varios, ac varia vinorum genera, hisque utendi leges nosse cupit, is, quæ satisfaciant ipsius expectationi, & legi cum fructu possint, hic bene multa inveniet. Libellum claudit *Vetus Epigramma* Autoris incogniti:

Infantem Nymphæ Bacchum, quo tempore ab igne
Prodiit, inventum sub cinere abluerant.
Ex illo Nymphis cum Baccho gratia multa est,
Sejunctus quod sit ignis, & urat adhuc.

(h) Dialogos FRACASTORIUS scripsit tres, alterum *de Poetica*, *de Intellectione* alterum, tertium *de Anima.* Singulis nomina eorum inscripsit, qui maximam colloquii sibi partem vindicant. De poetica NAUGERIUS, de Intellectione TURRIANUS, de Anima FRACASTORIUS sermonem habuit. Dialogis *de Poetica* & *de Intellectione* continentur ea, quæ in Baldi secessibus, illo *de Anima*, quæ in Caphiis, prædiolo FRACASTORII, fuerant proposita. Singulos a FRACASTORIO jam sene concinnatos puto, ea ductus ratione, quod tertio *de Anima* Dialogo, morte præventus, ne finem quidem imponere potuit. Primas tamen Dialogorum lineas jam multos annos ante duxerat, eo, ni fallor, tempore, quo ex congressibus amicorum domum reversus, facile in memoriam revocare ea omnia poterat, quæ ex ore NAUGERII, TURRIANI, atque aliorum, ipse de literis & selectiori doctrina haud ita pridem acceperat. Generatim quædam in his Dialogis reprehendimus *supra §. V. not. (d).* Dubitare quis posset, utrum

ita

ita re vera prolata ſint omnia a NAUGERIO & TURRIANO, ſicut enarrantur a FRACASTORIO. Non enim ita in familiari congreſſu cogitate omnia & velut a docente dici ſolent. Multa certe ex ſuo FRACASTORIUS ingenio addiderit, neceſſe eſt. Neque certe tantum ſcribendis illis laborem inſumturus videbatur, niſi ad ſe potius, quam ad alios quosque, illius rei laudem redundare voluiſſet. In LUCIANI ſi quid belle & eleganter dictum eſt Dialogis, nemo *Menippum* laudat aut *Diogenem*, omnes LUCIANO applaudimus. Idem ſibi jus poſcit FRACASTORIUS, in hoc ſcribendi genere LUCIANI aut PLATONIS æmulatus, neſcio an aſſecutus, gloriam. Ea eſt Dialogi ratio, ut ſermones conferri a multis putes, unus ſit, qui docentis & audientis, interrogantis & reſpondentis perſonam ſuſtineat. Nolim vero, eam in rem teſtis citetur ipſe FRACASTORIUS; etſi ex hujus in *Præf. Dial de Poet.* cognoſcere verbis liceat, ad edendos hosce Dialogos eo ipſum conſilio converſum, *ut tantorum amicorum memoriam, quantum poſſet, ab oblivione defenderet, & ut viva etiam illa faceret, quæ ipſi nullis ſcriptis mandata, ſed ore tantum emiſſa reliquerant.* Ejus enim, memineris, verba eſſe, qui Dialogum ſcribere, hoc eſt, perſuadere Lectoribus in animo habebat, dicta hæc aliorum, non ſua, eſſe. Lectoribus vero perſuadere hæc voluit non niſi intelligentibus, iis nempe, qui diſſimulanter omnia, & obducto quaſi velo dici noſſent in Dialogo. Quicquid hujus rei ſit, placuit fratribus VULPIIS, qui Patavii in magna laude vivunt, Dialogum FRACASTORII, quem *Naugerium* inſcripſit, adjicere *Operibus Naugerii*, quæ cura ipſorum prodiere *Patavii anno 1718*; idque factum ea de cauſa putat PETRUS NICERONIUS, haud vulgaris eruditionis Gallus, in *Memoires pour ſervir a l' hiſt. des hom. illuſt. T. XIII. p. 372*, quod multum ad famam NAUGERII conferret liber ille, & ingenii, quod præclarum in eo fuit, teſtimonium præberet certiſſimum. Suum viro acutiſſimo judicium relinquo. Forte aliis aliter videtur. Sunt, quos Dialogi hujus ita decepit inſcriptio, ut autorem ejus ipſum

ipſum crederent NAUGERIUM, & *Operibus Fracaſtorii* aliquid, quod eſſet NAUGERII, adjectum putarent. Errorem hunc animadvertiſſe mihi videor in *Catalogo Bibliothecæ Heinſianæ p. 175*, ubi vulgarem *Operum Fracaſtorii* editionem Venetam hunc in modum inſcriptam legas: *Hieronymi Fracaſtorii Opera omnia; item Andr. Naugerii Orationes duæ, & Carmina. Venet. 1555.* Reviſos & in ordinem redactos in Caphiis eſſe hos Dialogos, idque factum ſuaſu JO. BAPTISTÆ RHAMNUSII a FRACASTORIO ætate jam ſatis provecto, docemur ex *Præfat. Dial. de Poet.* unde & illud diſcimus, eidem RHAMNUSIO, ut hujus cura in lucem prodirent, miſſos a FRACASTORIO libellos hoſce, eidemque honoris cauſa inſcriptos. In Dialogo *de Poetica* ſermones conferunt ANDR. NAUGERIUS & JO. JAC. BARDULO. Huic requirendi & interpellandi, illi reſpondendi & explicandi contigit provincia. Lectu ſuavior libellus in principio videtur, quam in progreſſu. Jucunda ſatis eorum, quæ geſta inter amicos FRACASTORII in Caphiis, antequam colloquii eruditi facerent initium, narratio. At in ipſis ſermonibus, quos inprimis decebat lepor quidam & feſtivitas, arida & moroſa verborum aſperitas rerumque inopportuna ſubtilitas exigua voluptate animos legentium perfundit. Unde nec fallitur judicio ſuo ADR. BAILLETUS, genus hoc ſcribendi in Dialogo exſuccum nimis nimisque jejunum vocans in *Jug. des Sav. T. III. P. I. p. 149. ed. nov.* Ceterum, quæ de arte Poetica hic diſputantur a NAUGERIO, ſunt quidem ingenio illo digniſſima, ſed laborant interdum obſcuritate quadam, atque ita ſunt comparata plane, ut noſtro ſeculo, quod merito Apollineum dixeris, & quo tanta exſtant maximorum virorum de Poeticis ſtudiis merita, carere iis poſſe videamur quam facillime; ut recte monuit idem BAILLETUS *l. c.* Dictorum huc maxime redit ſumma, in eo potius verſari Poetæ partes, ut doctrina imbuat lectores per imitationem, quam ut delectet & permulceat. Quæ cum per ſe non poſſit non placere cuilibet poetices apprime gnaro ſen-

tentia; rationibus etiam confirmata est ejusmodi, quæ legentium desiderio omni ex parte possint satisfacere. Conferat, velim, cum his Lector, quæ supra memorata a nobis sunt *§. V. not. (e)*, & *§. VI. not. (c)*, quæque profert JAC. BURCKHARDUS *in Medico human. stud. vind. p. 6.*

(i) Alter Dialogorum, quem *Turrianum, sive de Intellectione* inscripsit Noster, nihil minus dici, quam Dialogus, meretur. Libris distinguitur duobus; nec per immensum illud spatium, præter TURRIANUM, quisquam vocem emittit. Idem erit, sive TURRIANUM hunc docentem in Dialogo de intellectus humani viribus, sive veterum Philosophorum aliquem rugosa fronte explicantem divinioris sapientiæ præcepta audias. Unus est, qui secum ipse sermones misceat, TURRIANUS, ne semel quidem, si recte memini, interpellatus a quoquam. Omnia posthac erunt Dialogi, si hoc est Dialogus. Nec minus reliqua, quæcunque hic dicta sunt, a natura colloquentium abhorrent. Quis enim hic loci tantos definitionum, distinctionum, & explicationum quærat cumulos, quis conquisitis undique & ad nauseam propinatis exemplis delectetur, quis denique figuras illas Mathematicas, elegantes parum, non aversante oculo intueatur? Nihil eorum, ut ego quidem arbitror, Dialogum decebat. Et sane, cum in reliquis Philosophus noster tam morosus & austerus esset, parum addere sermonibus illis condimenti videbantur inexpectati cantus pueruli, & admixti citharарum strepitus, tantum accommodati ad decus gratiamque *Turriani*, quantum organa musica ad suavitatem ejus, qui ex suggestu sacro verba facit inepta, impolita, languida. Præstabat, meo judicio, in argumento per se gravi & inamœno uti scribendi genere ejusmodi, quod esset omnino illi proprium & plane philosophicum, quam in poetica scribendi ratione torpere ac vigore omni deficere, officioque suo male perfungi. Uberiorem hujus Dialogi mentionem fecimus *§. V. huj. Comment. not. (a).*

(k) In Dialogo *de Anima* suas ipse FRACASTORIUS sen-

ten-

tentias expromit, & tam generatim de anima quacunque, quæ vitam & calorem præbet animantibus, quam de ea inprimis, quæ humano generi eſt propria, ejusque excellentia & immortalitate, coram amicis, NAUGERIO, BARDULONE, & TURRIANIS, diligenter audientibus, erudite disquirit. Unde & ſuum ipſe Dialogo nomen inſcripſit, dixitque *Fracaſtorium.* Propius ad Dialogi naturam accedit libellus hic, quam *Turrianus* ille, & opportunæ ſunt quæſtiones RHAIMUNDI TURRIANI, quem comitem ſibi in his ſermonibus delegit Noſter, opportunæ etiam, quæ ſubjectæ ſunt quæſtionibus, reſponſiones FRACASTORII. Quæ in fronte Dialogi legitur, Præfatio ad eundem directa eſt RHAMNUSIUM, cui inſcripti ſunt bini *de Poetica & de Intellectione* Dialogi. Principia & rationes, quibus hic dicta ſua præfulcit Noſter & confirmat, maximam quidem partem ſunt Ariſtotelicæ; haud parum tamen ſimul roboris habent ab ingenio FRACASTORII; dolendumque hinc, interveniente Autoris morte, laborem hunc ad finem haud perductum. Id quod verba teſtantur, ſub finem Dialogi manu editoris adjecta: *Morte præventus MDLIII, octavo Idus Auguſti, atque ad ipſam accitus immortalitatem, quod ſero inceperat, abſolvere non potuit.* Vid. quæ diximus de iſta FRACASTORII opella aptiore loco ſupra §. *V. not. (a).*

(l) Primum inter carmina FRACASTORII merito locum tenet *Syphilis* ejus, ſive *de Morbo Gallico* miræ venuſtatis poema, libris tribus ad PETRUM BEMBUM, Leoni X, Pontifici maximo, a ſecretis, perſcriptum. Cujus cum copioſe expoſitæ a me laudes fuerint ſupra §. *V. not. (b)*; earum hic commemoratione prorſus abſtinebo. Dicam ſaltem, quæ carmen hoc ſpectant, quæque ſupra neglecta, prætermitti hic loci non poſſunt, pauciſſima. Nomen carmini haud peregre accitum, quippe notiſſimum in Medicorum officinis, & morbo Gallico plane proprium. Sunt, qui tractam *Syphilidi* appellationem velut ex Græcorum συμφιλία putent, quam amoris conjunctionem interpretari, morbi fontem, poſſis. Alienus longe ab il-

lorum opinione, poeticam Poeta noster voci originem tribuit, *Syphilum*, pastorem quendam, *Syphilidis*, infaustæ prolis, quasi parentem perhibens. Si quid elegantiæ & suavitatis habet *Syphilis* FRACASTORII præ reliquis, quæ condidit, carminibus, præcipuam illius rei causam hanc puto, quod ejus ætatis labor fuit, qua Phœbi maxime per venas flammæ fervent, & ardentissimo amore bonam Musam, Calliopen, complectimur. Ipsius enim FRACASTORII *Lib. III. de Morb. Contag. cura Cap. 10* testimonio compertum habeo, scriptum hoc ab ipso carmen, *cum esset* adhuc *junior*, *ac*, *civitate pestilentia gravi vexata*, *in Caphios* suos *secessisset*, *ubi ad eam rem otii multum dabatur.* Idem testatur *Autor Vitæ Frac. p. 6.* Fuere, quos male haberet cumprimis, monstro morbi tam putido tamque deformi obtigisse honoris tantum, ut, protractum e tenebris sordibusque suis, & e Medicorum invenustis manibus ereptum, Musis tractandum daretur elegantioribus, pulcherrimisque Parnassi floribus ornandum. Fuit in eorum, qui impatientissime id ferrent, numero PETRUS BÆLIUS, acutissimi ingenii Gallus, a cujus in reprehendendo non tam salibus, quam aculeis, pauci olim fuerunt, qui satis cavere sibi potuerint. Atram bilem sapiunt, quæ eructavit ille in *Nouvelles de la Rep. des let. de l' ann. 1687. mens. Febr.* Si multum, inquit, lucri partum fuisset FRACASTORIO ex cura hominum, qui laborabant Syphili, dicendum omnino foret, voluisse eum morbo tam quæstuoso grati animi monumentum statuere, debitamque carmine mercedem solvere, & comparandus ipse foret cum Chirurgo illo, qui objurgatus aliquando, quod genubus submissis veneraretur statuam Caroli VIII, Galliarum Regis, recte se agere, respondit, nec ulli eorum, qui pro Sanctis habentur vulgo, tantum a se deferri honoris, quantum Principi, qui expeditione militum suorum, in terras suscepta Neapolitanas, Chirurgorum artem longe effecerit lucrosissimam. Acerbe satis & contemtim; sed forte non ita æquiores judices. Effoetum sit argumentum carminis; non id poteris ut probrum objicere poetæ, nisi,

tale

tale esse carmen ipsum, ostenderis. Omnia canere poetæ licet; modo dulce canat atque molliter. Idque præstitum a FRACASTORIO, intelligentiores agnoscunt. Res ipsas vero, quæ argumentum dedere carmini, quod attinet, ut constare de illis possit Lectori nostro, præcipua illarum momenta verbis commemorabo CONR. GESNERI, Medici egregii, qui breviorem universi carminis conspectum nobis dedit in *Bibliotheca Universali p. 328. A. Sunt*, inquit, in Carmine *Fracastorii hæc præcipua, hoc ordine explicata. De morbi Gallici origine. De Accidentibus ejus. Quod facilius curetur morbus, qui causam in sanguine habet, difficillime, qui in atra bile. Aer qui conveniat, quæ exercitia. De sudore. Somnus & otium noxia. Victus ratio. Venæ incisio. Humorum attenuatio. Purgatio. Medicamina mitiora. Aquæ destillatæ, ut vocant. Anodyna. Ad faucium exulcerationes. Papularum cura in genere. Suffitus acris. De argento vivo plurima. Unguen dia Hydrargyru. Ad oris ulcuscula. Corporis restituti lustratio. Guajaci arboris descriptio. Guajaci remedia.* Plenius hæc ornatiusque decantata, cui volupe est, in ipso legat carmine. Sciat tamen, plura hic, ob legum poeticarum rigorem nimium, ut ipse dolet *Lib. III. de Morb. Contag. Cap. 10*, a FRACASTORIO neglecta, quæ soluta oratione copiosius enucleatiusque deinde persecutus est in *Op. de Morb. Contag. Lib. II. & III.* Gloriosum maxime hujus carminis autori est, quod Gallicis numeris redditum eleganter est a PETRO LÆTO, Juliodunensi Medico, & Poeta percelebri; ut constat testimonio SCÆV. SAMMARTHANI in *Elog. Gallorum doctrina illust. sub Læto*, FRANC POLÆ in *Elog. Frac. l. c.* & *Autorum Diar. Essais de Liter. an. 1702. mens. Nov. p. 288*, quibus sane majores haberemus gratias, si, quæ de egregio hoc, ut vocant, labore ipsis fuere adhuc cognita, de iis ipsis eodem in loco nos fecissent certiores. Numeris translatum carmen ejusmodi, *qui auctoris majestatem Maroniani proximam referrent*, dicit *l. c.* SAMMARTHANUS.

(m) *Syphilin Josephus* FRACASTORII tam ordine in

Opp. ejus, quam dignitate, sequitur. Josephi, Regis Ægyptiorum vicarii, historiam omnem versibus enarrandam susceperat Poeta; sed, subita præventus morte, destinata perficere non potuit. Unde in medio historiæ cursu filum carminis abruptum cernimus Illud tamen ante mortem assecutus est Noster, ut historiæ partem eam, quæ suavitatis haberet plurimum, absolveret. Et sic satis compositum videri poterat carmen, duobus distinctum libris prolixioribus. Nobilem, interjecto aliquo tempore, huic carmini FRANC. LUISINIUS, non inconcinnus poeta, addidisse appendicem, coeptamque FRACASTORII pertexuisse telam dicitur FRANC. POLÆ *l. c.* Cujus rei fides sit penes Autorem. Nihil enim, fateor, de eo compertum aliunde habeo. In Caphiis conditum *Josephum*, testatur FRANC. POLA in *Elog. Frac. l. c.* Dedicatum est carmen Alexandro Farnesio, Purpurato, hujusque scriptum videtur jussu; quod alibi a me dictum memini. Decantata sunt hoc carmine, ut facile apparet, quæcunque nos docent decem postrema *Capita Geneseos.* Monet id FRANC. SIXTUS SENENSIS in *Biblioth. Sancta Lib. IV. p. 300.* Manifestus igitur THOMÆ POPE BLOUNT in *Censura celeb. Aut. p. 410*, & ANT. TEISSIERII in *Elog. des hom. Sav. T. I. p. 178* error est, præter *Josephum*, carmen amplissimum, alia *super Genesin Carmina* a FRACASTORIO conscripta perhibentium. Nihil mihi de illis, nec ex *Opp.* FRACASTORII, nec aliunde, constat. Neque hariolando assequor, unde factum, ut idem POPE BLOUNT *l. c.* & cum eo TEISSIERIUS *l. c.* & LUD. MORERIUS in *Grand Diction. T. II. p. 541*, carmen hoc dicerent *Comœdiam*; cum re ipsa nihil sit minus, quam Comœdia. Profecto aut illi non intelligunt, quo indutam esse habitu oporteat Comœdiam, aut alia quæque Poetarum tam veterum quam recentiorum Carmina, quin ipsa FRACASTORII *Syphilis*, *Alcon*, & quicquid scripsit carminum, æque erunt Comædiæ, ac *Josephus* ille. Quid demum non erit Comœdia, si continuam, ab homine non nisi uno factam, rerum gestarum

ſtarum narrationem dicere Comœdiam velimus? Dulcis illa, quam in *Joſepho* animadvertimus, rerum jucundiorum varietas ac viciſſitudo non minus decet ſcribendi genus quodque aliud, quam illud, quod hiſtrionum eſt. De *Joſepho* FRACASTORII memoraſſe pauca hæc, ſufficiat. Reliqua enim, quæ dici poſſunt, ſingula jam dicta ante ſunt §. *V. not. (i)*.

(n) Molis, ſi cum *Syphili* & *Joſepho* conferas, admodum exiguæ, ſed exquiſiti leporis carmen eſt *Alcon* FRACASTORII, ſive *de Cura canum venaticorum*, quod poſt mortem demum Autoris editum videtur, cum ne Venetæ quidem, quæ prodiit anno 1584, *Opp. Frac.* editioni adjectum ſit. Neque ſcio ſatis, an unquam cum *Operibus Fracaſtorii*, quoquo loco editis, junctim prodierit. Paſſim tamen in Carminibus Poetæ noſtri, quæ ſigillatim diverſis in locis a diverſis editoribus vulgata ſunt, locus ei datus. De argumento carminis, virtute Poetica, Virgiliana majeſtate, eleganti rerum delectu, admirabili in componendo arte, communicavi nonnulla cum Lectoribus §. *V. not. (k)*, quibus ipſis hoc loco, nihil habeo, quod addam.

(o) Carmina FRACASTORIUS permulta ſcripſit, ſed quorum pauciſſima pervenere ad poſteros. De cujus rei cauſa certiores fecimus Lectores ſupra §. *V. not. (e)*. Multa periere, quæ ob ſuavitatem ſuam & præſtantiam meliore fato digna videbantur, quæque plauſu incredibili ætate illa excepta dicit ADR. BAILLETUS in *Jug. des Sav. T. IV. P. I. p. 214*. Quicquid vero poſt mortem FRACASTORII ab interitu vindicatum eſt amicorum opera, ad calcem *Operum Frac.* exigui libelli ſpatium occupat. Pleraque hic heroico ſcripta carminis genere, elegiaco non niſi unum. Epigrammata pauciſſima. Habendæ ſunt illi gratiæ, quisquis hæc nobis ex naufragio ſervavit. Ex hoc velut ungue leonem diſcimus, &, quantus fuerit Poeta FRACASTORIUS, haud obſcure intelligimus. Nihil eorum, quæ ad gratiam decusque carminis pertineant, & laudem aliquam conciliare Poetæ poſſint, quisquam hic jure ſuo

deſi-

desideret. Id quod copiose a nobis diligenterque commonstratum, & luculentissimis confirmatum exemplis sub finem §. *V. not.* (*l*).

(p) Esse in manibus eruditorum familiares quasdam FRACASTORII Epistolas, sermone scriptas patrio, & cum aliis illustrium ætate illa virorum editas, in quibus expressa vitæ, morum, ac studiorum FRACASTORII quædam imago sit, exploratum habeo testimonio ANDR. CHIOCCI in *Colleg. Veron. Med. & Philos. Sect. I. Cap. XI.* Quas mihi si cognoscere propius licuisset curatiusque pervestigare, quis non videt, plenius longe ornatiusque hoc, quicquid est opellæ, fuisse proditurum. Sed frustra mihi, usquequaque illarum quærenti vestigium, omnem insumtam fuisse operam, valde doleo. Neque hujus libri, præter CHIOCCUM, scriptorum ullus verbo meminit. Parum abest, quin in eam veniam opinionem, non in fronte libri adscriptum nomen FRACASTORII, sed aliis aliorum Epistolis paucas HIERONYMI admixtas, tanquam aliunde accitas, & in peregrinum solum invectas. Quod si ita sit, nemo facile a me exposcat, ut, quæcunque superiore ævo quaqua terræ parte prodiere, epistolarum volumina perquiram. Opus foret laboriosum nimis, & intra anni spatium vix absolvendum.

(q) Catalogo scriptorum FRACASTORII, quæ emissa in vulgus sunt, ANT. TEISSIERIUS in *Elog. des hom. Sav. T. I. p. 178* annectit libellum, vernaculo sermone compositum, atque hunc in modum inscriptum: *Risposta al Discorso di Ramnusio sopra il crescimento del Nilo.* Nihil præterea de argumento libri, & genere scribendi addit. Dubitavi diu, an uni ea in re fides habenda sit TEISSIERIO, librum proferenti, de quo nihil commemoratum esset scriptoribus reliquis. Non magis enim, quæ de Nili incrementis scripsit RHAMNUSIUS, quam quæ huic respondit FRACASTORIUS, innotuerunt vulgo. Accidit deinde, ut ex *Diarii erud.* quod *Venetiis* prodiit, *T. IX. p. 118*, & P. NICERONII *Memoires pour servir a l'hist.*

l' hist. des hom. illust. T. XII. p. 318 illud cognoscerem, scriptum a LUDOVICO NOGAROLA, Veronensi, viro græcarum literarum peritissimo, editumque Venetiis anno 1552 *de Nili incremento* Dialogum, qui postea, anno nempe 1626, Milani cura FRIDERICI NOGAROLÆ iterum prelo subjectus, &, rubro paululum mutato, inscriptus sit: *Timotheus, sive de Nilo.* Quo in Dialogo cum TIMOTHEO JUSTO, qui Dialogo nomen dedit, LUDOVICO NOGAROLÆ, & ADAMO FUMANO, viris literatissimis, additus sit, ut iidem testantur scriptores, sermonum comes HIERONYMUS FRACASTORIUS; forte hinc natus est error TEISSIERII, falso persuasum sibi habentis, eundem FRACASTORIUM, ad quem pertinet pars aliqua sermonum in Dialogo, Dialogi autorem dicendum. Rem ita se habere, negas? Age, doce nos meliora, & librum FRACASTORII ante oculos nostros pone, ut, quæ latuere nos antehac, scire jam, commonstrante te ac edocente, liceat.

§. X.

Scripta hæc Fracastorii maximo semper eruditorum plausu excepta, ex eo haud obscure colligas, quod variis in locis vario tempore recusa, & in universum fere terrarum orbem transmissa, ad omnem propagata sunt posteritatem. Itaque facturus aliquid videor hac opella dignum, si, contexto Editionum, ut vocant, integro Catalogo, aliorum de Scriptis Fracastorii præclara merita breviter strictimque commemoravero. Qua in re ut ordinis observantem me geram, singula sigillatim exequar: (a)

I. OPERA FRACASTORII.

HIERONYMI FRACASTORII *Opera omnia Philosophica & Medica. Venetiis. 1555. apud Juntas. in 4.* (b)

H. FRAC. *Opera omnia. Venetiis. 1574. apud Juntas in 4.*

H. FRAC. *Opera omnia, Tomis III distincta. Venetiis. 1575. in 4.* (c)

H. FRAC. *Opera omnia, Tomis III distincta. Lugduni. 1581.*

H. FRAC. *Opera omnia. Venetiis. 1584. apud Juntas. in 4. Ex editione tertia.* (d)

H. FRAC. *Opera omnia, Tomis II distincta. Lugd. 1591. apud Franc. Fabrum s. Febræum. in 8.* (e)

H. FRAC. *Opera omnia, II Tomis distincta. Monspessuli. 1622. in 8.*

H. FRAC. *Operum omnium Tomi II. Genevæ. 1627. apud Sam. Crispinum. in 8.*

H. FRAC. *Opera omnia. Genevæ. 1628. in 8.*

H. FRAC. *Operum omnium Tomi II. Genevæ. 1637. in 8. apud Jacobum Stoer.*

H. FRAC. *Opera omnia, Philos. & Medica in partem I. & poster divisa. Genevæ. 1671. apud Sam. Chouet. in 8.*

II. HOMOCENTRICA & DE CAUSIS CRITICORUM DIERUM.

HIER. FRACASTORII *Homocentrica, & de causis criticorum dierum, per ea, quæ in nobis sunt. Venetiis. 1538. apud Hieron. Scotum. in 4.* (f)

III. DE SYMPATHIA ET ANTIPATHIA.

HIER. FRACASTORII *de Sympathia & Antipathia Lib. I, de Contagione & contagiosis morbis, eorumque curatione Libri III. Venetiis. 1546. apud Hæredes Lucæ Antonii Juntæ. in 4.*

HIER.

HIER. FRACASTORII *de Symp. Lib. I, & Antip. & de Morb. Contag. Lib. III. Venetiis. 1546. apud Hier. Scotum. in 8.*

HIER. FRACASTORII *de Sympathia & Antip. Lib. I, & de Contag. Libb. III. Lugduni. 1550. apud Guil. Gazejum. in 16.*

Habetur idem Liber in *Theatro Sympathetico aucto. Norimbergæ. 1662. apud. Jo. Andr. Endterum. in 4*

IV. NAUGERIUS, seu DE POETICA DIALOGUS.

Adjectus est *Andreæ Naugerii, Patricii Veneti, Oratoris & Poetæ clarissimi, Operibus omnibus, quæ quidem magna adhibita diligentia colligi potuerunt. Curantibus Joanne Antonio, J. U. D. & Cajetano, Vulpiis, Bergomensibus fratribus. Patavii. 1718. in 4*

V. CARMINA.

HIER. FRACASTORII *Carmina omnia. Genevæ. 1637.*

H. FRAC. *Poemata omnia; accesserunt reliquiæ Carminum* JO. COTTÆ, JAC. BONFADII, ADAMI FUMANI, & NIC. ARCHII. *Patavii. 1718. in 8.* (g)

Leguntur itidem *Carmina* FRACASTORII in *Carminibus Illust. Poet. Ital. T. V. a p. 1 ad p. 114.* (h)

Adjecta quoque sunt *Deliciis Poet. Ital. T. I. p. 1045.*

VI. SYPHILIS, seu DE MORBO GALLICO CARMEN.

HIERON. FRACASTORII *Syphilis, seu Morbus Gallicus. Veronæ. 1530. mense Augusto. in 4.*

H. FRAC *Syphilis. Apud Ludovicum Cyaneum, e regione Collegii Cameracensis. Paris. 1531. in 8.*

H. FRAC. *Syphilidis, s. Morbi Gallici Libri tres. Basil. 1536. apud Bebelium. in 8. chartis 3 & dimid.*

HIERON. FRACASTORII *Syphilis, s. de Morbo Gallico. Parisiis. 1539. apud Foucherium. in 16.*

H. FRAC. *Syphilis, s. Morbus Gallicus, ext. cum* ALFONSI FERRI *de Ligni sancti Medicina, & vini exhibitione, Libb. IV. Lugd. 1547. apud Jo Frellonium. in 12.*

H. FRAC. *Carmina de Morbo Gallico, & Ejusd. Joseph. Accedit Rutilii Claudii Itinerarium. Antverp. 1562. apud Martinum Nutium. in 8.*

H. FRAC. *de Morbo Gallico Libri III. 1611. in 8.* (i)

H. FRAC. *Syphilis. in Anglia. 1722. in 4.* (k)

VII. JOSEPHUS.

HIER. FRACASTORII *Josephus, cum* FLAMINII, STROZÆ, & ZANCHII *aliquot Hymnis. Venetiis. apud Juntas. 1584. in 8.*

Editus quoque est cum *Hymnis Ecclesiasticis ab Andr. Ellingero emendatis. Lib. III. Francof. 1578. in 8.*

VIII. ALCON, seu DE CURA CANUM VENATICORUM.

HIER. FRACASTORII *Alcon, seu de Cura Canum Venaticorum. Lutet. 1612.*

H. FRAC. *Alcon. Genevæ. 1637. in 8.*

GRATII FALISCI & M. A. OLYMPII NEMESIANI *Cynegeticon, cum Not.* TH. JOHNSONI: *accedunt* HIER. FRACASTORII *Alcon, &* JO. CAJUS *de Canibus. Londini. 1699. in 8.*

Idem *Carmen* adjectum est CASP. DORNAVII *Amphitheatro Sapientiæ Socraticæ Joco-seriæ. T. I a p. 533 ad p. 534.*

(a) Concinnavimus hunc, Lector, *Indicem*, qua potuimus, industria, operamque dedimus, ut eadem in pagina sisterentur tibi scriptorum FRACASTORII Editiones quæcunque. Dubito, an conatibus nostris ita responderit eventus, ut illarum nulla effugerit diligentiam nostram. Quis enim tantum habeat nasi, ut, quæ locis dispersa sexcentis

tis sunt, ea odorari omnia & explorare e longinquo possit? Majoris certe, quicquid a nobis præstitum, laboris opus fuit, quam credat aliquis, in hoc negotio versatus nunquam. Vix inire jam numerum librorum ausim, qui pervolutati mihi non semel aut bis, sed decies, tandem nihil dederunt, quod in usum convertere eruditorum potuerim. Nihil certe, unde vel aliquis sperari mihi fructus posset, modo illius haberem copiam, non perquisitum mihi. Neque tamen in immensam molem excrevere, quæcunque haurire mihi undequaque licuit. Cujus rei si quis in nos ipsos culpam conjiciat; profecto nimis ille iniquus judex sit. Id autem, velim, tibi persuadeas, nihil hic a nobis productum, quod non acceptum referatur scriptoribus diligentissimis, & cujus non facta sit mentio in Bibliothecarum Catalogis omni fide dignissimis.

(b) Antiquiorem hac ipsa *Operum Fracastorii* Editionem haud novi. Neque dubium est, omnium hanc esse primam. Testatur enim JAC. GADDIUS in *Allocut. & Elog. p. 68*, collecta primum in unum fasciculum scripta FRACASTORII a JO. BAPTISTA RHAMNUSIO, qui vixit Venetiis, & amico FRACASTORIO aliquot annos fuit superstes. Hujus igitur cura adornatam hanc *Operum Frac.* Collectionem, necesse est; nisi forte in locum JO. BAPTISTÆ substituendum putes PAULUM RHAMNUSIUM. Id quod dicendum omnino, si, qui anno 1584 recudi *Juntarum* prelo *Opera Frac.* curavit, idem, ut anno 1555 eorundem sumtibus *Juntarum* ederentur, autor fuit.

(c) Non satis certo scio, an diversa hæc sit a priori, quæ anno 1574. prodiit. Certe non *Juntarum* literis excusa utraque. Sic enim quarta earum, quæ *Juntarum* prelo exiere, illa esset, quæ anno 1584 data foras; quæ ipsa illarum saltem est tertia, ut in rubro ejus inscriptum habetur. Neutri tamen illarum hic locum negandum putavi, quod injectam utriusque mentionem invenirem penes scriptores probatissimos.

(d) Hac ipse utor Editione, nitidissima sane, & nullo destituta ornatu, qui accedere potest libris ejusmodi. Mirum, in fronte libri annum legi 1584, ad calcem vero Operis annum non nisi 1574. Typographi hoc vitium putandum, negligentioris in fine libri, quam in principio. Prodiit hic liber cura PAULI RHAMNUSII, Veneti; quod etsi non ex rubro discas, facile tamen cognoscitur ex Epigrammate LUDOVICI

NOGAROLÆ *Comitis*, *ad Paulum Rhamnusium*, *Venetum*, haud longe ab initio libri obvium:

Frastori monumenta hoc tu dum, Paule, libello
Colligis, e cæcis eripiens tenebris,
Scilicet ut vates, Medicaque excelluit arte,
Percurritque domos ætherias animo,
Ingentes Verona refert tibi nunc mea grates
Cum Baldo, Benacoque suo, atque Athesi.
Qui tanto assurgent plausu, quantum ipsa labore
Fama sui civis se efferet aucta tuo.

Cujus verba, curatius considerata, plane confirmare videntur, quæ dicta a nobis sunt *sub not.* (*b*). *Operibus* RHAMNUSIUS præmisit *Vitam Fracastorii*, ab Autore scriptam incerto quidem, at perquam erudito, & illarum rerum peritissimo. Usi nos illa, ut facile patet legentibus, passim sumus in rem nostram. Subjecta huic sunt, *Decretum magnificæ Communitatis Veronæ pro erigenda Fracastorio Statua Marmorea*, *Epigramma Nogarolæ*, & *Index rerum ac verborum memorabilium*, *quæ in Opere illo continentur*, copiose ac diligenter concinnatus. Tum serie continua exhibentur scripta FRACASTORII, hoc quidem ordine collocata: *Homocentricorum*, *sive de Stellis*, *liber unus*. *De Causis criticorum dierum libellus*. *De Sympathia & Antipathia rerum*, *liber unus*. *De Contagionibus*, & *contagiosis morbis*, & *eorum curatione*, *libri tres*. *Naugerius*, *sive de Poetica*, *Dialogus*. *Turrius*, *sive de Intellectione*, *Dialogus*. *Fracastorius*, *sive de Anima*, *Dialogus*. *De vini temperatura sententia*. *Syphilidis*, *sive de Morbo Gallico*, *libri tres*. *Josephi libri duo*. *Carminum liber unus*. Exulat hac scriptorum *Collectione Alcon*, non nisi posteriori demum ætate ex Bibliothecarum, ut puto, armariis in lucem protractus.

(e) *Franc. Febræum* dicit Typographum GEORG. DRAUDIUS in *Biblioth. Classica T. I. p. 687*; *Franc. Fabrum* alii.

(f) Ista libri Fracastoriani Editio ut emitteretur in vulgus, cura sumtibusque factum PETRI BEMBI, rebus FRACASTORII addictissimi, nos docent *Autores Diar. Essais de Liter. an. 1702. mens. Nov. p. 288.*

(g) Curarunt hanc Editionem fratres VULPII, Italorum par nobile, & multis in literas meritis illustrissimum. Nullis pepercere sumtibus,

bus, nullis laboribus, ut habitu pulcherrimo prodirent *Carmina Fracastorii*. Elegans literarum forma, exquisitus chartarum nitor, Opus omne cultum ita & ornatum, ut solent VULPIORUM omnia. Nec parum decoris addit Operi præmissa *Carminibus Vita Fracastorii*, illa incerti Autoris, quam memoravi *sub not. (d)*, & selecta scriptorum de poesi FRACASTORII testimonia. Accessit quoque huic *Collectioni Alcon*, quem frustra quæras multis in locis.

(h) Legitur & hic *de cura canum venaticorum* Carmen FRACASTORII.

(i) Memorat hanc *Syphilidis* Editionem STEPHANUS de MONNOYE in *Adr. Bailleti Jug. des Sav. T. IV. P. I. p. 221*; sed loci, ubi adornata, nullam, nescio qua de causa, facit mentionem.

(k) In Anglia prodiisse dicimus *Syphilin*, nimis generatim forte; sed ita *Autores Journ. des Sav. an. 1722. mens. Jul. p. 117* prævere nobis: Meliora proferremus, si librum ipsum videre propius contigisset.

(l) Carmen hoc in Italia vulgatum primum, suspicatur CONR. GESNERUS in *Biblioth. p. 347. Alcon*, inquit, *carmen de cura canum venat. excusum est in Italia, ni fallor.* Assentior conjecturæ. Doleo vero, nulli scriptorum ejus Editionis factum indicium, nec ullum ejus in Catalogis Bibliothecarum, quantumvis diligenter inspectis mihi, apparere vestigium.

CASP. CUNRADUS
in Prosopographiæ Melicæ Millenario I.
p. 58:

Carmine Virgilium si vis, medicamine Coum,
Atlantem radio, volve FRACASTORIUM.

ADDITAMENTUM.

Dixi p. 142, nihil exſtare ſcriptorum, unde de doctrina JO. BAPT. RHAMNUSII exiſtimari poſſit. Fateor errorem meum, meliora nunc edoctus. Scripſit hic RHAMNUSIUS Orationem in funere Franciſci Faſeoli, magni Venetiarum Cancellarii, quæ adjecta legitur *Orationibus clarorum hominum, vel honoris officiique cauſa ad Principes, vel in funere de virtutibus eorum habitis, Venetiis* primum, poſt *Coloniæ A. 1560*, tandem *Pariſiis A. 1577* editis *a p. 284 ad p. 289.* Ex qua illud facile cognoſcimus, ingenium RHAMNUSIO fuiſſe ſummum, eruditionem politam & excultam, atque Latini ſermonis ſingularem copiam & ubertatem.

4

